

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№1 (248)**

Київ 2022

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 1 (248). – К., 2022. – 146 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ

Протокол №6 від 29.12.2022 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно-інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально-трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЄЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член-кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово-економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д-р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно-природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитовані Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»

внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522-1620

Key title: Formuvannâ rînkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rînkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2022. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545-12445ПР від 20.02.2017 року

© Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2022

**Государственный научно-исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№1 (248)**

Киев 2022

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 1 (248). К., 2022. – 146 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИИМЭ
Протокол №6 от 29.12.2022 г.

Сборник статей посвящен научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроэкономические аспекты современной экономики;
- инновационно–инвестиционная политика;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 28 декабря 2019 № 1643 данный сборник включен в Перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук, категория «Б».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ПАСИЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ЗАХАРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат экономических наук, директор
ВАРНАЛИЙ Э.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМ Н.А., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
КИЧКО И.И., доктор экономических наук, профессор
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ГАРБАР Ж.В., доктор экономических наук, доцент, профессор
ЧЕРКАШИНА Е.Ф., кандидат экономических наук, доцент
ИВАНОВ Е.И., кандидат экономических наук (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой организации и управления (факультет управления) Технически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело»

Международные информационные и наукометрические базы данных: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2022. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2022

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№1 (248)**

Kyiv 2022

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 1 (248). K., 2022. – 146 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 6 dated December 29, 2022

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro–economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social–labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
I. KYCHKO, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2022. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2022

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.7

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574556>

КЛИМАШ Н.І.
ПОГУКАЄВА А.А.

Кредитування корпорацій: сучасні реалії та виклики

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах фінансової глобалізації економіка будь-якої країни не в змозі успішно функціонувати без доступу корпорацій до кредитних ресурсів. Таким джерелом формування фінансових ресурсів виступає банківський кредит, який покликаний сприяти диверсифікації діяльності суб'єктів господарювання, модернізації обладнання та провадженню інвестиційних проектів.

Постановка проблеми. З метою підвищення ефективності господарювання та забезпечення прибутковості, підприємствам доцільно вивчати умови залучення кредиту та визначати економічні наслідки такого фінансування.

Постановка мети і завдань дослідження. Метою дослідження є обґрунтування напрямів ефективного залучення банківських кредитів. Для досягнення цієї мети поставлено наступні завдання: проаналізувати діючу практику банківського кредитування сфери корпоративного сектору та провести аналіз умов надання кредитів банками України.

Методи дослідження. У роботі використані метод аналізу та синтезу, метод порівняння, метод узагальнення даних, аналітичний та системний підхід.

Результати дослідження. Визначено особливості кредитування малих та великих підприємств та роль, яку відіграє життєвий цикл підприємств при наданні банківських позик. Проведено аналіз банківських кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, а також наведена їх структура за строками погашення. Складено рейтинг банків за рівнем надійності щодо позик, наданих корпоративним клієнтам.

Галузь застосування результатів. Результати наукового дослідження можуть бути використані вітчизняними корпораціями для проведення операцій із залучення банківських кредитів на вигідних умовах.

Висновки. Для успішної та ефективної діяльності корпорації важливо визначити необхідність залучення додаткових коштів на умовах, що відповідають потребам та цілям підприємства. В основному, корпорації використовують позичені кошти на розвиток, розширення виробничих потужностей, фінансування оборотного капіталу, пошук нових ринків збуту, нових бізнес-напрямів тощо.

Ключові слова: банки, кредитування, корпоративне кредитування, позикові кошти, облікова ставка.

Кредитование корпораций: современные реалии и вызовы

Актуальность темы исследования. В современных условиях финансовой глобализации экономика любой страны не может успешно функционировать без доступа корпораций к кредитным ресурсам. Таким источником формирования финансовых ресурсов выступает банковский кредит, призванный способствовать диверсификации деятельности хозяйствующих субъектов, модернизации оборудования и осуществлению инвестиционных проектов.

Постановка проблемы. С целью повышения эффективности хозяйствования и обеспечения прибыльности предприятиям целесообразно изучать условия привлечения кредитов и определять экономические последствия такого финансирования.

Постановка целей и задач исследования. Целью исследования является обоснование направлений эффективного привлечения банковских кредитов. Для достижения этой цели поставлены следующие задачи: проанализировать действующую практику банковского кредитования сферы корпоративного сектора и провести анализ условий предоставления кредитов банками Украины.

Методы исследования. В работе использован метод анализа и синтеза, метод сравнения, метод обобщения данных, аналитический и системный подход.

Результаты исследования. Определены особенности кредитования малых и крупных предприятий и роль, которую играет жизненный цикл предприятий при предоставлении банковских ссуд. Проведен анализ банковских кредитов, предоставленных нефинансовым корпорациям, а также приведена их структура относительно сроков погашения. Составлен рейтинг банков по уровню надежности займов, предоставленных корпоративным клиентам.

Область применения результатов. Результаты научного исследования могут использоваться отечественными корпорациями для проведения операций по привлечению банковских кредитов на выгодных условиях.

Выводы. Для успешной и эффективной деятельности корпорации важно определить необходимость привлечения дополнительных средств на условиях, отвечающих потребностям и целям предприятия. В основном корпорации используют заемные средства на развитие, расширение производственных мощностей, финансирование оборотного капитала, поиск новых рынков сбыта, новых бизнес-направлений и т.д.

Ключевые слова: банки, кредитование, корпоративное кредитование, заемные средства, учетная ставка.

KLYMASH N.I.
POHUKAIEVA A.A.

Lending to corporations: current realities and challenges

Relevance of the research topic. In today's conditions of financial globalization, the economy of any country is unable to function successfully without corporate access to credit. Such a source of financial resources is a bank loan, which is designed to diversify the activities of economic entities, modernization of equipment and investment projects.

Formulation of the problem. In order to increase the efficiency of management and ensure profitability, it is advisable for companies to study the conditions of the loan and determine the economic consequences of such financing.

Setting goals and objectives of the study. The purpose of the study is to substantiate the directions of effective attraction of bank loans. To achieve this goal, the following tasks are set: to analyze the current practice of bank lending in the corporate sector and to analyze the conditions of lending by Ukrainian banks.

Research methods. The method of analysis and synthesis, method of comparison, method of generalization of data, analytical and system approach are used in the work.

Results of the research. *The peculiarities of lending to small and large enterprises and the role played by the life cycle of enterprises in providing bank loans are identified. The analysis of bank loans granted to non-financial corporations is carried out, their structure by maturity is also given. Banks have been rated on the level of reliability in terms of loans to corporate clients.*

Field of application of results. *The results of scientific research can be used by domestic corporations to conduct operations to attract bank loans on favorable terms.*

Conclusions. *For the successful and efficient operation of the corporation, it is important to determine the need to raise additional funds on terms that meet the needs and goals of the enterprise. In general, corporations use borrowed funds for development, expansion of production capacity, financing of working capital, search for new markets, new business lines and more.*

Key words: *banks, crediting, corporate crediting, borrowed funds, discount rate.*

Постановка проблеми. Вітчизняним корпораціям іноді доводиться стикатися із різноманітними економічними викликами, зокрема, з фінансовими труднощами та обмеженістю власного капіталу. Нестача власних фінансових ресурсів заважає підприємству розвиватися, обмежує його можливості щодо впровадження нових технологій, збільшення кількості робочих місць тощо. Для вирішення даної проблеми, підприємствам доводиться звертатися до різноманітних провайдерів капіталу. Одним із джерел залучення капіталу є банківські кредити, які можуть суттєво сприяти розвитку підприємства та нарощуванню обсягів виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню процесів становлення та розвитку ринку корпоративного кредитування присвячені наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Р. Джуччі, Р. Кірхнер, Д. Шарфштейн, Д. В. Бураков, Н.І. Версаль, С.В. Глуценко, О. Д. Вовчак, Л.В. Кузнецова, О.В. Дзюблук, Д.Ю. Кретов, Л.В. Жердецька та інших. Незважаючи на те, що існує чимало наукових досліджень у даному напрямку, все ж таки залишається актуальним питання щодо більш детального вивчення ситуації, пов'язаної з сучасним кредитуванням корпоративних клієнтів банками України.

Метою дослідження є обґрунтування напрямів ефективного залучення банківських кредитів. Для досягнення цієї мети поставлено наступні завдання: проаналізувати діючу практику банківського кредитування сфери корпоративного сектору та провести аналіз умов надання кредитів банками України.

Виклад основного матеріалу. Для суб'єктів господарювання вкрай важливим є питання доступності банківських кредитів та економічної доцільності щодо їх залучення. Далеко не всі ві-

тчизняні підприємства мають можливість залучати кредити за існуючих кредитних умов на ринку, адже відсоткові ставки за ними доволі значні, порівняно із розвиненими країнами. Прийнято вважати, що лише прибуткові компанії із стабільними доходами можуть претендувати на кредитні ресурси. Підтвердженням вищесказаного є дані Національного банку України щодо вартості кредитів на кінець листопада 2021 р. [7]. Так, суб'єкти господарювання можуть залучати короткострокові банківські кредити за середньою ставкою – 9,2%, а довгострокові – 13,5% відповідно. Дані показники свідчать про те, що для того, щоб сплачувати кредит і залишатись успішним на ринку, підприємство повинно мати валову рентабельність активів не нижчу ніж 10–14%. Для малих і середніх підприємств у кризових умовах господарювання даний відсоток є значним і часто недосяжним.

Життєвий цикл і доходність підприємства безпосередньо впливають на здатність залучати банківські позики. Для малого бізнесу започаткування власної справи прямо залежить від статків власника та родини. Зі зростанням доходів таке підприємство має шанси виборювати гранти та залучати «ангельські інвестиції». Особливістю «ангельських інвестицій» є вкладання коштів у нові проекти та стартапи з високою ризиковістю.

Підприємство, яке успішно розвивається, може залучати кошти за допомогою крауфтфандингу. Даний вид фінансування безпосередньо пов'язаний з однією із онлайн платформ, на якій розміщується інформація про товар або соціальну ініціативу, а всі бажаючі можуть виступити інвесторами і надати кошти. Реєстрація на платформі, обґрунтування доцільності вкладання коштів та презентація підприємства – справа не проста і потребує професійних маркетингових знань та навичок.

Наступною сходинкою у можливості залучення позикових коштів для підприємства може бути венчурне фінансування. Даний вид фінансування, як і «ангельські інвестиції», пов'язаний із ризиковими видами бізнесу, вкладанням коштів у приватні, а не публічні компанії та початково інвестиціями у людський капітал, а вже пізніше підприємство як таке.

Венчурні фонди охоче вкладають інвестиції у випадку, якщо в країні є правовий захист на належному рівні та значний інтелектуальний потенціал, завдяки якому і генеруються ідеї.

Якщо підприємство на стадії зрілого розвитку продовжує нарощувати прибутковість, збільшує частку ринку та диверсифікує види діяльності, тільки тоді воно має всі шанси залучити банківський кредит. Фінансисти часто називають кредит ліками для здорових, і це цілком виправдано, адже тільки фінансово-стійке, успішне та результативне підприємство зможе сплачувати відсотки за користування таким ресурсом.

Для ефективного забезпечення діяльності малих та великих підприємств існують певні особливості.

Для малих підприємств основним джерелом фінансування, на яке вони в першу чергу розраховують, є власний нерозподілений прибуток, але через брак таких коштів їм все частіше доводиться шукати фінансові ресурси на фінансовому ринку, звертаючись до банківських установ. Залучення банківського кредиту є основною технологією для запозичення необхідних коштів, які дають змогу малому бізнесу використовувати їх на придбання основних і поточних активів, погашення дебіторської заборгованості та інших зобов'язань [1].

Кредитування суб'єктів малого підприємництва банківськими установами на практиці здійснюється з обережністю. Така ситуація виникає у зв'язку з труднощами через надання гарантій повернення кредитних коштів, що пов'язано з відсутністю тривалої кредитної історії, підвищеними виробничими ризиками, відсутністю нерухомоті, яка могла би слугувати заставою повернення кредиту. Також великий вплив на рішення банків щодо видачі кредитів має непрозора діяльність певної частини малих підприємств, які приховують реальну фінансову звітність щодо своєї діяльності.

За даними Національного банку України, станом на серпень 2021 року, малий бізнес (річний дохід до 50 тис. євро) отримав від банків кредитних коштів на суму 72,6 млрд грн, це майже 10% від усіх кредитів, виданих бізнесу [6]. Хоча з року

в рік Національний банк стверджує про надлишки ліквідності на рахунках банків.

Внаслідок запровадження карантину, спричиненого пандемією COVID-19, яка стала викликом не тільки для вітчизняних підприємств, але й для всього світу, значних втрат зазнали особливо малі підприємства. За даними Спілки українських підприємців України у розпал кризи у березні 2020 року припинили свою діяльність та закрили свій бізнес внаслідок банкрутства приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва, що є величезною проблемою для держави [3].

З метою сприяння розвитку кредитування малих підприємств у лютому 2020 року була затверджена Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». За цією програмою з 1 лютого 2020 року по 15 листопада 2021 року банки-учасники видали 26 822 кредити на суму 70,9 млрд грн. З них майже 22,25 млрд грн – рефінансування попередньо отриманих позик, 8,47 млрд грн підприємці отримали на капітальні інвестиції та 40,21 млрд грн в якості антикризових кредитів на поповнення оборотних коштів (рис. 1) [5].

Для більшості нефінансових корпорацій основними постачальниками фінансового капіталу є банківські установи. Завдяки визначеному механізму кредитування банки можуть безпосередньо впливати на корпоративну поведінку та стратегію розвитку корпорацій, які звертаються до них за позикою.

У сучасних реаліях розвитку світового фінансового простору кредитування корпоративних клієнтів відіграє ключову роль у розвитку бізнесу України, що має позитивні наслідки як для позичальників, так і для кредиторів. Так, для банку основною вигодою від такої співпраці є отримання прибутку, а для позичальника – банківські кредити дають змогу корпоративним клієнтам подолати фінансові труднощі та обмеженість власного капіталу, сприяють їх розвитку та модернізації шляхом впровадження нових технологій, пошуку нових бізнес-напрямів, зростанню робочих місць тощо.

Головним трендом банківської системи у 2021 р. є зростання попиту на кредити – до фінансових установ звертаються як місцеві компанії, так і споживачі. Роздрібне кредитування, за даними міжнародної рейтингової агенції Fitch, зростає на 25%, а корпоративне – на 22%. У кризовому 2020 р. реальні темпи зростання кредитування були майже нульовими.

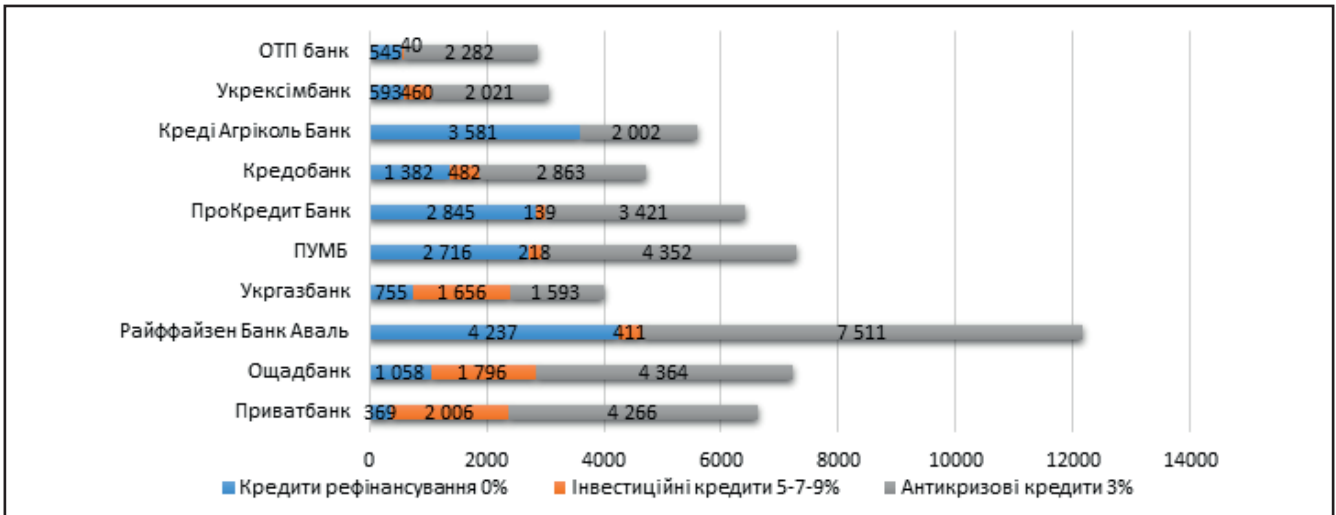

Рисунок 1. Розподіл укладених кредитних договорів у розрізі цілей кредитування, млн. грн [5]

Загалом із вересня 2020 року чистий кредитний портфель українського бізнесу збільшився на 44% у гривневому виразі – таких темпів банки не бачили останні 10 років. У підсумку рентабельність капіталу банківського сектору з початку року зросла до 32%. Тоді як минулого року, за перші три квартали, показник становив 24% [2, с. 36– 42].

Високі прибутки вітчизняних банків, з одного боку, привертають до галузі увагу інвесторів – і вже з’являються новини про угоди щодо поглинання, а з другого – можуть допомогти їм покращити свої баланси. Адже скарги на спадок проблемних кредитів із попередніх років був головною причиною невисоких кредитних рейтингів місцевих гравців. Досліджуючи дані щодо банківських кредитів, наданих нефінансовим корпораціям протягом 2011–2021 рр. (рис.2), можна спостерігати, що у період 2011–2018 рр. їх обсяг щорічно збільшувався і максимальної

позначки кредити сягнули у 2018 році та становили 859 740 млн грн. У 2019 році обсяг банківських кредитів почав скорочуватись і у 2020 році досяг найнижчого значення за аналізований період, що пов’язано з економічною кризою, яка обумовлена пандемією гострої респіраторної хвороби COVID–19.

Незважаючи на те, що календарний рік ще не закінчився, можна відзначити, що ситуація з кредитуванням нефінансових корпорацій у 2021 р. поступово покращується, що є позитивним з точки зору забезпечення економічного зростання та розвитку великого бізнесу.

За прогнозами НБУ вітчизняний банківський ринок зростатиме й далі. На підтвердження даної тези є декілька аргументів. По–перше, у країні співвідношення банківських кредитів до ВВП становить лише 15%: 11% – частка юридичних осіб, а 4% – населення (рис. 3). У країнах Цен–

Рисунок 2. Кредити, надані банками нефінансовим корпораціям за 2011–2021 рр., млн грн [6]

тральної Європи цей показник приблизно на рівні 50% ВВП. По-друге, у банківській системі стрімко зменшується кількість неповернутих позик, що підвищує довіру до неї.

Так, обсяг непрацюючих кредитів із початку року зменшився на 56 млрд грн, а їхня частка у кредитному портфелі вітчизняних банків знизилася з 41% до 33% станом на 1 жовтня. Це є найкращим результатом від початку 2017 року, відколи обсяг NPL (непрацюючих кредитів) визначається за оновленою методологією [2, с. 36–42].

Багато що залежатиме від того, як класичні банки продовжать свою адаптацію до цифрової реальності та зростання популярності онлайн-інструментів для отримання позик і, наприклад, доступу до операцій із цінними паперами. Так, за даними консалтингової компанії KPMG, саме фінансово-технологічний сектор став справжньою зіркою європейського ринку венчурного інвестування у третьому кварталі 2021 р. [2, с. 36–42].

Одним із головних інструментів щодо визначення орієнтуру вартості залучених грошових коштів на відповідний період є облікова ставка, що безпосередньо впливає на вартість кредитів, які НБУ надає комерційним банкам. Окрім облікової ставки є й інші, не менш вагомі фактори впливу на банківські ставки за кредитами. Крім вартості ресурсів для банку на розмір ставки впливає також рівень ризиків за кредитами, тобто рівень ризику неповернення коштів. Наприклад, ризики кредитування великих підприємств є не такими суттєвими, як для малих, і тому для корпорацій ставки за кредитами встановлюються банками на досить близькому до облікової ставки рівні.

Для невеликих підприємств, які подекуди не мають прозорої фінансової звітності або ж більш вразливі до несприятливої економічної ситуації, ставки будуть вищими, а іноді банк взагалі може відмовити у кредитуванні таким підприємствам, якщо вважає ризик надто високим.

Розглядаючи динаміку зміни облікової ставки за 2015–2021 рр. (рис. 4), можемо спостерігати, що максимального значення вона набула у період з 04 березня 2015 року до 27 серпня 2015 року і становила 30%. Такий високий розмір облікової ставки був пов'язаний із зростанням інфляції, що у I кварталі 2015 року досяг 60,9%. Основною причиною прискорення інфляції стало коригування цін з огляду на девальвацію гривні. Варто зазначити, що в той період валютний ринок України знаходився в напруженому стані, пов'язаному з військовими діями на сході країни.

Мінімального значення облікова ставка набула у період 12 червня 2020 – 4 березня 2021 року і становила 6%. Це найнижчий рівень ставки за історію незалежної України.

Відповідно до рейтингу надійності українських банків за 2021 рік, сформованого редакцією журналу Новое время та Dragon Capital [2] традиційно найвищу оцінку отримують великі установи, що входять до іноземних банківських груп, або ж ті, які підтримуються західними державами: Райффайзен Банк Аваль (Австрія), Укрсіббанк (Франція), Сітібанк (США) й ОТП (Угорщина), Інг Банк (Нідерланди).

Прибуток вітчизняних банків за дев'ять місяців 2021-го зріс на 37% і становить 51,4 млрд грн. Це рекорд для аналогічних періодів останніх 10 років. Та і в річному вимірі він був побитий ли-

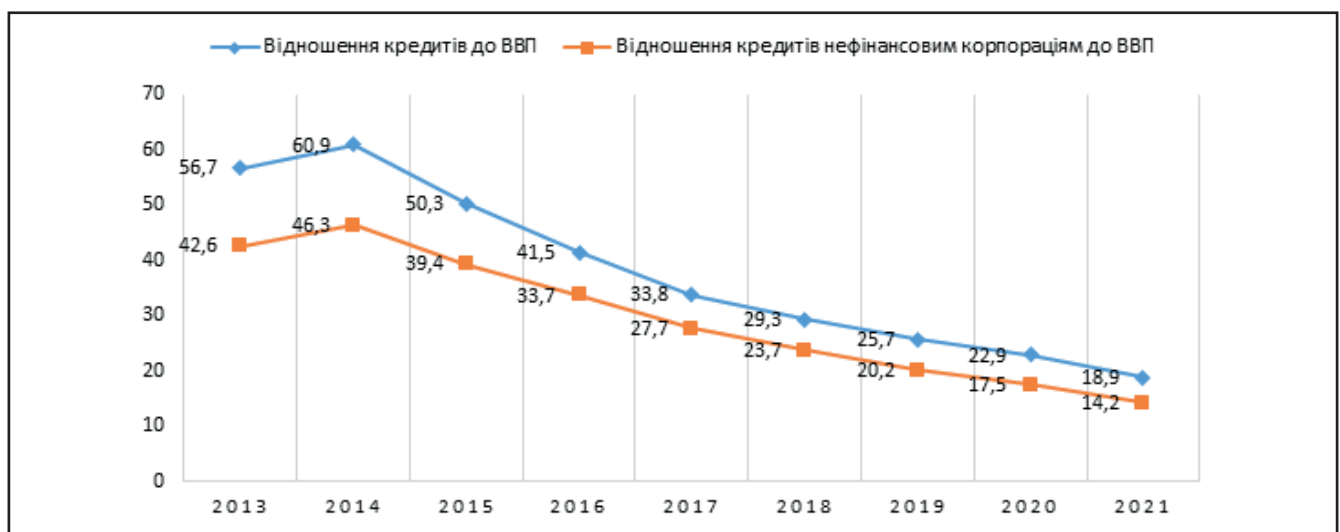
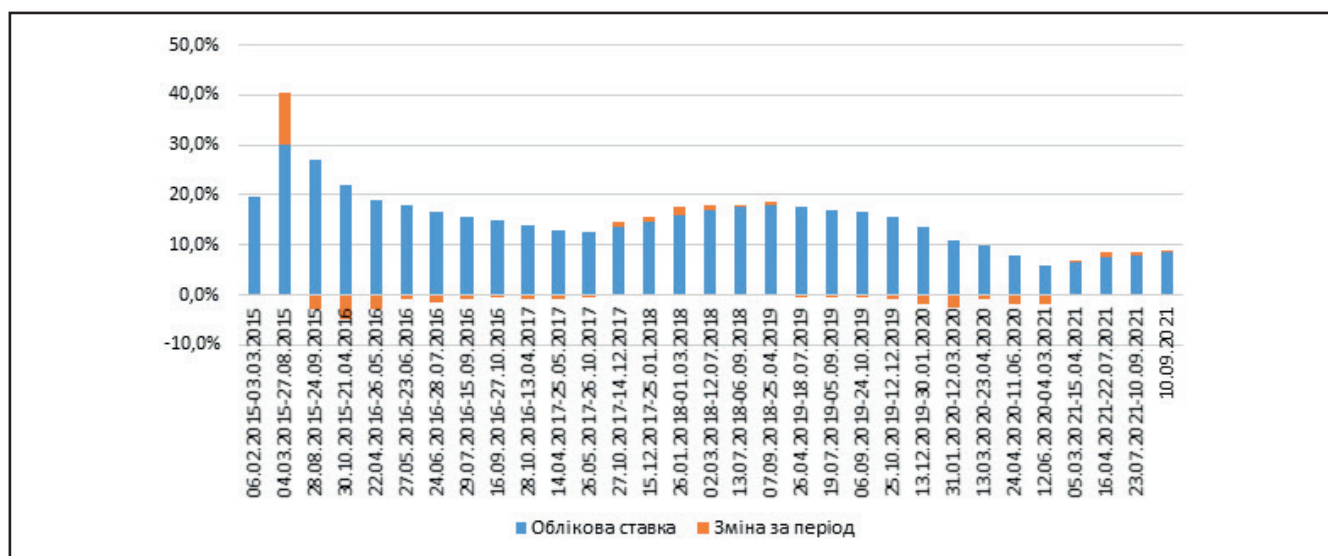

Рисунок 3. Рівень покриття кредитами ВВП у 2013–2021 рр., % [4, 6]

Рисунки 4. Динаміка облікової ставки НБУ за 2015–2021 рр. [6]

ше одного разу – в 2019–му. У той же час ВВП країни вийшов лише на 2,4% зростання у третьому кварталі, а до кінця року, за очікуваннями НБУ, становитиме 3,1%. Якщо взяти зростання економіки протягом перших двох кварталів, а це 1,8%, то внесок банківського сектору в цю динаміку становить майже третину.

Значний попит на кредити, висока дохідність державних паперів, покращення кредитної поведінки позичальників допомогли банкам зафіксувати не очікувано високі фінансові показники.

Найуспішнішим серед них залишився державний ПриватБанк, який з 21,2 млрд грн. прибутку, а це 41% від загального показника, з великим відривом випереджає решту конкурентів.

Серед приватних установ найкращі результати має Райффайзен, що репрезентує в Україні однією австрійську банківську групу.

Для успішної та ефективної діяльності корпорації важливо визначити необхідність залучення додаткових коштів на умовах, що відповідають потребам та цілям підприємства. Загалом, підприємства залучають кредитні кошти на розвиток, фінансування оборотного капіталу, розширення виробничих потужностей, пошук нових ринків збуту, нових бізнес-напрямів тощо.

Для покриття вищезазначених потреб банки можуть запропонувати позичальникам широкий спектр кредитних інструментів. Водночас банки прагнуть співпрацювати із корпораціями з прозорою діяльністю, структурою власності, належним фінансовим станом, достатньою кредитоспроможністю. Важливим етапом у прийнятті банками рішень щодо кредитування є фінансовий моніторинг позичальників та оцінка їх ділової репутації. Але найвагомішим чинником для

Таблиця 1. Рейтинг надійності банків за підсумками 8 місяців 2021 року

Банк	Місце в рейтингу	Норматив достатності капіталу на 01.10.2021, %	Приріст депозитів у гривневному еквіваленті, %	Рентабельність капіталу, %	Непрацюючі кредити в портфелі, %
Райффайзен Банк Аваль	1	16	25	33	3
Сітібанк	2	56	26	73	1
Інг Банк	3	90	43	7	0
Креді Агріколь Банк	4	16	15	25	2
Укрексімбанк	4	21	38	27	43
Приватбанк	5	28	9	57	71
Укрсиббанк	5	24	8	15	3
ОТП Банк	6	22	17	28	8
Ощадбанк	7	18	4	5	41
ПУМБ	7	15	41	40	8

Джерело: за даними [2, с. 36–42]

банку є розуміння бізнесу позичальника та перспектив його кредитоспроможності. Як правило, банки зобов'язують надати їм заставу та можуть накладати обмеження на діяльність корпорацій, які можуть мати як фінансовий, так і нефінансовий характер.

Висновки

Отже, за результатами аналізу кредитування банками України корпоративного сектору, можна зробити наступні висновки. Банківське кредитування відіграє важливу роль у розвитку економіки країни, сприяє диверсифікації діяльності підприємств, розширенню виробничих потужностей, впровадженню інновацій, раціональному використанню ресурсів, пошуку нових бізнес-ідей.

Обсяг наданих банками кредитів нефінансовим корпораціям у період 2011–2021 рр. в цілому мав зростаючу динаміку, за винятком періоду 2019–2020 рр., що пов'язано із кризою, спричиненою пандемією COVID-19. Нарощування обсягів виданих кредитів корпораціям безпосередньо призвело до зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), капітальних інвестицій, заробітної плати тощо. Незважаючи на той факт, що Національний банк України погіршив свій прогноз зростання економіки з 3,8%, як очікувалося влітку цього року до 3,1%, прогнозується рекордне значення ВВП у доларовому вимірі за підсумками 2021 р. у межах 195 млрд дол США.

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства: навчальний посібник / Т. Г. Васильців, О. І. Іляш, Н. Г. Міценко ; за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. – К. : Знання, 2013. – 446 с.
2. Верстюк І. Коли заощадженням добре. Які банки і чому увійшли до топ-20 найнадійніших – повна версія рейтингу. / І. Верстюк // Новое время. – № 43. – 2021 р. – С. 36–421. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>. – Станом на 01.12.2021 р.
3. Мироненко–Шульган О. Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою [Електронний ресурс] / О. Мироненко–Шульган. – 19.08.2020 р. – Режим доступу до ресурсу: <https://unba.org.ua/>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/>. – Станом на 04.10.2021 р.

6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>. – Станом на 01.12.2021 р.

References

1. Vasylytsiv T. H. Ekonomika maloho pidpryyemstva: navchal'nyy posibnyk / T. H. Vasylytsiv, O. I. Ilyash, N. H. Mitsenko ; za red. d-ra ekon. nauk T. H. Vasylytsiva. – K. : Znannya, 2013. – 446 s.
2. Verstyuk I. Koly zaoshchadzhenyam dobre. Yaki banky i chomu uviyshly do top-20 naynadiynishykh – povna versiya reytnhu. / I. Verstyuk // Novee vremya. – № 43. – 2021 r. – S. 36–421. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrayiny. – Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/>. – Stanom na 01.12.2021 r.
3. Myronenko–Shul'han O. Malyy biznes v umovakh pandemiyi COVID-19: pravove rehulyuvannya finansovoyi pidtrymky derzhavoyu [Elektronnyy resurs] / O. Myronenko–Shul'han. – 19.08.2020 r. – Rezhym dostupu do resursu: <https://unba.org.ua/>.
4. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Ofitsiyyny sayt Kabinetu Ministriv Ukrayiny. – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/>. – Stanom na 04.10.2021 r.
6. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrayiny. – Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/>. – Stanom na 01.12.2021 r.

Дані про авторів

Климаш Наталія Іванівна,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій

e-mail: klimash12@gmail.com

Погукаєва Анастасія Андріївна,

здобувачка, Національний університет харчових технологій

e-mail: n.pogukaeva32@gmail.com

Данные об авторах

Климаш Наталья Ивановна,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий

e-mail: klimash12@gmail.com

Погукаева Анастасия Андреевна,

соискатель, Национальный университет пищевых технологий

e-mail: n.pogukaeva32@gmail.com

Data about the authors

Nataliia Klymash,

PhD in economics, associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: klimash12@gmail.com

Anastasiia Pohukaieva,

applicant, National University of Food Technologies
e-mail: n.pogukaeva32@gmail.com

УДК 336.71:004.9:005.585–026.564

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574604>

МЕЛЬНИК О.М.

Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку

Предметом дослідження є інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку.

Мета дослідження – визначити основні параметри інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банку.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті дано визначення поняття «інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку». Наведена класифікація інформації для оцінки фінансової стійкості банку. Розглянуті внутрішня та зовнішня інформація. Окреслено основні параметри оцінки інформаційного забезпечення.

Висновки. Оцінка фінансової стійкості представляється як підсистема аналітичної функції управління, що базується на інформаційній системі банку, реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення. Ефективне функціонування системи оцінки фінансової стійкості стає можливим лише за наявності певного забезпечення, у складі якого слід виділити інформаційне забезпечення. Ефективність аналітичних процедур багато в чому обумовлюється якістю інформаційного забезпечення. Найбільш жорсткі вимоги традиційно пред'являються до облікових джерел інформації. Дані обліку й звітність банків більше, ніж якоїсь іншої комерційної організації, піддаються контролю й нагляду з боку державних і інших регулюючих органів, що, з одного боку, спрощує процес систематизації інформації.

Ключові слова: фінансова стійкість, банк, ефективність, конкурентоспроможність, інформація, інновації, якість, облік, вартість, споживач.

МЕЛЬНИК А.М.

Информационное обеспечение оценки финансовой устойчивости банка

Предметом исследования является информационное обеспечение оценки финансовой устойчивости банка.

Цель исследования – определить основные параметры информационного обеспечения для оценки финансовой устойчивости банка.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье дано определение понятия «информационное обеспечение оценки финансовой устойчивости банка». Представлена классификация информации для оценки финансовой устойчивости банка. Рассмотрены внутренняя и внешняя информация. Обозначены основные параметры оценки информационного обеспечения.

Выводы. Оценка финансовой устойчивости представляется как подсистема аналитической функции управления, базирующаяся на информационной системе банка, реализуется с помощью совокупности аналитических приемов и способов, позволяющих выявлять и измерять влияние факторов

на финансовую устойчивость и обосновывать соответствующие управленческие решения. Эффективное функционирование системы оценки финансовой устойчивости становится возможным только при наличии определенного обеспечения, в составе которого следует выделить информационное обеспечение. Эффективность аналитических процедур во многом определяется качеством информационного обеспечения. Наиболее жесткие требования обычно предъявляются к учетным источникам информации. Данные учета и отчетность банков больше, чем какой-либо другой коммерческой организации, подвергаются контролю и надзору со стороны государственных и других регулирующих органов, что, с одной стороны, упрощает процесс систематизации информации.

Ключевые слова: финансовая стойкость, банк, эффективность, конкурентоспособность, информация, инновации, качество, учет, стоимость, потребитель.

MELNYK O.M.

Information support for assessing the financial stability of the bank

The subject of the study is the information support of the assessment of the financial stability of the bank.

The purpose of the study is to determine the main parameters of information support for assessing the financial stability of the bank.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The article defines the concept of «information support for assessing the financial stability of the bank». The classification of information for assessing the financial stability of the bank is given. Internal and external information are considered. The main parameters of information support evaluation are outlined.

Conclusions. Assessment of financial stability is presented as a subsystem of the analytical management function based on the bank's information system, implemented using a set of analytical techniques and methods that identify and measure the impact of factors on financial stability and justify appropriate management decisions. The effective functioning of the system of financial stability assessment becomes possible only if there is a certain collateral, which should include information support. The effectiveness of analytical procedures is largely determined by the quality of information support. The most stringent requirements are traditionally imposed on accounting sources of information. Accounting and reporting data of banks, more than any other commercial organization, are subject to control and supervision by government and other regulatory authorities, which, on the one hand, simplifies the process of systematization of information.

Keywords: financial stability, bank, efficiency, competitiveness, information, innovations, quality, accounting, cost, consumer.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в економіці України, кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи. Існуючі методики в основному призначені для самих банків і не дозволяють всім учасникам ринку на основі відкритої інформації з достатнім ступенем достовірності дати об'єктивну оцінку стійкості розвитку кожного банку. Існує необхідність в розробці інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банку в умовах нестабільності і ризику, пошуку можливих шляхів визначення динамічної фінансової стійкості банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам фінансової стійкості банків та

її оцінки присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних учених: І.Є. Амеліна, К.Дж. Барлтропа, Д.У. Блеквелла, В.В. Вітлінського, Р. Коттера, Р.Л. Петерсона, М.І. Савлука, Дж. Ф. Сінкі, О.М. Тридїда та інших. Однак, потребують доопрацювання інструментарій оцінки фінансової стійкості банку і це вимагає подальшого дослідження.

Мета статті – визначити основні параметри інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банку.

Виклад основного матеріалу. У системі оцінки фінансової стійкості важливе місце займає інформаційне забезпечення, яке в загальному розумінні інформаційного забезпечення оцінки

фінансової стійкості складається з системи внутрішньої та зовнішньої інформації. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку – це сукупність аналітичної інформації, методів її обробки, аналізу та форм представлення, що дозволяють вивчити реальний стан фінансової стійкості, виміряти вплив факторів, що її визначають, а також обґрунтувати напрямки забезпечення фінансової стійкості в прогнозованому періоді. Для створення ефективної системи інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості необхідна розробка системи класифікації інформації, яка є однією з необхідних умов ефективної оцінки фінансової стійкості банку та забезпечення інформованості всіх користувачів результатами оцінки. В сучасних умовах єдиний інформаційний простір необхідний для забезпечення узгодженості, несуперечливості, закінченості управлінських рішень. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку є складовою єдиного інформаційного простору банку.

Для інформації, що циркулює в інформаційному просторі банку, наведемо класифікацію, яка базується на найбільш загальних ознаках інформації: місце виникнення, стадія обробки, спосіб відображення, стабільність, функція виникнення (див. рисунок).

Джерелами інформації для оцінки фінансової стійкості банку можуть бути як незалежні зовнішні джерела, так і внутрішні.

Внутрішня інформація – це інформація бухгалтерського, фінансового, управлінського, податкового та статистичного напрямів, яка спрямована на оцінку діяльності банківської установи за усіма параметричними ознаками. Ефективність аналітичних процедур багато в чому обумовлюється якістю внутрішньої інформації, що становить більшу частину всієї інформаційної бази.

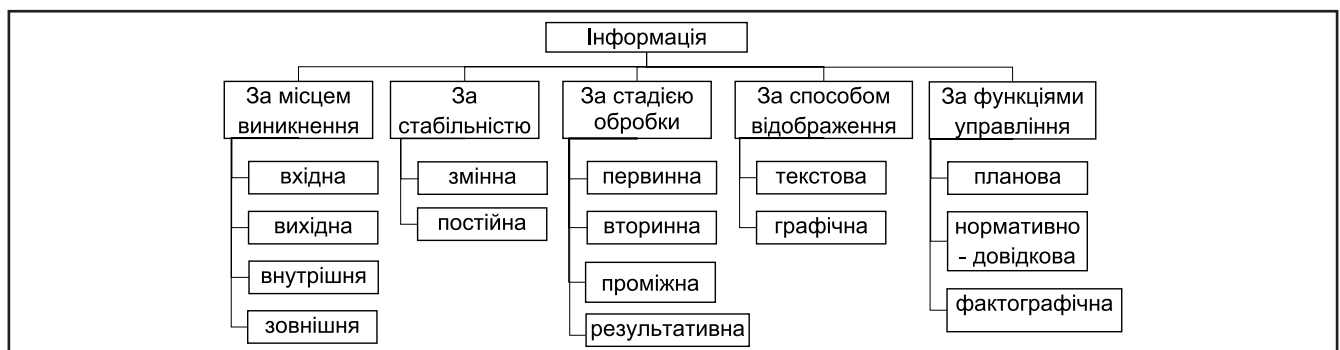
Найбільш жорсткі вимоги традиційно пред'являються до облікових джерел інформації. Складовою внутрішньої інформації є звітність комерційного банку. При зборі інформації ставляться дві основні мети: перша – збір інформації для здійснення контролю та нагляду за діяльністю банків, друга – формування національної статистики. Пакет звітності українських банків складається з фінансової звітності, статистичної звітності для складання грошово-кредитної статистики, статистичної звітності для складання платіжного балансу та міжнародної інвестиційної політики України. З огляду на користувачів, внутрішню інформацію поділяють на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Джерелами зовнішньої інформації є зовнішні по відношенню до банку суб'єкти інформаційного простору. Зовнішня інформація – це інформація про стан економічного середовища, у якому функціонує банк. Складовими зовнішньої інформації є економічна інформація (фінансові, макроекономічні і статистичні показники) та правова і нормативна база законодавчих і регулюючих органів.

Отже, інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку можна подати як сукупність внутрішньої та зовнішньої інформації, що зафіксована на матеріальних носіях і в будь-якій іншій формі, що забезпечує її передачу в часі і просторі між різними споживачами для вирішення завдань з оцінки фінансової стійкості.

Аналіз різних джерел показує, що в даний час найбільш широко для оцінки інформаційного забезпечення використовуються такі основні параметри: зміст, охоплення, час, джерело, якість, відповідність потребам, мова, вартість.

Зміст визначає проблемну сферу, що охоплюється інформацією – тему, ідею, теорію, методику. Охоплення визначає, обмежує й описує зміст,

Класифікація інформації для оцінки фінансової стійкості банку

* складено авторами

уточнює або лімітує його. Охоплення характеризують обсягом, повнотою і достатністю інформації. Обсяг – це загальна кількість інформації з проблем оцінки фінансової стійкості, що доступна користувачу. Повнота – це співвідношення між наявною інформацією з проблеми й інформацією, доступною користувачу. Достатність визначається можливістю досягнення поставленої мети.

Наступним параметром, що потребує аналізу, є час. Час як характеристика інформаційного забезпечення виступає в декількох аспектах: фіксує момент або період, представлений даними; задає точку відліку введення конкретної інформації в обіг; є характеристикою, що визначає зв'язок між змістом інформації про об'єкт і її відповідністю реальному стану об'єкта, до якого вона відноситься, на даний момент часу. Ще один параметр, що застосовується для оцінки інформаційного забезпечення – джерело інформації. Джерело ідентифікує походження інформації, характеризує банк і його фінансову стійкість селективно і вибірково.

Поняття «якість» стосовно інформаційного забезпечення визначає сукупність властивостей, що відображають ступінь придатності конкретної інформації для оцінки фінансової стійкості. До найбільш загальних параметрів, що визначають якість інформації, входять:

1. Вірогідність, тобто ступінь наближення відповідності між явищем або оригіналом і його образом, що заданий інформацією, включеною в модельний опис явища або об'єкта.

2. Своєчасність, тобто надходження інформації в межах того часу, коли вона корисна і може вплинути на процес оцінки фінансової стійкості.

3. Новизна. Новою науковою інформацією вважають таку, що створена вперше і не повторює тотожне або аналогічне.

4. Цінність інформації – це її важливість, потреба для проведення оцінки фінансової стійкості.

5. Корисність – це суб'єктивна цінність, тобто цінність в інтересах певної особи щодо вигоди для неї.

6. Доступність, тобто можливість одержання інформації користувачем.

7. Потреба – це необхідність одержання інформації, що необхідна для вирішення конкретних завдань, що поставлені перед користувачем.

Істотним чинником, що зменшує можливості для створення документальних інформаційних ресурсів і обмежує доступ до них, є мовний бар'єр.

Один з найважливіших параметрів оцінки інформації – вартість. Інформація виступає як товар, що задовольняє специфічні потреби. Ціна на інформацію є грошовим вираженням вартості. Основою ціни на інформаційні послуги виступає ринкова вартість, що складається із врахуванням визнаних суспільством на ринку витрат праці на їх підготовку і споживчі властивості послуг, їх корисність.

Висновки

Отже, інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості повинно відповідати вимогам доступності, значущості, матеріальності, надійності, порівнянності для того, щоб дозволити вивчати реальний стан фінансової стійкості, вимірювати вплив факторів, що її визначають, а також обґрунтувати напрями забезпечення фінансової стійкості банку з точки зору оцінки банків контрагентів.

Список використаних джерел

1. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексенко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; ред. А. М. Герасимович. Вид. 2-ге. К.: КНЕУ, 2006. 600 с.
2. Бекренев В. Информационно-аналитическая система банка. Системный подход. Банковские технологии. 2002. № 5. С. 43–45; № 6. С. 32–35.
3. Важинський Ф. А., Колодійчук А. В. Сутність банківського іпотечного кредитування. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2010. Вип. 20 (2). С. 151–156.
4. Васькович І. М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку. Формування ринкових відносин в Україні. 2004. № 2. С. 40–43.
5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
6. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.
7. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 5/1 (132). С. 58–62.
8. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

9. Копилюк О.І., Колодійчук А. В. Стан банківської системи України в сучасних умовах господарювання. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 19 (9). С. 190–196.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References

1. Herasymovych, A. M. (Ed.), Aleksenko, M. D., & Parasiy-Verhunencko, I. M., et al. (2006). Analiz bankivs'koyi diyal'nosti [Analysis of banking activity]: Manual. 2nd ed. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].

2. Bekrenev V. (2002). Informatsionno-analiticheskaya sistema banka. Sistemnyy podkhod [Information-analytical system of the bank. Systems approach]. In Bankovskiyе tekhnologii [Banking technologies]: Vol. 5 (pp. 43–45); Vol. 6 (pp. 32–35). [in Russian].

3. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Sutnist' bankivs'koho ipotechnoho kredytuvannya [Essence of bank mortgage lending]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20 (2) (pp. 151–156). [in Ukrainian].

4. Vaskovych, I. M. (2004). Deyaki aspekty finansovoyi stiykosti komertsynoho banku [Some aspects of financial stability of a commercial bank]. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini – Formation of market relations in Ukraine, 2, 40–43. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].

6. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). Mizhnarodni finansy i finansovy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International Finance and Financial Management in Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation

of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., Pisyuy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

9. Kopylyuk, O. I., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Stan bankivs'koyi systemy Ukrayiny v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya [The state of the banking system of Ukraine in modern economic conditions]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (11) (pp. 190–196). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretichni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv [The theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnistyu mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про автора

Мельник Олександра Михайлівна,

к.е.н., доцент, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного
e-mail: lmmlviv@gmail.com

Данные об авторе

Мельник Александра Михайловна,

к.э.н., доцент, Национальная академия сухопутных войск имени гетьмана П. Сагайдачного
e-mail: lmmlviv@gmail.com

Data about the author

Oleksandra Melnyk,

PhD in Economics, Associate Professor, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army
e-mail: lmmlviv@gmail.com

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 336.56:658.149.3

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574618>

ДУДНИК Ю.П., ОЛЬШАНСЬКИЙ О.В.,
ІВАНОВА Л.С., ЗАЯЦ О.В.

Організаційна культура в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання організаційної культури в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва обумовлюється відсутністю єдиної методики кількісно–якісної оцінки даної культури.

Постановка проблеми. Недостатнє вивчення питань розвитку організаційної культури в організаціях, недостатня системність в існуючих моделях даного явища у працях вітчизняних і зарубіжних авторів обумовлюють наукове значення теми дослідження, що стає особливо актуальною в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити організаційну культуру в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Для інноваційно орієнтованої організації із метою підвищення рівня її конкурентоспроможності в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва запропоновано застосування алгоритму оцінки організаційної культури в контексті формування організаційного громадянства. Продемонстровано можливості якісного оцінювання організаційної культури. Визначена послідовність побудови профілів фактичної і бажаної організаційної культури. Запропоновано алгоритм реалізації моделі прогнозування стану організаційної культури в системі менеджменту інноваційно орієнтованої організації.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності інноваційно орієнтованих організацій для формування системи організаційного громадянства.

Висновки. Розроблено рекомендації зі зміни організаційної культури та підтримки її розвитку через візуалізацію системи правил нечіткого виводу стану організаційної культури. За результатами фактичного зіставлення профілю поточної і бажаної організаційної культури сучасних національних інноваційно орієнтованих організацій запропоновано заходи підтримки розвитку актуальної організаційної культури в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Ключові слова: організаційна культура, формування організаційного громадянства, система, менеджмент організації, формування економіки знань, фінансова грамотність, інноваційне підприємництво.

ДУДНИК Ю.П., ОЛЬШАНСКИЙ А.В.,
ИВАНОВА Л.С., ЗАЯЦ О.В.

Организационная культура в контексте формирования организационного гражданства в системе менеджмента организации в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса организационной культуры в контексте формирования организационного гражданства в системе менеджмента организации в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства обуславливается отсутствием единой методики количественно–качественной оценки данной культуры.

Постановка проблемы. Недостаточное изучение вопросов развития организационной культуры в организациях, недостаточная системность в существующих моделях данного явления в трудах отечественных и зарубежных авторов обуславливают научное значение темы исследования, что становится особенно актуальным в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства.

Постановка целей и задач исследования – исследовать организационную культуру в контексте формирования организационного гражданства в системе менеджмента организации в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Для инновационно ориентированной организации с целью повышения уровня конкурентоспособности в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства предложено применение алгоритма оценки организационной культуры в контексте формирования организационного гражданства. Продемонстрированы возможности качественной оценки организационной культуры. Определена последовательность построения профилей фактической и желаемой организационной культуры. Предложен алгоритм реализации модели прогнозирования состояния организационной культуры в системе менеджмента инновационно ориентированной организации.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности инновационно ориентированных организаций для формирования системы организационного гражданства.

Выводы. Разработаны рекомендации по изменению организационной культуры и поддержке ее развития через визуализацию системы правил нечеткого вывода состояния организационной культуры. По результатам фактического сопоставления профиля текущей и желаемой организационной культуры современных национальных инновационно ориентированных организаций

предложены меры поддержки развития актуальной организационной культуры в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства.

Ключевые слова: организационная культура, формирование организационного гражданства, система, менеджмент организации, формирование экономики знаний, финансовая грамотность, инновационное предпринимательство.

DUDNYK Yu.P., OLSHANSKYI O.V.,
IVANOVA L.S., ZAIATS O.V.

Organizational culture in the context of the formation of organizational citizenship in the management organization system in the conditions of formation of knowledge economics, financial literacy and innovation entrepreneurship

Relevance of the research topic. The study of organizational culture in the context of the formation of organizational citizenship in the management system of the organization in the formation of the knowledge economy, financial literacy and innovative entrepreneurship is due to the lack of a single method of quantitative and qualitative assessment of this culture.

Formulation of the problem. Insufficient study of organizational culture in organizations, insufficient systematization of existing models of this phenomenon in the works of domestic and foreign authors determine the scientific significance of the research topic, which becomes especially relevant in the formation of knowledge economy, financial literacy and innovative entrepreneurship.

Setting the purpose and objectives of the study – to study the organizational culture in the context of the formation of organizational citizenship in the management system of the organization in the conditions of the formation of the knowledge economy, financial literacy and innovative entrepreneurship.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). For an innovation–oriented organization in order to increase its competitiveness in the formation of the knowledge economy, financial literacy and innovative entrepreneurship, the application of the algorithm for assessing organizational culture in the context of the formation of organizational citizenship. Possibilities of qualitative assessment of organizational culture are demonstrated. The sequence of constructing profiles of actual and desired organizational culture is determined. The algorithm of realization of model of forecasting of a condition of organizational culture in system of management of the innovation–oriented organization is offered.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of innovation–oriented organizations to form a system of organizational citizenship.

Conclusions. Recommendations for changing the organizational culture and supporting its development through the visualization of a system of rules for fuzzy inference of the state of organizational culture. Based on the results of the actual comparison of the profile of the current and desired organizational culture of modern national innovation–oriented organizations, measures to support the development of current organizational culture in the conditions of knowledge economy, financial literacy and innovative entrepreneurship are proposed.

Keywords: organizational culture, formation of organizational citizenship, system, management of organization, formation of knowledge economics, financial literacy, innovative entrepreneurship.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Недостатнє вивчення питань розвитку організаційної культури в організаціях,

недостатня системність в існуючих моделях даного явища у працях вітчизняних і зарубіжних авторів обумовили відсутність загальноприйнятого актуального методичного підходу до оцінки ор-

ганізаційної культури, заснованої на системології, яка дозволила б керівникам, що активізують процеси формування організаційного громадянства, комплексно оцінити організаційну культуру своїх організацій. Зазначені факти обумовлюють наукове значення теми дослідження, що стає особливо актуальною в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Багато вчених розглядають оцінку організаційної культури організацій в призмі аналізу фактичної внутрішньоорганізаційної культури всередині організації і її взаємодії із стейкхолдерами [6, 8–10].

Перед внесенням необхідних змін із вдосконалення організаційної культури, за традиційним підходом вважається за доцільне проведення дослідження існуючої організаційної культури за певними базовими напрямками: фундаментальні цінності, традиції, символіка, стандарти поведінки, видатні працівники, сприйняття бренду [3, 5, 7]. Протягом даного етапу аналізуються усі структурні підрозділи організації, виявляються головні сформовані та перспективні цінності організації [1, 2, 4].

Виявлення прогалин організаційної культури організації, розробка рекомендацій з їх усунення в контексті формування організаційного громадянства в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва є новим та проблематичним завданням, що потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити організаційну культуру в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для інноваційно орієнтованої організації з метою підвищення її конкурентоспроможності заходами формування організаційного громадянства доцільним є застосування удосконаленого алгоритму оцінювання організаційної культури для пропонування змін кількісно-якісного характеру.

Якісну оцінку організаційної культури доцільно проводити через аналіз внутрішньоорганізаційних процесів, організаційних культурних ціннос-

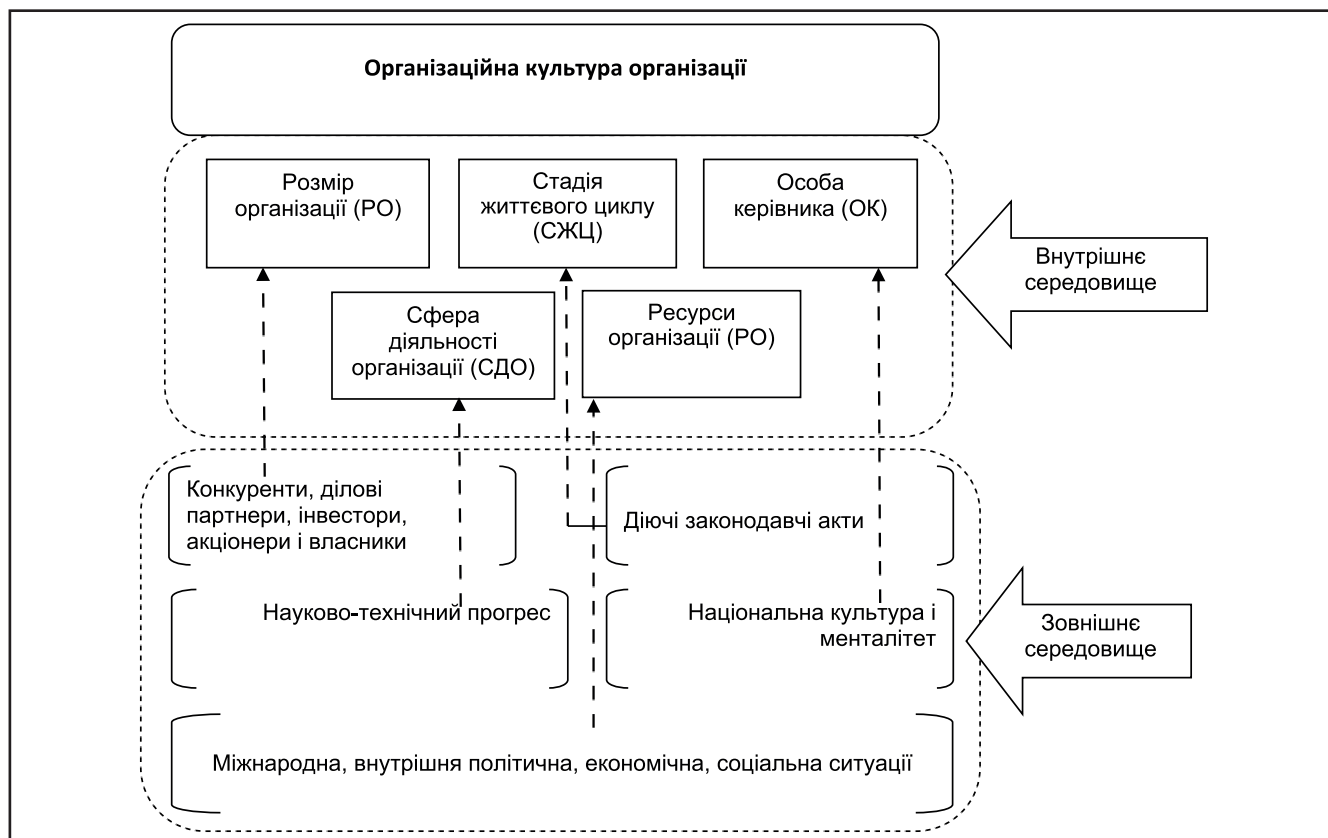

Рисунок 1. Складові внутрішньоорганізаційних процесів, організаційних культурних цінностей в організації, що розвиватиме організаційне громадянство

тей в організації, що розвиватиме організаційне громадянство (рис. 1).

Актуальність проведення подібного аналізу обумовлюється актуалізацією обліку сили дії головних факторів, що є тригером ефективності заходів з формування організаційного громадянства в будь-якій інноваційно орієнтованій організації. При цьому окремо має відбуватися аналіз фактичної системи стратегічного розвитку організації із дослідженням регламентів стратегічного управління, їх вживаність і результативність, а також аналіз регламентів з управління персоналом, їх відповідність стратегічним цілям і завданням організації, їх вживаність і результативність. Також доцільним є оцінка фірмового стилю підприємства при взаємодії із зовнішнім і внутрішнім середовищем із відповідною побудовою фактичним і бажаних профілів організаційної культури організації із послідовним їх накладанням один на одний.

На наш погляд, доцільним є також застосування експертної оцінки організаційної культури інноваційно орієнтованої організації, що запроваджує систему організаційного громадянства. Для експертної оцінки організаційної культури організації доцільно використовувати оціночний лист бального заповнення по пунктам з актуальними альтернативами (наприклад, А, В, С та D), між якими доцільно розподіляти бали щодо поточного та бажаного стану із одночасним виявленням проблемних зон.

Заповнення оціночного листа засновується на обробленій експертній оцінці організаційної культури управлінцями організації, представниками із виробничого персоналу, партнерами, конкурентами, представниками державних органів, незалежними експертами з організаційної культури і т. д., тобто стейкхолдерами. Бальні оцінки можуть охарактеризувати дуже загальну тенденцію домінування певного типу організаційної культури в організації.

В ході аналізу ряду організацій з декількох областей України були виявлені актуальні завдання, вирішення яких сприятиме формуванню організаційного громадянства як елементу організаційної культури: важливість зміщення акцентів діяльності організацій із внутрішнього фокусу до інтеграції на зовнішній фокус до диференціації з адекватним рівнем стабільності й контролю; перегляд адміністрацією формальних правил і регламентів, удосконалення організаційної структури організації в бік зменшення бюрократії; орієнтованість адміністрації на досягнення результатів, конкурентне ціноутворення, ринкове лідерство; фокусування адміністрацією увагу на збереженні цінностей колективного духу, здорового психологічного клімату, розвитку особистості працівників; заохочення адміністрацією інноваційності, новаторства, ініціативи, свободи працівників організації, спрямування колективу на інноваційний напрям роботи.

Переорієнтація на інноваційний домінуючий тип – ринкову організаційну культуру (за рахунок

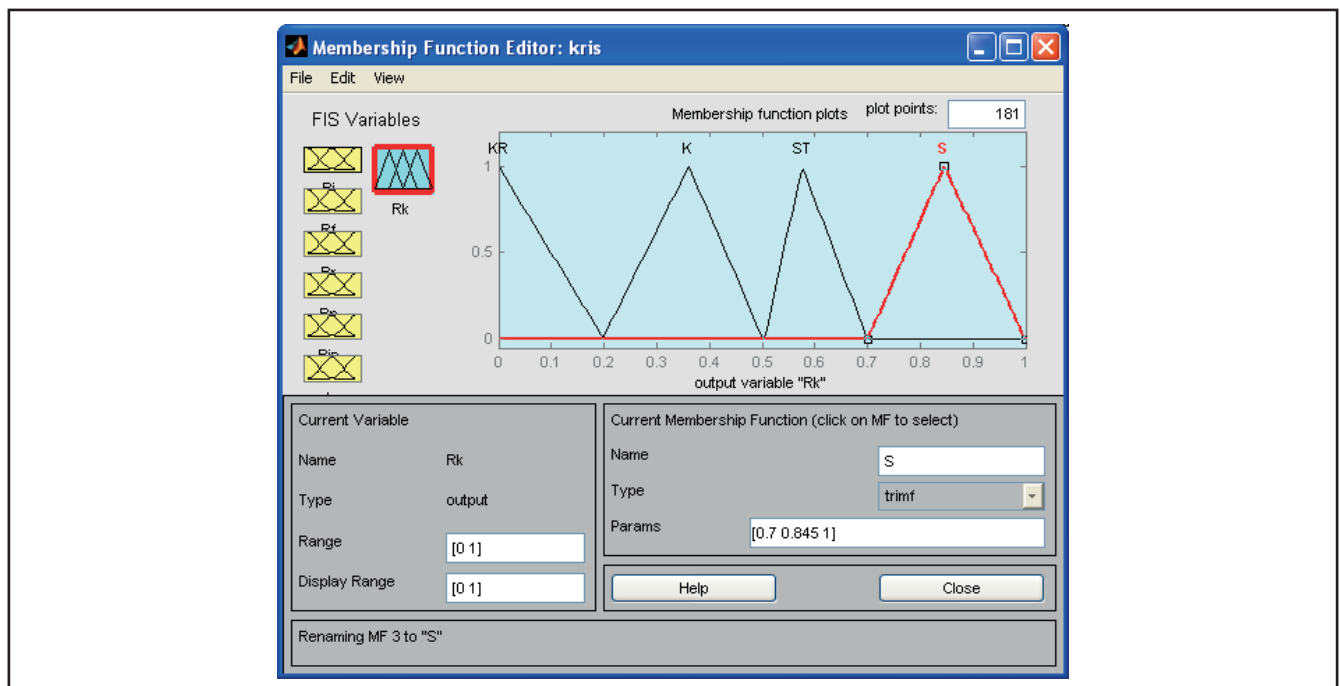

Рисунок 2. Терми вихідної змінної «Прогнозований стан організаційної культури»

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

посилення такого елементу як організаційне громадянство) можлива з використанням сучасного економіко-математичного апарату. Так, теорія нечіткої логіки дає можливість формалізувати причинно-наслідкові зв'язки між вхідними і вихідними параметрами пропонованої моделі. Системи нечіткого виводу спеціально призначені для перетворення значень вхідних у вихідну змінну з використанням нечітких правил. Для цього системи нечіткого виводу містять базу правил нечітких висловлювань, реалізують висновки у вигляді нечітких лінгвістичних висловлювань [1]. За нашими дослідженнями, до терм-множини вихідної змінної «Прогнозований стан організаційної культури» можна віднести такі терми: руйнівний; кризовий; стійкий; громадянський.

Числове значення змінної знаходиться в межах інтервалу [0; 1]. (рис. 2).

Згідно з даними рис. 2, вихідна змінна «Прогнозований стан організаційної культури» була

розділена на чотири терми: руйнівний – Р (від 0 до 0,2); кризовий – К (від 0,2 до 0,5); стійкий – С (від 0,5 до 0,7); громадянський – Г (від 0,7 до 1).

Далі доцільно задати систему правил для нечіткого виводу якраз за допомогою думок вищезазначених експертів (табл. 1).

Система правил для моделі прогнозування стану організаційної культури в системі менеджменту організації передбачає використання попередньо представлених змінних.

Візуалізація системи правил дозволяє виконати аналіз стану організаційної культури. Так, якщо ввести такі значення вхідних змінних: $PO = 0,5$; $CЖЦ = 0,891$; $OK = 0,5$; $СДО = 0,781$; $PO = 0,387$; $t = 2$ роки, то стан організаційної культури буде стійким (рис. 3).

Як демонструє проведене дослідження, візуалізація поверхні нечіткого виводу дозволяє встановити залежність значень результуючої змінної від вхідних змінних.

Таблиця 1. Система правил для моделі прогнозування стану організаційної культури (СОК) в системі менеджменту інноваційно орієнтованої організації*

Якщо	PO	СЖЦ	OK	СДО	PO	t	то	СОК
Якщо	Н	КР	Н	С	–	1Т	то	Р
Якщо	С	КР	З	С	НД	3Т	то	К
Якщо	В	С	З	Д	СТ	3Т	то	С
Якщо	В	П	В	Д	ПТ	3Т	то	Г

* Умовні позначки: КР – критичний, Н – низький, С – середній, В – високий, П – прийнятний, З – задовільний, Д – достатній, НД – недостатній, ПТ – потужний, СТ – стійкий; 1Т – 1 рік, 3Т – 3 роки

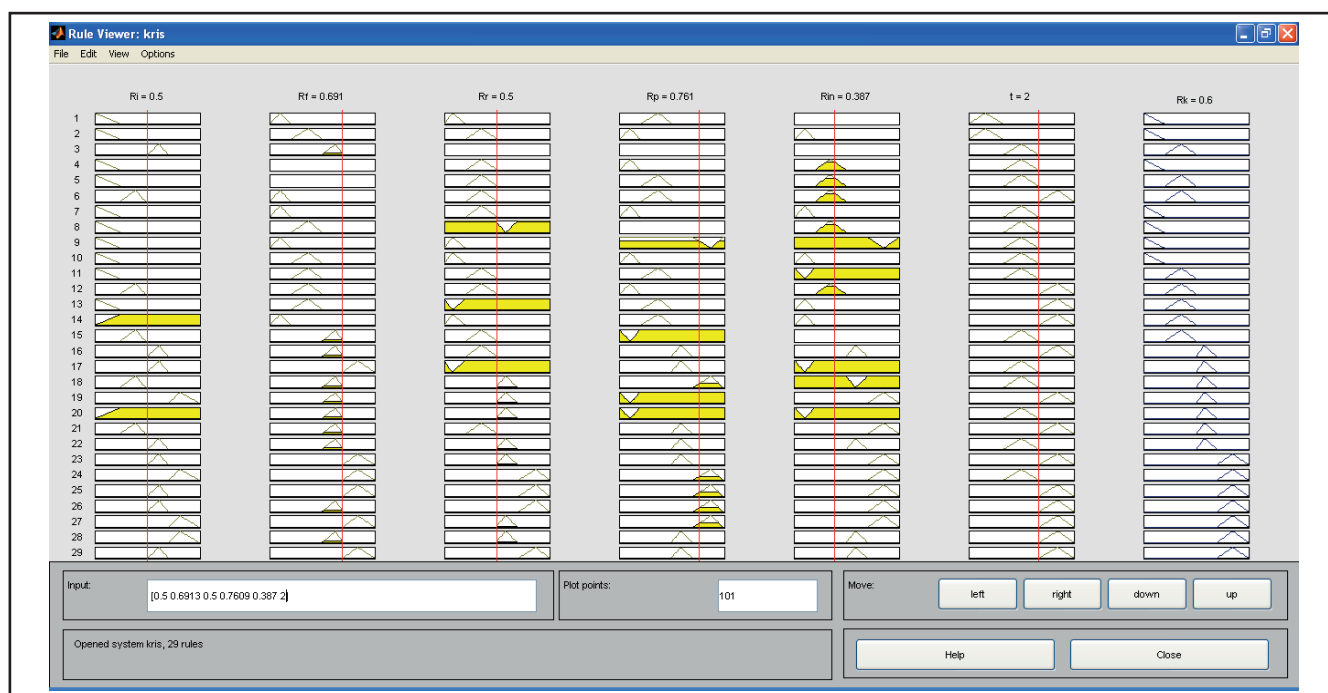

Рисунок 3. Візуалізація системи правил нечіткого виводу стану організаційної культури інноваційно орієнтованої організації

Висновки

Для інноваційно орієнтованої організації із метою підвищення рівня її конкурентоспроможності в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва запропоновано застосування алгоритму оцінки організаційної культури в контексті формування організаційного громадянства. Це дозволяє сформулювати реальні зміни кількісно–якісного характеру. Продемонстровано можливості якісного оцінювання організаційної культури. Визначена послідовність побудови профілів фактичної і бажаної організаційної культури. Запропоновано алгоритм реалізації моделі прогнозування стану організаційної культури в системі менеджменту інноваційно орієнтованої організації. Розроблено рекомендації зі зміни організаційної культури та підтримки її розвитку через візуалізацію системи правил нечіткого виводу стану організаційної культури. Виявлено за результатами фактичного зіставлення профілю поточної і бажаної організаційної культури сучасних національних інноваційно орієнтованих організацій різних областей типові проблеми при побудові системи організаційного громадянства як елементу організаційної культури, що дає можливість пропонувати заходи підтримки розвитку актуальної організаційної культури, які системно і планово посилять єдиний образ організаційної культури організацій в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Аль Ширафі Мохаммед Авад. Антикризове управління розвитком в сфері охорони здоров'я. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2018. 246 с.

2. Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Зось–Кіор М.В., Гнатенко І.А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222–229.

3. Ложачевська О. М., Ольшанський О. В., Гнатенко І. А., Снітко Є. О. Державні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в системі менеджменту в умовах діджиталізації суспільства. Ефективна економіка

ка. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (дата звернення: 07.12.2021).

4. Орлова–Курилова О. В., Ольшанський О. В., Буряк Є. В., Овчаренко Є. І. Державне регулювання розвитком інноваційного підприємництва в умовах зміни споживчих переваг: моделювання глобалізаційних та безпечних компонент. Агросвіт. 2021. № 16. С. 18–25.

5. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9.

6. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos–Kior M., Dovbush V. Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. № 36, P. 49–66.

7. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. № 36. P. 192–198.

8. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariyev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.3, 403–414.

References

1. Mohammed A. Y. Alshrafi. Crisis management of the development in the health care sphere. Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 08.00.03 – economics and management of the national economy. Poltava State Agrarian Academy, Poltava, 2018. 246.

2. Vdovenko N. M., Fedirets O. V., Zos–Kior M. V., Hnatenko I. A. (2020). The role of the energy market

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri–food sector. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky* [Ukrainian Journal of Applied Economics], 5.4, 222–229.

3. Lozhachevska O., Olshanskyi O., Hnatenko I., Snitko Y. (2021). State priorities for the development of innovative entrepreneurship in the management system in the context of digitalization of society. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], 7, ULR: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (Accessed 06 Feb 2022).

4. Orlova–Kurilova O., Olshanskyi O., Buriak Y., Ovcharenko Y. (2021). State regulation of the development of innovative entrepreneurship in the face of changing consumer preferences: modeling of globalization and security components. *Agrosvit* [Agroworld], 16, 18–25.

5. Okhrimenko I., Vdovenko N., Ovcharenko Y., Hnatenko I. (2021). Innovations in the system of strategic security management of the national economy in the conditions of risks and uncertainty of globalization. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], 8, 4–9.

6. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos–Kior M., Dovbush V. (2021). Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 49–66.

7. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 192–198.

8. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.3, 403–414.

Дані про авторів

Дудник Юрій Павлович,

к.пед.н., проректор з науково–педагогічної роботи, доцент кафедри менеджменту, публічного управління і адміністрування, Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ, Україна

Ольшанський Олександр Вікторович,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри економіки і підприємництва, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна

Іванова Любов Степанівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

Заяц Ольга Василівна,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Дудник Юрий Павлович,

к.пед.н., проректор по научно–педагогической работе, доцент кафедры менеджмента, публичного управления и администрирования, Государственный университет инфраструктуры и технологий, г. Киев, Украина

Ольшанский Александр Викторович,

доктор наук по государственному управлению, доцент, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля, г. Северодонецк, Украина

Иванова Любовь Степановна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры публичного управления, администрирования и международной экономики, Белоцерковский национальный аграрный университет, г. Белая Церковь, Украина

Заяц Ольга Васильевна,

к.э.н., доцент кафедры менеджмента, Национальный транспортный университет, г. Киев, Украина

Data about the authors

Yuriy Dudnyk,

Ph.D in Pedagogy, Vice–Rector for Scientific and Pedagogical Work, Associate Professor of Departments of Management, Public Administration, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Olshanskyi,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of Economics and Entrepreneurship

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,
Severodonetsk, Ukraine

Lubov Ivanova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate
Professor of Department of Public, Management, Ad-

ministration and International Economics, Bila Tserkva
National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Olga Zaiats,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
of the Department of Management, National Transport
University, Kyiv, Ukraine

УДК 338.242.2

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574735>

КЛИМЕНЧУКОВА Н.С.

Значення інституцій інноваційної економіки для забезпечення розвитку підприємництва

Актуальність теми дослідження. Пандемія COVID–19, безсумнівно, вплинула на більшість сфер соціального, політичного та економічного життя. Однією з найважливіших сфер, яка, на думку багатьох дослідників, політологів та економістів, що сильно постраждала від COVID–19, є підприємницька. В такому випадку ефективність реалізації функцій підприємництва знаходиться у залежності від захисту бізнесу дієвими інститутами, що, на нашу думку, є дуже важливим і актуальним завданням не лише для вчених, а і експертних установ, політиків, менеджерів, економістів тощо.

Постановка проблеми. Для забезпечення розвитку підприємництва важливим є конкретизація ролі та значення інституцій інноваційної економіки, які чинять вплив на перспективний розвиток бізнесу. Корегування та удосконалення їх діяльності є важливою умовою формування економіки нового типу заснованої на знаннях та інноваціях.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити роль та значення інституцій інноваційної економіки для забезпечення розвитку підприємництва.

Метод або методологія дослідження. В статті використано методи абстрагування, конкретизації, систематизації, формалізації, аналізу, синтезу, й теоретичного узагальнення.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Визначено, що наявність інституцій в інноваційній економіці є важливою умовою розвитку підприємництва. Удосконалення та перегляд інституціональної матриці підприємництва повинні бути під пильною увагою вчених та державних посадовців.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, закладів вищої освіти, органів місцевого самоврядування для удосконалення інституціонального забезпечення розвитку підприємництва.

Висновки за статтею. Конкретизовано роль, значення та функціональні ознаки інституцій в інноваційній економіці, які стимулюють розвиток підприємництва. Визначено необхідність подальшого удосконалення державного регулювання інституціональним середовищем підприємництва.

Ключові слова: інститути, підприємництво, внутрішнє середовище, малі та великі підприємства.

КЛИМЕНЧУКОВА Н.С.

Значение институтов инновационной экономики для обеспечения развития предпринимательства

Актуальность темы исследования. Пандемия COVID–19, несомненно, повлияла на большинство сфер социальной, политической и экономической жизни. Одной из важнейших сфер, которая, по мнению многих исследователей, политологов и экономистов, сильно пострадавшая от кризиса COVID–19, является предпринимательская. В таком случае эффективность реализации функций предпринимательства зависит от защиты бизнеса действенными институтами, что, по нашему мнению, является очень важной и актуальной задачей не только для ученых, но и экспертных учреждений, политиков, менеджеров, экономистов и т.д.

Постановка проблеми. Для обеспечения развития предпринимательства важна конкретизация роли и значения институтов инновационной экономики, которые оказывают влияние на перспективное развитие бизнеса. Корректирование и усовершенствование их деятельности является важным условием формирования экономики нового типа основанной на знаниях и инновациях.

Постановка целей и задач исследования – исследовать роль и значение институтов инновационной экономики для обеспечения развития предпринимательства.

Метод или методология исследования. В статье использованы методы абстрагирования, конкретизации, систематизации, формализации, анализа, синтеза и теоретического обобщения.

Презентация основного материала (результаты исследования). Установлено, что наличие институтов в инновационной экономике является важным условием развития предпринимательства. Усовершенствование и пересмотр институциональной матрицы предпринимательства должны быть под пристальным вниманием ученых и государственных чиновников.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности субъектов предпринимательской деятельности, учреждений высшего образования, органов местного самоуправления для усовершенствования институционального обеспечения развития предпринимательства.

Выводы по статье. Конкретизированы роль, значение и функциональные признаки институтов в инновационной экономике, которые стимулируют развитие предпринимательства. Определена необходимость дальнейшего усовершенствования государственного регулирования институциональной средой предпринимательства.

Ключевые слова: институты, предпринимательство, внутренняя среда, малые и крупные предприятия.

KLYMENCHUKOVA N.S.

The importance of institutions of the innovative economy to ensure the development of entrepreneurship

Relevance of the research topic. The COVID–19 pandemic has undoubtedly affected most areas of social, political and economic life. One of the most important areas, which, according to many researchers, political scientists and economists, has been hit hard by the COVID–19 crisis, is entrepreneurship. In this case, the effectiveness of the implementation of the functions of entrepreneurship depends on the protection of business by effective institutions, which, in our opinion, is a very important and urgent task not only for scientists, but also for expert institutions, politicians, managers, economists, etc.

Formulation of the problem. To ensure the development of entrepreneurship, it is important to specify the role and significance of the institutions of the innovative economy, which have an impact on the future development of business. Adjusting and improving their activities is an important condition for the formation of a new type of economy based on knowledge and innovation.

Setting goals and objectives of the study – to explore the role and importance of the institutions of the innovative economy to ensure the development of entrepreneurship.

Research method or methodology. The article uses methods of abstraction, concretization, systematization, formalization, analysis, synthesis and theoretical generalization.

Presentation of the main material (research results). It has been established that the presence of institutions in the innovation economy is an important condition for the development of entrepreneurship. Improvement and revision of the institutional matrix of entrepreneurship should be under the close attention of scientists and government officials.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practical activities of business entities, institutions of higher education, local governments to improve the institutional support for the development of entrepreneurship.

Conclusions on the article. The role, significance and functional features of institutions in the innovative economy that stimulate the development of entrepreneurship are specified. The need for further improvement of state regulation of the institutional environment of entrepreneurship is determined.

Key words: institutions, entrepreneurship, internal environment, small and large enterprises.

Problem statement in general and its connection with important scientific or practical tasks. Given the fact that Ukraine's national economy, despite some stagnation during the pandemic, is still in a stable economic situation (mainly due to favorable trends in agriculture), it is necessary to take into account its possible deterioration in the coming years, which in turn can lead to problems of business development, instability of its external and internal environment. Moreover, since Ukraine's independence, there has been a tendency to harass private business and ignore the needs of the state. As a result, the business sector is characterized by a trend towards the shadow sector, which reduces the positive impact of business activities for socio-economic development of the country.

Analysis of the latest research and publications. The issue of providing institutional support for business development has always been at the forefront of scientific thought [1–7]. At the same time, fleeting trends in industry, social protection, private and intellectual property are affecting entrepreneurship. That is why state measures to support business institutions must be constantly reviewed and improved in the current context.

Formulation of the goals of the article (setting the task) – to explore the role and importance of institutions of innovative economy to ensure the development of entrepreneurship.

Presentation of the main research material with full justification of the obtained scientific results. Modern entrepreneurship is undergoing constant and rapid transformation. This affects the strengthening of the institutional dynamics of change, requiring their constant reconfiguration, due to the close intertwining of communications between institutions and business, as well as increasing globalization, competition and the complexity of migration processes. These changes are taking place both in institutions and in business, which requires a constant response of the state to trends in this sector of the economy and the institutions that shape it. In addition, statistics show the unstable dynamics of large, small and medium-sized enterprises (Table 1), which indicates the need to support them.

After 1991, most economists looked for ways to solve problems in business and its institutions, identifying tools to solve them, which were mostly based on macroeconomic views. Ukraine's independence has brought a radical change in the institutional environment of entrepreneurship, and

Table 1. The number of business entities available in the economy of Ukraine

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Number of business entities in total, units (excluding banks)	1722070	1932161	1974318	1865530	1805059	1839593	1941625	1973577
Including:								
large, units	659	497	423	383	399	446	518	512
medium, units	18859	15906	15203	14832	14937	16057	17751	17602
small, units	373809	324598	327814	291154	322920	339374	362328	355708
of which micro-enterprises, units	318477	278922	284241	247695	278102	292772	313380	307871
natural persons–entrepreneurs, units	1328743	1591160	1630878	1559161	1466803	1483716	1561028	1599755
from natural persons–entrepreneurs:								
subjects of medium business, units	351	712	307	281	317	419	378	344
small business entities, units	1328392	1590448	1630571	1558880	1466486	1483297	1560650	1599411
of which subjects of micro-entrepreneurship, units	1318703	1580965	1626589	1553041	1458980	1471965	1550633	1591031

Source: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

consequently in scientific approaches to its study, the improvement of which continues to this day. On the basis of the new dynamically developing institutional economy, it is through the reform of institutions that an attempt is being made to achieve a synergistic economic effect from the functioning of all institutions that take care of entrepreneurship.

Entrepreneurship institutions can be defined as rules, customs and related principles related to the functioning of business and business entities (actors). Entrepreneurship institutions reflect the system of relations, the dynamics of mechanisms and the structure of the institutional environment of entrepreneurship and its components, as well as constantly interact with each other on the basis of hidden and open communication channels. Such communications form and adapt the behavior of business entities, as well as workers, trade unions, employers, the state and local authorities. In addition, the emergence of various social norms, values, cultures and legal principles, according to which the subjects of the institutional environment of entrepreneurship operate, can be traced within the institutions.

It should be noted that there may be formal business institutions that operate under clear rules, regulations and laws. There are also informal or transitional institutions that are based on activities within a certain time frame.

Institutions related to the formation of structural order in business, and their activities are aimed at achieving a balance between supply and demand in the market in the event of a change in its situation. This type of institution should be called market. All of them stimulate entrepreneurship, although they affect it in different ways (both in direction and intensity). Market institutions of entrepreneurship, some authors note as a four-tier structure: level 1 – informal institutions; Level 2 – formal institutions; Level 3 – rules for concluding agreements, contracts; Level 4 – management decisions on resource allocation. It is also worth noting that scientists often use a narrow understanding of business institutions, which are called infrastructure institutions. These are the entities that create the institutional infrastructure of the market for entrepreneurship, which supports it and provides current activities.

In Ukraine, there are many business environment institutions and infrastructure elements that offer many programs for entrepreneurs, startups, employees of large corporations. Doing business is in-

creasingly associated with the need to use a variety of legal, informational, advisory and financial services. Entrepreneurs also face a number of institutional barriers arising from complex legal regulations or imperfect communication links. Moreover, effective state regulation by business environment institutions helps to overcome these barriers and improve cooperation between the state, individual market stakeholders, and investors with entrepreneurs.

The vast majority of business institutions are separate entities or entities operating in the market, which have the material and technical base, financial, human resources and managerial competencies necessary to provide services to business. The tasks of business institutes include: supporting innovative entrepreneurship at all stages of production, promoting the development of startups, attracting labor resources to engage in entrepreneurial activities, etc. The priorities of business institutes are to improve the conditions for doing business on a fair and competitive basis by training and consulting managers, maintaining communications between other companies, creating clusters and stimulating an innovative business environment, and attracting foreign investors to support domestic producers.

The mission is to provide the highest quality services by enhancing endogenous capacity and using available assistance programs funded by domestic and foreign funds, including the European Union. The task is to focus on stimulating and creating entrepreneurial sentiment. As part of the active work of the institutes, measures are being implemented to support and develop the competitiveness of enterprises and the region.

In foreign literature, one can often find the positions of the authors on the need to create Technology Transfer Centers (hereinafter – CTT) in business. These are units created for the sale (commercialization) or transfer to the market of the results of research and development work, know-how, inventions obtained by the parent company, a large concern or a medium-sized innovative enterprise. The purpose of CTT is the most efficient exploitation and commercialization of knowledge. Among other things, CTT comprehensively addresses issues related to the smooth transfer of technology, including:

- promoting research, technology and outsourcing to a wide range of entrepreneurs and investors;
- sale and granting of intellectual property rights in other forms (patents, licenses, know-how);

- protection of intellectual and private property rights;
- obtaining funding to support innovation;
- consulting services and staff training for innovative activities in business.

CTTs are able to intensify state and regional policy on cluster development. This geographical concentration of enterprises in related or non-related industries, promotes the establishment of mutually beneficial relations, stimulates the transfer of skills, technology and investment between enterprises. The concentration of CTT contributes to the creation of new enterprises, products and new jobs, thus reducing tensions in the labor market. The presence of CTT is a strength of every economy, national, regional and local.

Conclusions

Thus, institutions represented at the regional or local level are of great importance for entrepreneurship: chambers of commerce and industry, business support centers, venture funds, credit unions, consulting institutions, and business associations. The latter have an important role in protecting the rights and interests of entrepreneurs, increasing the competitiveness of small and medium enterprises and their positioning in foreign markets. Among other things, institutions represented at the regional or local level provide support for the development of the region's economy, including by stimulating entrepreneurship, small business, which has a positive impact on job creation, youth involvement and innovation in the region. Such support provides favorable conditions for the creation of new enterprises and the development of existing ones.

Список використаних джерел

1. Гнатенко І. А. Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці. Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. № 23 (1). С. 61–64.
2. Антипенко Н. В., Веденіна Ю. Ю., Гнатенко І. А., Пархоменко О. П. Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. *Агросвіт*. 2021. № 23. С. 10–16.
3. Гнатенко І. А. Особливості функціонування сучасного малого підприємництва як органічного елементу ринкової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 2 (1). С. 214–217.

4. Halytskyi O., Polenkova M., Fedirets O., Brezhnieva–Yermolenko O., Hanzjuk S. Mathematical risk assessment model for biodiesel production projects in Ukraine agriculture. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 2(37). P. 280–286.

5. Ложачевська О. М., Сафонова В. Є., Гнатенко І. А., Навроцька Т. А. Управління інноваційною економікою: стратегічні підходи до бізнес-процесів, кадрового менеджменту та конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2021. № 15. С. 14–19.

6. Гнатенко І. А. Специфічні проблеми оцінювання партнерської взаємодії малих та великих виробничих підприємств. *Український соціум*. 2014. № 4. С. 104–112.

7. Клочан І. В., Трегубов О. С., Гнатенко І. А., Парохненко О. С. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 5–10.

References

1. Hnatenko I. (2019). The phenomenon of innovative entrepreneurship in the national economy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: Series: International Economic Relations and the World Economy]*, 23.1, 61–64.
2. Antypenko N., Viedienina Y., Hnatenko I., Parkhomenko, O. (2021). Financial management of resource conservation of innovation-oriented enterprises in the context of anti-crisis development strategy. *Agrosvit [Agroworld]*, 23, 10–16.
3. Hnatenko I. (2015). Features of the functioning of modern small business as an organic element of a market economy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences]*, 2.1, 214–217.
4. Halytskyi O., Polenkova M., Fedirets O., Brezhnieva–Yermolenko O., Hanzjuk S. (2021). Mathematical risk assessment model for biodiesel production projects in Ukraine agriculture. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2.37, 280–286.
5. Lozhachevska O., Safonova V., Hnatenko I., Navrotska, T. (2021). Management of innovative economy: strategic approaches to business processes, personnel management and competitiveness. *Agrosvit [Agroworld]*, 15, 14–19.
6. Hnatenko I. (2014). Specific problems of assessing the partnership of small and large manufacturing enterprises. *Ukrainysyi sotsium [Ukrainian society]*, 4, 104–112.

7. Klochan I., Tregubov O., Hnatenko I., Parohnenko O. (2021). Entrepreneurship development management in an innovative economy: modeling resource efficiency and minimizing transaction costs. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], 17, 5–10.

Дані про автора

Клименчукова Наталія Сергіївна,

к.е.н., доцент, докторант, ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, Україна

Данные об авторе

Клименчукова Наталья Сергеевна,

к.е.н., доцент, докторант, ВУЗ «Национальная академия управления», г. Киев, Украина

Data about the author

Nataliia Klymenchukova,

PhD (Economics), Associate Professor, Doctoral Candidate, National Academy of Management, Kyiv, Ukraine

УДК 658.009.12(075.8)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574750>

МАРТИН О.М., ЛЕМЕЦЕНКО Н.М.,
АРТЕМЧУК В.О., ПАРОХНЕНКО О.С.

Моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва обумовлюється відсутністю єдиної методики визначення власного конкурентного потенціалу з чіткою орієнтацією на ринкову ситуацію та врахуванням конкурентного ризику.

Постановка проблеми. При моделюванні системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва конкурентні переваги мають бути: значимими за умовами конкуренції; відповідати основним факторам успіху; бути стійкими у нестабільному середовищі; мати недоступність щодо відтворення конкурентами та інше, що потребує подальшого дослідження.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Доведено, що моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу заслуговує на увагу при затвердженні плану довгострокового перспективного розвитку в нестійких динамічних умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва. Впровадження в практику інноваційно орієнтованих підприємств системи управління конкурентоспроможністю може сприяти посиленню їх конкурентних позицій на ризикованому конкурентному глобалізованому маркетинговому середовищі, а також підвищенню загального рівня конкурентоспроможності та отриманню переваг з ефективного використання конкурентних активів і компетенцій.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності сучасних інноваційно орієнтованих підприємств для підвищення рівня соціально–економічної ефективності.

Висновки. Обґрунтовано, що удосконалення стратегічних напрямів реалізації актуальних конкурентних переваг базується на стратегіях маркетингового управління конкурентоспроможністю. Доведено, що підтримка конкурентних переваг вимагає від інноваційно активних підприємств

глобального підходу до стратегій. Основою актуальних конкурентних переваг визначено стратегічне управління інноваціями на основі маркетингу.

Ключові слова: моделювання, система управління, конкурентоспроможність підприємства, маркетинг, зміна споживчих переваг, розвиток інноваційного підприємництва.

МАРТЫН О.М., ЛЕМЕЦЕНКО Н.Н.,
АРТЕМЧУК В.А., ПАРОХНЕНКО А.С.

Моделирование системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга в условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса моделирования системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга в условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства обуславливается отсутствием единой методики определения собственного конкурентного потенциала с четкой ориентацией на рыночную ситуацию и учетом конкурентного риска.

Постановка проблемы. При моделировании системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга в условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства конкурентные преимущества должны быть: значимыми по условиям конкуренции; соответствовать основным факторам успеха; быть устойчивыми в нестабильной среде; иметь недоступность воспроизведения конкурентами и т.п., что требует дальнейшего исследования.

Постановка целей и задач исследования – исследовать моделирование системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга в условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Доказано, что моделирование системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга заслуживает внимания при утверждении плана долгосрочного перспективного развития в неустойчивых динамических условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства. Внедрение в практику инновационно ориентированных предприятий системы управления конкурентоспособностью может способствовать усилению их конкурентных позиций в рискованной конкурентной глобализированной маркетинговой среде, а также повышению общего уровня конкурентоспособности и получению преимуществ по эффективному использованию конкурентных активов и компетенций.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности современных инновационно ориентированных предприятий для повышения уровня социально–экономической эффективности.

Выводы по статье. Обосновано, что усовершенствование стратегических направлений реализации актуальных конкурентных преимуществ базируется на стратегиях маркетингового управления конкурентоспособностью. Доказано, что поддержка конкурентных преимуществ требует от инновационно активных предприятий глобального подхода к стратегиям. Основой актуальных конкурентных преимуществ определено стратегическое управление инновациями на основе маркетинга.

Ключевые слова: моделирование, система управления, конкурентоспособность предприятия, маркетинг, изменение потребительских предпочтений, развитие инновационного предпринимательства.

Modeling of enterprise competitiveness management system on the basis of marketing in the conditions of changing consumer preferences and development of innovative entrepreneurship

Relevance of the research topic. Research on the modeling of enterprise competitiveness management system based on marketing in the face of changing consumer preferences and the development of innovative entrepreneurship is due to the lack of a single methodology for determining its own competitive potential with a clear focus on market conditions and competitive risk.

Formulation of the problem. When modeling the system of enterprise competitiveness management on the basis of marketing in the conditions of changing consumer preferences and development of innovative entrepreneurship, competitive advantages must be: significant in terms of competition, meet the main factors of success; be resilient in an unstable environment, have inaccessibility to be reproduced by competitors, etc., which requires further research.

Setting the purpose and objectives of the study – to study the modeling of enterprise competitiveness management system on the basis of marketing in the conditions of changing consumer preferences and development of innovative entrepreneurship.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). It is proved that the modeling of the enterprise competitiveness management system on the basis of marketing deserves attention when approving the plan of long–term perspective development in unstable dynamic conditions of changing consumer preferences and development of innovative entrepreneurship. The introduction of innovation–oriented enterprises in the competitiveness management system can help strengthen their competitive position in a risky competitive globalized marketing environment, as well as increase the overall level of competitiveness, as well as benefit from the effective use of competitive assets and competencies.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of modern innovation–oriented enterprises to increase the level of socio–economic efficiency.

Conclusions. It is substantiated that the improvement of strategic directions of realization of actual competitive advantages is based on strategies of marketing management of competitiveness. It has been proven that maintaining competitive advantage requires innovation–active enterprises to take a global approach to strategies. Strategic marketing management based on marketing is the basis of current competitive advantages.

Keywords: modeling, management system, enterprise competitiveness, marketing, changing consumer preferences, development of innovative entrepreneurship.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основна мета управління конкурентоспроможністю будь–якого підприємства полягає в створенні власного конкурентного потенціалу з чіткою орієнтацією на ринкову ситуацію та врахуванням конкурентного ризику. Дану задачу можна розбити на окремі підзадачі. У короткостроковому плані в умовах інноваційного підприємництва на перше місце висувається проблема поточної ефективнос–

ті, тобто перетворення існуючих ресурсів і компетенцій в ринкові конкурентні переваги, тоді як в довгостроковій перспективі проблема полягає у розвитку нових ресурсів і компетенцій, які дозволили б використовувати ринкові шанси і змодельовати адекватну систему управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу. Зазначені факти в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Управління конкурентоспроможністю багатьох авторів пов’язує із структуризацією конкурентних активів, що передбачає: розгляд конкурентної взаємодії; вибір альтернатив ексклюзивної конкурентоспроможності; визначення напрямів досягнення стійких конкурентних переваг [4, 7, 8]. Модифікований товар в певній мірі ризиковано вивести на ринок, тому доцільно заздалегідь визначати можливості отримання довгострокових конкурентних переваг, що залежать від цілої низки факторів:

- джерела конкурентних переваг;
- види конкурентних переваг;
- очевидність конкурентних переваг;
- швидкість інновацій;
- здатність відмовлення від наявної конкурентної переваги для придбання нової [1–3, 5–6, 9–10].

Тому при моделюванні системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва конкурентні переваги мають бути: значимими за умовами конкуренції, відповідати основним факторам успіху; бути стійкими у нестабільному середовищі,

мати недоступність щодо відтворення конкурентами тощо, що потребує подальшого дослідження.

Формулювання **цілей статті** (постановка завдання) – дослідити моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В алгоритмі моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства надважливим є формулювання стратегічних цілей. При цьому стандартно детермінантами конкурентних цілей конкурентоспроможного підприємства виступають: масштаб конкуренції; цільова частка ринку; конкурентна бізнес-позиція; наміри; амбіції. Однією із важливих умов реалізації даних альтернативних стратегічних цілей конкурентоспроможного підприємства з розвиненою маркетинговою системою є забезпечення організаційного управління конкурентоспроможністю (див. таблицю).

Основна задача відділу маркетингу в реалізації зазначених актуальних маркетингових функцій підприємства – забезпечення необхідною ринковою інформацією, координування роботи підрозділів із ціллю орієнтації на потреби рин-

Актуальні маркетингові функції управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва

Функції	Маркетингові елементи
Дослідницька	Проведення маркетингових досліджень. Визначення конкурентних цін. Дослідження конкурентоспроможності видів продукції. Визначення закономірностей поведінки покупців.
Управління асортиментом і якістю товарів	Формування асортиментної політики із урахуванням життєвого циклу виробництва продукції. Формування асортименту із забезпеченням пріоритету споживача. Здійснення контролю якості продукції. Розробка пропозицій із вдосконаленню асортименту із урахуванням вимог споживачів і стадій життєвого циклу продукції. Розробка пропозицій створення нової продукції, вдосконалення існуючої.
Управління збутом і розподілом товарів	Складання планів збуту товарів. Розробка заходів підвищення ефективності роботи торгового персоналу. Розробка рекомендацій із вдосконалення організації, планування й управління збутовою діяльністю. Визначення ефективності методів продажу товарів і форм обслуговування споживачів.
Управління рекламою і стимулюванням збуту	Визначення об’єктів реклами і сегментів ринку, на яких необхідно рекламувати продукцію. Вибір і застосування найбільш ефективних методів проведення реклами, що враховує особливості товарів, а також особливості ринку. Організація реклами за допомогою засобів масової інформації. Підготовка статей і інформаційних матеріалів, сценаріїв для рекламних роликів. Організація участі підприємства у виставках, ярмарках, виставках–продажах. Розробка пропозицій щодо формування фірмового стилю. Організація зв’язків із громадськістю.

		Конкурентна перевага	
		Нова	Фактична
Конкурентні активи і компетенції	Нові	Конкурентні мегаможливості	Незайняті конкурентні активи та простори
	Фактичні	Захоплення конкурентних пробілів	Конкурентна пасивність

Матриця придбання конкурентних переваг сучасними підприємствами в умовах зміни споживчих переваг та розвитку національного інноваційного підприємництва

ку, конкретних споживачів, взагалі забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Враховуючи вищесказане, гнучкий підхід щодо організації, перерозподілу стратегічних ресурсів є ключовим фактором успішності впровадження стратегії управління конкурентоспроможністю.

Адекватною моделюванню систем управління, які забезпечують отримання конкурентних переваг, є актуалізація інформаційного супроводу, що дозволив би співставляти реальні переваги/недоліки конкурентів з усвідомленням їх амбіцій, провадити моніторинг їх дій, попереджати адміністрацію про їх дії, розробляти превентивні та агресивні стратегії управління конкурентоспроможністю.

Зміна споживчих переваг неабияк стимулює розвиток конкуренції. Для того, щоб підприємства були конкурентоспроможними, їм необхідно розробляти та впроваджувати нові технології, використовуючи нові системи логістики, здійснювати фінансові операції, що однозначно посилює господарський ризик. Стратегії управління конкурентними ризиками можуть знизити можливість їх виникнення, тому і знизити вірогідність отримання збитків унаслідок контрпродуктивних дій конкурентів, можливого несприятливого зовнішнього середовища.

Запропонований в статті алгоритм управління конкурентними ризиками дає можливість обмежити кількість і вплив ризикових ситуацій на діяльність підприємств різних сфер економіки, понизити загальний рівень ризику діяльності, зменшити збитки, підвищити стійкість підприємства, що і буде сприяти формуванню й утриманню конкурентних переваг.

З метою впровадження адекватної ситуації моделі системи управління конкурентоспроможністю підприємства доцільно скористатися матрицею придбання актуальних конкурентних переваг (рис. 1) в рамках використання конкурентних активів та компетенцій, а також ураховує амбітність керівництва із завоювання нових конкурентних переваг.

Відповідно матриці придбання конкурентних переваг сучасними підприємствами в умо-

вах зміни споживчих переваг та розвитку національного інноваційного підприємництва завжди відкритими є мегаможливості, за яких стратегія інноваційно активних підприємств дозволяє визначати актуальні конкурентні переваги, що мають реалізуватися, і знайти альтернативні конкурентні активи й ключові компетенції, які сприятимуть формуванню даних переваг.

Адаптивна система управління конкурентоспроможністю сучасних підприємств має охоплювати підсистеми аналітико–контрольної роботи і реалізації коригуючих дій. В результаті упровадження актуальної комплексної системи управління конкурентоспроможністю на основі маркетингу у практику сучасних національних підприємств в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва тільки за умови функціонування усіх елементів ланцюгу цінностей управління конкурентоспроможністю підприємства можлива реалізація бажаних змін конкурентної його позиції: конфлікт опортунізму; дезорієнтованість; невдоволення; апатія; відсутність зворотного зв'язку.

Таким чином, моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу заслуговує на увагу при затвердженні плану довгострокового перспективного розвитку в нестійких динамічних умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва. Впровадження в практику інноваційно орієнтованих підприємств системи управління конкурентоспроможністю може сприяти посиленню їх конкурентних позицій на ризикованому конкурентному глобалізованому маркетинговому середовищі, а також підвищенню загального рівня конкурентоспроможності та отримання переваг з ефективного використання конкурентних активів і компетенцій.

Висновки

Удосконалення стратегічних напрямів реалізації актуальних конкурентних переваг базується на стратегіях маркетингового управління конкурент-

тоспроможністю. Доведено, що підтримка конкурентних переваг вимагає від інноваційно активних підприємств глобального підходу до стратегій (підприємства не зможуть підтримувати ці переваги без їх розширення з портфелю конкурентних маркетингових стратегій). Основою актуальних конкурентних переваг є стратегічне управління інноваціями на основі маркетингу (саме реалізує зміни). Конкурентні переваги перетворюють системи створення цінностей – види діяльності в процесі використання товару (охоплює ланцюг цінностей підприємств, споживачів, постачальників, посередників, обмін з якими є невід’ємною частиною підтримання даних переваг); посилення бар’єрів регламентаційного характеру із метою підвищення якості життя споживачів; ставлення до персоналу як стратегічного ресурсу інноваційно орієнтованого підприємства; виділення пріоритетних найагресивніших конкурентів в якості стратегічної мотивації і стимулу вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Живко З. Б., Орлова–Курилова О. В., Боруцька Ю. З., Березовський Д. О. Державне регулювання заощадження інноваційного потенціалу підприємств та екологізації виробництва: формування управлінських стратегій та оцінювання конкурентної поведінки. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 19. С. 10–15.
2. Клочан І. В., Трегубов О. С., Гнатенко І. А., Парохненко О. С. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 17. С. 5–10.
3. Ложачевська О. М., Гнатенко І. А., Сухомлин Л. В., Мельник О. Ю. Моделювання інфраструктури підприємства неінноваційного управління на національному та регіональному рівнях в умовах децентралізації. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 5–10.
4. Ложачевська О. М., Сафонова В. Є., Гнатенко І. А., Навроцька Т. А. Управління інноваційною економікою: стратегічні підходи до бізнес–процесів, кадрового менеджменту та конкурентоспроможності. Агросвіт. 2021. № 15. С. 14–19.
5. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9.
6. Охріменко І. В., Гнатенко І. А., Дяченко Т. О., Артемчук В. О. Теоретико–методичні основи розвит–

ку підприємництва в контексті глобалізації: управлінський та маркетинговий аспекти. Український журнал прикладної економіки. 2021. №2. С. 23–29.

7. Разводовська В. О., Заяц О. В., Парохненко О. С., Гнатенко І. А. Інноваційність в підприємницькій діяльності в системі ефективного управління операційною діяльністю, конкурентоспроможністю та маркетингом. Український журнал прикладної економіки. 2021. № 1. С. 290–297.

8. Смагін В. Л., Орлова–Курилова О. В., Мартин О. М., Руда І. І. Державне регулювання бізнесу на інноваційній основі: техніко–технологічне переозброєння відповідно потреб ринку в умовах COVID–19 та менеджменту знань. Ефективна економіка. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9400> (дата звернення: 06.12.2021).

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace In Review*, 7 (3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43(3), 403–414.

References

1. Zhivko Z. B., Orlova–Kurylova O. V., Borutska Yu. Z., Berезovsky D. O. (2021). State regulation of savings of innovative potential of enterprises and greening of production: the formation of management strategies and evaluation of competitive behavior. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: Practice and Experience]*, 19, 10–15.
2. Klochan I. V., Tregubov O. S., Hnatenko I. A., Parokhnenko O. S. (2021). Management of business development in innovative economy: modeling of efficient use of resources and minimization of transaction costs. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: Practice and Experience]*, 17, 5–10.
3. Lozhachevska O. M., Hnatenko I. A., Sukhomlin L. V., Melnyk O. Y. (2021). Modeling of the infrastructure of entrepreneurship of neo–innovation management at the national and regional levels in the conditions of decentralization. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: Practice and Experience]*, 18, 5–10.
4. Lozhachevska O. M., Safonova V. E., Hnatenko I. A., Navrotska T. A. (2021). Management of innovative

economy: strategic approaches to business processes, personnel management and competitiveness. *Agrosvit [Agroworld]*, 15, 14–19.

5. Okhrimenko I. V., Vdovenko N. M., Ovcharenko E. I., Hnatenko I. A. (2021). Innovations in the system of strategic security management of the national economy in the face of risks and uncertainties of globalization. *Ekonomika ta derzhava [Economy and State]*, 8, 4–9.

6. Okhrimenko I. V., Hnatenko I. A., Dyachenko T. O., Artemchuk V. O. (2021). Theoretical and methodological foundations of entrepreneurship in the context of globalization: management and marketing aspects. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 2, 23–29.

7. Razvodovska V. O., Zaiats O. V., Parohnenko O. S., Hnatenko I. A. (2021). Innovation in entrepreneurial activity in the system of effective management of operational activity, competitiveness and marketing. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 1, 290–297.

8. Smagin V. L., Orlova–Kurilova O. V., Martyn O. M., Ruda I. I. (2021). State regulation of business on an innovative basis: technical and technological re–equipment in accordance with market needs in terms of COVID–19 and knowledge management. *Efektivna ekonomika [Efficient economy]*, 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9400> (access date: 06.12.2021).

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace In Review*, 7 (3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43(3), 403–414.

Дані про авторів

Мартин Ольга Максимівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

Лемещенко Наталія Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, м. Київ, Україна

Артемчук Валентина Олександрівна,

старший викладач кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Парохненко Олексій Сергійович,

старший викладач кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Мартын Ольга Максимовна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры права и менеджмента в сфере гражданской защиты, Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности, г. Львов, Украина

Лемещенко Наталья Николаевна,

к.э.н., доцент кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Киевский кооперативный институт бизнеса и права, г. Киев, Украина

Артемчук Валентина Александровна,

старший преподаватель кафедры менеджмента, Национальный транспортный университет, г. Киев, Украина

Парохненко Алексей Сергеевич,

старший преподаватель кафедры менеджмента, Национальный транспортный университет, г. Киев, Украина

Data about the authors

Olga Martyn,

PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law and Management in the Field of Civil Defense, Lviv State University of Life Safety, Ukraine, Lviv

Nataliia Lemeshchenko,

PhD in Economic Sciences, Associate Professor of Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Ukraine, Kyiv

Valentina Artemchuk,

Senior Lecturer of the Department of Management, National Transport University, Ukraine, Kyiv

Oleksii Parohnenko,

Senior Lecturer of the Department of Management, National Transport University, Ukraine, Kyiv

Комплексний аналіз інвестиційної діяльності виробничих підприємств як основа для прийняття обґрунтованих господарських рішень

Актуальність дослідження. Інвестиційна діяльність виробничого підприємства є стратегічно та тактично ресурсозабезпечуючою старту основної його діяльності та подальшого становлення та розвитку. Ефективне здійснення будь-якого виду діяльності передбачає попередню аналітичну оцінку стану та потенційно ресурсних можливостей здійснення даної діяльності. Існуючі аналітичні та оціночні підходи щодо інвестиційної діяльності не дають комплексного бачення вирішення цих питань в діяльності виробничих підприємств.

Метою дослідження є окреслення комплексного методичного підходу до аналізу інвестиційної діяльності виробничих підприємств – від інвестиційної стратегії до аналізу окремих інвестиційних проєктів.

Методи дослідження: систематизації, індукції та дедукції, узагальнення.

Результати дослідження. Сформовані основні підходи та складові комплексного інвестиційного аналізу підприємства.

Галузь застосування результатів: результати дослідження можуть застосовуватись у сфері аналітичного забезпечення інвестиційної та загальної виробничої діяльності підприємства.

Висновки. Комплексний інвестиційний аналіз підприємства має містити певні етапи, які всебічно характеризуватимуть інвестиційну складову підприємства: оцінка інвестиційної привабливості підприємства, аналіз інвестиційної стратегії, аналіз інвестиційної діяльності підприємства, аналіз або інвестиційна оцінка інвестиційних проєктів підприємства. Підходи до визначення інвестиційної привабливості підприємства ґрунтуються на визначенні етапу життєвого циклу підприємства, його фінансового стану та низки інших показників, що характеризують ефективність менеджменту на підприємстві і загалом відображають рівень його конкурентоздатності. Аналітична оцінка інвестиційної стратегії підприємства полягає у відображенні рівня інвестиційної діяльності та його відповідності загальній стратегії підприємства, підпорядкованості інвестиційної стратегії як ресурсної до загальної стратегії розвитку, при цьому потрібно враховувати відповідність інвестиційних тенденцій підприємства сьгоднішнім світовим глобальним мегатрендам розвитку. Аналітична оцінка інвестиційної діяльності виробничого підприємства, на наш погляд, потребує додаткових аналітичних напрацювань, вона має мати цільове спрямування, чітку алгоритмічну визначеність та базуватись на доступній інформації. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства пропонується здійснювати за сукупністю визначених алгоритмізованих показників, які відповідно до цілей аналізу зведені в такі блоки: структурні показники спрямування інвестицій, показники динаміки інвестицій, показники прогресивності інвестування.

Ключові слова: комплексний інвестиційний аналіз, аналіз інвестиційної діяльності, аналіз інвестиційної стратегії, аналітичні показники інвестиційної діяльності, структурне спрямування інвестицій, динаміка інвестицій, показники прогресивності інвестування.

СТАХУРСКАЯ С.А., ТКАЧУК С.В.
ЯКИМЧУК Т.В., СТАХУРСКИЙ В.А.

Комплексный анализ инвестиционной деятельности производственных предприятий как основа для принятия обоснованных хозяйственных решений

Актуальность исследования. Инвестиционная деятельность производственного предприятия является стратегически и тактически ресурсообеспечивающей старта основной его деятельности и дальнейшего становления и развития. Эффективное осуществление любого вида

деятельности предполагает предварительную аналитическую оценку состояния и потенциально ресурсных возможностей осуществления данной деятельности. Существующие аналитические и оценочные подходы к инвестиционной деятельности не дают комплексного видения решения этих вопросов в деятельности производственных предприятий

Целью исследования является определение комплексного методического подхода к анализу инвестиционной деятельности производственных предприятий – от инвестиционной стратегии к анализу отдельных инвестиционных проектов.

Методы исследования: систематизации, индукции и дедукции, обобщение.

Результаты исследования. Сформированы основные подходы и составляющие комплексного инвестиционного анализа предприятия

Область применения результатов: результаты исследования могут применяться в области аналитического обеспечения инвестиционной и общей производственной деятельности предприятия.

Выводы. Комплексный инвестиционный анализ предприятия должен содержать определенные этапы, которые будут всесторонне характеризовать инвестиционную составляющую предприятия: оценка инвестиционной привлекательности предприятия, анализ инвестиционной стратегии, анализ инвестиционной деятельности предприятия, анализ или инвестиционная оценка инвестиционных проектов предприятия. Подходы к определению инвестиционной привлекательности предприятия основываются на определении этапа жизненного цикла предприятия, его финансового состояния и ряда других показателей, характеризующих эффективность менеджмента на предприятии и в целом отражают уровень его конкурентоспособности. Аналитическая оценка инвестиционной стратегии предприятия состоит в отражении уровня инвестиционной деятельности и его соответствия общей стратегии предприятия, подчиненности инвестиционной стратегии как ресурсной к общей стратегии развития, при этом следует учитывать соответствие инвестиционных тенденций предприятия сегодняшним мировым глобальным мегатрендам развития. Аналитическая оценка инвестиционной деятельности производственного предприятия, на наш взгляд, требует дополнительных аналитических работ, она должна иметь целевую направленность, четкую алгоритмическую определенность и базироваться на доступной информации. Анализ инвестиционной деятельности предприятия предлагается осуществлять по совокупности определенных алгоритмизированных показателей, которые в соответствии с целями анализа сведены в следующие блоки: структурные показатели направления инвестиций, показатели динамики инвестиций, показатели прогрессивности инвестирования.

Ключевые слова: комплексный инвестиционный анализ, анализ инвестиционной деятельности, анализ инвестиционной стратегии, аналитические показатели инвестиционной деятельности, структурное направление инвестиций, динамика инвестиций, показатели прогрессивности инвестирования.

STAKHURSKA S.A., TKATCHUK S.V.,
IAKYMCHUK T.V., STAKHURSKIY V.O.

Complex analysis of investment activity of industrial enterprises as a basis for acceptance of reasonable economic decisions

Relevance of research. The investment activity of a industrial enterprise is a strategic and tactical resource—providing start of its main activity and further formation and development. Effective implementation of any type of activity involves a previous analytical assessment of the state and potential resource opportunities for this activity. Existing analytical and evaluation approaches to investment activities do not provide a comprehensive vision of solving these issues in the activities of industrial enterprises.

The purpose of the study is to outline a comprehensive methodological approach to the analysis of investment activities of industrial enterprises – from investment strategy to the analysis of individual

investment projects.

Research methods: systematization, induction and deduction, generalization.

Research results. The main approaches and components of the complex investment analysis of the enterprise are formed.

Scope of the results: the results of the study can be used in the field of analytical support of investment and general production activities of the enterprise.

Conclusions. Comprehensive investment analysis of the enterprise should contain certain stages that will comprehensively characterize the investment component of the enterprise: assessment of investment attractiveness of the enterprise, analysis of investment strategy, analysis of investment activities, analysis or investment evaluation of investment projects. Approaches to determining the investment attractiveness of the enterprise are based on determining the stage of the life cycle of the enterprise, its financial condition and a number of other indicators that characterize the effectiveness of management in the enterprise and generally reflect the level of its competitiveness. Analytical assessment of the investment strategy of the enterprise is to reflect the level of investment activity and its compliance with the overall strategy of the enterprise, the subordination of investment strategy as a resource to the overall development strategy. Analytical assessment of the investment activity of a manufacturing enterprise, in our opinion, requires additional analytical work, it should have a target direction, clear algorithmic certainty and be based on available information. The analysis of investment activity of the enterprise is offered to be carried out on set of the defined algorithmic indicators which according to the purposes of the analysis are reduced to such blocks: structural indicators of an investment direction, indicators of dynamics of investments, indicators of progressiveness of investment.

Keywords: complex investment analysis, analysis of investment activity, analysis of investment strategy, analytical indicators of investment activity, structural direction of investments, dynamics of investments, indicators of investment progressiveness.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток підприємства неможливий без комплексного аналітично–практичного підходу щодо інвестиційних процесів. Глибока комплексна аналітична оцінка інвестиційної діяльності підприємства є запорукою прийняття обґрунтованих інвестиційних тактичних, стратегічних, зокрема на далеку перспективу, рішень, що забезпечуватимуть ефективну не лише інвестиційну, але й загальногосподарську діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Зазвичай питання аналізу інвестиційної діяльності на рівні підприємства зводиться до аналітичної оцінки доцільності інвестиційних проєктів, на макrorівні та мезорівні – йдеться про динаміку та структуру інвестицій в основний капітал. Досить часто під інвестиційним аналізом розуміють аналітичну оцінку інвестиційної привабливості з огляду можливості та доцільності вкладання інвестицій, а саме йдеться про логічне обґрунтування інвестором його інвестиційних рішень починаючи з оцінки інвестиційної привабливості країни, галузі, регіону, а потім – визначення інвестиційно привабливих підприємств [1–6]. Усі перераховані вище підходи базуються

на різних аналітичних методичних рекомендаціях, які використовуються в тій чи іншій мірі в світовій практиці прийняття інвестиційних рішень і звісно, незважаючи на високий рівень їх обґрунтованості, можуть бути з часом удосконаленими.

Мета статті. Окреслити основні напрямки комплексного інвестиційного аналізу підприємства та уточнити їх методичне забезпечення.

Виклад основного матеріалу.

На нашу думку зведення питання інвестиційного аналізу підприємства лише до обґрунтування доцільності інвестиційних проєктів (що здійснюється найчастіше) чи навіть до проєктного аналізу не вирішує проблему комплексного інвестиційного аналізу підприємства, а є лише елементами, хоч і вагомими, процесу обґрунтування загальногосподарських рішень. Очевидно, що комплексний інвестиційний аналіз підприємства має містити певні складові чи етапи, які всебічно характеризуватимуть інвестиційну складову підприємства (рис. 1).

Питання визначення інвестиційної привабливості підприємства є відносно розробленим в науковій літературі і ґрунтується на визначенні етапу життєвого циклу підприємства, його фі-

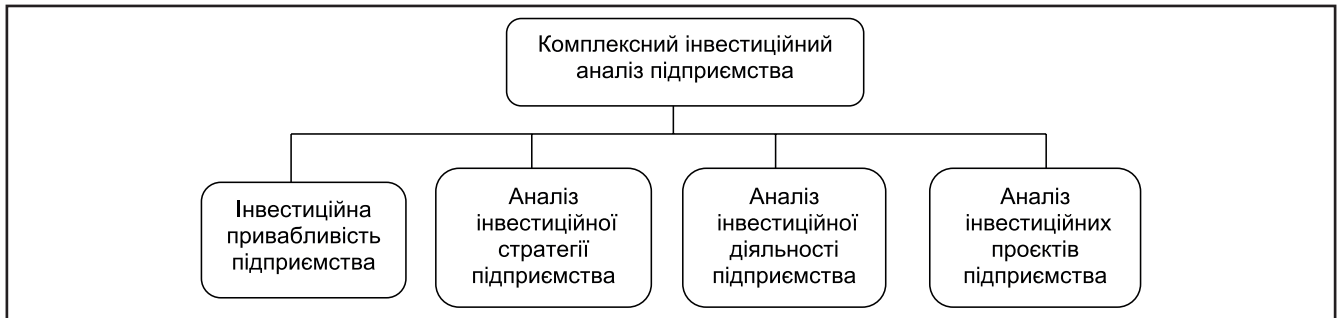

Рисунок 1. Складові комплексного інвестиційного аналізу підприємства

[уточнено авторами]

нансового стану та низки інших показників, що характеризують ефективність менеджменту на підприємстві і загалом відображають рівень конкурентоздатності останнього.

Цільове спрямування аналітичної оцінки інвестиційної стратегії підприємства полягає у відображенні рівня інвестиційної діяльності та його відповідності загальній стратегії підприємства, підпорядкованості інвестиційної стратегії до загальної стратегії, оскільки саме інвестиційна стратегія є однією з ресурсних стратегій для забезпечення розвитку підприємства. Одночасно потрібно аналізувати відповідність інвестиційних тенденцій підприємства сьогднішнім світовим глобальним мегатрендам розвитку, зокрема враховувати специфіку галузевого спрямування.

Після того як буде визначена інвестиційна привабливість підприємства, здійснене аналітичне дослідження інвестиційної стратегії підприємства – переходять до загальної аналітичної оцінки інвестиційної діяльності підприємства.

Аналітична оцінка інвестиційної діяльності виробничого підприємства, на наш погляд, потребує додаткових аналітичних напрацювань, вона має мати цільове спрямування, чітку алгоритмічну визначеність та базуватись на доступній інформації, якою може слугувати першочергово фінансова та статистична звітність підприємства, а також для поглибленого аналізу мають використовуватись дані внутрішнього оперативного обліку підприємства чи за потреби – здійснюватись додаткові обстеження та діагностика. Чітка алгоритмічна визначеність має бути пов'язана з наявністю доступної інформації, з можливістю логічного відображення тенденцій та співвідношень інвестиційної діяльності, з критеріальною порівняльністю щодо тенденцій чи конкретних значень і співвідношень. Аналітична

оцінка має бути не лише результативно оціночною, але й мати рекомендаційну складову.

Аналітична оцінка інвестиційної діяльності підприємства має опиратись на форми фінансової звітності: Баланс (Звіт про фінансовий стан) № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) № 2, Примітки до річної фінансової звітності № 5, а також форми статистичної звітності: Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції № 2–ОЗ ІНВ (річна), Капітальні інвестиції № 2–інвестиції (квартальна), Обстеження ділової активності промислового підприємства (інвестиції) № 2К–П інв (два рази на рік). На підставі інформації перерахованих вище форм звітності вважаємо за доцільне визначити та піддавати поглибленому аналізу показники, що можна згрупувати наступним чином:

- структурні показники спрямування інвестицій (табл. 1);
- показники динаміки інвестицій (табл. 2);
- показники прогресивності інвестування (табл. 3);
- джерела формування інвестиційних ресурсів.

Наступна складова пропонованого комплексного інвестиційного аналізу підприємства – аналіз інвестиційних проєктів. Методичні підходи до аналізу доцільності інвестиційних проєктів є достатньо розробленими, але, очевидно, потрібно як додатковий початковий етап до такої загальноприйнятої оцінки потрібно внести «визначення відповідності інвестиційного проєкту стратегічним напрямкам діяльності підприємства».

Залежно від масштабів проєктів необхідно також розмежовувати які з них підлягають повному та глибокому проєктному аналізу, а для яких достатньо стандартного обґрунтування доцільності інвестування (визначення чистої теперішньої вартості, індексу доходності, періоду окуп-

Таблиця 1. Структурні показники спрямування інвестицій

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Критеріальне значення або бажані тенденції
Частка необоротних активів	Визначається частка вартості необоротних активів у загальній вартості активів (за даними форми фінансової звітності №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»)	Зростаюча динаміка показника може свідчити про спрямування інвестицій на інтенсифікацію процесів розширеного відтворення та про можливе інноваційне спрямування інвестицій на розвиток підприємства
Частка нематеріальних активів	Визначається частка вартості нематеріальних активів у загальній вартості активів (за даними форми фінансової звітності №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»)	Зростаюча динаміка показника може свідчити про інноваційне спрямування інвестицій на розвиток підприємства
Частка активної частини основних засобів	Визначається частка вартості активної частини (машини, апарати, прилади, обладнання тощо) у загальній вартості основних засобів (за даними форми фінансової звітності №5 «Примітки до річної фінансової звітності», розділ II «Основні засоби»)	Зростаюча динаміка показника свідчить про прогресивність структури основних засобів і позитивне спрямування інвестицій щодо процесів відтворення
Галузева структура основних засобів	Визначається частка основних засобів різних галузей, в тому числі основного виду діяльності, в загальній вартості основних засобів (за даними оперативного обліку основних засобів)	Значна та зростаюча частка основних засобів основного виду діяльності свідчить про позитивне спрямування інвестування відтворювальних процесів
Технологічна структура основних засобів	Може визначатися наступним чином: а) як частка окремих видів устаткування в межах груп основних засобів; б) як частка прогресивних груп устаткування з інноваційними характеристиками, з програмним управлінням, автоматичного тощо; в) як частка устаткування в потокових лініях (за даними оперативного обліку основних засобів)	Значна та зростаюча частка прогресивних груп устаткування та устаткування в потокових лініях вказує на прогресивність структури та позитивні тенденції в інвестуванні відтворювальних процесів
Вікова структура основних засобів	Може визначатися наступним чином: а) як частка різних вікових груп окремих видів основних засобів (до 5 років, від 5 до 10 років, від 10 до 15 років, понад 15 років); б) як середній вік діючих основних засобів, в тому числі по підприємству в цілому та в межах цехів і дільниць або по окремих групах обладнання (за даними оперативного обліку основних засобів)	Бажана максимальна частка найменших вікових груп та тенденція до її збільшення. Позитивними є мінімальні значення середнього віку основних засобів та тенденція до його зменшення. Обидві тенденції свідчать про позитивне спрямування інвестиційних процесів
Частка оборотних активів	Визначається частка вартості оборотних активів у загальній вартості активів (за даними форми фінансової звітності №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»)	Зростаюча динаміка показника може свідчити про спрямування інвестицій на розширення виробничих процесів без суттєвого оновлення технічної бази підприємства

[розроблено авторами на основі уточнення загальноприйнятих показників та їх трактування щодо процесів інвестування]

ності, внутрішньої ставки доходності тощо) чи за умови самофінансування додаткові потреби в незначних сумах інвестицій можуть бути обґрунтованими лише, наприклад, виробничими

потребами, пов'язаними із заміною чи додатковим встановленням устаткуванням, придбанням нематеріальних активів, поповненням оборотних активів.

Таблиця 2. Показники динаміки інвестицій

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Критеріальне значення або бажані тенденції
Індекс зростання вартості активів	$Ia = A_{кр} : A_{пр}$	Збільшення активів на кінець періоду $A_{кр}$ порівняно з активами на початок періоду $A_{пр}$ свідчить про наявність інвестиційного процесу (за умови відсутності переоцінки активів)
Динаміка структури активів	$Ca = Ч_{нма} : Ч_{оз} : Ч_{оа}$ розрахунок здійснюється на початок і на кінець року	Збільшення частки нематеріальних активів $Ч_{нма}$ може свідчити про інноваційність інвестиційних процесів, частки основних засобів $Ч_{оз}$ – про інвестування розширеного відтворення, частки оборотних активів $Ч_{оа}$ – про інвестування в зростання виробництва в рамках стандартного Функціонування
Коефіцієнт надходження (введення) основних засобів	$K_n = OZ_{введ} : OZ_k$	Якщо $K_n > K_{виб}$, то відбувається інвестування в розширене відтворення; якщо $K_n = K_{виб}$, то інвестується просте відтворення; якщо $K_n < K_{виб}$, то звужене відтворення (відсутність чистих інвестицій)
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_{виб} = OZ_{вив} : OZ_p$	
Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_{он} = OZ_n : OZ_k$ де OZ_n – нові основні засоби, що надійшли у звітному періоді	Чим ближче значення $K_{он}$ до K_n , та чим більший $K_{он}$ від $K_{виб}$, тим в більш прогресивний тип відтворення вкладаються інвестиції
Коефіцієнт приросту основних засобів	$K_{пр} = (OZ_{введ} - OZ_{вив}) : OZ_p$	Додатні значення $K_{пр}$ та їх зростаюча динаміка вказують на інвестування в розширене відтворення

[розроблено авторами на основі уточнення загальноприйнятих показників та їх трактування щодо процесу інвестування]

Таблиця 3. Показники прогресивності інвестування

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Критеріальне значення або бажані тенденції
Коефіцієнт «чистого» інвестування активів	$K_{чiа} = (\Delta A - \Delta A_m) : \Delta A$, де ΔA – приріст вартості активів; ΔA_m – річна сума використаної амортизації (ф.№5) або приріст амортизаційних відрахувань (приріст зносу за ф.№1)	$K_{чiа} > 0$ – наявність чистого інвестування, розширене відтворення; $K_{чiа} = 0$ – відсутність чистого інвестування, просте відтворення; $K_{чiа} < 0$ – відсутність чистого інвестування, амортизаційні відрахування не використовуються в повному обсязі на інвестування, звужене відтворення
Коефіцієнт відтворення основних засобів	$K_{відтв} = OZ_{введ} : OZ_{вив}$	Якщо $K_{відтв} > 1$, це свідчить про розширене відтворення і наявність чистого інвестування
Коефіцієнт інтенсивного відтворення	$K_{інт.в} = OZ_{внп} : OZ_n$, де $OZ_{внп}$ – основні засоби введені, нові, більш прогресивні	Чим ближче $K_{інт.в}$ до одиниці, тим прогресивніший, інноваційний тип відтворення як результат інвестування
Коефіцієнт екстенсивного відтворення	$K_{екст.в} = OZ_{ва} : OZ_n$, де $OZ_{ва}$ – основні засоби введені, аналогічні діючим	Чим нижче значення $K_{екст.в}$ від одиниці, тим прогресивніший тип відтворення як результат інвестування $K_{інт.в} + K_{екст.в} = 1$
Коефіцієнт прогресивності відтворення (інвестування)	$K_{прогр.в} = K_{інт.в} : K_{екст.в}$ або $K_{прогр.в} = OZ_{внп} : OZ_{ва}$	$K_{прогр.в} > 1$
Коефіцієнт інноваційного відтворення (інвестування)	$K_{інн.в} = OZ_{інн.введ} : OZ_n$, де $OZ_{інн.введ}$ – основні засоби введені, інноваційні	Чим ближче значення $K_{інн.в}$ до одиниці, тим більш інноваційний тип відтворення як результат інвестування
Коефіцієнт «чистого» інвестування основних засобів	$K_{чiоз} = (\Delta OZ - \Delta A) : \Delta OZ$, де ΔOZ – приріст вартості основних засобів; ΔA – приріст амортизаційних відрахувань	$K_{чiоз} > 0$ – розширене відтворення; $K_{чiоз} = 0$ – просте відтворення; $K_{чiоз} < 0$ – звужене відтворення

[розроблено авторами]

Висновки

Комплексний інвестиційний аналіз підприємства має містити певні складові чи етапи, які всебічно характеризуватимуть інвестиційну складову підприємства: оцінка інвестиційної привабливості підприємства, аналіз інвестиційної стратегії, аналіз інвестиційної діяльності підприємства, аналіз або інвестиційна оцінка інвестиційних проєктів підприємства. Підходи до визначення інвестиційної привабливості підприємства є відносно розробленими в науковій літературі і ґрунтуються на визначенні етапу життєвого циклу підприємства, його фінансового стану та низки інших показників, що характеризують ефективність менеджменту на підприємстві і загалом відображають рівень його конкурентоздатності. Аналітична оцінка інвестиційної стратегії підприємства полягає у відображенні рівня інвестиційної діяльності та його відповідності загальній стратегії підприємства, підпорядкованості інвестиційної стратегії як ресурсної до загальної стратегії розвитку, при цьому потрібно враховувати відповідність інвестиційних тенденцій підприємства сьогodнішнім світовим глобальним мегатрендам розвитку. Дані концептуальні підходи вимагають подальшого детального методичного уточнення, що може бути предметом окремого дослідження. Аналітична оцінка інвестиційної діяльності виробничого підприємства, на наш погляд, потребує додаткових аналітичних напрацювань, вона має мати цільове спрямування, чітку алгоритмічну визначеність та базуватись на доступній інформації. Чітка алгоритмічна визначеність має бути пов'язана не лише з наявністю доступної інформації, а й з можливістю логічного відображення тенденцій та співвідношень інвестиційної діяльності, з критеріальною порівняльністю щодо тенденцій чи конкретних значень і співвідношень, а також має бути рекомендаційна складова. Аналітичну оцінку інвестиційної діяльності підприємства пропонується здійснювати за сукупністю визначених алгоритмізованих показників, які відповідно до цілей аналізу зведені в такі блоки: структурні показники спрямування інвестицій, показники динаміки інвестицій, показники прогресивності інвестування.

Список використаних джерел

1. Касич А.О. Нові підходи до методики аналізу інвестиційної діяльності. Ефективна економіка: фа-

хове ел.видання: Дніпропетровський держ. агр.–екон. університет. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=495> (дата звернення: 15.11.2021).

2. Кривов'язюк І.В. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність, методика аналізу та шляхи підвищення її ефективності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.:Економічні науки. 2018. Вип.31. С.83–90. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_en_2018_31_19 (дата звернення: 15.11.2021).

3. Матрос О.М. Аналіз інвестиційної діяльності підприємств: теорія та методологія. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. екон.наук.К.,2021. 22с.

4. Мойсеєнко І., Ревак І., Миськів Г., Чапляк Н. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. Львів: ЛьДУВС, 2019.276с.<http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2844> (дата звернення: 15.11.2021).

5. Ольвінська Ю.О.,Березорудський А.М. Статистичний аналіз інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Ефективна економіка: фахове ел.видання:2021. №8. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/91.pdf (дата звернення: 15.11.2021).

6. Спільник І.В., Загородна О.М. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства за даними фінансової звітності. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль. «Економічна думка», 2013.Том 14. №2. С.78–87

References

1. Kasych A.O. Novi pidkhody do metodyky analizu investytsiynoyi diyal'nosti. Efektyvna ekonomika: fakhove el.vydannya: Dnipropetrovs'kyy derzh. agr.–ekon. uni–versytet. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=495> (data zvernennya: 15.11.2021).

2. Kryvov'yazyuk I.V. Investytsiyna diyal'nist' pidpryyemstva: sutnist', metodyka analizu ta shlyakhy pidvyshchennya yiyi efektyvnosti. Naukovyy visnyk Khersons'kohoho derzhavnoho universytetu. Ser.:Ekonomichni nauky. 2018. Vyp.31. S.83–90. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_en_2018_31_19 (data zvernennya: 15.11.2021).

3. Matros O.M. Analiz investytsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstv: teoriya ta metodolohiya. Avtoreferat dys. na zdobuttya nauk. stupenya k. ekon.nauk.K.,2021. 22s.

4. Moysyenko I., Revak I., Mys'kiv H., Chaplyak N. Investytsiynyy analiz : navch. posib. L'viv:L'vDUVS, 2019.276s.<http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2844> (data zvernennya: 15.11.2021).

5. Ol'vins'ka Yu.O.,Berezoruds'kyy A.M. Statystychnyy analiz investytsiynoyi diyal'nosti sub'yektiv hospodaryuvannya v Ukrayini. Efektyvna ekonomika: fakhove

el.vydannya:2021. №8. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/91.pdf (da-ta zvernennya: 15.11.2021).

6. Spil'nyk I.V., Zahorodna O.M. Analiz investytsiynoyi diyal'nosti pidpryemstva za danymy finansovoyi zvitnosti. Ekonomichnyy analiz: zb. nauk. prats'. Ternopil'. «Ekonomichna dumka», 2013.Tom 14. №2. S.78–87

Дані про авторів

Стахурська Світлана Антонівна,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій, кафедра економіки праці та менеджменту
e-mail: vinyar1@i.ua

Ткачук Світлана Валеріївна,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій, кафедра маркетингу
e-mail: vinyar1@i.ua

Якимчук Тетяна Володимирівна,

к.е.н., старший викладач, Національний університет харчових технологій, кафедра економіки праці та менеджменту
e-mail: vinyar1@i.ua

Стахурський Валерій Олександрович,

старший викладач, Національний університет харчових технологій, кафедра маркетингу
e-mail: vinyar1@i.ua

Данные об авторах

Стахурская Светлана Антоновна,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий, кафедра экономики труда и менеджмента
e-mail: vinyar1@i.ua

Ткачук Светлана Валерьевна,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий, кафедра маркетинга
e-mail: vinyar1@i.ua

Якимчук Татьяна Владимировна,

к.э.н., старший преподаватель, Национальный университет пищевых технологий, кафедра экономики труда и менеджмента
e-mail: vinyar1@i.ua

Стахурский Валерий Александрович,

старший преподаватель, Национальный университет пищевых технологий, кафедра маркетинга
e-mail: vinyar1@i.ua

Data about the authors

Svitlana Stakhurska,

PhD in Economics, associate Professor, National University of Food Technologies, Department of Labor Economics and Management
e-mail: vinyar1@i.ua

Svitlana Tkatchuk,

PhD in Economics, associate Professor, National University of Food Technologies, Department of Marketing
e-mail: vinyar1@i.ua

Tetiana Iakymchuk,

C.e.s., Senior Lecturer, National University of Food Technologies, Department of Marketing
e-mail: vinyar1@i.ua

Valeriy Stakhurskiy,

senior lecturer National University of Food Technologies, Department of Marketing
e-mail: vinyar1@i.ua

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 355.58:502.17:504.5:614.76–047.44

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574768>

КОЛОДІЙЧУК А.В.
ВАЖИНСЬКИЙ Ф.А.

Оцінка хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві

Предметом дослідження є оцінка хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві.

Метою дослідження є розробка заходів щодо оцінки хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті проведено оцінку хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві. Зокрема, визначено еквівалентну кількість сильнодіючих отруйних речовин у первинній хмарі, глибину зони хімічного зараження первинною хмарою сильнодіючих отруйних речовин, еквівалентну кількість отруйних речовин у вторинній хмарі.

Висновки. Найбільш повне та організоване виконання заходів цивільного захисту на об'єкті досягається завчасною розробкою плану заходів, які необхідно проводити при загрозі або виникненні надзвичайної ситуації. План визначає порядок дій і відповідальність керівництва відповідних органів управління підприємств, установ і організацій, а також основні заходи щодо організації і проведення робіт із запобігання і ліквідації надзвичайної ситуації техногенного і природного походження, узгодження термінів їх виконання, фінансові, матеріальні та інші ресурси, які необхідні для цих заходів і робіт. У план дій включаються заходи щодо захисту робітників і службовців, підтримування виробничої діяльності та інші з урахуванням обстановки після виникнення надзвичайної ситуації, передбачаються необхідна кількість сил і засобів для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Ключові слова: ризик, цивільний захист, хімічні ризики, сильнодіючі отруйні речовини, токсодоза хлору, народне господарство, аварія, виробничий персонал.

КОЛОДІЙЧУК А.В.
ВАЖИНСКИЙ Ф.А.

Оценка химических рисков загрязнения территорий в народном хозяйстве

Предметом исследования является оценка химических рисков загрязнения территорий в народном хозяйстве.

Целью исследования является разработка мер по оценке химических рисков загрязнения территорий в народном хозяйстве.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье проведена оценка химических рисков загрязнения территорий в народном хозяйстве. В частности, определено эквивалентное количество сильнодействующих ядовитых веществ в первичном облаке, глубина зоны химического заражения первичным облаком сильнодействующих ядовитых веществ, эквивалентное количество ядовитых веществ во вторичном облаке.

Выводы. Наиболее полное и организованное выполнение мероприятий гражданской защиты на объекте достигается преждевременной разработкой плана мероприятий, которые необходимо проводить при угрозе или возникновении чрезвычайной ситуации. План определяет порядок действий и ответственность руководства соответствующих органов управления предприятий, учреждений и организаций, а также основные мероприятия по организации и проведению работ по предотвращению и ликвидации чрезвычайной ситуации техногенного и природного происхождения, согласование сроков их выполнения, финансовые, материальные и другие ресурсы, которые необходимы для этих мер и работ. В план действий включаются меры по защите рабочих и служащих, поддержанию производственной деятельности и другие с учетом обстановки после возникновения чрезвычайной ситуации, предусматривается необходимое количество сил и средств для ликвидации последствий чрезвычайной ситуации.

Ключевые слова: риск, гражданская защита, химические риски, сильнодействующие отравляющие вещества, токсодоза хлора, народное хозяйство, авария, производственный персонал.

KOLODIYCHUK A.V.
VAZHYNKYI F.A.

Assessment of chemical risks of pollution of territories in the national economy

The subject of the study is the assessment of chemical risks of pollution of territories in the national economy.

The aim of the study is to develop measures to assess the chemical risks of pollution in the national economy.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper assesses the chemical risks of pollution of territories in the national economy. In particular, the equivalent amount of highly toxic substances in the primary cloud, the depth of the zone of chemical contamination of the primary cloud of highly toxic substances, the equivalent amount of toxic substances in the secondary cloud were determined.

Conclusions. The most complete and organized implementation of civil protection measures at the object is achieved by the advance development of a plan of measures to be taken in the event of a threat or emergency. The plan defines the procedure of actions and responsibilities of the relevant management bodies of enterprises, institutions and organizations, as well as the main measures for organizing and conducting work to prevent and eliminate emergencies of man-made and natural origin, agree on deadlines, financial, material and other resources that needed for these activities and works. The action plan includes measures to protect workers and employees, support production activities and others, taking into account the situation after the emergency, provides the necessary number of forces and means to eliminate the consequences of the emergency.

Keywords: risk, civil protection, chemical risks, potent toxic substances, chlorine toxodose, national economy, accident, production personnel.

Постановка проблеми. Аварії на потенційно небезпечних промислових об'єктах можуть призвести до значних руйнувань, вибухів, масових пожеж, зараження місцевості і повітря радіоактивними, сильнодіючими отруйними (СДОР) та іншими шкідливими речовинами, виникнення зон зараження (забруднення) і осередків ураження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зв'язку з цим виникає необхідність завчасного прогнозування й оцінки можливих наслідків надзвичайних ситуацій техногенного походження, організації надійного захисту населення і виробничого персоналу, підвищення стійкості роботи промислових підприємств в екстремальних умовах, а також відвернення екологічних збитків (О.П. Депутат, І.В. Коваленко, І.С. Мужик, М.І. Стеблик, Є.П. Шубін). Отже, необхідне вміння розв'язувати задачі із забезпечення безпеки життєдіяльності у звичайних умовах та в умовах надзвичайних ситуацій.

Мета статті – оцінка хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві.

Виклад основного матеріалу. Прогнозування масштабів зараження СДОР полягає у визначенні глибини і площі зони хімічного зараження і нанесенні зони на топографічну карту відповідного масштабу.

1) Визначаємо еквівалентну кількість СДОР у первинній хмарі:

$$Q_{e1} = K_1 \cdot K_3 \cdot K_5 \cdot K_7 \cdot Q_0$$

де K_1 – коефіцієнт, який залежить від умов зберігання СДОР, для SO_2 $K_1 = 0,11$;

K_3 – коефіцієнт, рівний відношенню граничної токсодози хлору до граничної токсодози інших СДОР, для SO_2 $K_3 = 0,333$;

K_5 – коефіцієнт, який враховує ступінь вертикальної стійкості атмосфери:

при конвекції $K_5 = 0,08$;

K_7 – коефіцієнт, який враховує вплив температури, $K_7 = 1$

Q_0 – кількість викинутої СДОР, $Q_0 = 44$ т.

$$Q_{e1} = 0,11 \cdot 0,333 \cdot 0,08 \cdot 1 \cdot 44 = 0,13(m).$$

2) Визначаємо глибину зони хімічного зараження первинною хмарою СДОР (Γ_1).

Глибина зони зараження первинною хмарою СДОР визначається залежно від еквівалентної кількості речовини у первинній хмарі $Q_{e1} = 0,13$ т і швидкості вітру $V_b = 2$ м/с. Для значень еквівалентної кількості речовини Γ_1 визначається інтеполяцією двох найближчих значень:

$$\Gamma_1 = 0,84 + (1,92 - 0,84) \cdot (0,13 - 0,1) / (0,5 - 0,1) = 0,92(\text{км}).$$

3) Визначаємо еквівалентну кількість СДОР у вторинній хмарі.

$$Q_{e2} = (1 - K_1) \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4 \cdot K_5 \cdot K_6 \cdot K_7 \cdot \frac{Q_0}{h \cdot d}$$

де: K_2 – коефіцієнт, який залежить від фізико-хімічних властивостей СДОР, для SO_2 $K_2 = 0,049$;

K_4 – коефіцієнт, який враховує швидкість вітру, $K_4 = 1,33$;

K_6 – коефіцієнт, який залежить від часу, що минув після початку аварії та тривалості випаровування речовини;

d – густина СДОР, т/м³, для SO_2 $d = 1,462$ т/м³;

h – товщина шару розлитої СДОР, м; при вільному розливі $h = 0,05$ м.

Значення коефіцієнта K_6 визначається після розрахунку тривалості випаровування рідини (T).

4) Визначаємо час випаровування СДОР з поверхні розливу за формулою:

$$T = \frac{h \cdot d}{K_2 \cdot K_4 \cdot K_7}$$

де T – тривалість випаровування речовини, год.

$$T = \frac{0,05 \cdot 1,462}{0,049 \cdot 1,33 \cdot 1} = 1,12(\text{год}).$$

5) Отримане значення тривалості випаровування рідини T порівнюється з часом $N = 2$ год, який пройшов після аварії.

Оскільки $N > T$, то:

$$K_6 = T^{0,8} = 1,12^{0,8} = 1,09$$

Отже:

$$Q_{e2} = (1 - 0,11) \cdot 0,049 \cdot 0,333 \cdot 1,33 \cdot 0,08 \cdot 1,09 \cdot 1 \cdot \frac{44}{0,05 \cdot 1,462} = 1,01(m)$$

6) Визначаємо глибину зони хімічного зараження вторинною хмарою (Γ_2):

$$\Gamma_2 = 1,68 + \frac{2,91 - 1,68}{3 - 1} \cdot (1,01 - 1) = 1,69(\text{км}).$$

Отримані значення Γ_1 і Γ_2 – це максимальні значення зон зараження первинною або вторинною хмарою, що визначається в залежності від еквівалентної кількості речовини і швидкості вітру.

7) Визначаємо повну глибину зони зараження СДОР Γ_n за формулою:

$$\Gamma_n = \Gamma_{1(2)} + 0,5 \cdot \Gamma_{2(1)}$$

де: $\Gamma_{1(2)}$ – більша за розміром Γ_1 і Γ_2 ;

$\Gamma_{2(1)}$ – менша за розміром Γ_1 і Γ_2 ;

8) Отримане значення повної глибини зараження Γ_n порівнюємо з максимально можливим значенням глибини переносу повітряних мас Γ_n' , що визначається за формулою:

Результати оцінки хімічної обстановки

Джерело зараження	Тип СДОР	Кількість СДОР, т	Глибина зони зараження, км	Площа зони можливого хімічного зараження, км ²	Площа зони фактичного хімічного зараження, км ²	Час підходу зараженого повітря до заданого об'єкту, год	Тривалість уражаючої дії (випаровування) СДОР, год	Можливі втрати від дії СДОР, чол.
ХНО	SO2	44	0,92	3,63	1,25	0,24	1,12	242

$$\Gamma'_n = N \cdot V_n,$$

де: N – час, на який проводиться прогноз, год;
 V_n – швидкість переносу переднього фронту зараженого СДОР повітря, км/год, при вітру $V_b = 2$ м/с і конвекції $V_n = 14$ км/год
 $\Gamma'_n = 2 \cdot 14 = 28$ (км).

9) За кінцеву розрахункову глибину зони зараження приймається менше з величин Γ'_n і Γ_n .

$$\Gamma = \min(\Gamma'_n; \Gamma_n) = 2,15 \text{ (км)}.$$

10) Визначаємо площу зони можливого зараження хмарою СДОР:

$$S_M = 8,72 \cdot 10^{-3} \cdot (\Gamma_n)^2 \cdot \phi,$$

де: ϕ – кутові розміри зони можливого зараження, град., $\phi = 90$ град.

$$S_M = 8,72 \cdot 10^{-3} \cdot (2,15)^2 \cdot 90 = 3,63 \text{ (км}^2\text{)}.$$

11) Визначаємо площу зони фактичного зараження S_ϕ за формулою:

$$S_\phi = K_g \cdot (\Gamma_n)^2 \cdot N^{0,2}, \text{ (км}^2\text{)}$$

де: K_g – коефіцієнт, що залежить від ступеня вертикальної стійкості повітря, при конвекції – $K_g = 0,235$.

$$S_\phi = 0,235 \cdot (2,15)^2 \cdot 2^{0,2} = 1,25 \text{ (км}^2\text{)}$$

12) Визначаємо ширину зони фактичного зараження (еліпса):

$$b = \frac{S_\phi}{\Gamma \cdot \pi}$$

$$b = \frac{1,25}{2,15 \cdot 3,14} = 0,19 \text{ (км)}.$$

13) Визначаємо площу розливу СДОР:

$$S_p = \frac{Q_0}{h-d}$$

$$S_p = \frac{44}{0,05 \cdot 1,462} = 601,9 \text{ (м}^2\text{)}$$

14) Час підходу хмари СДОР до заданого об'єкту залежить від швидкості переносу хмари повітряним потоком і визначається за формулою:

$$t = x : V_n = 3,4 : 14 = 0,24 \text{ (год.)}$$

де: x – відстань від джерела зараження до заданого об'єкту (км), $x = 3,4$ км.

15) Можливі втрати робітників і службовців на ОГД визначається з використанням. При забезпеченості працюючих ЗІЗ 10% можливі втрати населення та працівників, які опинилися у зоні хімічного зараження у будівлях 50%. Отже, можливі втрати від дії СДОР $0,5 \cdot 484 = 242$ (чол.). Результати оцінки хімічної обстановки зводять у таблицю.

Отже, аварія на технологічному трубопроводі з сірчистим ангідридом призведе до утворення зони зараження СДОР з такими параметрами: глибина зони зараження – 2,15 км; площа зони фактичного зараження 1,25 км²; кутовий розмір зони можливого зараження – 90 град.; площа зони можливого зараження – 3,63 км².

Висновки

Найбільш повне та організоване виконання заходів цивільного захисту на об'єкті досягається завчасною розробкою плану заходів, які необхідно проводити при загрозі або виникненні надзвичайної ситуації. План визначає порядок дій і відповідальність керівництва відповідних органів управління підприємств, установ і організацій, а також основні заходи щодо організації і проведення робіт із запобігання і ліквідації надзвичайної ситуації техногенного і природного походження, узгодження термінів їх виконання, фінансові, матеріальні та інші ресурси, які необхідні для цих заходів і робіт. У план дій включаються заходи щодо захисту робітників і службовців, підтримування виробничої діяльності та інші з урахуванням обстановки після виникнення надзвичайної ситуації, передбачаються необхідна кількість сил і засобів для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Список використаних джерел

1. Важинський Ф. А., Колодійчук А. В. Маркетинго-ві дослідження в системі управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. Львів: РВВНЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.
2. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
3. Гаврилко П. П., ЛалакуличМ.Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2012. Вип. 22.4. С. 158–164.
4. Гражданская оборона /Ред. Е. П. Шубин. М.: Просвещение, 1991.
5. Депутат О. П., Коваленко І. В., Мужик І. С. Цивільна оборона. Львів: Афіша, 2000.
6. Колодійчук А. В., ГуштанТ.В., МолнарО.С., ВасилюхаН.В., ЧобальЛ.Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННВК «АТБ», 2021. 189 с.
7. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.
8. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.
9. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.
10. Методика прогнозування масштабів зараження сильнотоксичними отруйними речовинами при аваріях на хімічно небезпечних об'єктах і транспорті. М., 1990.
11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.
12. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.
13. Стеблик М. І. Цивільна оборона. Підручник для вузів. К., 1994.

References

1. Vazhynskyu, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya

konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv [Marketing research in the system of competitiveness management of enterprises]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (1) (pp. 125–130). [in Ukrainian].

2. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].

3. Havrylko, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Osnovni factory vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].

4. Shubin, Ye. P. (1991) (Ed.). Grazhdanskaya oborona [Civil defense]. Moscow: Prosveshcheniye. [in Russian].

5. Deputat, O. P., Kovalenko, I. V., & Muzhyk, I. S. (2000). Tsyvil'na oborona [Civil Defense]. Lviv: Afisha. [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

10. Metodyka prohnouzuvannya mashtabiv zarazhennya syl'nodiyuchymy otruynymy rechovynamy pry

avariyakh na khimichno nebezpechnykh ob''yektakh i transporti [Methods for predicting the extent of contamination with highly toxic substances in accidents at chemically hazardous facilities and transport] (1990). Moscow. [in Ukr.].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodychuk, A. V. (2009). Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpnyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

12. Sopilnyk, L. I., & Kolodychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpnyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

13. Steblyk, M. I. (1994). Tsyvil'na oborona [Civil Defense]. Textbook for universities. Kyiv. [in Ukrainian].

Дані про авторів

Колодійчук Анатолій Володимирович,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: kolodychuka@i.ua

Важинський Федір Анатолійович,

к.е.н., старший науковий співробітник, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Колодийчук Анатолий Владимирович,

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: kolodychuka@i.ua

Важинский Федор Анатольевич,

к.э.н., старший научный сотрудник, ГУ «Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН Украины»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors

Anatoliy Kolodychuk,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: kolodychuka@i.ua

Fedir Vazhynskyu,

Ph.D., Senior Researcher SI «Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

УДК 338.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574778>
ЛОЖАЧЕВСЬКА О.М., ВДОВЕНКО Н.М.,
РОДЧЕНКО С.С., ІГНАТЮК В.В.

Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19 обумовлюється відсутністю єдиних наукових підходів до формування даної системи.

Постановка проблеми. Саме адаптивне стратегічне планування дозволяє підприємствам більш швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, і підприємство набуває певної гнучкості, тобто може змінювати напрямок діяльності під впливом різноспрямованих факторів, наприклад, глобалізації, COVID-19 тощо. Особливої актуальності дане питання набуває для забезпечення конкурентоспроможності інноваційно орієнтованих підприємств.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Обґрунтований комплекс заходів із вдосконалення управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID–19. Доведено, що підприємства мають можливість виходу на нові ринки збуту товарів, робіт, послуг, тому доцільним є стратегічна концепція нових товарів.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств для підвищення рівня ефективності системи управління.

Висновки. Запропоновано методичний підхід по вдосконаленню системи адаптивного стратегічного планування, що має на меті не тільки планування діяльності інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства на майбутнє, а і досягнення суттєвих конкурентних переваг. Визначено засади розробки критеріїв оцінки рівня конкурентоспроможності, що дозволять керівному складу проводити систематичний аналіз конкурентного середовища із ціллю досягнення високого рівня адаптивної конкурентоспроможності інноваційно орієнтованих підприємств.

Ключові слова: управління, система, адаптивне стратегічне планування, інноваційно орієнтоване підприємство, конкурентоспроможне підприємство, глобалізація, COVID–19.

ЛОЖАЧЕВСКАЯ Е.М., ВДОВЕНКО Н.М.,
РОДЧЕНКО С.С., ИГНАТЮК В.В.

Управление системой адаптивного стратегического планирования инновационно ориентированного конкурентоспособного предприятия в условиях глобализации и COVID–19

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса управления системой адаптивного стратегического планирования инновационно ориентированного конкурентоспособного предприятия в условиях глобализации и COVID–19 обуславливается отсутствием единых научных подходов к формированию данной системы.

Постановка проблемы. Именно адаптивное стратегическое планирование позволяет предприятиям более быстро реагировать на изменения внешней среды, и предприятие приобретает определенную гибкость, то есть может изменять направление деятельности под влиянием разнонаправленных факторов, например, глобализации, COVID–19 и т.д. Особую актуальность данный вопрос приобретает для обеспечения конкурентоспособности инновационно ориентированных предприятий.

Постановка целей и задач исследования – исследовать управление системой адаптивного стратегического планирования инновационно ориентированного конкурентоспособного предприятия в условиях глобализации и COVID–19.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Обоснован комплекс мероприятий по усовершенствованию управления системой адаптивного стратегического планирования инновационно ориентированного конкурентоспособного предприятия в условиях глобализации и COVID–19. Доказано, что предприятия имеют возможность выхода на новые рынки сбыта товаров, работ, услуг, поэтому целесообразна стратегическая концепция новых товаров.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности предприятий для повышения уровня эффективности управления.

Выводы. Предложен методический подход по усовершенствованию системы адаптивного стратегического планирования, имеющий целью не только планирование деятельности инновационно

ориентированного конкурентоспособного предприятия на будущее, но и достижение существенных конкурентных преимуществ. Определены основы разработки критериев оценки уровня конкурентоспособности, позволяющие руководящему составу проводить систематический анализ конкурентной среды с целью достижения высокого уровня адаптивной конкурентоспособности инновационно ориентированных предприятий.

Ключевые слова: управление, система, адаптивное стратегическое планирование, инновационно ориентированное предприятие, конкурентоспособное предприятие, глобализация.

LOZHACHEVSKA O.M., VDOVENKO N.M.,
RODCHENKO S.S., IGNATIUK V.V.

Management of the system of adaptive strategic planning of innovatively oriented competitive enterprise in conditions and COVID-19

Relevance of the research topic. The study of the management of the system of adaptive strategic planning of innovation-oriented competitive enterprise in the context of globalization and COVID-19 is due to the lack of unified scientific approaches to the formation of this system.

Formulation of the problem. It is adaptive strategic planning that allows companies to respond more quickly to changes in the external environment, and the company acquires some flexibility, ie can change direction under the influence of various factors, such as globalization, COVID-19 and more. This issue is especially relevant to ensure the competitiveness of innovation-oriented enterprises.

Setting the purpose and objectives of the study – to study the management of the system of adaptive strategic planning of innovation-oriented competitive enterprise in the context of globalization and COVID-19.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). The set of measures to improve the management of the system of adaptive strategic planning of innovation-oriented competitive enterprise in the context of globalization and COVID-19 is substantiated. It is proved that enterprises have the opportunity to enter new markets for goods, works and services, so it is advisable to have a strategic concept of new products.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of enterprises to improve the efficiency of the management system.

Conclusions. A methodical approach to improving the system of adaptive strategic planning is proposed, which aims not only to plan the activities of innovation-oriented competitive enterprise for the future, but also to achieve significant competitive advantages. The principles of development of criteria for assessing the level of competitiveness, which will allow management to conduct a systematic analysis of the competitive environment in order to achieve a high level of adaptive competitiveness of innovation-oriented enterprises.

Keywords: management, system, adaptive strategic planning, innovation-oriented enterprise, competitive enterprise, globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процес управління стратегічним плануванням традиційно включає в себе розробку стратегічного бачення і місії підприємства; визначення цілей розвитку; розробку самої стратегії; впровадження і реалізація стратегії; оцінку діяльності, аналіз нових напрямків, внесення коректив.

При цьому саме адаптивне стратегічне планування дозволяє підприємствам більш швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, і підприємство набуває певної гнучкості, тобто може змінювати напрямок діяльності під впливом різноспрямованих факторів, наприклад, глобалізації, COVID-19 тощо. Особливої актуальності дане питання набуває для забезпечення конкуренто-

спроможності інноваційно орієнтованих підприємств, що і обумовило тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В сучасних динамічних умовах розвитку економіки знань в контексті глобалізації та популяризації адаптивних стратегій у зв'язку з підвищеними епідеміологічними ризиками, стратегічний маркетинговий план стає основою розробки центральної стратегії, джерелом отримання адекватної інформації складання клієнтоорієнтованої виробничої програми, планів щодо матеріально-технічного постачання, фінансових, інвестиційних та інших планів інноваційно орієнтованих підприємства [1–2, 5, 8]. Актуальна та ефективна маркетингова стратегія формується на адекватній сегментації ринків одразу на кількох ринкових сегментах, різних за умовами функціонування та клієнтами. Комплексне дослідження ринків товарів і послуг включає визначення поточної та перспективної місткості ринку, виявлення тенденцій розвитку ринку щодо конкретно цього товару, а також дослідження тенденцій розвитку світової та національної економік, регіону та галузі загалом, що особливо актуально у зв'язку із COVID–19 [3–4, 5–6].

Тому, враховуючи специфіку господарської діяльності національних інноваційно орієнтованих підприємств, необхідно обирати більш придатні для них критерії привабливості ринку і оцінювати їх систему стратегічного планування за шкалою балів, із врахуванням вагових коефіцієнтів важливості кожного з критеріїв [9–10], що і потребує подальшого дослідження.

Формулювання **цілей статті** (постановка завдання) – дослідити управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID–19.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Адаптивне стратегічне планування інноваційно орієнтованих підприємств в умовах глобалізації орієнтоване на довгостроковий конкурентоспроможний розвиток, досягнення високих темпів соціо-економічного зростання на основі поетапного удосконалення актуальних техніко-виробничих факторів і організаційно-управлінських структур. Відповідно, для управління такою системою адаптивного стратегічного пла-

нування залучаються певні інструменти і методи стратегічного управління інноваційно орієнтованих підприємств (ситуаційний аналіз, аналіз безпосереднього оточення, прогнози, власне аналіз підприємства, конфронтаційний аналіз, детальний аналіз параметрів маркетингової сукупності, синтез, планування), що визначаються політичними, нормативно-законодавчими, фінансовими та загальноекономічними модусами (рис. 1).

Серед основних елементів ключового плану стратегічних операцій в системі управління підприємством, можна виділити саме такі, що найбільшим чином відповідають за адаптивність всієї системи стратегічного управління (рис. 2).

Для використання сучасного специфічного інструментарію управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID–19 передусім необхідно вирішити проблему інформаційного забезпечення і вибору методів обробки інформації. Серед джерел внутрішньої інформації слід виділити документи бухгалтерської і фінансової звітності, статистичну інформацію, поточні спостереження, планові документи, рішення керівництва, експертні думки і висновки аудиторів.

Також при оцінці відповідності організаційної структури інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства стратегічним цілям та завданням з урахуванням глобалізаційного впливу, виявлення ознак неефективного менеджменту (низька швидкість керуючих впливів, дублювання обов'язків, відсутність узгодженості у роботі внутрішніх підрозділів, необґрунтованість адміністративних витрат і т. п.) необхідним є удосконалення структури інноваційно орієнтованих підприємств (наприклад, оптимізація апарату управління; уніфікація структури, функцій та системи взаємодії внутрішніх підрозділів; адаптація посадових інструкцій в умовах посилення протиепідеміологічних заходів, розподіл повноважень й обов'язків управлінців; коригування штатного розкладу для посилення його адаптивності).

Фінансова стратегія інноваційно орієнтованих підприємств дає змогу продемонструвати в формі конкретних фінансових показників визначені в основній стратегії мету та завдання. Адаптивна фінансова стратегія формується, ґрунтуючись на результатах аналізу та узагальнення основних вартісних показників інших функці-

Політичні

Прозорість інноваційно–інвестиційної політики
 Підтримка розвитку електронних сервісів
 Розвиток інноваційно–інвестиційного ринку
 Впровадження децентралізації в частині реалізації заходів підтримки інновацій та інвестицій
 Створення передумов залучення інвестицій на ринках капіталу
 Посилення державних гарантій прав концесіонерів.
 Підтримка інноваційно–інвестиційних програм і проєктів, спрямованих на розвиток експорторієнтованих та імпортозамісних вироб–ництв
 Формування культури підприємницької й інноваційно–інвестиційної діяльності

Фінансові

Впровадження сучасної системи оподаткування, що стимулюватиме інновації та інвестиції в них
 Зростання видатків на науково–дослідні та дослідно–конструкторські розробки
 Посилення інституційної інноваційної та інвестиційної бази
 Створення й розвиток індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу
 Впровадження моделі адресного управління інноваційно–інвестиційними ризиками
 Впровадження механізмів формування ринків споживання науково–технічної продукції із використанням систем державних закупівель, інноваційно–інвестиційних програм і фінансових планів за участю держави
 Гарантоване бюджетом страхування експортних операцій

Нормативно–законодавчі

Лібералізація інвестування у високотехнологічні види діяльності
 Створення територій та режимів інноваційного розвитку
 Впровадження системи страхування інноваційних та інвестиційних ризиків
 Розбудова інноваційно–інвестиційної інфраструктури
 Сприяння перетоку капіталу і залучення найбільш кваліфікованих кадрів до високотехнологічних галузей економіки
 Вдосконалення регулювання венчурного фінансування
 Осучаснення національних й регіональних програм та проєктів інноваційно–інвестиційного розвитку
 Активізація амортизаційної політики на користь швидкої модернізації виробництва

Загальноекономічні:

Цифровізація виробництва й перехід на високі технології
 Реалізація мережевої й самоорганізаційної концепції взаємодії у різних секторах економіки
 Гармонізація вітчизняних стандартів із міжнародними
 Залучення малого і середнього інноваційно–інноваційного бізнесу до модульних мереж
 Активізація входження в світові інноваційні кластерні технологічні й збутові ланцюги
 Посилення присутності національних підприємств на світових ринках
 Активізація участі в спеціалізованих виставках сучасної продукції
 Особливий режим підтримки на період посилення протиепідеміологічних заходів

Рисунок 1. Модуси управління системою стратегічного планування інноваційно орієнтованих підприємств в умовах глобалізації та COVID–19 [складено на основі 2]

Рисунок 2. План стратегічних операцій в системі управління підприємством [складено на основі 3]

ональних стратегій відповідно затвердженого стратегічного бюджету підприємства.

Базова фінансова стратегія інноваційно орієнтованих підприємств передбачає наявність найбільш конкурентних альтернатив: фінансової рівноваги, фінансового дефіциту, фінансового зростання. З метою обґрунтування вибору актуальної альтернативи необхідні основні показники результатів фінансової та господарської діяльності підприємства.

На основі базової фінансової стратегії інноваційно орієнтованих підприємств можна визначити напрямки їх довгострокового фінансування. До об'єктів інвестування потрібним є врахування: затрат на придбання земельних ділянок, будівель, споруд та обладнання. Слід також враховувати затрати, що дають прибуток через певний тривалий час: інвестиції у розвиток товару, довгострокову ефективну рекламу, конкурентоспроможну збутову мережу, актуальну реорганізацію підприємства, адаптивне розширення/реконструкцію існуючого виробництва, організацію сучасного виробництва, випуск стратегічно важливої продукції і т. п.

Деталізацію адаптивної фінансової стратегії інноваційно орієнтованих підприємств мають проводити у межах визначення програм щорічних капітальних вкладень з актуалізацією джерел фінансування. Дану програму необхідно розробляти на основі затверджених планів виробництва, виконання робіт та надання послуг на майбутні періоди та фінансових можливостей підприємств для досягнення їх конкурентоспроможності.

Висновки

Проаналізувавши адаптивну систему стратегічного управління інноваційно орієнтованих підприємств в умовах глобалізації та COVID-19, зазвичай виявляються недоліки принципового характеру: замалий обсяг маркетингових досліджень ринку збуту стратегічно важливої продукції, унаслідок чого спостерігається поступове зниження обсягів реалізації і виробництва основних видів продукції; унаслідок систематичного зниження обсягів збуту і виробництва особливо в скиданих епідеміологічних умовах погіршується і фінансовий стан підприємств; на інноваційно орієнтованих підприємствах спостерігається поступове зменшення кількості працівників, унаслідок відсутності актуальних стимулів; може також спостерігатися неефективна система

стратегічного планування, на підприємствах може ігноруватися оперативне—календарне планування, а також низька ефективність прийняття управлінських рішень. Все це пов'язано із високим рівнем централізації, що в умовах глобалізації та COVID-19 не є позитивним.

З урахуванням виявлених негативних моментів доцільним є розробка комплексу заходів із вдосконалення управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Підприємства мають можливість виходу на нові ринки збуту товарів, робіт, послуг, тому доцільним є стратегічна концепція нового товару, під нею доцільно представляти науково обґрунтоване і розгорнуте уявлення, яке опирається на практику маркетингової діяльності інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства, не тільки безпосередньо про товар, його споживчі характеристики, ринковий потенціал, життєвий цикл, але і зовнішні фактори й умови, зокрема глобалізацію та COVID-19, що визначають ринковий успіх або невдачу нового товару, його реальне місце в товарному асортименті, ефективність частини виробничої та збутової діяльності підприємств, що опираються саме на такий товар. Наступним кроком по вдосконаленню системи адаптивного стратегічного планування, що має на меті не тільки планування діяльності інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства на майбутнє, а і досягнення суттєвих конкурентних переваг, доцільно було б розробити критерії оцінки рівня конкурентоспроможності, що дозволять керівному складу проводити систематичний аналіз конкурентного середовища, із ціллю досягнення високого рівня адаптивної конкурентоспроможності інноваційно орієнтованих підприємств.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Зось—Кіор М.В., Гнатенко І.А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222—229.

2. Марчишинець С. М. Управління інноваційно—інвестиційним потенціалом промислового сектору національної економіки. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальніс—

тю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2019. 321 с.

3. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos-Kior M., Dovbush V. Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. № 36, P. 49–66.

4. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. № 36. P. 192–198.

5. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariiev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. № 36. P. 199–205.

6. Bilan Y., Zos-Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. Projecting the social component of the efficient management of land resources. *Journal of Security and Sustainability. Issues*. 2017. № 7(2). P. 287–300.

7. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

8. Hutorov A. O., Hutorova O O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko-Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). *Revista Espacios*, 40.7, 19.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.3, 403–414.

References

1. Vdovenko N.M., Fedirets O.V., Zos-Kior M.V., Hnatenko I.A. (2020). The role of the energy market in the management of resource conservation and resource ef-

iciency of competitive enterprises in the agri-food sector. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 5.4, 222–229.

2. Marchishinets S. Managing of the innovation and investment potential of the industrial sector of the national economy. Dissertation for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. Poltava State Agrarian Academy, Poltava, 2019. 321 p.

3. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos-Kior M., Dovbush V. (2021). Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 49–66.

4. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 192–198.

5. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariiev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

6. Bilan Y., Zos-Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. (2017). Projecting the social component of the efficient management of land resources. *Journal of Security and Sustainability*, 7(2), 287–300.

7. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

8. Hutorov A. O., Hutorova O O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko-Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). *Revista Espacios*, 40.7, 19.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.3, 403–414.

Дані про авторів

Ложачевська Олена Михайлівна,

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Вдовенко Наталія Михайлівна,

д.е.н., професор, завідувач кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Родченко Світлана Сергіївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

Ігнатюк Вікторія Василівна,

к.техн.н., доцент кафедри менеджменту, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Ложачевская Елена Михайловна,

д.э.н., профессор, заведующая кафедрой менеджмента, Национальный транспортный университет, г. Киев, Украина

Вдовенко Наталья Михайловна,

д.э.н., профессор, заведующая кафедрой глобальной экономики, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев, Украина

Родченко Светлана Сергеевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры финансово-экономической безопасности, учета и аудита, Харьковский национальный университет городского хозяйства имени О.М. Бекетова, г. Харьков, Украина

Ігнатюк Вікторія Васильевна,

к.техн.н., доцент кафедри менеджмента, Національний транспортний університет, г. Київ, Україна

Data about the authors

Olena Lozhachevska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management, National Transport University, Kiev, Ukraine

Nataliia Vdovenko,

Dr. Sc. (Ekon), Professor, Head of the Department of Global Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Svetlana Rodchenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Financial and Economic Security, Accounting and Auditing, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine

Victoriia Ignatiuk,

PhD (Engineering Science), Associate Professor of the Department of Management, National Transport University, Kyiv, Ukraine

УДК 338.43:330.354:334.72:336.012.23-044.247-048.87 <https://doi.org/10.5281/zenodo.6574787>

МОЛНАР О.С.
КОШУН М.М.
САВЧИНЕЦЬ А.В.

Ефективний розвиток підприємництва, інтеграції та кооперації і покращення фінансового забезпечення господарств

Предметом дослідження є ефективний розвиток підприємництва, інтеграції та кооперації і покращення фінансового забезпечення господарств.

Метою дослідження є розробка заходів щодо розвитку інтеграційних і кооперативних процесів, підприємництва та покращення фінансового забезпечення господарств.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті окреслені дві групи різноманітних видів агропромислових формувань. Визначені джерела фінансування сільгосп підприємств. Наведені основні напрями покращення рівня забезпеченості сільгосптоваровиробників капіталом. Розглянуто основні напрями державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки.

Висновки. У сучасних умовах вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми господарювання повинен здійснюватися з урахуванням розмірів і спеціалізації підприємств, рівня інтенсивності

виробництва в них, економічних інтересів власників та ефективності функціонування. Розглянуто основні складові державного регулювання діяльності аграрних підприємств. На даному етапі розвитку сільського господарства нашої країни система державної підтримки АПК потребує удосконалення за такими основними напрямками: перехід до прямих бюджетних виплат сільськогосподарським товаровиробникам незалежно від розмірів господарств та їх організаційно-правових форм; впровадження ефективного механізму використання бюджетних коштів підприємствами АПК; забезпечення прозорості процесу розподілу фінансової підтримки та рівноправної участі всіх аграрних підприємств в її отриманні.

Ключові слова: підприємство, ефективність, конкурентоспроможність, продукція, збут, інформація, інновації, інвестиції, фінанси, капітал.

МОЛНАР А.С.
КОШУН Н.М.
САВЧИНЕЦ А.В.

Эффективное развитие предпринимательства, интеграции и кооперации и улучшение финансового обеспечения хозяйств

Предметом исследования является эффективное развитие предпринимательства, интеграции и кооперации, улучшение финансового обеспечения хозяйств.

Целью исследования является разработка мероприятий по развитию интеграционных и кооперативных процессов, предпринимательству и улучшению финансового обеспечения хозяйств.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье очерчены две группы разных видов агропромышленных формирований. Определены источники финансирования сельхозпредприятий. Приведены основные направления улучшения уровня обеспеченности сельхозтоваропроизводителей капиталом. Рассмотрены основные направления государственного регулирования развития аграрного сектора экономики.

Выводы. В современных условиях выбор той или иной организационно-правовой формы хозяйствования должен производиться с учетом размеров и специализации предприятий, уровня интенсивности производства в них, экономических интересов собственников и эффективности функционирования. Рассмотрены основные составляющие государственного регулирования деятельности аграрных предприятий. На данном этапе развития сельского хозяйства нашей страны система государственной поддержки АПК требует усовершенствования по следующим основным направлениям: переход к прямым бюджетным выплатам сельскохозяйственным товаропроизводителям независимо от размеров хозяйств и их организационно-правовых форм; внедрение эффективного механизма использования бюджетных средств предприятиями АПК; обеспечение прозрачности процесса распределения финансовой поддержки и равноправного участия всех аграрных предприятий в ее получении.

Ключевые слова: предприятие, эффективность, конкурентоспособность, продукция, сбыт, информация, инновации, инвестиции, финансы, капитал.

MOLNAR O.S.
KOSHUN M.M.
SAVCHYNETS A.V.

Effective development of entrepreneurship, integration and cooperation and improvement of financial support of farms

The subject of the study is the effective development of entrepreneurship, integration and cooperation and the improvement of financial maintenance of farms.

The purpose of the study is to develop measures for the development of integration and cooperative processes, entrepreneurship and improving the financial maintenance of farms.

Research methods. *The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.*

Results of work. *The paper outlines two groups of different types of agro-industrial formations. Sources of financing of agricultural enterprises are identified. The main directions of improving the level of capital security of agricultural producers are given. The main directions of state regulation of the development of the agricultural sector of the economy are considered.*

Conclusions. *In modern conditions, the choice of one or another organizational and legal form of management should be made taking into account the size and specialization of enterprises, the level of production intensity in them, the economic interests of owners and efficiency of functioning. The main components of state regulation of agricultural enterprises are considered. At this stage of development of agriculture in our country, the system of state support for agriculture needs to be improved in the following main areas: the transition to direct budget payments to agricultural producers, regardless of the size of farms and their organizational and legal forms; introduction of an effective mechanism for the use of budget funds by agro-industrial enterprises; ensuring transparency of the process of distribution of financial support and equal participation of all agricultural enterprises in its receipt.*

Keywords: *enterprise, efficiency, competitiveness, products, sales, information, innovations, investments, finance, capital.*

Постановка проблеми. Ефективне і конкурентоспроможне функціонування кожного окремого сільськогосподарського підприємства є практично неможливим без якісного і економічно обґрунтованого розвитку його ресурсного потенціалу. Гострий дефіцит виробничих ресурсів та їх структурна розбалансованість призводять до зниження темпів економічного розвитку аграрного сектору економіки, потенційні можливості якого використовуються не в повній мірі, що гальмує вирішення існуючих нині економічних, соціальних та екологічних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування в кожному підприємстві ресурсного потенціалу і ефективного його використання належить до числа найбільш актуальних. Тому вони досліджуються значною частиною науковців, до яких відносяться В.Г. Андрійчук, В.А. Анічин, О.В. Березін, Ю.В. Василенко, Л.Ю. Мельник, П.Т. Саблук та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, низка питань потребує подальшого опрацювання.

Мета статті – розробка заходів щодо розвитку інтеграційних і кооперативних процесів, підприємництва та покращення фінансового забезпечення господарств.

Виклад основного матеріалу. В останні роки, коли більшість сільськогосподарських підприємств відчуває гостру нестачу ресурсного потенціалу, все більшу актуальність набуває розвиток підприємництва.

Підприємницькими сільськогосподарськими формуваннями можуть бути підприємства будь-яких форм господарювання – і приватні, і державні, і господарські товариства, і виробничі кооперативи, і фермерські господарства. Вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми господарювання повинен здійснюватися з урахуванням розміру і спеціалізації підприємства, рівня інтенсивності виробництва в ньому, економічних інтересів власників та ефективності функціонування.

Різноманітні види агропромислових формувань об'єднують у дві наступні групи: господарські (до них відносяться агропромислові підприємства, агрофірми, агроконсорціуми) і регіональні (які представлені агропромисловими комбінатами і концернами, асоціаціями, холдингами, АПФГ та ін.). Створення безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах переробних цехів та заводів, а також власної збутової мережі для продажу виробленої продукції – важлива форма агропромислової інтеграції.

Поряд з агропромисловими підприємствами перспективними є і різноманітні об'єднання. У сучасних економічних умовах найбільш прийнятними з великих агропромислових формувань є агропромислові фінансові групи (АПФГ) та холдинги. Говорячи про АПФГ, слід вказати, що їх створення забезпечує формування замкненої, закінченої схеми виробництва кінцевої продукції – від вирощування сільгоспсировини та її поглибленої переробки і зберігання до реалізації готової продукції, концентрації фінансових та ін-

ших ресурсів. Об'єднання агрохолдингового типу дозволяють: акумулювати фінансові ресурси для вирішення пріоритетних напрямів розвитку агропромислового виробництва і обслуговування; інтегрувати в єдине ціле аграрне виробництво, переробку і торгівлю; оздоровити фінансовий стан підприємств і організацій, що виходять до них; збільшити можливості просування на ринок конкурентоспроможної продукції; подолати локальний монополізм, виключити посередників; підвищити контроль за ефективним використанням виробничого потенціалу; використовувати прогресивні технології, високопродуктивну техніку, досягнення науки [11].

На увагу заслуговує розвиток інтеграції на засадах партнерської кооперації на окремих стадіях технологічного процесу, які є дієвим засобом об'єднання капіталів господарських одиниць та поєднання їх інтересів.

Для забезпечення належного ресурсного потенціалу та ефективного його використання кожне підприємство повинне мати відповідні обсяги фінансових ресурсів. Джерелами фінансування сільгосппідприємств можуть бути їх власні кошти, позикові джерела, державне цільове фінансування. Кожне підприємство повинне приділяти велику увагу збільшенню розмірів та оптимізації складу свого капіталу. До основних напрямів покращення рівня забезпеченості сільгосптоваровиробників капіталом насамперед можна віднести: розробку та реалізацію певних управлінських рішень щодо формування максимального капіталу; орієнтацію на виробництво конкурентоспроможної продукції та раціональне використання наявного ресурсного потенціалу. В Україні слід удосконалити механізм державного регулювання розвитку АПК. Основні складові державного регулювання діяльності аграрних підприємств наступні: ціноутворення; консалтинг; оподаткування; інформаційне забезпечення; кредитування; страхування; фінансова підтримка.

Важливу роль у забезпеченні сільгосппідприємств фінансовими ресурсами відіграють кредити банків. Однак, на жаль, для агротоваровиробників доступ до них залишається досить утрудненим. Зокрема, потребують вирішення такі питання: збільшення обсягів кредитів, зростання термінів кредитування, зменшення розмірів кредитних ставок.

Одним з важливіших інструментів ринкового господарювання є іпотека. В Україні теж є зна-

чна потреба у розвитку іпотечного кредитування. Створенню ефективної системи іпотечного кредитування в нашій країні сприяли б і такі заходи: відповідні зміни у нормативно-правовій базі (насамперед – впровадження спрощеної схеми оформлення іпотеки землі та забезпечення захисту прав кредиторів у випадку невиконання позичальником умов кредитного договору); використання «плаваючих» відсоткових ставок за іпотечними кредитами.

Одним з напрямів зміцненню потенціалу підприємств є поширення використання лізингу. При цьому необхідно запровадити сплату господарствами лізингових платежів один раз на рік, а з 30%-вої компенсації вартості складної техніки перейти на компенсацію аграріям їх першого лізингового платежу.

Вагоме місце у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва займає застосування інвестицій. Однак слід вказати, що частка аграрного сектору економіки в загальних сумах інвестицій країни в цілому, на жаль, є мізерною.

Говорячи про оподаткування, слід вказати, що кожний сільгосптоваровиробник має обрати найбільш прийнятну для нього форму оподаткування – або за загальними умовами, або фіксований податок. Важливим елементом фінансового забезпечення підприємств є страхування ризиків сільськогосподарського виробництва, без чого розраховувати на стабілізацію їх діяльності практично неможливо. Одним з найважливіших напрямів державного регулювання розвитку аграрних підприємств є застосування паритетних еквівалентних цін. Останні мають формуватися на основі єдиної норми прибутку на авансовий капітал (з урахуванням вартості землі). На даному етапі розвитку сільського господарства нашої країни система державної підтримки АПК потребує удосконалення за такими основними напрямками: перехід до прямих бюджетних виплат сільськогосподарським товаровиробникам; впровадження ефективного механізму використання бюджетних коштів підприємствами АПК; забезпечення прозорості процесу розподілу фінансової підтримки та рівноправної участі всіх аграрних підприємств в її отриманні.

Висновки

У сучасних умовах вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми господарювання повинен

здійснюватися з урахуванням розмірів і спеціалізації підприємств, рівня інтенсивності виробництва в них, економічних інтересів власників та ефективності функціонування. Розглянуто основні складові державного регулювання діяльності аграрних підприємств. На даному етапі розвитку сільського господарства нашої країни система державної підтримки АПК потребує удосконалення за такими основними напрямками: перехід до прямих бюджетних виплат сільськогосподарським товаровиробникам; впровадження ефективного механізму використання бюджетних коштів підприємствами АПК; забезпечення прозорості процесу розподілу фінансової підтримки та рівноправної участі всіх аграрних підприємств в її отриманні.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. К.: УЗМН, 1996. 512 с.
2. Важинський Ф. А., Колодійчук А. В. Маркетингове дослідження в системі управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.
3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторицький В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
4. Гаврилко П. П., Лалакулич М.Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22.4. С. 158–164.
5. Колодійчук А. В., Гуштан Т.В., Молнар О.С., Василюха Н.В., Чобаль Л.Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во НН-ВК «АТБ», 2021. 189 с.
6. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.
7. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.
8. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.
9. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.
10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.
11. Ушачев І. Организация и функционирование агропромышленных формирований холдингового типа / Ушачев И., Анисимов А., Югай А., Арашуков В. // АПК: экономика, управление. – 2002. – №3. – С. 25–35.

References

1. Andriyuchuk, V. H. (1996). *Ekonomika ahrarynykh pidpryyemstv* [Economics of agricultural enterprises]: Textbook. Kyiv: UZMN. [in Ukrainian].
2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv* [Marketing research in the system of competitiveness management of enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (1) (pp. 125–130). [in Ukrainian].
3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). *Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti* [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].
4. Havrylko, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). *Osnovni factory vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh* [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].
5. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). *Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi* [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].
6. Puzyryova, P. V. (2008). *Otsinka ekonomichnoho ryzyku v upravlinni finansovym potentsialom pidpryyemstv v Ukrayini* [Estimation of economic risk in management of financial potential of enterprises in Ukraine]. In *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini* [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 10 (pp. 131–134). [in Ukrainian].
7. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). *Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny* [Features of functioning of machine-building enterpris-

es at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukr.].

8. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiyonoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

9. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

11. Ushachev, I., Anisimov, A., Yugay, A., & Arashukov, V. (2002). Organizatsiya i funktsionirovaniye agropromyshlennykh formirovaniy kholdingovogo tipa [Organization and functioning of agro-industrial formations of the holding type]. *APK: ekonomika, upravleniye – Agro-industrial complex: economics, management*, 3, 25–35. [in Russian].

Дані про авторів

Молнар Олександр Сергійович,

к.э.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Кошун Микола Мирославович,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Савчинець Андрій Васильович,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Молнар Александр Сергеевич,

к.э.н., доцент, заведующий кафедрой экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Кошун Николай Мирославович,

магістр, економічний факультет, ГВУЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Савчинець Андрей Васильевич,

магістр, економічний факультет, ГВУЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors

Oleksandr Molnar,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Mykola Koshun,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Andriy Savchynets,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

УДК 640.43

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574809>

ПІДДУБНИЙ В.А., ТАРАСЮК Г.М.,
ЧАГАЙДА А.О., КРАСНОЖОН С.В.

Вплив світових тенденцій зростання споживання новітніх харчових продуктів на українських споживачів

Предмет дослідження – негативні наслідки впливу на організм людини ультраперероблених харчових продуктів.

Метою дослідження є аналіз стану світового ринку харчових продуктів, в тому числі виготовлених за новітніми технологіями, та виявлення сучасних тенденцій повсякденного використання

таких продуктів українськими споживачами.

Методологія проведення роботи – метод анкетування, системний підхід, який передбачає комплексне вивчення індустрії харчування, метод статистичної обробки економічних даних, метод оптимального управління (при формуванні висновків та рекомендацій).

Результати роботи – сучасні дослідження навели докази того, що харчові уподобання людини є спадковими і ця спадковість є вищою в розвинених країнах і нижчою в країнах, що розвиваються.

Висновки – регулярне застосування промислово перероблених харчових продуктів створює негативні наслідки для здоров'я людини і вимагає пошуку шляхів для стимулювання споживачів до придбання більш корисної їжі.

Ключові слова: харчові уподобання, біодобавки, споживачі, продукти, світовий ринок, поживні речовини.

ПОДДУБНЫЙ В.А., ТАРАСЮК Г.М.,
ЧАГАЙДА А.О., КРАСНОЖОН С.В.

Влияние мировых тенденций роста потребления новейших пищевых продуктов на украинских потребителей

Предмет исследования – негативные последствия влияния на организм человека ультрапереработанных пищевых продуктов.

Цель исследования – анализ состояния мирового рынка пищевых продуктов, в том числе изготовленных по современным технологиям, и выявление современных тенденций ежедневного использования таких продуктов украинскими потребителями.

Методология проведения работы – метод анкетирования, системный подход, который предусматривает комплексное изучение пищевой индустрии, метод финансового анализа; метод статистической обработки экономических данных и метод оптимального управления (при формировании выводов и рекомендаций).

Результаты работы – современные исследования доказали, что пищевые приоритеты человека есть наследственными и эта наследственность является большей в развитых странах и меньшей в странах, которые развиваются.

Выводы – регулярное использования промышленно-переработанных пищевых продуктов создает негативные последствия для здоровья человека и требует поиска путей стимулирования потребителей для приобретения более качественной пищи.

Ключевые слова – пищевые приоритеты, биодобавки, потребители, продукты, рынок, питательные вещества.

PIDDUBNIY V.A., TARASIUK H.M.,
CHAHAYDA A.O., KRASNOZHON S.V.

Influence of global trends of growth of consumption of the latest foodstuffs on Ukrainian consumers

The subject of the study – the negative effects of ultra-processed foods on the human body.

The purpose of the article there is an analysis of the state of the world market of food products, including those made by the latest technologies, and the identification of current trends in the daily use of such products by Ukrainian consumers.

Methodology of work – questionnaire method, systematic approach, which involves a comprehensive study of the food industry, the method of statistical processing of economic data, the method of optimal management (in forming conclusions and recommendations).

Total of work – recent research has shown that human food preferences are hereditary and that heredity is higher in developed countries and lower in developing countries.

Conclusions – regular consumption of industrially processed foods has negative consequences for human health and requires finding ways to encourage consumers to buy healthier food.

Keywords: food preferences, organic supplements, consumers, products, world market, nutrients.

Постановка проблеми. Загальною практикою стало щоденне надходження на ринок нових харчових продуктів, які із простого джерела поживних речовин перетворюються на ліки від депресії або феєрію нових яскравих органолептичних відчуттів. Різноманітні біологічно активні сполуки, харчові добавки і комплекси вітамінів, що мають підвищувати активність імунної системи, працездатність та опір хворобам додають під час перероблення харчової сировини, що суттєво змінює раціон харчування споживачів. Потенційні споживачі є достатньо обізнані у впливі різноманітних речовин на організм і висувають до харчових продуктів вимоги щодо забезпечення високого рівня безпеки. Разом із тим, промислова обробка, що включає в себе різні технологічні процеси, призводить до отримання нових харчових продуктів, які з кожним роком все більше витісняють з ринку продукти домашнього приготування. Регулярне застосування таких промислово перероблених харчових продуктів створює негативні наслідки для здоров'я людини і вимагає пошуку шляхів для стимулювання споживачів до придбання більш корисної їжі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування знань про здорове харчування, змінам у харчовому складі сировини, зростанню споживання різноманітних харчових продуктів та їх продовольчій безпеці присвячені роботи К.–Л. Мозлі, Д.Р. Девіса, Ц. Юй, Р.Л. Бейлі, Т. Сміт, Д.Е. Медек, К.А. Монтейро, Е.М. Стіл, М.З. Жардім. Проведені дослідження окреслюють ряд проблем, пов'язаних із зміною раціону харчування людей та регулярним вживанням їжі промислового приготування. Визначені тенденції в усіх промислово розвинених країнах свідчать про все більшу відмову споживачів від продуктів домашнього приготування, що в результаті підвищує ризик серцевих захворювань і ожиріння.

Виклад основного матеріалу. У своєму повсякденному житті люди часто спотворюють, невірно тлумачать або вибірково використовують рекомендації по громадській охороні здоров'я, особливо у випадку з їжею, яка є важливим і приємним аспектом життя. Поступово розмови про «гарну їжу» поступилися місцем розмовам про

«здорове харчування», що призвело до тужливих спогадів про шматок хліба, намазаний домашнім варенням із зеленої сливи та страху їсти такі страви і стати товстими, при цьому найбільш сумним для споживачів стало те, що найсмачніше, з їхньої точки зору, було визнано найбільш шкідливим для людей [1].

Ще на початку ХХІ сторіччя порівняння даних Міністерства сільського господарства США про вміст поживних речовин у 1950 і 1999 роках для 13 поживних речовин в 43 садових культурах (в основному овочах) встановило очевидне статистично достовірне зменшення вмісту білку (на 6%), кальцію (на 16%), фосфору (на 9%), заліза (на 15%), рибофлавіну (на 38%) і аскорбінової кислоти (на 15%). Найбільш простим поясненням такого зниження стали зміни у культивованих сортах в зазначений період часу (з 1950 по 1999 рр.), за рахунок можливого компромісу між врожайністю і вмістом поживних речовин [2]. Так, експерименти із трансгенною експресією людської РНК-деметилази FTO в рисі викликали більш ніж трикратне збільшення врожайності зерна в лабораторних умовах, а у польових випробуваннях збільшення врожайності і біомаси рису та картоплі склало приблизно 50%. Цей метод може підвищувати стійкість рослин до посухи в умовах зміни клімату та застосовуватись для різноманітних культур, між якими немає особливої спорідненості [3].

Овочі і фрукти є одними із найбагатших джерел більшості необхідних організму людини поживних речовин, зниження концентрації яких небезпечно, адже понад три мільярди населення світу і так не мають у своєму раціоні необхідної кількості макро- та мікронутрієнтів. Зазвичай від 80% до 90% сухої ваги у фруктах, овочах і зернових становлять вуглеводи, і тому селекціонери, при виборі високих врожаїв, орієнтуються на високовуглеводні продукти без гарантії, що десятки інших поживних речовин і тисячі фітохімічних сполук будуть збільшуватися пропорційно врожайності. Дослідження підтверджують стійку негативну кореляцію між врожайністю і концентрацією мінералів і білка, що має визначення як «ефект генетичного розбавлення» [4].

Для фортифікації харчових продуктів використовують різноманітні інгредієнти. Так для компенсації зменшення вмісту заліза використовують збагачення продуктів, але фортифікант Fe використовується в різних хімічних формах зі змінною біодоступністю, при цьому законодавчо не обмежено максимальне значення для збагачення, а передбачено лише мінімальний показник для хліба і борошна з точки зору «відновлення» Fe, яке було видалено в процесі помелу. Разом із тим, фортифікант Fe може мати негативний вплив на бактеріальну мікрофлору та впливати на здоров'я товстої кишки певних груп населення, що вимагає контролю максимальних дієтичних рівнів фортифіканта Fe та його хімічної форми [5].

З фармацевтичної точки зору давно відомо, що багато сполук, отримані з рослинних джерел, володіють біо/фармакологічною активністю, і історично рослини дали багато важливих ліків для використання людиною, тому розробка натуральних продуктів для профілактики та лікування захворювань продовжує привертати увагу всього світу [6]. Трав'яні та дієтичні добавки (HDS) включають широкий спектр продуктів, наприклад, рослинні продукти, вітаміни, мінерали, амінокислоти та інші добавки. Відповідно до Закону США про харчові добавки, здоров'я та освіту від 1994 року HDS класифікується не як «лікарський засіб», а як «їжа (або дієтичні добавки)», і тому не підлягають суворому регулюванню Управлінням з контролю за продуктами і ліками США (FDA) щодо обов'язкової безпеки або токсикологічної оцінки, які зазвичай необхідні для звичайних препаратів. Оскільки споживачі дотримуються загальної думки, що HDS виготовлені з натуральних інгредієнтів і тому є безпечними, HDS широко використовуються для багатьох цілей, таких як покращення загального самопочуття, «підвищення» імунної системи, покращення результатів щодо втрати ваги, нарощування м'язової маси, а також як додаткові або альтернативні ліки для різних захворювань. Дані репрезентативного національного перехресного опитування, проведеного з 2003 по 2006 рік, показали, що 49% населення США і 70% дорослих віком ≥ 70 років використовують HDS [7], а опитування 2016 року від Nutrition Business Journal засвідчило, що продажі HDS за останні 10 років зросли на $> 50\%$ і американські споживачі за рік витрачають близько \$7,5 мільярда на їх придбання [8]. Разом із тим, HDS складаються зі складних сумішей натуральних

продуктів, і багато з них мають різні побічні ефекти та потенційну токсичність, а зростаюче використання рослинних дієтичних добавок у Сполучених Штатах дає переконливі докази ризику ураження печінки, спричиненого травами [9].

Останні два десятиліття натрій, цукор і жир були в центрі уваги дієтологів, але статистичні дані свідчать, що основними факторами ризику смертності є дієти (на кожну з них припадає понад 2% смертей у світі) з високим вмістом натрію; низьким вмістом цільного зерна; низьким вмістом фруктів; низьким вмістом горіхів і насіння; низьким вмістом овочів і низьким вмістом омега-3 жирних кислот. Це свідчить про те, що політика в галузі харчування, спрямована на стимулювання споживання компонентів раціону, для яких поточне споживання нижче оптимального рівня, може мати більший ефект, ніж політика, орієнтована тільки на цукор і жир, що підкреслює необхідність всебічних втручань в систему харчування для сприяння виробництво, поширення і споживання цих продуктів харчування в різних країнах [10].

Антропогенні CO₂ викиди впливають на вміст білка в основних продуктах харчування та створюють поточний і майбутній ризик білкової недостатності для населення Африки на південь від Сахари та зростання проблем для мешканців Південної Азії, включаючи Індію [11]. Аналіз підвищення рівня концентрації CO₂, з використанням моделі доступності продуктів харчування на душу населення 151 країни, вказує на тенденцію до зменшення у продовольчих культурах вмісту білка, заліза і цинку на 3...17% в порівнянні з нинішніми умовами. Таким чином, за прогнозами до 2050 року, підвищений рівень CO₂ може викликати дефіцит цинку ще у 175 мільйонів осіб, у 122 мільйонів осіб – дефіцит білка, а 1,4 мільярда жінок дітородного віку і дітей у віці до 5 років, які проживають в країнах з більш ніж 20% поширеністю анемії, втратять ще у раціоні $> 4\%$ харчового заліза [12].

Для вирішення цієї харчової проблеми були запропоновані синтетичні альтернативи білку – культивоване м'ясо, яке вирощується *in vitro* з клітин тварин. Цей спосіб отримання джерела харчового білку має вирішити не тільки екологічні, а і етичні проблеми, тому комерціалізації цих технологій приділяється значна увага [13–15]. Згідно із прогнозами, що опубліковані у звіті RethinkX про майбутнє продовольства та сільського господарства, у найближчі кілька років культивоване м'ясо

стане більш доступним і його вартість знизиться у 5 разів до 2030 року. Створення нових білкових продуктів на основі можливостей програмувати мікроорганізми для виробництва практично будь-яких складних органічних молекул, дозволить значно поліпшити якість нової продукції за корисними властивостями для організму людини, вмістом поживних речовин, смаком та неймовірною різноманітністю [16]. Сучасний стан технологій дозволить у найближчому майбутньому виготовляти різними підприємствами дрібні партії м'ясних продуктів, отримані шляхом культивування, але значне промислове виробництво продукції є більш складним завданням через пошук дешевих джерел, що можуть використовуватись в якості поживного середовища. Окрім проблем, пов'язаних із економічною складовою запровадження у масове виробництво культивованого м'яса, існує значне несприйняття потенційними споживачами продуктів, отриманих відмінним від традиційного способом через можливі потенційні ризики для здоров'я людини [17]. Аналіз сприйняття молоддю України нових та екзотичних харчових продуктів свідчить про в цілому нейтральне ставлення до їх споживання, що обумовлено обізнаністю в іноземних гастрономічних уподобаннях. З точки зору респондентів, технології культивування м'яса знаходяться ще на початковому етапі промислових випробувань, що створює проблеми у сприйнятті цього продукту потенційними споживачами, які хочуть робити свідомий вибір не лише орієнтуючись на вартість продуктів, а і з урахуванням їх різноманітності та користі для здоров'я [18].

Більшість дослідників вважають, що найважливішим фактором, коли мова йде про харчові продукти, є не вміст поживних речовин і не самі продукти, а якому характеру та масштабу перетворень ці продукти підлягали [19]. Глобальна група експертів по сільському господарству і продовольчим системам для харчування на підтримку ініціатив ООН у вересні 2016 року опублікувала звіт, який прогнозує до 2030 року збільшення кількість людей з надмірною вагою і ожирінням до 3,28 мільярда, що складатиме близько однієї третини прогнозованого населення світу. На сьогоднішній день в жодній країні не вдалося зупинити зростання ожиріння і у цьому контексті особлива увага має бути приділена виробництву та споживанню продуктів харчування і напоїв, які зазнали ультрапереробки [20].

Згідно із класифікацією NOVA, яка групує харчові продукти за характером, ступенем і метою промислової обробки, що включає в себе фізичні, біологічні та хімічні процеси, до ультраперероблених відносяться промислово виготовлені продукти, що зазвичай містять п'ять або більше інгредієнтів та речовини, метою додавання яких є імітація сенсорних якостей натуральних продуктів або кулінарних приготувань із цих продуктів, або ж приховування небажаних сенсорних якостей кінцевого продукту (зокрема йдеться про солодкі, жирні або солоні упаковані закуски, морозиво, цукровмісні напої, шоколад, кондитерські вироби, картоплю фрі, гамбургери і хот-доги, а також курячі та рибні нагетси) [21,22]. Обсяг таких промислово оброблених харчових продуктів різко зріс за останні кілька десятиліть, що призвело до поступової заміни традиційних дієт, які містять цільні або мінімально оброблені продукти домашнього приготування. Використання в їжу ультраперероблених продуктів в США забезпечує споживачам 57,9% від добового надходження енергії (89,7% енергії за рахунок доданих цукрів), при цьому вміст доданих цукрів в ультраперероблених продуктах (21,1% калорій) був у вісім разів вищим, ніж у оброблених продуктах (2,4%) і в п'ять разів вище, ніж у згрупованих разом необроблених або мінімально оброблених харчових продуктах та оброблених кулінарних інгредієнтах (3,7%) [23]. У США та Канаді спостерігається загальна тенденція збільшення до 80% загального надходження калорій за рахунок споживання ультраперероблених продуктів, при цьому кондитерські вироби та підсолоджені напої є найбільш споживаними. Збільшення споживання ультраперероблених продуктів корелює зі збільшенням вмісту вільних цукрів, загальних жирів і насичених жирів, а також зі зменшенням клітковини, білка, калію, цинку і магнію, а також вітамінів А, С, D, E, В12 і ніацину [24].

Дослідження пов'язують підвищення ризику серцево-судинних захворювань та смертність від усіх причин із високою часткою в раціоні харчування ультраперероблених продуктів, в тому числі через високий вміст в їх складі цукру [25]. Серед дорослих вплив вживання ультраперероблених продуктів пов'язаний, принаймні, з одним із несприятливих наслідків для здоров'я, що включає надмірну вагу, ожиріння та серцево-метаболічні ризики; рак, цукровий діабет 2

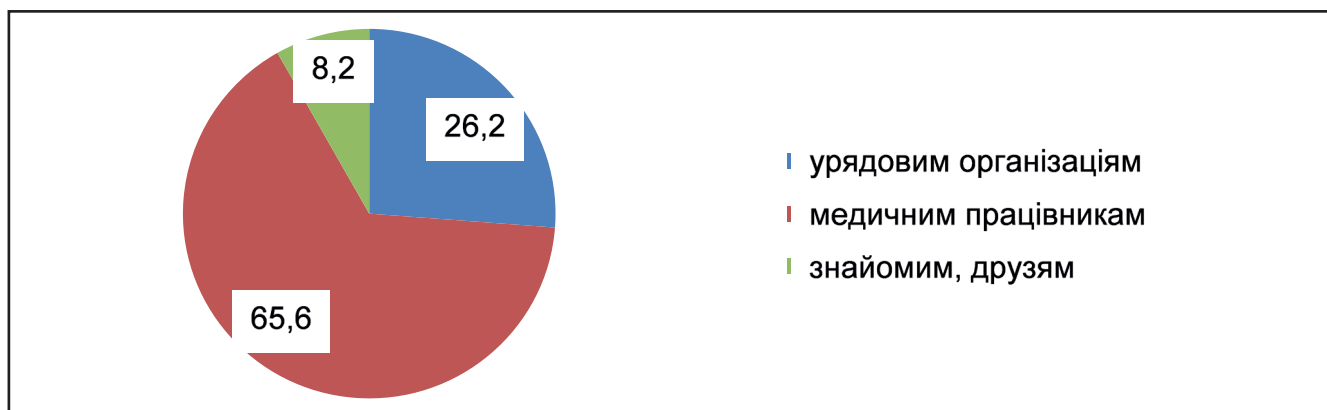
типу та серцево-судинні захворювання; синдром подразненої товстої кишки, депресія і слабкість, а серед дітей і підлітків це включало кардіометаболічні ризики та астму. При цьому жодне дослідження не повідомляє про зв'язок між ультрапереробленими продуктами та сприятливими результатами для здоров'я [26–28]. Результати останніх досліджень I.Family щодо споживання ультрапереробленої їжі та якості харчування європейських дітей, підлітків та дорослих з 8 країн (Швеція, Німеччина, Угорщина, Італія, Кіпр, Іспанія, Бельгія та Естонія) свідчать, що 7073 учасників опитування отримували від ультрапереробленої їжі майже половину добового споживання енергії і ця тенденція поступово зменшувалася з віком (ультраперероблена їжа є джерелом більше 50% добового споживання вуглеводів, загальних та насичених жирів і близько 70% споживання цукру у дітей та підлітків) [29].

Для дослідження факторів впливу на харчові уподобання української молоді було проведено анкетування 122 респондентів університетського віку (18...23 роки; 41,3% – чоловіки, 58,7% – жінки), більшість із яких купували харчові продукти 2...3 рази на тиждень.

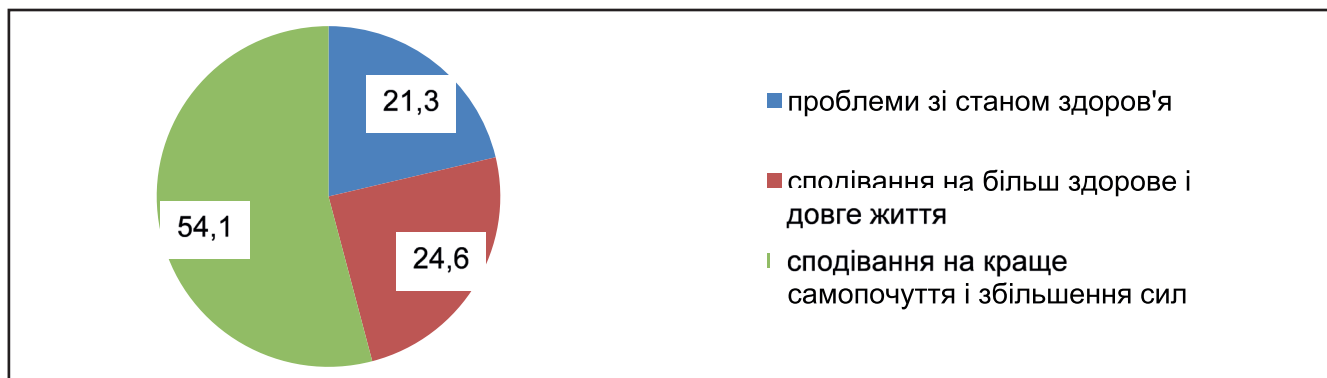
Більше половини респондентів, що прийняли участь в анкетуванні (54,1%), мають регулярне занепокоєння стосовно якості харчових продуктів, при цьому 67,2% мали негативний досвід від споживання неякісних харчових продуктів. Молодь сприймає генетично модифіковані культури, які в межах держави дозволяють збільшити виробництво харчових продуктів, із певними застереженнями стосовно забезпечення продовольчої безпеки (49,2% вважають їх продуктами високого ризику). Щодо інформації з безпеки харчових продуктів найбільший рівень довіри мають медичні працівники, а найменше молодь довіряє думці знайомих та друзів (рис 1).

Недоліки у виборі харчових продуктів та відсутність фізичної активності стали основними негативними факторами впливу на організм людини: лише 24,6% вважають, що дотримуються здорового способу життя. Усвідомлення цих загроз спонукає споживачів до пошуків більш здорової їжі (67,2% респондентів свідомо займаються цим пошуком), при цьому основною мотивацією є сподівання на краще самопочуття і збільшення сил (рис.2).

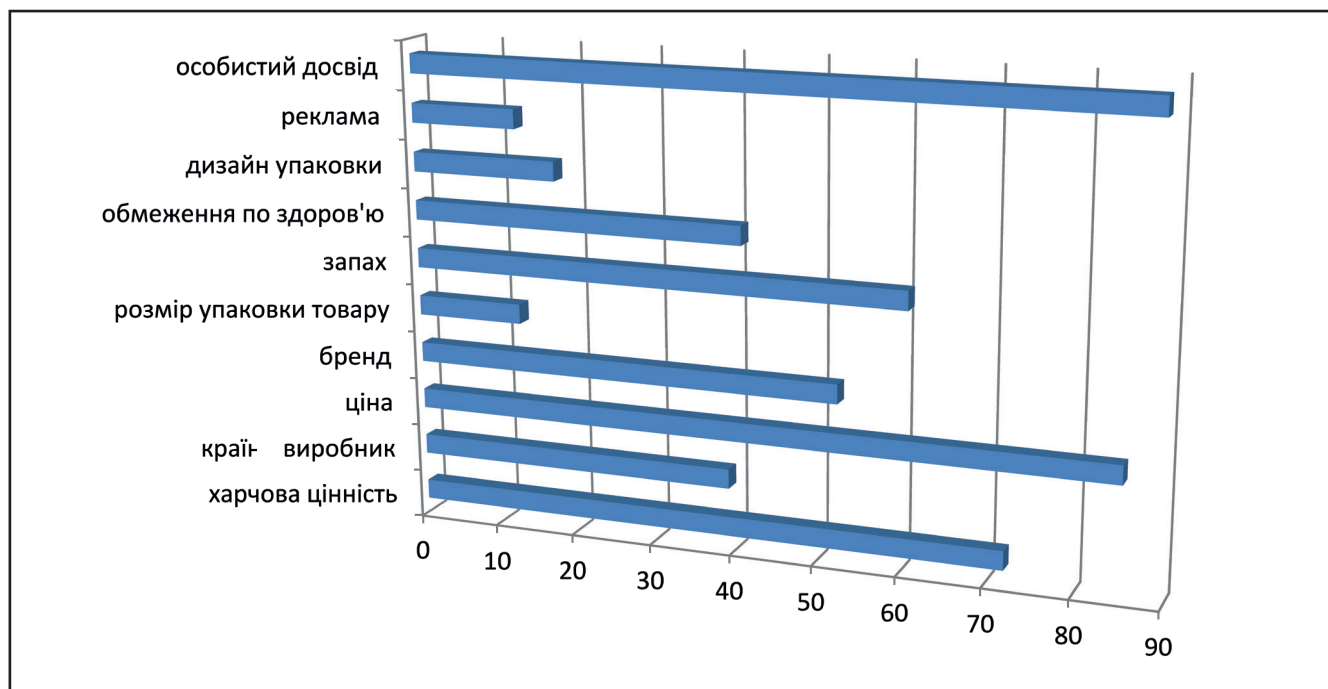
Сучасні дослідження все більше наводять доказів того, що харчові уподобання людини є спад-

Рисуюнок 1. Рівень довіри джерелам інформації щодо безпеки харчових продуктів, %

Рисуюнок 2. Мотивація до придбання більш здорової їжі, %

Рисунк 3. Фактори, що впливають на вибір харчового продукту, % від загальної кількості респондентів

ковими і ця спадковість є вищою в розвинених країнах і нижчою в країнах, що розвиваються (відповідно до цих оцінок, загальна спадковість моделей споживання їжі становить 27–32%) [30]. Разом із тим, кожного року на ринку з'являється усе більше нових харчових продуктів із складними синергічними взаємозв'язками між компонентами, тому звичні шаблони харчування не можуть бути застосовані повною мірою. Серед трьох основних факторів вибору продуктів харчування молодь найбільше спирається на власний досвід, вартість товару та його харчову цінність (рис.3).

Ультраперероблені харчові продукти, у своїй більшості, містять в складі промислово вироблені транс-жири, усунення із глобального постачання яких було визначено як одну із пріоритетних цілей стратегічного плану ВООЗ. Створення різноманіття та доступність постачання їжі через споживання ультраперероблених продуктів є домінуючими факторами їх просування на ринок у більшості розвинених країн, але ці продукти негативно впливають на стан здоров'я людини, її здатність витримувати стресові навантаження та сприяють емоційним спалахам і агресії. Якщо значна кількість країн вже намагається законодавчо вплинути на створення відповідних умов для зменшення щоденного споживання ультраперероблених продуктів, то в Україні ця проблема не набула таких масштабів і спожива-

чі не вирізняються особливими уподобаннями до вживання таких продуктів.

Негативні наслідки впливу на організм людини ультраперероблених харчових продуктів полягають у зростанні кількості неінфекційних захворювань, ожирінні та серцево-судинних хворобах. Більшість таких продуктів містять лише кілька мікроелементів у незначних кількостях, не мають спеціального маркування і можуть нейтрально сприйматись потенційними споживачами. Збагачення ультраперероблених продуктів не може компенсувати повною мірою нестачу мікроелементів, але створює хибне уявлення як про корисні продукти. Разом із тим, необхідність розвитку гастрономічної культури має враховувати існуючі харчові звички і уподобання клієнтів, адже радикальна зміна харчування може мати негативний результат і привести до розладів харчової поведінки.

Висновки

В світі ставлення споживачів до харчових продуктів, що можуть впливати на функціонування організму і самопочуття, суттєво змінюється за останні роки, але швидкість цих змін не дає приводу для оптимізму. Харчування, збалансоване за макроелементами, але із дефіцитом необхідних мікроелементів, призводить до значних негативних наслідків, які можуть бути виправлені лише зміною дієти. Люди зазвичай усвідомлюють, що ультрапереро-

блені продукти не несуть користі для організму, але переваги швидкого використання їх у їжу впливають на остаточний вибір. Придбання основних груп харчових продуктів здебільшого обумовлені звичною поведінкою і ціною товару, тому застосування ціноутворення із збільшенням оподаткування ультрапереробленої їжі та субсидуванням за цей рахунок здорової їжі відкриває шлях до стимулювання покупок більш корисних продуктів.

Список використаних джерел

1. Katrina–Louise Moseley (2021) From Beverage Britain to Birds Eye Britain: shaping knowledge about «healthy eating» in the mid–to–late twentieth–century, *Contemporary British History*, DOI: 10.1080/13619462.2021.1915141
2. Donald R. Davis, Melvin D. Epp & Hugh D. Riordan. Changes in USDA Food Composition Data for 43 Garden Crops, 1950 to 1999. *Journal of the American College of Nutrition*. 2004. Vol.23, №6, p.669–682, DOI: 10.1080/07315724.2004.10719409
3. Yu, Q., Liu, S., Yu, L. et al. RNA demethylation increases the yield and biomass of rice and potato plants in field trials. *Nat Biotechnol* (2021). <https://doi.org/10.1038/s41587-021-00982-9>
4. Davis, D. R. Declining Fruit and Vegetable Nutrient Composition: What Is the Evidence? *Hort Science horts*. 2009. Vol.44, Is.1, p.15–19 <https://doi.org/10.21273/HORTSCI.44.1.15>
5. Bruggaber, S., Chapman, T., Thane, C., Olson, A., Jugdaohsingh, R., & Powell, J. (2012). A re–analysis of the iron content of plant–based foods in the United Kingdom. *British Journal of Nutrition*, 108(12), 2221–2228. <https://doi.org/10.1017/S0007114512000360>
6. Che C–T, Zhang H. Plant Natural Products for Human Health. *International Journal of Molecular Sciences*. 2019; 20(4):830. <https://doi.org/10.3390/ijms20040830>
7. Regan L. Bailey, Jaime J. Gahche, Cindy V. Lentino, Johanna T. Dwyer, Jody S. Engel, Paul R. Thomas, Joseph M. Betz, Christopher T. Sempos, Mary Frances Picciano, Dietary Supplement Use in the United States, 2003–2006, *The Journal of Nutrition*, Volume 141, Issue 2, February 2011, Pages 261–266, <https://doi.org/10.3945/jn.110.133025>
8. Smith, T.; Kawa, K.; Eckl, V.; Johnson, J. MARKET REPORT. Sales of herbal dietary supplements in US increased 7.5% in 2015 consumers spent \$6.92 billion on herbal supplements in 2015, marking the 12th consecutive year of growth. *HerbalGram* 2016, 111, 67–73.
9. Zhu J, Seo J–E, Wang S, Ashby K, Ballard R, Yu D, Ning B, Agarwal R, Borlak J, Tong W, Chen M. The Development of a Database for Herbal and Dietary Supplement Induced Liver Toxicity. *International Journal of Molecular Sciences*. 2018; 19(10):2955. <https://doi.org/10.3390/ijms19102955>
10. Afshin A., Sur P.J., Fay K.A. et al. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *Lancet*. 2019; №393: pp.1958–1972.
11. Medek D.E, Schwartz J, Myers S.S. 2017. Estimated effects of future atmospheric CO2 concentrations on protein intake and the risk of protein deficiency by country and region. *Environ Health Perspect* 125(8): <https://doi.org/10.1289/EHP41>
12. Smith, M.R., Myers, S.S. Impact of anthropogenic CO2 emissions on global human nutrition. *Nature Clim Change* 8, 834–839 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0253-3>
13. Bryant, C. Consumer acceptance of cultured meat: A systematic review / C. Bryant, J. Barnett // *Meat Science*. 2018. Vol. 143. P. 8–17.
14. Rubio, N.R. Plant–based and cell–based approaches to meat production / N.R. Rubio, N. Xiang, D.L. Kaplan // *Nature Communications*. 2020, Volume 11(1). 6276. DOI: 10.1038 / s41467-020-20061-y
15. Faustman, C. Cell–based meat: the need to assess holistically / C. Faustman, D. Hamernik, M. Looper, S.A. Zinn // *Journal of Animal Science*, 2020. Vol. 98, Issue 8, skaa177. doi: 10.1093/jas/skaa177
16. Tarasiuk H., Chahaida A., Sokolovska I. The influence of the latest technologies on the efficiency of hospitality institutions. *Digital economy trends: global challenges, strategy and technologies*. Monograph. Galati, Romania, Editura universitara 'Danubius', 2021. pp.188–200.
17. Piddubny VA, Tarasyuk GM, Chagaida AO, Krasnozhan SV Economic and social aspects of the use of cultivated food products in the hospitality industry. Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific works. Kyiv. 2021. №2 (237). P.89–94
18. Chagaida AO, Tarasyuk GM, Sokolovskaya IO Development trends and prospects for the introduction of the latest food products in the hospitality industry. Scientific notes of TNU named after VI Vernadsky. Series: Economics and Management. 2021. Volume 32 (71). №1. P.51–57.
19. Monteiro CA. Nutrition and health. The issue is not food, nor nutrients, so much as processing. *Public Health Nutr*. 2009 May;12(5):729–31. doi: 10.1017/S1368980009005291

20. Global Panel on Agriculture and Food Systems for Nutrition (2016) Food Systems and Diets: Facing the Challenges of the 21st Century. London: Global Panel; available at <http://glopan.or/ite/efaul/ile/oresightReport.pdf>

21. Monteiro CA, Cannon G, Levy RB, Moubarac JC, Jamie P, Martins AP, Canella D. NOVA. The star shines bright. *World Nutrition*. January–March 2016;7(1–3): P.28–38.

22. Тарасюк Г. М., Чагайда А. О., Петровська І. О., Соколовська І. О. Інструменти забезпечення конкурентоспроможності санаторно–курортних закладів гостинності в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 51–57. DOI: 10.32702/2306–6806.2021.3.51

23. Martınez Steele, E., Baraldi, L. G., Louzada, M. L., Moubarac, J. C., Mozaffarian, D., & Monteiro, C. A. (2016). Ultra–processed foods and added sugars in the US diet: evidence from a nationally representative cross–sectional study. *BMJ open*, 6(3), e009892. <https://doi.org/10.1136/bmjopen–2015–009892>

24. Martini D, Godos J, Bonaccio M, Vitaglione P, Grosso G. Ultra–Processed Foods and Nutritional Dietary Profile: A Meta–Analysis of Nationally Representative Samples. *Nutrients*. 2021 Sep 27;13(10):3390. doi: 10.3390/nu13103390.

25. Marialaura Bonaccio, Augusto Di Castelnuovo, Simona Costanzo, Amalia De Curtis, Mariarosaria Persichillo, Francesco Sofi, Chiara Cerletti, Maria Bendetta Donati, Giovanni de Gaetano, Licia Iacoviello, on behalf of the Moli–sani Study Investigators, Ultra–processed food consumption is associated with increased risk of all–cause and cardiovascular mortality in the Moli–sani Study, *The American Journal of Clinical Nutrition*, Volume 113, Issue 2, February 2021, Pages 446–455, <https://doi.org/10.1093/ajcn/nqaa299>

26. Elizabeth L, Machado P, Zinçcker M, Baker P, Lawrence M. Ultra–Processed Foods and Health Outcomes: A Narrative Review. *Nutrients*. 2020 Jun 30;12(7):1955. doi: 10.3390/nu12071955.

27. Jardim MZ, Costa BVL, Pessoa MC, Duarte CK. Ultra–processed foods increase noncommunicable chronic disease risk. *Nutr Res*. 2021 Nov;95:19–34. doi: 10.1016/j.nutres.2021.08.006.

28. Crimarco A, Landry MJ, Gardner CD. Ultra–processed Foods, Weight Gain, and Co–morbidity Risk. *Curr Obes Rep*. 2021 Oct 22:1–13. doi: 10.1007/s13679–021–00460–y

29. Lauria F, Dello Russo M, Formisano A, De Henauw S, Hebestreit A, Hunsberger M, Krogh V, Intemann T, Lissner L, Molnar D, Moreno LA, Reisch LA, Tornaritis M, Veidebaum T, Williams G, Siani A, Russo P; I.Family

consortium. Ultra–processed foods consumption and diet quality of European children, adolescents and adults: Results from the I.Family study. *Nutr Metab Cardiovasc Dis*. 2021 Oct 28;31(11):3031–3043. doi: 10.1016/j.numecd.2021.07.019.

30. Nilsson, P.D.; Newsome, J.M.; Santos, H.M.; Schiller, M.R. Prioritization of Variants for Investigation of Genotype–Directed Nutrition in Human Superpopulations. *International Journal of Molecular Sciences*. 2019; 20(14):3516. <https://doi.org/10.3390/ijms20143516>

References

1. Katrina–Louise Moseley (2021) From Beverage Britain to Birds Eye Britain: shaping knowledge about «healthy eating» in the mid–to–late twentieth–century, *Contemporary British History*, DOI: 10.1080/13619462.2021.1915141

2. Donald R. Davis, Melvin D. Epp & Hugh D. Riordan. Changes in USDA Food Composition Data for 43 Garden Crops, 1950 to 1999. *Journal of the American College of Nutrition*. 2004. Vol.23, №6, p.669–682, DOI: 10.1080/07315724.2004.10719409

3. Yu, Q., Liu, S., Yu, L. et al. RNA demethylation increases the yield and biomass of rice and potato plants in field trials. *Nat Biotechnol* (2021). <https://doi.org/10.1038/s41587–021–00982–9>

4. Davis, D. R. Declining Fruit and Vegetable Nutrient Composition: What Is the Evidence? *Hort Science horts*. 2009. Vol.44, Is.1, p.15–19 <https://doi.org/10.21273/HORTSCI.44.1.15>

5. Bruggraber, S., Chapman, T., Thane, C., Olson, A., Jugdaohsingh, R., & Powell, J. (2012). A re–analysis of the iron content of plant–based foods in the United Kingdom. *British Journal of Nutrition*, 108(12), 2221–2228. <https://doi.org/10.1017/S0007114512000360>

6. Che C–T, Zhang H. Plant Natural Products for Human Health. *International Journal of Molecular Sciences*. 2019; 20(4):830. <https://doi.org/10.3390/ijms20040830>

7. Regan L. Bailey, Jaime J. Gahche, Cindy V. Lentino, Johanna T. Dwyer, Jody S. Engel, Paul R. Thomas, Joseph M. Betz, Christopher T. Sempos, Mary Frances Picciano, Dietary Supplement Use in the United States, 2003–2006, *The Journal of Nutrition*, Volume 141, Issue 2, February 2011, Pages 261–266, <https://doi.org/10.3945/jn.110.133025>

8. Smith, T.; Kawa, K.; Eckl, V.; Johnson, J. MARKET REPORT. Sales of herbal dietary supplements in US increased 7.5% in 2015 consumers spent \$6.92 billion on herbal supplements in 2015, marking the 12th consecutive year of growth. *HerbalGram 2016*, 111, 67–73.

9. Zhu J, Seo J-E, Wang S, Ashby K, Ballard R, Yu D, Ning B, Agarwal R, Borlak J, Tong W, Chen M. The Development of a Database for Herbal and Dietary Supplement Induced Liver Toxicity. *International Journal of Molecular Sciences*. 2018; 19(10):2955. <https://doi.org/10.3390/ijms19102955>
10. Afshin A., Sur P.J., Fay K.A. et al. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *Lancet*. 2019; №393: rr.1958–1972.
11. Medek D.E, Schwartz J, Myers S.S. 2017. Estimated effects of future atmospheric CO2 concentrations on protein intake and the risk of protein deficiency by country and region. *Environ Health Perspect* 125(8): <https://doi.org/10.1289/EHP41>
12. Smith, M.R., Myers, S.S. Impact of anthropogenic CO2 emissions on global human nutrition. *Nature Clim Change* 8, 834–839 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0253-3>
13. Bryant, C. Consumer acceptance of cultured meat: A systematic review / C. Bryant, J. Barnett // *Meat Science*. 2018. Vol. 143. R. 8–17.
14. Rubio, N.R. Plant-based and cell-based approaches to meat production / N.R. Rubio, N. Xiang, D.L. Kaplan // *Nature Communications*. 2020, Volume 11(1). 6276. DOI: 10.1038 / s41467-020-20061-y
15. Faustman, C. Cell-based meat: the need to assess holistically / C. Faustman, D. Hamernik, M. Looper, S.A. Zinn // *Journal of Animal Science*, 2020. Vol. 98, Issue 8, skaa177. doi: 10.1093/jas/skaa177
16. Tarasiuk H., Chahaida A., Sokolovska I. The influence of the latest technologies on the efficiency of hospitality institutions. *Digital economy trends: global challenges, strategy and technologies*. Monograph. Galati, Romania, Editura universitara 'Danubius', 2021. pp.188–200.
17. Piddubny VA, Tarasyuk GM, Chagaida AO, Krasnozhan SV Economic and social aspects of the use of cultivated food products in the hospitality industry. *Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific works*. Kyiv. 2021. №2 (237). P.89–94
18. Chagaida AO, Tarasyuk GM, Sokolovskaya IO Development trends and prospects for the introduction of the latest food products in the hospitality industry. *Scientific notes of TNU named after VI Vernadsky. Series: Economics and Management*. 2021. Volume 32 (71). №1. P.51–57.
19. Monteiro CA. Nutrition and health. The issue is not food, nor nutrients, so much as processing. *Public Health Nutr*. 2009 May;12(5):729–31. doi: 10.1017/S1368980009005291
20. Global Panel on Agriculture and Food Systems for Nutrition (2016) *Food Systems and Diets: Facing the Challenges of the 21st Century*. London: Global Panel; available at <http://glopan.or/ite/efaul/ile/oresightReport.pdf>
21. Monteiro CA, Cannon G, Levy RB, Moubarac JC, Jamie P, Martins AP, Canella D. NOVA. The star shines bright. *World Nutrition*. January–March 2016;7(1–3): R.28–38.
22. Tarasyuk H. M., Chahayda A. O., Petrovs'ka I. O., Sokolovs'ka I. O. Instrumenty zabezpechennya konkurentospromozhnosti sanatorno-kurortnykh zakladiv hostynnosti v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava*. 2021. № 3. S. 51–57. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.51
23. Martnez Steele, E., Baraldi, L. G., Louzada, M. L., Moubarac, J. C., Mozaffarian, D., & Monteiro, C. A. (2016). Ultra-processed foods and added sugars in the US diet: evidence from a nationally representative cross-sectional study. *BMJ open*, 6(3), e009892. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-009892>
24. Martini D, Godos J, Bonaccio M, Vitaglione P, Grosso G. Ultra-Processed Foods and Nutritional Dietary Profile: A Meta-Analysis of Nationally Representative Samples. *Nutrients*. 2021 Sep 27;13(10):3390. doi: 10.3390/nu13103390.
25. Marialaura Bonaccio, Augusto Di Castelnuovo, Simona Costanzo, Amalia De Curtis, Marianosaria Persichillo, Francesco Sofi, Chiara Cerletti, Maria Bendetta Donati, Giovanni de Gaetano, Licia Iacoviello, on behalf of the Moli-sani Study Investigators, Ultra-processed food consumption is associated with increased risk of all-cause and cardiovascular mortality in the Moli-sani Study, *The American Journal of Clinical Nutrition*, Volume 113, Issue 2, February 2021, Pages 446–455, <https://doi.org/10.1093/ajcn/nqaa299>
26. Elizabeth L, Machado P, Zinucker M, Baker P, Lawrence M. Ultra-Processed Foods and Health Outcomes: A Narrative Review. *Nutrients*. 2020 Jun 30;12(7):1955. doi: 10.3390/nu12071955.
27. Jardim MZ, Costa BVL, Pessoa MC, Duarte CK. Ultra-processed foods increase noncommunicable chronic disease risk. *Nutr Res*. 2021 Nov;95:19–34. doi: 10.1016/j.nutres.2021.08.006.
28. Crimarco A, Landry MJ, Gardner CD. Ultra-processed Foods, Weight Gain, and Co-morbidity Risk. *Curr Obes Rep*. 2021 Oct 22:1–13. doi: 10.1007/s13679-021-00460-y
29. Lauria F, Dello Russo M, Formisano A, De Henauw S, Hebestreit A, Hunsberger M, Krogh V, Intemann T, Lissner L, Molnar D, Moreno LA, Reisch LA, Tornaritis M, Veidebaum T, Williams G, Siani A, Russo P; I.Family consortium. Ultra-processed foods consumption and diet quality of European chil-

dren, adolescents and adults: Results from the I.Family study. Nutr Metab Cardiovasc Dis. 2021 Oct 28;31(11):3031–3043. doi: 10.1016/j.numecd.2021.07.019.

30. Nilsson, P.D.; Newsome, J.M.; Santos, H.M.; Schiller, M.R. Prioritization of Variants for Investigation of Genotype-Directed Nutrition in Human Superpopulations. International Journal of Molecular Sciences. 2019; 20(14):3516. <https://doi.org/10.3390/ijms20143516>.

Дані про авторів

Піддубний Володимир Антонович,

д.т.н., професор кафедри технології і організації ресторанного господарства Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: profpod@ukr.net

Тарасюк Галина Миколаївна,

д.е.н., професор, декан факультету бізнесу та сфери обслуговування Державного університету «Житомирська політехніка»

e-mail: galinatar@ukr.net

Чагайда Андрій Олегович,

к.т.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Державного університету «Житомирська політехніка»

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Красножон Світлана Володимирівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

e-mail: svelte@ukr.net

Данные об авторах

Поддубный Владимир Антонович,

д.т.н., профессор, профессор кафедры технологии и организации ресторанного хозяйства ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет

e-mail: profpod@ukr.net

Тарасюк Галина Николаевна,

д.э.н., профессор, декан факультета бизнеса и сферы обслуживания Государственного университета «Житомирская политехника»

e-mail: galinatar@ukr.net

Чагайда Андрей Олегович,

к.т.н., доцент кафедры туризма и отельно-ресторанного дела Государственного университета «Житомирская политехника»

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Красножон Светлана Владимировна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры корпоративных финансов и контролинга ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

e-mail: svelte@ukr.net

Data about the authors

Volodimir Piddubniy,

doctor of engineering, professor, professor department of technology and organization of Restaurant Industry, Kyiv National Trade and Economics University

e-mail: profpod@ukr.net

Halyna Tarasiuk,

Dr Sc. in Economics, Professor, Dean of the Faculty of Business and Service Sector, Zhytomyr Polytechnic State University

e-mail: galinatar@ukr.net

Andrii Chahaida,

PhD(Technical) Associate Professor of the department of tourism and hotel and restaurant business Zhytomyr Polytechnic State University

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Svitlana Krasnozhon,

candidate of economics, associate professor of department of corporate finance and controlling Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

e-mail: svelte@ukr.net

УДК 338.312

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574827>

ПОПРОЗМАН О.І.

Управління витратами для підвищення показників ефективності діяльності підприємства

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи процесу управління витратами діяльності підприємства, особливості формування показників ефективності та їх вплив на роботу підприємства в умовах посилення конкуренції.

Метою дослідження є розробка та формування методики управління витратами підприємства, а також аналіз діяльності підприємства з урахуванням впливу сучасної кон'юнктури ринку товарів та послуг.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних процесів, аналіз кон'юнктури і функцій ринку та синтез процесів спрямованих на удосконалення діяльності підприємства.

Результати роботи. У результаті написання статті було встановлено, що однією з основних складових управління витратами підприємством є показники ефективності роботи підприємства. Вибір методики управління витратами та її реалізація складають основну частину змісту діяльності для підвищення показників ефективності роботи підприємства. В системі управління стратегія розглядається як довгостроковий якісно певний напрям розвитку підприємства, що стосується сфери, засобів і форм її діяльності, системи взаємин всередині підприємства, а також позиції підприємства на ринку товарів та послуг. Якщо цілі його визначають те, до чого прагне підприємство, що воно прагне одержати в результаті своєї діяльності, то система управління витратами дає відповідь на питання, яким способом, за допомогою яких дій підприємство зуміє досягти своїх цілей в умовах трансформації економіки, яка змінюється в конкурентному середовищі. Таке розуміння системи управління витратами виключає визначеність в поведінці підприємства, оскільки така система, підвищує ефективність роботи підприємства, залишає свободу вибору в умовах конкурентного середовища.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, керівництво підприємствами, менеджмент, стратегічне управління.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, приймаючи до уваги множину додаткових чинників та особливості діяльності підприємств, можна зробити висновок, що основними чинниками, які впливають на ефективність діяльності підприємства є витрати та методика управління витратами. Управління витратами підприємства є достатньо потужним інструментом впливу на діяльність підприємства. У ринковій економіці ефективність діяльності підприємства та кон'юнктура формують вагомому складову системи саморегулювання. У цілому в механізмі управління витратами підприємства можна виділити дві взаємодіючі частини. Перша пов'язана з видами, структурою, величиною та динамікою змін витрат виробництва. Друга пов'язана із способами та правилами формування нових та зміна діючих методів управління витратами виробництва.

Ключові слова: управління витратами, ефективність, рентабельність, діяльності підприємства, категорії витрат, релевантність, економічність, поточні витрати.

ПОПРОЗМАН А.І.

Управление затратами на повышение показателей эффективности деятельности предприятия

Предметом исследования есть теоретические и методологические основы процесса управления затратами деятельности предприятия, особенности формирования показателей эффективности и их влияние на работу предприятия в условиях усиления конкуренции.

Целью исследования есть разработка и формирование методики управления затратами предприятия, а также анализ деятельности предприятия с учетом влияния современной конъюнктуры рынка товаров и услуг.

Методы исследования. В статье использованы общенаучные и специальные методы исследования экономических процессов, анализ конъюнктуры и функций рынка и синтез процессов, направленных на усовершенствование деятельности предприятия.

Результаты работы. В результате написания статьи было установлено, что одной из основных составляющих управления затратами на предприятие являются показатели эффективности работы предприятия. Выбор методики управления затратами и ее реализация составляют основную часть содержания деятельности с целью повышения показателей эффективности работы предприятия. В системе управления стратегия рассматривается как долгосрочное качественно определенное направление развития предприятия, касающееся сферы, средств и форм ее деятельности, системы взаимоотношений внутри предприятия, а также позиции предприятия на рынке товаров и услуг. Если цели его определяют то, к чему стремится предприятие, что оно стремится

получить в результате своей деятельности, то система управления затратами дает ответ на вопрос, каким способом, посредством каких действий предприятие сумеет достичь своих целей в условиях трансформации экономики, которая меняется в конкурентной среде. Такое понимание системы управления затратами исключает определенность в поведении предприятия, поскольку такая система, повышающая эффективность работы предприятия, оставляет свободу выбора в условиях конкурентной среды.

Область применения результатов. Экономика и управление государственным хозяйством на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях, управление предприятиями, менеджмент, стратегическое управление.

Выводы. В результате проведенного исследования, принимая во внимание множество дополнительных факторов и особенности деятельности предприятий, можно заключить, что основными факторами, влияющими на эффективность деятельности предприятия, являются затраты и методика управления затратами. Управление затратами предприятия есть достаточно мощным инструментом воздействия на деятельность предприятия. В рыночной экономике эффективность деятельности предприятия и конъюнктура формируют весомую составляющую системы саморегулирования. В целом в механизме управления издержками компании можно выделить две взаимодействующие части. Первая связана с видами, структурой, величиной и динамикой изменений издержек производства. Вторая связана со способами и правилами формирования новых и изменение действующих методов управления издержками производства.

Ключевые слова: управление затратами, эффективность, рентабельность, деятельность предприятия, категории затрат, релевантность, экономичность, текущие затраты.

POPROMAN O.I.

Cost management to improve the efficiency of the enterprise

The subject of research is the theoretical and methodological foundations of the process of managing the costs of the enterprise, especially the formation of efficiency indicators and their impact on the work of the enterprise in conditions of increased competition.

The purpose of the study is to develop and form a methodology for managing the costs of the enterprise, as well as analysis of the enterprise taking into account the impact of current market conditions of goods and services.

Research methods. The article uses general and special methods of research of economic processes, analysis of market conditions and functions and synthesis of processes aimed at improving the enterprise.

Results of work. As a result of writing the article, it was found that one of the main components of enterprise cost management are performance indicators of the enterprise. The choice of cost management techniques and its implementation are the main part of the content of activities to improve the efficiency of the enterprise. In the management system, the strategy is considered as a long-term qualitatively certain direction of enterprise development, relating to the scope, means and forms of its activities, the system of relations within the enterprise, as well as the company's position in the market of goods and services. If its goals determine what the company aspires to, what it seeks to get as a result of its activities, the cost management system answers the question of how, by what actions the company will be able to achieve its goals in a transformative economy that changes in a competitive economy environment. This understanding of the cost management system eliminates certainty in the behavior of the enterprise, because such a system increases the efficiency of the enterprise, leaves freedom of choice in a competitive environment.

Field of application of results. Economics and management of the national economy at the macroeconomic and microeconomic levels, enterprise management, management, strategic management.

Conclusions. As a result of the study, taking into account many additional factors and features of enterprises, we can conclude that the main factors influencing the efficiency of the enterprise are costs and cost management techniques. Enterprise cost management is a powerful tool to influence

the company's activities. In a market economy, the efficiency of the enterprise and the situation form an important component of the system of self-regulation. In general, the mechanism of cost management of the enterprise can be divided into two interacting parts. The first is related to the types, structure, magnitude and dynamics of changes in production costs. The second is related to the ways and rules of forming new and changing existing methods of managing production costs.

Keywords: *cost management, efficiency, profitability, enterprise activities, cost categories, relevance, cost-effectiveness, current costs.*

Постановка проблеми. Витрати підприємства відображають сукупність його фактичних операційних витрат протягом розрахункового періоду. Головний показник підприємства – прибуток залежить від суми витрат. Усі витрати класифікуються та групуються за низкою ознак. Класифікація витрат – це інструмент на вирішення управлінських завдань.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематиці управління витратами для підвищення показників діяльності підприємства присвячені праці таких видатних вчених економістів, науковців, як Харчук Т. В., Ареф'єва О. В., Яценко І. О., Кургузенкова Л. А., Кондратюк О. І. та інші.

Метою статті є дослідження процесів управління витратами та методології системних механізмів удосконалення діяльності підприємств у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Ефективність виробництва означає співвідношення між результатами, отриманими у процесі виробництва, і витратами праці. Критерієм оцінки ефективності виробництва є економія суспільної праці та зростання її продуктивності.

Частка приросту продукту в результаті підвищення продуктивності праці D_n визначається за формулою:

$$D_n = \left(1 - \frac{r}{b}\right) \times 100$$

де r, b – темпи приросту чисельності працівників і виробництва благ.

До показників загальної ефективності виробництва варто віднести трудомісткість T_e , фондоємність Φ_e , капіталоємність K_e .

Трудомісткість характеризує величину витрат живої праці на одиницю продукції і визначається як відношення величини трудових витрат B_T до обсягу створених благ V :

$$T_e = \frac{B_T}{V}$$

де B_T – величина трудових витрат.

V – обсяг створених благ:

Обернене співвідношення цих величин дає показник продуктивності праці:

$$T_e = \frac{B_T}{V}$$

Фондоємність Φ_e розкриває величину застосованих виробничих фондів (основних і оборотних) у розрахунку на одиницю продукції і визначається як відношення середньорічної вартості виробничих фондів $\bar{\Phi}_{cp}$ до загального обсягу виробленої продукції:

$$\Phi_e = \bar{\Phi}_{cp} / V.$$

Обернене співвідношення цих величин дає показник фондівіддачі.

$$\Phi_o = V / \bar{\Phi}_{cp}$$

Капіталомісткість продукції – це відношення величини капітальних вкладень K до приросту випуску продукції ΔV досягнутого за рахунок цих капітальних вкладень:

$$K_e = \frac{K}{\Delta V}$$

З формули видно, що капіталомісткість визначає розмір капітальних вкладень на одиницю приросту продукції (питомі капітальні вкладення). Показник, обернений капіталоємності, називається капіталовіддачею K_o .

$$K_o = \frac{\Delta V}{K}$$

Комплексним показником, що характеризує результат виробничо-господарську діяльність, є прибуток підприємства. Найбільш узагальнено стан підприємства виявляється у економічній категорії «продуктивність», що характеризується такими категоріями [1, 3].

1. Ефективність – це рівень досягнення цілей підприємства, рівень виконання робіт, необхідних споживачам. Для оцінки ступеня ефективності використовуються три показники: – якість продукції: чи виробляє компанія необхідну продукцію відповідно до наперед визначених вимог ринку? – кількість: чи виробляє вона всі необхідні товари та послуги? – пунктуальність: чи своєчасно компанія виробляє необхідні товари та послуги?

2. Економічність виражається відношенням $\frac{Q_n}{Q_\phi}$,

де Q_n – ресурси, заплановані до споживання;
 Q_ϕ ресурси, фактично спожиті.

Якщо відношення більше 1, це вказує на ефективність. Якщо, з іншого боку, показник менше 1 це вказує на неекономне використання ресурсів. Звідси випливає, що ефективність характеризує показник ефективності з погляду витрат.

3. Якість: показує, наскільки компанія виробляє продукцію, яка відповідає вимогам ринку.

4. Рентабельність – це відношення валового прибутку до загальних витрат (фактично витрат). Прибутковість вимірюється по-різному. Питомими показниками рентабельності є:

– прибуток, віднесений до обсягу продажів $D_c/Q_{пр}$,
 де D_c – чистий прибуток;

Q_n – обсяг продаж.

– прибуток, віднесений до сукупних активів D_c/A_c ,
 де A_c – сукупні активи.

– прибуток, віднесений до власного капіталу D_c/B_k ,
 де B_k – власний капітал.

5. Продуктивність – це співвідношення між кількістю зробленої продукції і кількістю витрат на її випуск $\frac{Q_i^n}{Q_i^L}$

де Q_i^n – кількість продуктів;

Q_i^L – фактично спожиті ресурси.

6. Якість трудового життя – це те, як люди, залучені до компанії, реагують на соціально-технічні проблеми компанії. Наскільки ви зацікавлені у розвитку компанії?

7. Впровадження інновацій: процес, за допомогою якого компанія отримує нові та більш досконалі продукти та послуги. Категорії відображають різні аспекти діяльності підприємства. Щоб оперувати показниками ефективності, необхідно визначити значущість і відносну вагу кожного критерію. Постає питання, яким має бути оптимальне поєднання критеріїв з точки зору управління ефективністю організаційної системи [2, 3].

Логічна послідовність оцінки продуктивності роботи підприємства є наступною. Якщо операційна та економічна організаційна система та її процеси відповідають вимогам якості, вона буде продуктивною. Організаційна система повинна буде підтримувати якість трудового життя та інновації, щоб вижити в довгостроковій перспективі, тоді система

буде прибутковою, і це визначатиме її високу ефективність. Ефективність організаційної системи багатовимірною, і досягнення високих показників за одним чи навіть шістьма критеріями не гарантує успіху та виживання компанії. Тому завдання менеджера полягає в тому, щоб використовувати систему управління найбільш повним та ефективним чином, щоб забезпечити бажане покращення критеріїв. Поліпшення умов виробництва підвищення його ефективності здійснюється у двох напрямках: 1. Корінна зміна умов виробництва з допомогою впровадження нової техніки та технології. 2. Зміна умов провадження організаційно-технічними заходами. Ставлення між кількістю товарів, вироблених економічною системою, і кількістю ресурсів, витрачених виробництва цих товарів у той самий період, є ступенем ефективності виробництва.

Управління витратами включає: знання того, де, коли і в якому обсязі витрачаються ресурси компанії; прогноз того, де, на що та в якому обсязі знадобляться додаткові фінансові ресурси; здатність забезпечити найвищий рівень віддачі використання матеріальних ресурсів. Таким чином, управління витратами – це здатність економити ресурси та максимізувати віддачу від них. Це забезпечує підприємству: виробництво конкурентоспроможної продукції за нижчою собівартістю та, відповідно, ціною; наявність якісної та реальної інформації щодо вартості тих чи інших товарів та їх позиції на ринку; можливість оцінити діяльність кожного підрозділу підприємства з фінансової точки зору; прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень у галузі виробництва, продажу та фінансів. Класифікація витрат розглянуто у табл. 1.

Ціль вартісної класифікації полягає в тому, щоб виділити із загальної маси релевантну частину (частина, на яку можна вплинути в даний момент). Тому спосіб класифікації залежатиме від конкретної задачі, що стоїть перед керівником (табл. 2).

Отже, необхідно враховувати витрати одночасно у кількох аспектах: 1. стадії технологічного процесу; 2. статті витрат; 3. види продукції; 4. центри відповідальності; 5. динаміка витрат стосовно обсягу випуску; 6. ступінь регулювання витрат. Для прийняття правильного рішення керівнику важливо знати, які витрати та вигоди воно спричинить.

Релевантними (значними, істотними) можуть вважатися такі майбутні витрати, які змінюються в результаті прийнятого рішення. Невідшкодовані та постійні витрати повинні враховуватися

Таблиця 1. Категорії витрат

Група	Визначення	Приклад
За динамікою щодо обсягу випуску		
Постійні	Витрати, що залишаються незмінними незалежно від змін у випуску	Загальногосподарські витрати
Перемінні	Витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни випуску	Витрати на основні матеріали
Змішані	Витрати, які змінюються із зміною виробництва, але на відміну від змінних витрат не перебувають у прямій залежності (тобто містять постійну та змінну складові)	Витрати на електроенергію
По можливості віднесення на конкретний об'єкт калькуляції		
Прямі	Витрати, що відносяться до конкретного об'єкту розрахунку (виду продукції, одиниці), простежуються безпосередньо (прямі витрати не співпадають зі змінними: наприклад, витрати на утримання та експлуатацію обладнання прямі, але відносяться до постійних)	Витрати на основні матеріали, зарплату працівникам, утримання виробничого устаткування
Непрямі	Витрати, які не можна прямо ототожнити з тим чи іншим об'єктом калькуляції	Витрати на утримання управління
За ступенем регулювання		
Цілком регульовані	Витрати, що відображають чіткий (функціональний) взаємозв'язок між «входом» і «виходом» процесу виробництва	Основні матеріали
Частково регульовані (довільні)	Витрати, що виникають у результаті рішень, які приймаються керівником періодично. Стійкий причинно-слідчий зв'язок між «входом» і «виходом» відсутній (можлива кореляційна залежність)	Витрати на маркетинг і рекламу
Слабко регульовані (задані)	Витрати, на величину яких неможливо впливати в короткостроковому періоді	Витрати на будівництво капітальних споруд

Джерело [1, 4].

Таблиця 2. Класифікація витрат щодо поставлених завдань

Проблемні питання, що стоять перед керівником підприємства	Класифікація витрат стосовно проблемних питань
Як зміниться прибуток в оцінці зміни цін, витрат і випуску? Якими є наслідки зміни структури випуску? Якою є оптимальна (найкраща) структура створюваних благ? Яким має бути обсяг виробництва? Наскільки великий ризик і який «запас міцності»?	За динамікою витрат відносно обсягу випуску: перемінні; постійні; змішані
Які виробничі витрати загалом? Які витрати на виробництво цього виду продукції або групи товарів? Які витрати на цей підрозділ?	За можливістю віднесення на конкретний об'єкт калькуляції (продукцію): прямі; непрямі.
Наскільки великі відхилення "план-факт" і чим вони викликані? Хто відповідає за відхилення? Чи є можливість фінансового маневру? У чому конкретні резерви економіки?	За ступенем регулювання: ; цілком регульовані; довільні (частково регульовані); слабо регульовані (задані)

Джерело [3, 5].

при визначенні відповідних витрат. Необоротні витрати, тобто. витрати минулих періодів, не є суттєвими для управлінських рішень. Встановлені витрати (альтернативні витрати, втрачена вигода) стосуються рішення. Розподіл витрат залежно від змін у виробництві дозволяє: – проаналізувати точку беззбитковості та асортимент продукції; аналізувати зміну рентабельності за зміни умов виробництва; – оптимізувати обсяг виробництва, прибуток та витрати з урахуванням попиту на продукцію підприємства.

Розмір прибутку підприємства залежить від формування поточних витрат. Поточні витрати – витрати на виробництво та реалізацію продукції, що відшкодовуються після закінчення циклу грошових коштів за рахунок виручки від реалізації продукції. Керівник виробництва, який здійснює оперативне фінансове управління, може впливати на величину прибутку через механізм формування внеску на покриття на одиницю продукції. Вкладом у покриття постійних витрат та формування прибутку є різниця між виручкою від про-

дажу та змінними витратами на виробництво (маржинальний дохід). Внесок на одиницю продукції є чистою грошовою виручкою від продажу додаткової одиниці продукції. Як тільки коштів буде достатньо для покриття всієї суми постійних витрат, підприємство отримає прибуток.

Ефективне управління поточними витратами неможливе без визначення точки беззбитковості (пори́г рентабельності). Пори́г рентабельності визначає термін окупності. Визначення «точки беззбитковості» передбачає роздільний облік змін і постійних витрат, що є особливістю системи «прямої калькуляції». Суть системи «прямі витрати»: – це включення у собівартість лише прямих витрат. Основна увага у цій системі приділяється вивченню поведінки витрат залежно від обсягу виробництва, що дозволяє приймати гнучкі та ефективні рішення щодо нормалізації фінансового стану підприємства. Найважливішими функціями системи є оптимізація прибутку та асортименту продукції та визначення ціни продукції. Система «прямих витрат» заснована на розподілі загальних витрат підприємства на постійні та змінні; за цією системою у собівартість продукції можна включити лише другу групу. Багато підприємств досі включають у собівартість всі витрати, пов'язані безпосередньо з виробничим процесом.

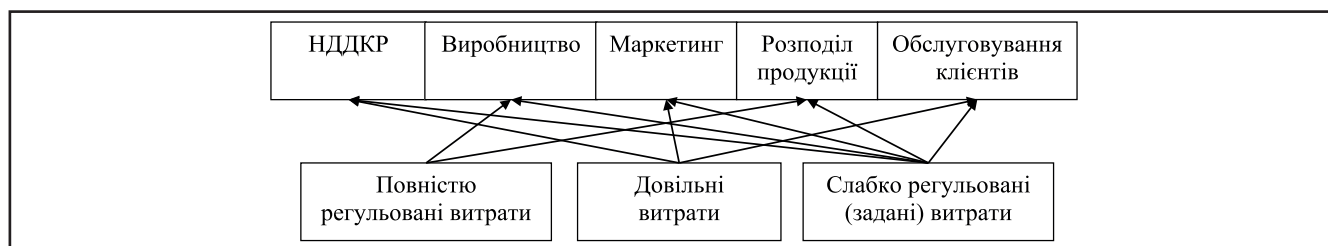
У довгостроковій перспективі потрібно зосередитись на покритті всіх витрат. Але якщо конкретному продукту або необхідно вийти на визначений ринок, або утримати своїх покупців, можливі варіанти конкретних рішень у встановленні реальної ціни продукту («верхня», коли всі витрати покриваються виручкою, «нижня» – дорівнює сумі прямих витрат). У цьому випадку менеджер повинен мати інформацію, нижче за яку межу і в який момент він не може знижувати ціну. Облік витрат важливий. У сучасних умовах управлінський облік сильно інтегрований з бухгалтерським, оскільки в типовому плані рахунків передбачені рахунки для

обліку виробничих витрат та результатів діяльності. Принципова відмінність управлінського обліку від фінансового обліку полягає в тому, що фінансовий облік орієнтується на зовнішніх користувачів інформації, а управлінський – на внутрішніх користувачів (керівників підприємств та його підрозділів). Основне завдання управлінського обліку – бути інформаційною основою для прийняття управлінських рішень і тому в управлінському обліку використовуються спеціальні методи обліку витрат.

Ступінь регулювання витрат корелює з функціональними областями, де виникають витрати (див. рисунок).

Повністю регульовані витрати виникають найсперше у сферах виробництва і розподілу продукції. Довільні витрати мають місце головним чином в НДДКР (науково-дослідних і дослідно – конструкторських роботах), маркетингу і обслуговуванні клієнтів. Слабко регульовані (задані) витрати виникають у всіх функціональних областях.

Необхідність класифікації витрат за рівнем регулювання очевидна: будь-яка інша класифікація (змінна чи постійна, пряма чи непряма) зрештою призначена виявляти релевантні витрати, і такий підхід дозволяє це відразу, без посередників. Проте розробити єдину методику класифікації витрат за рівнем регульованості, що підходить для будь-якого підприємства, неможливо: є лише загальний підхід. Ступінь регулювання витрат (за визначенням) залежить від специфіки конкретного підприємства та працюючих на ньому людей (корпоративної культури), а тому завжди дещо суб'єктивна. Класифікація витрат за рівнем регулювання дозволяє зрозуміти, хто і якою мірою може впливати на витрати, але не каже, як це можна зробити. Тому класифікація витрат за рівнем регульованості застосовується в комплексі з іншими методами класифікації витрат, зокрема щодо обсягу випуску продукції. Очевидно, що ступінь регулювання витрат варіюватиметься залежно

Функціональні області виникнення витрат різних груп регулювання [3, 4]

від умов: – тривалість часу (у довгостроковій перспективі можна впливати на ті витрати, які у короткостроковій перспективі вважаються встановленими); – повноваження особи, яка приймає рішення (витрати, що встановлюються на рівні керівника підрозділу, можуть регулюватися на рівні директора підприємства). Тому класифікація витрат за рівнем регульованості на підприємствах використовується у поєднанні з розподілом на центри відповідальності.

На будь-якому підприємстві є три блоки: постачальний, виробничий та збутовий. Резерви зниження собівартості розподілені по блоках приблизно так: у поставках – 50, у виробництві – 10, у продажах – 40%. Резервами зниження витрат у постачальницько-збутових підрозділах є розумна цінова політика. У виробничій одиниці – це регулююча частина та обґрунтування собівартості продукції. Тому необхідні нормативи на всі види матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів. Наявність нормативів дозволяє керівнику на початку місяця у базових цінах і базових нормативах зробити повний розрахунок прямих витрат. Але протягом місяця середньозважена вартість ресурсу змінюється, що призводить до коливань величини вартості.

Відповідно керівник проводить факторний аналіз відхилень: скажімо, через перевитрату матеріалу, недовантаження, неефективне використання обладнання. Другою складовою відхилення є сума прямих витрат. Він аналізується за продуктами чи центрами витрат [4, 5].

Усі проміжні оперативні дані з бухгалтерських книг регулярно потрапляють у систему динамічного перерахунку. Тому у голові завжди є картина стану вартості на сьогоднішній день. Якщо не підтвердження зовнішніх замовлень знижує обсяг виробничих замовлень відділом продажу, обсяг випуску перераховується. У результаті керівник може керувати всіма вартісними показниками: вони залежать від обсягу випуску продукції та зовнішніх умовних чинників. Відповідно прогноз маржинального доходу динамічно перераховується.

Висновок

Включаючи в собівартість лише прямі витрати, ми маємо об'єкт аналізу, незалежний від загальних витрат, які значні і споживають граничний дохід, що утворюється. Тому необхідно побуду-

вати модель нормативного планування та оперативного обліку витрат, що забезпечить повний контроль за мікроекономікою підприємства.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В. Економіка підприємства: навч. посібник / О.В. Ареф'єва, Г. Сахаєв, О.В. Ареф'єв, М.Б. Махсма, О.І. Попрозман; Європейський ун-т. – К. Видавництво Європейського університету, 2015. 238 с.
2. Гринківська О. В. Кластери як модель інноваційного розвитку підприємств / О.В. Гринківська, Л. А. Кургузенкова // Науково-технічна інформація. – 2011. – № 3. – С. 30–33.
3. Оптимізаційні методи та моделі: підручник / Л.В. Забуранна, Н.В. Попрозман, Н.А. Клименко та ін. 2-ге вид. допов. К.: ТОВ «ЦП КОМПРИНТ» – 2018. 420 с.
4. Харчук Т. В. Характеристика економічної стійкості підприємства та її елементів / Т. В. Харчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 332–335.
5. Харчук Т. В. Підходи до визначення конкурентних переваг підприємства / Т. В. Харчук // Економіка и управление. 2011. № 6. С. 68–71.

References

1. Arefieva O.V. Economics of the enterprise: textbook manual / O.V. Arefieva, G. Sakhaev, O.V. Arefiev, M.B. Maxsma, O.I. Poprozman; European University – K. Publishing House of the European University, 2015. 238 p.
2. Hrynkivska O.V. Clusters as a model of innovative development of enterprises / O.V. Hrynkivska. Hrynkivska, L.A. Kurguzenkova // Scientific and technical information. – 2011. – № 3. – P. 30–33.
3. Optimization methods and models: textbook / L.V. Zaburanna, N.V. Poprozman, N.A. Klimenko and others. 2nd view. dop. K.: LLC «CP COMPRINT» – 2018. 420 p.
4. Kharchuk T.V. Characteristics of economic stability of the enterprise and its elements / T.V. Kharchuk // Bulletin of Transport and Industry Economics. – 2011. – № 34. – P. 332–335.
5. Kharchuk T.V. Approaches to determining the competitive advantages of the enterprise / T.V. Kharchuk // Economics and Management. 2011. № 6. pp. 68–71.

Дані про автора

Олександр Іванович Попрозман,

к.е.н., доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра менеджменту і економіки спорту
e-mail: Sipoprozman@meta.ua

Данные об авторе

Александр Иванович Попрозман,

к.э.н., доцент, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, кафедра менеджмента и экономики спорта

e-mail: Sipoprozman@meta.ua

Data about the author

Alexander Poprozman,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Department of Management and Economics of Sport

e-mail: Sipoprozman@meta.ua

УДК 330.322

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574840>

ТРУШ Ю.Л.

Соціально-економічна роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни: існуючий стан і розвиток

Предмет дослідження. Розвиток суб'єктів малого та середнього підприємництва є однією з необхідних умов демократизації суспільства, формування потужного середнього класу, а також однією з основних складових гарантування соціальної безпеки держави та її громадян.

Підприємницька активність населення у переважній більшості випадків супроводжується створенням суб'єктів малого та середнього бізнесу, а формування великого підприємства починається із заснування суб'єкта господарювання.

Мета дослідження. Головна місія створення бізнесу в малому та середньому підприємстві – це формування стійкого прошарку середнього класу у вигляді власників бізнесу та головних менеджерів. Це фактично формування інтелектуальної еліти нації, а це вже основа для формування фінансової еліти.

Результати роботи. Малий та середній бізнес – це соціально-економічний фундамент для розвитку інноваційно-орієнтованої, а особливо європейської держави.

Малий і середній бізнес багато в чому визначає темпи економічного зростання, структуру і якість внутрішнього валового продукту (ВВП). Основна його функція, крім економічної, яка відіграє вагомую роль – це соціальна.

Висновок. Тому питання присвячені соціально-економічній ролі сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни, а особливо дослідженню існуючого стану і розвитку малого та середнього підприємництва є актуальними нині.

Тому для того щоб країна досягла значних успіхів в економічному поступі, треба створювати умови для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: мале підприємство, середнє підприємство, бізнес, розвиток, сектор, підприємство, підприємництво.

ТРУШ Ю.Л.

Социально-экономическая роль сектора малого и среднего бизнеса в экономике страны: существующее состояние и развитие

Предмет исследования. Развитие субъектов малого и среднего предпринимательства является одним из необходимых условий демократизации общества, формирование мощного среднего класса, а также одной из основных составляющих обеспечения социальной безопасности государства и его граждан.

Предпринимательская активность населения в подавляющем большинстве случаев сопровождается созданием субъектов малого и среднего бизнеса, а формирование крупного предприятия начинается с основания предприятия.

Цель исследования. Главная миссия создания бизнеса в малом и среднем предпринимательстве

тельство – это формирование устойчивого слоя среднего класса в виде владельцев бизнеса и главных менеджеров. Это фактически формирования интеллектуальной элиты нации, а это уже основа для формирования финансовой элиты.

Результаты работы. Малый и средний бизнес – это социально–экономический фундамент для развития инновационно–ориентированной, особенно европейского государства.

Малый и средний бизнес во многом определяет темпы экономического роста, структуру и качество валового внутреннего продукта (ВВП). Основная его функция, кроме экономической, которая играет важную роль – это социальная.

Вывод. Поэтому вопросы посвященные социально–экономической роли сектора малого и среднего бизнеса в экономике страны, особенно исследованию существующего состояния и развития малого и среднего предпринимательства актуальны сегодня.

Поэтому для того чтобы страна достигла значительных успехов в экономическом развитии, нужно создавать условия для развития малого и среднего бизнеса в Украине.

Ключевые слова: малое предприятие, среднее предприятие, бизнес, развитие, сектор, предприятие, предпринимательство.

TRUSH U.L.

Socio–economic role of the small and medium business sector in the country’s economy: the current state and development

The subject of research. The development of small and medium enterprises is one of the necessary conditions for the democratization of society, the formation of a strong middle class, as well as one of the main components of guaranteeing the social security of the state and its citizens.

Entrepreneurial activity of the population in the vast majority of cases is accompanied by the creation of small and medium–sized businesses, and the formation of a large enterprise begins with the establishment of a business entity.

The purpose of the study. The main mission of creating a business in small and medium enterprises is to form a stable middle class in the form of business owners and general managers. This is actually the formation of the nation’s intellectual elite, and this is the basis for the formation of the financial elite.

Results of work. Small and medium business is a socio–economic foundation for the development of innovation–oriented, and especially European countries.

Small and medium–sized businesses largely determine the rate of economic growth, structure and quality of gross domestic product (GDP). Its main function, in addition to economic, which plays an important role – is social.

Conclusions. Therefore, issues related to the socio–economic role of the small and medium business sector in the country’s economy, and especially the study of the current state and development of small and medium enterprises are relevant today.

Therefore, in order for the country to achieve significant success in economic progress, it is necessary to create conditions for the development of small and medium–sized businesses in Ukraine.

Key words: small enterprise, medium enterprise, business, development, sector, enterprise, entrepreneurship.

Постановка проблеми. Теоретичні проблеми створення і ефективного управління розвитком суб’єктів малого та середнього бізнесу, а також їх практичне розв’язання, питання створення та функціонування підприємств малого й серед-

нього бізнесу як підприємницької діяльності, проведення економічного аналізу діяльності суб’єктів малого та середнього підприємництва, оцінка їх конкурентоспроможності та вміння поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декіль-

кох професійних сферах з урахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків діяльності підприємств малого та середнього бізнесу – це актуальні питання сьогодення в сучасних умовах розвитку ринкових відносин з урахуванням інтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Європа – це континент малого та середнього бізнесу. Але в Україні кількість таких підприємств зростає досить помалу, через податковий тиск з боку державних органів.

Для того, щоб невеликий бізнес став основою міцного середнього класу, треба допомогти йому залишитись «на плаву», а не даремно стимулювати появу нових підприємств, адже підприємства малого та середнього бізнесу – це основа економіки країни, яка забезпечує населення робочими місцями.

Цікавий факт і той що, в Україні кількість суб'єктів бізнесу на 1000 осіб приблизно дорівнює Франції.

Отже, соціально-економічна роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни відіграє важливу роль і потребує уваги вчених та дослідників.

У вирішенні питань в сфері малого та середнього бізнесу внесли: Васильців Т.Г., Андрійчук В.Г., Гацька Л.П., Мельник Л.Г. і інші економісти [1–8].

Мета статті. Обґрунтувати соціально-економічну роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни, його існуючий стан і розвиток.

Виклад основного матеріалу. Малий та середній бізнес (МСБ) є багатограним соціально-економічним явищем. Кожен з тих, хто бере в ньому участь, має можливість знайти свою нішу у цьому секторі економіки, а зовнішні учасники – отримати позитивні результати: держава – збільшення ВВП, зростання кількості робочих місць у реальній економіці та зменшення соціальної напруги; місцева влада – податки та зайнятість; економічні партнери – гнучких та динамічних співучасників з низькими накладними витратами [1–8].

У більшості країн світу мале та середнє підприємство є не лише об'єктом державної політики, а й розглядається як один із чинників національної безпеки.

Роль сектору малого та середнього підприємства (МСП) значно зростає, оскільки в останній для малого та середнього підприємства апріорії закладено роль одного з ідеологічних чинників стратегічного розвитку України, водно-

час визначаючи, яку саме модель устрою обрано цим суспільством.

Розвиток підприємництва є невід'ємною умовою економічного зростання, яке передбачає:

- формування здорового конкурентного середовища;

- підвищення рівня маневреності економіки (для більшості малих підприємств внутрішньо притаманна здатність швидкого та ефективного пристосування до економічної кон'юнктури);

- забезпечення стабільності економіки (економічні ризики розподіляються між більшою кількістю підприємств, зменшується рівень залежності від обмеженої кількості суб'єктів ринку);

- розвиток інноваційного потенціалу економіки (більшості господарських суб'єктів внутрішньо притаманне прискорене впровадження інноваційних ідей у бізнес та їх розповсюдження в економічному просторі);

- вирівнювання економічного розвитку окремих територій країни, так як розміщення більшої частини учасників ринку має тенденцію до децентралізації;

- забезпечення більш ефективного використання господарських ресурсів та зростання спеціалізації виробництва;

- скорочення термінів виробництва продукції, сумарних витрат на виробництво та насичення споживчого ринку необхідними товарами і послугами;

- забезпечення переливу інвестицій у сфері найбільш ефективного використання ресурсів;

- сприяння розосередженості виробництва, оперативне виконання замовлень підприємств середнього та великого бізнесу.

Соціальний складник значення МСП в економіці країни полягає у:

- демократизації суспільства, забезпеченні зайнятості, участі у насиченні ринку якісними товарами і послугами, забезпеченні соціальної відповідальності бізнесу;

- впливі на повсякденне життя громадян завдяки орієнтуванню на задоволення споживчого попиту населення, враховуючи його інтереси (визначає визначений рівень якості життя);

- формуванні внутрішнього та зовнішнього середовища підприємницької діяльності, розширенні соціальних взаємостосунків у суспільстві;

- виконанні функцій внутрішнього (стосовно забезпечення своїх економічних інтересів) та зовнішнього (розв'язування задач) суспільного розвитку, що становить предмет зацікавленості

у підприємств МСБ органів місцевого самоврядування як економічного, організаційного та соціального партнера;

– активній участі у створенні матеріальних та духовних цінностей, передумов і умов суспільного розвитку;

– формуванні мотивації органів місцевого самоврядування до виконання соціальних функцій в інтересах населення та забезпеченні соціального контролю за її результатами і ефективністю [4–6].

Необхідно усвідомлювати, що для посилення соціально-економічної ролі малих та середніх підприємств в економіці країни мають бути реалізовані заходи на макро- та мікрорівні ієрархії управління. Так, кожен суб'єкт господарської діяльності повинен чітко усвідомлювати роль підприємства у забезпеченні потреб споживачів (ринку) у товарах належної номенклатури, асортименту якості, ціни.

Звичайно, малі підприємства, зважаючи на обставини, що склалися в конкурентному середовищі, можуть приймати рішення, спрямовані на максимізацію доходу і прибутку нехтуючи якістю товарів чи завищуючи їх ціну. Проте підприємство, яке прагне реалізувати довгострокову стратегію функціонування, має поступатися локальним спекулятивним короткостроковим цілям, дотримуючись відповідних принципів підприємницької діяльності.

Зазвичай недотримання принципів соціальної відповідальності зумовлює зменшення частки діючих малих підприємств в економіці країни, скорочує терміни їхнього функціонування та змушує їх виконувати роль податкового «буфера» для підприємств середнього та великого бізнесу. Все це призводить до нівелювання соціально-економічної ролі цього сектору в економіці країни, перешкоджає його подальшому розвитку.

На противагу до вищенаведеного, розглянемо пріоритетні завдання функціонування і розвитку підприємств МСБ у контексті забезпечення економічної та соціальної компонент розвитку країни:

Розвиток фінансово-кредитної системи.

Забезпечення інноваційно-технологічного розвитку.

Зміцнення конкурентоспроможності економіки.

Зниження рівня енергомісткості та ресурсомісткості економіки.

Посилення соціальної відповідальності.

Для реалізації цих завдань суб'єкти малого та середнього підприємництва мають дотримуватися принципів, а саме [1–3]:

1. Легітимність підприємницької діяльності.

2. Внутрішня (базується на економічній ефективності господарської діяльності) та зовнішня (задоволення ринкових потреб і попиту) доцільність фінансово-господарської діяльності.

3. Здійснення діяльності відповідно до стратегічного та поточного планування і прогнозування.

4. Переважання довгострокових цілей соціального й економічного розвитку над локальними спекулятивними вигодами.

5. Переважання цілей стратегічного довгострокового розвитку над виконанням ролі податкового «буфера» для підприємств середнього та великого бізнесу; використання переваг спрощеної системи оподаткування, звітності та обліку суто з огляду забезпечення вищого рівня ефективності фінансово-господарської діяльності.

6. Взаємна відповідальність з владою щодо формування сприятливого та безпечного підприємницького середовища задля соціально-економічного розвитку держави (регіону).

7. Забезпечення однакових правил економічної поведінки, формування ресурсної бази економічного розвитку для наступних поколінь.

8. Участь у громадських та асоціативних підприємницьких організаціях з метою моніторингу рішень адміністративних органів влади, посилення публічності контролю виконання рішень, які стосуються регуляторної політики, забезпечення рівного доступу всіх підприємств до місцевих ресурсів і формування системи «прозорих» взаємостосунків бізнесу та адміністративних органів влади.

9. Ефективне використання ресурсного потенціалу, запровадження інноваційних та ресурсоекономічних технологій.

10. Посилення рівня адаптованості до умов глобалізації та відкритості. Дотримання цих принципів забезпечить належний соціально-економічний розвиток територій, регіонів та країни загалом. Тому регіональним та місцевим органам державного управління особливо важливо запровадити партнерські стосунки з малими та середніми підприємствами для забезпечення дотримання ними викладених вище принципів.

Висновки

Отже, відповідно до специфіки підприємств малого та середнього бізнесу, органи державного управління мають забезпечити посилення ролі

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

підприємств сектору малого та середнього підприємництва у відповідних сферах та видах економічної діяльності за такими напрямками:

– там, де може бути максимально ефективно реалізований потенціал та переваги малого та середнього бізнесу;

– у пріоритетних для відповідного регіону чи території галузях, які є потенційно інвестиційно привабливими, які потребують поліпшення соціальної захищеності громадян, подолання депресивності територій та ін. (сільське господарство, туризм і рекреація, прикордонна чи транскордонна торгівля тощо);

– у видах економічної діяльності, які фактично чи потенційно спроможні забезпечити економічний (а в подальшому і соціальний) розвиток малих міст, районних центрів і сільських територій;

– у тих видах економічної діяльності та сферах економіки, в яких гарантовано буде створено нові робочі місця та/чи залучено до підприємницької діяльності студентів, молодь;

– забезпечення кооперації і формування кластерних зв'язків між підприємствами малого і середнього бізнесу з метою розроблення, апробації та впровадження технологічних інновацій для зміцнення конкурентоспроможності економіки загалом;

– покращення кількісного (кількість підприємств, обсяги реалізації продукції/послуг) та якісного співвідношення (за рівнем конкурентоспроможності, ринковою часткою) між малими підприємствами юридичними та фізичними особами на користь перших.

Список використаних джерел

1. Гацька Л.П. Екологічне управління підприємством: навч. посіб. / Л.П. Гацька. – Ірпінь. – Видавничо-інформаційний центр Університету державної фіскальної служби України, 2017. – 181 с.

2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: підруч. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 488 с.

3. Гринчуцький, В.І. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. І. Гринчуцький – К.: Центр навчальної літератури – 2019. – 304 с.

4. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник / О. С. Іванілов. – К.: ЦУЛ, 2019. – 728 с.

5. Кривовязюк І.В., Ковальська Л.Л. Економіка підприємства: навч. посіб. / І. В. Кривовязюк., Л.Л. Ковальська – К.: Кондор, 2020. – 700 с.

6. Мельник, Л.Г. Економіка підприємства: навч. посіб. / Л.Г. Мельник. – К.: Університетська книга, 2012. – 874 с.

7. Шваб, Л.І. Економіка підприємства: підручник / Л. І. Шваб. – К.: Каравела, 2015. – 416 с.

8. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н. М. Яркіна. – Вид. 2-ге перероб. і доп. – К.: Видавництво Ліра-К, 2017. – 600 с.

References

1. Ghacjka L.P. Ekologichne upravlinnja pidpryjemstvom: navch. posib. / L.P. Ghacjka. – Irpinj. – Vydavnycho-informacijnyj centr Universytetu derzhavnoji fiskalnoj sluzhby Ukrainy, 2017. – 181 s.

2. Ghetjman O.O., Shapoval V.M. Ekonomika pidpryjemstva: pidruch. / O. O. Ghetjman, V. M. Shapoval – K.: Centr navchaljnoji literatury, 2019. – 488 s.

3. Ghrynychukyj, V.I. Ekonomika pidpryjemstva: navch. posib. / V. I. Ghrynychukyj – K.: Centr navchaljnoji literatury – 2019. – 304 s.

4. Ivanilov O. S. Ekonomika pidpryjemstva: pidruchnyk / O. S. Ivanilov. – K.: CUL, 2019. – 728 s.

5. Kryvovjazjuk I.V., Kovaljsjka L.L. Ekonomika pidpryjemstva: navch. posib. / I. V. Kryvovjazjuk., L.L. Kovaljsjka – K.: Kondor, 2020. – 700 s.

6. Meljnyk, L.Gh. Ekonomika pidpryjemstva: navch. posib. / L.Gh. Meljnyk. – K.: Universytetsjka knygha, 2012. – 874 s.

7. Shvab, L.I. Ekonomika pidpryjemstva: pidruchnyk / L. I. Shvab. – K.: Karavela, 2015. – 416 s.

8. Jarkina N.M. Ekonomika pidpryjemstva: navch. posib. / N. M. Jarkina. – Vyd. 2-ghe pererob. i dop. – K.: Vydavnyctvo Lira-K, 2017. – 600 s.

Дані про автора

Труш Юлія Леонідівна,

к.е.н., доцент, Національного університету харчових технологій

e-mail: yuliya633@ukr.net

Данные об авторе

Труш Юлия Леонидовна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: yuliya633@ukr.net

Data about author

Trush Julia,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya633@ukr.net

Економічна роль розмноження бренду як інструменту маркетингової креативної концепції просування асортименту якісної продукції на ринку для підвищення ефективності підприємницької діяльності: цілі і функції

Предмет дослідження. В статті досліджено цілі і функції розмноження бренду як інструменту маркетингової креативної концепції просування асортименту продукції відповідної якості на ринку для розвитку підприємницької діяльності.

Мета дослідження. Проаналізовано що розширення (розмноження) бренду – це продукт сучасного часу, сутність якого полягає у зростанні його популярності та носить невідворотний характер. Сутність процесу розмноження бренду полягає в тому, що нові бренди постійно шукають можливість вилучити частину коштів у споживачів через продаж товарів чи продукції (послуг).

Методи дослідження. Встановлено, що багато великих споживчих підприємств і компаній вважають себе виробником брендів. Досліджено, що в загальному і в цілому імена брендів виконують три основні функції: ідентифікація, довіра, образи і асоціації.

Результати роботи. Зазначено, що, існують три фактори, що пояснюють, чому розмноження бренду притаманне багатьом ринкам: прагнення споживача до різноманітності; можливість зведення бар'єру для недопущення на ринок малих і нових конкурентів; можливість отримання переваги при розподілі.

Дослідили цілі розмноження бренду, як одного із елементу успішної і ефективної діяльності суб'єктів господарювання: ціль 1 – дотримання стратегії сегментації; ціль 2 – прагнення до різноманітності; ціль 3 – перешкоди виходу на ринок; ціль 4 – переваги при розподілі і управлінні категоріями.

Встановлено, що розмноження бренду вважають ключовою змінною величиною в боротьбі за місце на полицях розвиваючи в рамках певної категорії різні лінії продуктів і розширюючи асортимент кожної лінії.

Досліджено, що виробник, продукти якого переважають на полицях магазинів, може розраховувати на домінуючу увагу з боку споживачів і більш високий попит на власні бренди.

Висновки. Зробили висновки, що завоювання місця на полицях часто стає аргументом на користь розмноження бренду і асортименту, навіть якщо це не приносить ніякої вигоди і не надає ніякої можливості вибору споживача.

Ключові слова: бренд, споживач, якість, маркетинг, ринок, продукція, підприємство, креатив, концепція, підприємницька діяльність, суб'єкт господарювання.

ШЕВЧЕНКО О.Н.

Экономическая роль размножения бренда как инструмента маркетинговой креативной концепции продвижения ассортимента качественной продукции на рынке для повышения эффективности предпринимательской деятельности: цели и функции

Предмет исследования. В статье исследованы цели и функции размножения бренда как инструмента маркетинговой креативной концепции продвижения ассортимента продукции соответствующего качества на рынке для развития предпринимательской деятельности.

Цель исследования. Проанализировано что расширение (размножения) бренда – это продукт современного времени, сущность которого заключается в росте его популярности и носит необратимый характер. Сущность процесса размножения бренда заключается в том, что новые

бренды постоянно ищут возможность изъять часть средств у потребителей из-за продаж товаров или продукции (услуг).

Методы исследования. Установлено, что многие крупные потребительских предприятий и компании считают себя производителем брендов. Доказано, что в общем и целом имена брендов выполняют три основные функции: идентификация, доверие, образы и ассоциации.

Результаты работы. Отмечено, что существуют три фактора, объясняющие, почему размножение бренда присуще многим рынкам: стремление потребителя к разнообразию; возможность возведения барьера для недопущения на рынок малых и новых конкурентов; возможность получения преимущества при распределении.

Исследовали цели размножения бренда, как одного из элемента успешной и эффективной деятельности субъектов хозяйствования: цель 1 – соблюдение стратегии сегментации; цель 2 – стремление к разнообразию; цель 3 – препятствия выхода на рынок; цель 4 – преимущества при распределении и управлением категориями.

Установлено, что размножение бренда считают ключевой переменной величиной в борьбе за место на полках развивая в рамках определенной категории разные линии продуктов и расширяя ассортимент каждой линии.

Доказано, что производитель, продукты которого преобладают на полках магазинов, может рассчитывать на доминирующее внимание со стороны потребителей и более высокий спрос на собственные бренды.

Выводы. Сделали выводы, что завоевание места на полках часто становится аргументом в пользу размножения бренда и ассортимента, даже если это не приносит никакой выгоды и не представляет никакой возможности выбора потребителя.

Ключевые слова: бренд, потребитель, качество, маркетинг, рынок, продукция, предприятие, креатив, концепция, предпринимательская деятельность, субъект хозяйствования.

SHEVCHENKO O.N.

The economic role of brand reproduction as a tool of marketing creative concept of promoting the range of quality products on the market to increase the efficiency of entrepreneurial activity: goals and functions

The subject of research. The article investigates the goals and functions of brand reproduction as a tool of marketing creative concept of promoting the range of products of appropriate quality on the market for business development.

The purpose of the study. It is analyzed that the expansion (reproduction) of the brand is a product of modern times, the essence of which is to increase its popularity and is inevitable. The essence of the process of brand reproduction is that new brands are constantly looking for an opportunity to withdraw some money from consumers through the sale of goods or products (services).

Research methods. It is established that many large consumer enterprises and companies consider themselves producers of brands. It is investigated that in general brand names perform three main functions: identification, trust, images and associations.

Results of work. It is noted that there are three factors that explain why brand reproduction is inherent in many markets: the consumer's desire for diversity; the possibility of erecting a barrier to prevent the market of small and new competitors; the possibility of obtaining an advantage in the distribution.

We investigated the goals of brand reproduction as one of the elements of successful and efficient business entities: goal 1 – adherence to the segmentation strategy, goal 2 – the desire for diversity, goal 3 – barriers to market entry, goal 4 – benefits in the distribution and management of categories.

It is established that the reproduction of the brand is considered a key variable in the struggle for a place on the shelves by developing within a certain category of different product lines and expanding the range of each line.

It is investigated that the manufacturer, whose products predominate on store shelves, can count on the dominant attention of consumers and higher demand for their own brands.

Conclusions. *It was concluded that gaining space on the shelves often becomes an argument in favor of the reproduction of the brand and range, even if it does not bring any benefit and does not provide any opportunity for consumer choice.*

Keywords: *brand, consumer, quality, marketing, market, products, enterprise, creative, concept, entrepreneurial activity, business entity.*

Постановка проблеми. Нинішній підхід пропонує зміцнення існуючих брендів на ринку товарів і послуг, за допомогою розширень, нових серій і різновидів.

Розробка нового продукту чи товару, в наш час, означає репутацію і популярність відомих брендів із нескінченними змінами, де численна роль належить якості продукції.

Тому, компанії, організації і підприємства-виробники, які дотримуються маркетингової орієнтації, прагнуть створити ряд диференційованих брендів для задоволення різних потреб (сегментів) споживачів (якості) на ринках де вони займають вагомий частку.

Таким чином, цілі розмноження бренду являють собою практичну реалізацію маркетингової концепції: виробництво продуктів, що відрізняються від запропонованих конкурентами і один від одного, з метою більш повної відповідності потребам динамічно змінного ринку.

Крім першопричин, існують три інших вагомих та значних фактори, що пояснюють, чому розмноження бренду притаманне багатьом ринкам.

До них належать такі фактори, що пояснюють вищевказане економічне явище:

- 1) прагнення споживача до різноманітності;
- 2) можливість зведення бар'єру для недопущення на ринок малих і нових конкурентів;
- 3) можливість отримання переваги при розподілі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Головним завданням для економіки кожної країни є забезпечення населення виробництвом продуктів і товарів, які користувалися б попитом у населення, мали позитивну репутацію та виробляли якісний асортимент продукції.

Розширення бренду – це продукт нашого часу, сутність якого полягає у зростанні його популярності, носить настільки ж невідворотний харак-

тер, як і зростання популярності мобільних телефонів, смартфонів і готових ланчів.

Розмноження бренду має на увазі, що нові агресивні бренди постійно шукають можливість відхопити частину коштів споживачів.

До відомих представників економічної думки, які приділяли увагу вирішенню питань пов'язаних з розповсюдженням бренду, якістю продукції і товарів та асортиментом, можна віднести: М. Макашев, А. Вілер, Н.В. Каленська, І.В. Струтинська, Н.В. Юдіна і інші [1–5].

Мета статті. Дослідити економічні цілі і функції розмноження бренду, як інструменту маркетингової креативної концепції просування асортименту продукції відповідної якості на ринку для розвитку підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Багато великих споживчих підприємств і компаній вважають себе виробником брендів. Бренди містяться в основі їх діяльності, вони оцінюють бренди окремо від своїх фізичних активів, часом вважаючи їх більш вагомим ресурсом. Створення провідних і стратегічних брендів – основна мета підприємця в його бізнес-діяльності [1–5].

У загальному і цілому імена брендів виконують три основні функції:

1) Ідентифікація (споживачам потрібно знати, що саме вони купують. Як тільки продукт однозначно ідентифікований, його можна вибрати швидко. Ідентифікація є першим кроком, що дозволяє споживачу повторити позитивний досвід покупки і викликає позитивні асоціації і враження).

2) Довіра (це підтвердження якості та безпеки. Наприклад, купівля несмачного печива, який школярі відмовляються їсти, або косметики дорослими жінками, що викликала алергію, є «викиданням грошей на вітер». Гасло такої функції – « Уникнути марної трати грошей й бути впевненим в якості продукту»).

З) Образи і асоціації (важливу частину місця в умах займають асоціації й минулі образи, що викликає ні брендом, джерелом яких виступає реклама. Цей аспект менш помітний, але часто виключно важливий при виборі продукту і відчутті задоволення).

Дослідимо цілі розмноження бренду, як одного із елементу успішної та ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Ціль 1 – Дотримання стратегії сегментації.

Для великих підприємств, маркетингова орієнтація означає створення брендів для задоволення відповідних потреб різних сегментів ринку, що є цільовими групами. Сегментація примушує підприємців – виробників розробляти ряд брендів в рамках одного виду продукту, забезпечуючи таким чином покриття значної частини ринку.

Так, наприклад, «Nestle» пропонує бренди для всіх основних сегментів британського ринку розчинної кави (див. таблицю). Таким чином, цей ряд брендів дозволяє «Nestle» утримувати за собою більш ніж половину британського ринку розчинної кави, вартість якого оцінюється в 500 мільйонів фунтів. Зазвичай великі компанії домінують на ринку, «розширюючи» бренди для задоволення потреб всіх сегментів.

Компанія чи підприємство створює нові бренди відповідно до потреб сегментів ринку кон'юнктури, намагаючись мінімізувати конкуренцію між своїми власними брендами, одночасно максимально збільшуючи тиск на конкурентів. У деяких випадках підприємство самостійно «споживає» власний бренд, не дозволяючи йому стати потрібною мішенню для конкурента.

Наприклад, «Gillette» вивів на ринок США бритву одноразового використання, випередивши французьку компанію «Bic» [4].

Тому нові бренди можна використовувати для захисту бренду, обслуговуючого сегмент, який розпадається на більш дрібні частини під впли-

вом конкурентного бренду. Новий бренд виконає захисну функцію, так як він більшою мірою орієнтований на підсегмент, ніж бренд конкурента.

Цей приклад розмноження бренду досить знайомий для більшості маркетологів чи інших спеціалістів в області вирішення питань з розмноження бренду.

Відзначимо, що по мірі подальшої сегментації в галузі компанії доводиться обслуговувати все більшу кількість сегментів з часом. Часто вона володіє технічним ноу-хау для задоволення їх потреб чи інвестує в науково-дослідні або дослідно-конструкторські роботи і виробничі потужності, при цьому прагнучи не відстати від конкурентів-виробників.

Головна проблема – це знайти економічно доцільні способи формування місця в умах і місця на полицях для всіх невеликих брендів, орієнтованих на підсегмент.

2. Ціль 2 – Прагнення до різноманітності.

На відміну від промислових покупців споживачів, залучають фактори різноманітності і новизни, навіть якщо вони задоволені своїм улюбленим брендом.

Потреба в різноманітності і зміни може переважити, перевага, що віддається одному бренду (наприклад, виробник фенів, якому надокучив один стиль шнура).

На ринках, наприклад, сухих сніданків або шоколадних плиток це «прагнення до різноманітності» визначає динаміку розвитку ринку. Виникає ефект часто називають «покупками в рамках прийняттого діапазону», а про споживачів кажуть, що в них є «затребуваний набір» брендів, з якого вони певною ймовірністю щось купують при кожному випадку здійснення покупок.

Ціль 3 – Перешкоди виходу на ринок.

Розмноження бренду допомагає великим фірмам мати переважні позиції на товарних ринках

Таблиця 1. Бренди «Nestle» на британському ринку розчинної кави

Сегмент	Бренд
Основний продукт в гранулах «Преміум», сублімаційної сушки	«Nescafe», «Cold Blend», «Blend 37»
«Суперпреміум», сублімаційної сушки, «pure Arabica»	«Alta rica», «Cap Columbie»
Без кофеїну	«Nescafe Decaffeinated», «Cold Blend Decaffeinated», «Alta Rica Decaffeinated»
Ціна, традиції, сухий порошок	«Fine Blend»
Фірмовий продукт, зручність та новизна	«Nescafe Cappuccino», «Espresso»

Джерело: складено автором.

продажу товару чи продукту. На більшості ринків будь-яке мале підприємство, що знайшло свою нішу, або з економічною вигодою продасть себе більш крупному конкуренту, або без будь-якої компенсації буде витіснене зі своєї ніші.

Для великого підприємства, що працює з різними сегментами ринку, вартість виробництва додаткового бренду зазвичай виявляється менше, ніж вартість виробництва аналогічного бренду для невеликої компанії.

Причиною такого стану речей є факт: багато витрат, пов'язані з виробництвом нових брендів, можуть бути розподілені між брендами, які вже «прижилися» на ринку.

Джерелами цих «ефектів масштабу» майже завжди виступають виробничі потужності та система розподілу, і часто вони пов'язані з купівлею засобами масової інформації і витратами на просування продукту. Різноманіття брендів породжує синергію, що є причиною того, що розмноження бренду – це успішна стратегія для великих виробників. Навіть якщо новий бренд не примножує загальний прибуток, він ускладнює завдання для конкурентів – вигідних сегментів більше не залишиться [3].

Наприклад, «Kellogg» зберігає домінуюче положення в сфері виробництва сухих сніданків за рахунок просування ряду брендів («All Bran», «Bran Flakes», «Crunchy Nut Corn Flakes», «Frosties», «Fruit'n Fibre», «Coco Pops», «Muesli», «Crunchy Muesli», «Smacks», «Loops», «Trios» і т. п.), що позиціонуються для різних сегментів споживачів з урахуванням факторів – це психологія, здоров'я і смакові переваги.

4. Ціль 4 – Переваги при розподілі і управлінні категоріями.

Розмноження бренду вважають ключовою змінною величиною в боротьбі за місце на полицях розвиваючи в рамках певної категорії різні лінії продуктів і розширюючи асортимент кожної лінії.

При цьому виробник може більшою мірою впливати на розташування товарів даної категорії в роздрібних магазинах. Виробник, продукти якого переважають на полицях магазинів, може розраховувати на домінуючу увагу з боку споживачів і більш високий попит на власні бренди.

Тому, оскільки місце на полицях є ресурсом з нульовою вартістю, будь-яке подальше просування в даному напрямку допомагає виключати

з боротьби конкурентів, інакше кажучи – принести подвійну користь.

Наприклад, сегмент засобів догляду за волоссям на французькому ринку, де «L'Oreal» зберігає перевагу «на полках», а засоби по догляду за волоссям «Jack Dessange» розташовуються на одній або сусідніх полицях з практично ідентичними засобами по догляду за волоссям, спонсором виробництва яких є перукар Жан Луї Давид [2].

Таким чином, завоювання місця на полицях часто стає аргументом на користь розмноження бренду і асортименту, навіть якщо це не приносить ніякої вигоди і не надає ніякої можливості вибору споживача.

Висновки

Отже, три з чотирьох вищезазначених причин розмноження бренду, не пов'язані з обслуговуванням сегментів із різними потребами.

В результаті у виробників в більшій мірі поменшало бажання створювати дійсно диференційовані бренди, адже розмноження бренду існує для того, щоб поповнити асортимент або не допустити в цю нішу конкурентів, що має значний вплив на маркетинг бренду.

Тут важливо врахувати два питання:

1) по-перше, підприємства все з більшою готовністю копіюють бренди конкурентів;

2) по-друге, багато виробників нових товарів і продуктів, що виходять на ринок, не розраховують на великі обсяги продажів даного продукту, і тому не інвестують в них на достатньому рівні.

Список використаних джерел

1. Вілер А. Ідентичність бренду: базові рекомендації щодо створення нового стилю / А. Вілер // Київ. КМ-БУКС. 2021. 336 с.

2. Каленская Н.В., Антонченко Н.Г. Брендинг: уч. пособ. / Н.В. Каленская, Н.Г. Антонченко // Казань. «Абзац». 2019. 125 с.

3. Макашев М.О. Бренд-менеджмент: уч. пособ. / М.О. Макашев // Санкт-Петербург. «Питер». 2013. 224 с.

4. Струтинська І.В. Бренд-менеджмент: теорія і практика: навч. посібн. / І.В. Струтинська // Тернопіль. Прінт-офіс. 2015. С. 86–87.

5. Юдіна Н.В. Бренд-менеджмент: навчально-методичний комплекс / Н.В. Юдіна // Київ. КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2020. 114 с.

References

1. Viler A. Identy'chnist' brendu: bazovi rekomendaciyi shhodo stovrennya novogo sty'lyu / A. Viler // Ky'yiv. KM-BUKS. 2021. 336 s.
2. Kalenskaya N.V., Antonchenko N.G. Brendy'ng: uch. posob. / N.V. Kalenskaya, N.G. Antonchenko // Kazan'. «Abzacz». 2019. 125 s.
3. Makashev M.O. Brend-menedzhment: uch. posob. / M.O. Makashev // Sankt-Peterbugr. «Py'ter». 2013. 224 s.
4. Struty'ns'ka I.V. Brend-menedzhment: teoriya i prakty'ka: navch. posibn. / I.V. Struty'ns'ka // Ternopil'. Print-ofis. 2015. S. 86-87.
5. Yudina N.V. Brend-menedzhment: navchal'no-metody'chnyj kompleks / N.V. Yudina // Ky'yiv. KPI im. Igorya Sikors'kogo. 2020. 114 s.

Дані про автора

Шевченко Олександра Несторівна,

асистент, Національного університету харчових технологій

e-mail: yuliya633@ukr.net

Данные об авторе

Шевченко Александра Несторовна,

ассистент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: yuliya633@ukr.net

Data about author

Olexandra Shevchenko,

assistant, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya633@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574864>

ЗАЛІЗНЮК В.П.

ЯЦЕНКО В.А.

Стандарти та рекомендації UN/CEFACT в міжнародній торгівлі в умовах COVID – 19

Предметом роботи є розгляд теоретичних та практичних аспектів впровадження стандартів та рекомендацій UN/CEFACT та стандартів e-business в умовах COVID – 19.

Мета дослідження – розглянути на основі сервісної моделі модернізації публічного управління за впровадженням інформаційно – комунікаційних технологій (ІКТ) та технологій роботи митних пунктів пропуску з використанням механізму «єдиного вікна».

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно-функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті за сервісною моделлю публічного управління розглянуті принципи та методи організації роботи митних органів міжнародної торгівлі з використанням стандартів та Рекомендацій UN/CEFACT.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально-економічних, правових наук з проблем інформатизації управління економікою країн світу на принципах державно-приватного партнерства.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних висновків: 1. Упровадження принципів «єдиного вікна» на митних пунктах пропуску сприяють по-зв'язанню економічної діяльності країн світу та їх взаємодії в сфері міжнародної торгівлі. 2. Рекомендації ООН надають певний методичний вплив для організації роботи митних пунктів пропуску з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій що сприяє сталому розвитку економік країн світу. 3. Упровадження сервісної моделі модернізації публічного управління за використанням інформаційно – комунікаційних технологій (ІКТ) поширюють можливості участі приватних організацій в управлінні держави.

Ключові слова: сервісні моделі, цілі сталого розвитку, модернізації публічного управління, міжнародна торгівля, системи джерел торговельно-економічної інформації міжнародної торгівлі, принципи «єдиного вікна», інформаційно – комунікаційні технології.

Стандарты и рекомендации UN/CEFACT в международной торговле в условиях COVID – 19

Предметом работы является рассмотрение теоретических и практических аспектов внедрения стандартов и рекомендаций UN/CEFACT, а также стандартов e-business в условиях Covid – 19.

Целью исследования является рассмотрение на основе сервисной модели модернизации публичного управления с внедрением информационно – коммуникационных технологий (ИКТ) и технологий работы таможенных пунктов пропуска с использованием механизма «единого окна».

Методы исследования. В работе использована совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В статье используя сервисную модель публичного управления рассмотрены принципы и методы организации работы таможенных органов в международной торговле с использованием стандартов и Рекомендаций UN/CEFACT.

Область применения результатов. Система наук из семейства области государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических, правовых наук по проблемам информатизации управления экономикой стран мира на принципах государственно–частного партнерства.

Выводы. Основные итоги исследования, их теоретические результаты следует свести к следующим выводам: 1. Внедрение принципов «единого окна» на таможенных пунктах пропуска способствуют оживлению экономической деятельности стран мира и их взаимодействию в сфере международной торговли. 2. Рекомендации ООН оказывают определенное методическое влияние в организации работы таможенных пунктов пропуска с внедрением информационно–коммуникационных технологий, что способствует устойчивому развитию экономик стран мира. 3. Внедрение сервисной модели модернизации публичного управления с использованием информационно – коммуникационных технологий (ИКТ) расширяют возможности участия частных организаций в управлении государством.

Ключевые слова: сервисные модели, цели устойчивого развития, модернизация публичного управления, международная торговля, системы источников торгово–экономической информации, международная торговля, принципы «единого окна», информационно – коммуникационные технологии.

UN / CEFACT Standards and recommendations in International trade in condions COVID–19

The subject of the article is management of inculcation informations and communications technologies (ICT) and technologies for the operation of customs checkpoints using the "single window" mechanism.

Research methods. The work uses a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural–functional, historical, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of the study.

Results of work. The article on the service model of public administration discusses the principles and methods of organizing the work of customs authorities in international trade using standards and UN / CEFACT Recommendations.

Field of application of results. The system of sciences from the family of public administration, a wide range of methodological aspects of socio–economic, legal sciences on the problems of informatization of economic management of the world on the principles of public–private partnership.

Conclusions. *The main results of the study, their theoretical results should be summarized as follows: 1. The introduction of the principles of «single window» at customs checkpoints contribute to the revival of economic activity in the world and their interaction in international trade. 2. The UN recommendations have a certain methodological impact on the organization of customs checkpoints with the introduction of information and communication technologies that contribute to the sustainable development of world economies.*

Key words: *service models, sustainable development goals, modernization of public administration, international trade, sources of trade and economic information of international trade, principles of «single window», information and communication technologies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даній роботі з позиції сервісної модернізації публічного управління у форматі сервісної держави з використанням принципів «єдиного вікна» [4] розглядається механізм подолання бюрократичних схем, що виникають у процесі взаємодії особистості, суспільства, держави, включаючи мінімізацію внутрішньовідомчих і міжвідомчих бар'єрів та оптимізацію їхньої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В роботі [1] авторами викладений аналіз публікацій присвячених проблематиці сервісної держави, надання публічних послуг як основної мети нового публічного управління в закордонних та вітчизняних публікаціях щодо питання теорії і практики модернізації публічного управління. Так в колективній монографії В. Сороко, А. Вишневського, О. Рогожина розкривається тема надання публічних послуг органами влади. [2] О. Карпенко в індивідуальній монографії розкрив механізми надання управлінських послуг органами влади в Україні [3].

Формулювання цілей статті. Розглянути на основі сервісної моделі модернізації публічного управління за впровадженням інформаційно – комунікаційних технологій (ІКТ) та технологій роботи митних пунктів пропуску з використанням механізму «єдиного вікна».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В нашій роботі на підставі викладених авторами публікацій щодо принципів організації управління у форматі сервісної держави ми розглянемо питання сервісної моделі публічного управління міжнародної торгівлі з використанням стандартів та рекомендацій UN/CEFACT та стандартів e – business в умовах COVID – 19 на підставі світового досвіду їх впровадження. Одним з питань впливу стандартів та рекомендацій UN/CEFACT та стандартів e – business

на поживлення торгівлі був присвячений 36–й Форум UN/CEFACT проведений в травні місяці 2021 року UNECE в режимі on–line. В роботі Форуму прийняли участь біля 500 учасників з більш ніж 50 країн світу. Учасники Форуму продемонстрували позитивний вплив стандартів та рекомендацій UN/CEFACT в їхніх країнах. Серед питань розглянутих на форумі були такі питання:

- Портали з єдиним вікном;
- Торгові інформаційні портали;
- Транспорт і логістика;
- Контроль та відстеження міжгалузевих ланцюгів постачання.

Портали з єдиним вікном. Учасники Форуму визначили що Рекомендація 33 СЕФАКТ ООН – Рекомендації та вказівки про створення єдиного вікна для підвищення ефективності обміну міжнародною Торговою інформацією між Торгівлею та Урядом та оновлені в 2020 р. рекомендації щодо створення єдиного вікна окреслюють переваги, ключові показники, ефективність, ризики та проблеми після впровадження для країн, які бажають створити єдине вікно.

«Єдине вікно» в Киргизькій Республіці передало дозволи на медичне обладнання та ліки на 308 мільйонів одиниць під час COVID–19. Портал запровадив цей захід у вирішальний час, коли країна страждала від нестачі ліків, врятувавши багато життів. Після цієї успішної практики Киргизьке єдине вікно планує розробити механізм попередньої інформації та систему управління ризиками. Після подання трейдерами попередньої інформації в режимі онлайн державні контролюючі органи розглядатимуть таку інформацію.

«Єдині вікна» в Камеруні та Домініканській Республіці активізували використання електронних процедур під час COVID–19. Відповідні агенції організували серію вебінарів про найкращі практики, онлайн–навчання для користувачів та прискорене впровадження решти електронних процедур. Сьогодні торговці в Камеруні

можуть отримати фітосанітарні сертифікати та сертифікати походження какао/кави в Інтернеті.

Єдине вікно для митних формальностей у Грузії скорочує час на перетин кордону та митні формальності та запобігає корупції. На даний момент «Єдине вікно» надає понад 180 послуг від електронних рахунків-фактур і накладних до електронної авансової митної декларації. Він також надає калькулятор імпорتنих податків та інформацію про дозволи, необхідні для торговельної діяльності.

Торгові інформаційні портали. Торгові інформаційні портали відіграли ключову роль у пом'якшенні негативного впливу пандемії COVID-19. У країнах із створеним порталом міністерства могли б оперативніше повідомляти трейдерів про зміни в торговельній політиці, ефективно змінювати заходи контролю за імпортом та експортом критично важливих поставок та швидко реагувати на запити зацікавлених сторін.

Рекомендації СЕФАКТ ООН спрямовують країни у створенні та експлуатації успішних порталів. Нещодавно оновлена Рекомендація 38 про торговельні інформаційні портали надає різні моделі створення порталу та містить перелік юридичних документів для опублікування в Інтернеті. В Рекомендації також підкреслюються важливі фактори для створення стійкого порталу: сильне провідне агентство, співпраця між партнерами, повнота та точність інформації. Ці фактори разом із орієнтованим на користувача дизайном та постійним обслуговуванням призводять до успіху порталу.

Створення Національного торгового інформаційного порталу також надає підтримку країнам, які перебувають у катастрофічних ситуаціях. Рекомендація 44 СЕФАКТ ООН щодо транскордонних заходів з надання допомоги у разі стихійних лих, розроблена разом з Управлінням ООН з координації гуманітарних питань, спрямовує країни на негайне реагування протягом перших 15 днів катастрофи.

Транспорт і логістика. На нараді СЕФАКТ ООН у сфері транспорту та логістики була представлена специфікація вимог міжнародного експедиторського та транспортного бізнесу. Ця нова бізнес-модель і відповідна модель даних щодо пересилання та обміну повідомленнями транспортування заповнюють прогалини, що виникли внаслідок поточної цифровізації ланцюгів поставок або впровадження пристроїв Інтернету речей (IoT), таких як розумні контейнери та eSMR. Моделі є синтаксично – нейтральними, що забезпечує

більш широку взаємодію. Це забезпечить надійне та стандартизоване середовище для ефективного спілкування між учасниками ланцюга поставок.

Нова Рекомендація 45 СЕФАКТ ООН щодо мінімальних стандартів для судових агентів і судових брокерів надає країнам додаткові можливості для просування морського регулювання. У деяких країнах відсутні відповідні закони щодо професій судноплавного агента та судового брокера. Ця рекомендація орієнтує країни щодо мінімальної кваліфікації, освіти та підготовки для цих ролей і гарантує, що морський транспорт продовжує працювати ефектно та ефективно.

Контроль та відстеження міжгалузевих ланцюгів постачання.

СЕФАКТ ООН також допомагає країнам контролювати та відстежувати продукти чи активи та обмінюватися інформацією у стандартному електронному форматі. У Білій книзі про інтегровані шляхи та трасування для мультимодальних перевезень викладено основи для майбутньої роботи з розробки специфікації вимог бізнесу. Це стосується моніторингу та запису поточного місцезнаходження та статусу товарів, які продаються після відправлення транспортному оператору. Він також охоплює історію перевезень товарів, що продаються, від початкового відправника до кінцевого вантажоодержувача незалежно від типу товару або виду транспорту.

Методичні та методологічні основи спрощення процедур торгівлі в Рекомендаціях СЕФАКТ ООН.

Центр зі спрощення процедур торгівлі та електронним діловим операціям Організації Об'єднаних Націй СЕФАКТ ООН останнім часом розробив низку стандартів, рекомендацій та інструментів в області спрощення торговельних процедур і електронного бізнесу.

До таких стандартів належать видані в різний час Рекомендації ООН:

- Створення механізму «єдиного вікна». Рекомендація № 33. Європейська економічна комісія ООН. Женева, Редакція 2020 р.;
- Спрощення та стандартизація даних для міжнародної торгівлі Рекомендація № 34. Європейська економічна комісія ООН. Женева, 8–10 грудня 2010 р.;
- Вироблення правової основи системи «єдиного вікна» в міжнародній торгівлі. Рекомендація № 35. Європейська економічна комісія ООН. Женева, 11 серпня 2010 р.;

Заходи з спрощення транскордонних процедур для надання допомоги при стихійних лихах. Рекомендація № 44, Женева, 2021 р.

Міжнародне торгове співтовариство визнало величезний потенціал впровадження національного єдиного вікна в Угоді Всесвітньої торгової організації про спрощення процедури торгівлі. Держави-члени повинні прагнути до створення або підтримки «єдиного вікна» (стаття 10.4). Однак на сьогоднішній день це положення залишається одним із найменш реалізованих в угоді, що відражає рівень складності його реалізації. СЕФАКТ ООН давно визнав важливість «єдиного вікна», оскільки він був першим міжнародним органом, розробивши цю концепцію близько двадцяти років тому. Перша версія Рекомендації 33 була опублікована в 2005 році. З тих пір було зроблено багато висновків. Ця друга версія об'єднує ці вичерпні висновки в корисну рекомендацію. В Рекомендації розроблені нові зв'язані принципи, такі як «єдине вікно» в регіональному контексті, ключові показники ефективності і проблеми після впровадження. У цій версії також уточнюються основні терміни, пов'язані з «єдиним вікном», щоб всі рішення відповідали передбачуваному визначенню «єдиного вікна»

Рекомендації та вказівки про створення єдиного вікна для підвищення ефективності обміну міжнародною Торговою інформацією між Торгівлею та Урядом. Рекомендація № 33, Женева, Видання 2020 р.

В Передмові до Рекомендації [5] визначено, що виходячи з Порядку денного Організації Об'єднаних Націй щодо цілей сталого розвитку на період до 2030 рік у своїй цілі 17 визнає, що торгівля є двигуном всеохоплюючого економічного зростання і скорочення масштабів злидоти, здатності стійкого розвитку. Сприяння торгівлі створює умови підвищенню конкурентоспроможності економіки і компаній при одночасному зниженні торгових витрат.

У рамках Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй термін «сприяння торгівлі» має трійне значення: спрощення торгових процедур, їх стандартизація і гармонізація. Сприяння може приймати різні форми, такі як прийняття електронних копій, стандарти обміну електронними повідомленнями або скоординоване управління кордонами.

Національне «єдине вікно» для міжнародної торгівлі об'єднує майже всі аспекти процедури

торгів у рамках єдиного механізму. «Єдине вікно» розуміє тісно співробітництво між державними установами, перехід до цифрової економіки, оптимізація процесів на границі і консультації із зацікавленими сторонами з приватного сектора. Такий всеобъемлючий підхід створює концепцію дійової, але в тому ж час непростой для реалізації, особливо для країн що розвиваються та країн з перехідною економікою.

Структура Рекомендації складається з двох розділів та трьох додатків:

1. Рекомендація № 33: створення єдиного вікна для підвищення ефективності обміну міжнародною торговою інформацією між торговельними компаніями та урядовими організаціями.

2. Керуючі принципи створення механізму єдиного вікна.

Додатки:

I. Зацікавлені сторони «єдиного вікна».

II. Практичні кроки по плануванню впровадження системи «єдиного вікна».

III. Основні компоненти техніко-економічного обґрунтування проекту.

В контексті Рекомендації «єдине вікно» визначається як механізм спрощення торгових процедур, який надає можливість сторонам, які приймають участь торгових і транспортних операціях, представляти стандартизовану інформацію і документи з використанням єдиного пропускового каналу для виконання всіх регулюючих вимог, щодо імпорту, експорту та транзиту. Окремі елементи даних повинні представлятися тільки один раз в електронному вигляді.

С практичної точки зору система «єдиного вікна» призначена прискорити і спростити інформаційні потоки між приватними і державними секторами і принести реальні переваги усім сторонам, які приймають участь в транскордонній торгівлі.

В Рекомендації терміни «компаніям», «приватному сектору» та «торговим компаніям» поширюються на експортерів та імпортерів, експедиторів, суднохідних агентів, митних маклерів, транспортні компанії, перевізників та інші сторони, які безпосередньо приймають участь в переміщенні товарів.

Впровадження «єдиного вікна» виявилось дуже корисним як для уряду, так і для торгових кругів.

Для уряду воно може потягнути за собою покращення управління ризиками, підвищення рівня безпеки і збільшення доходів при забез-

печенні більш строгого виконання трейдерами встановлених вимог.

В Рекомендації визначено що переваги для держави це:

- Всеохоплюючий моніторинг всіх вантажів/вантажних партій, які надходять в країну, які вивозяться з неї чи які проходять через неї транзитом;
- Більш ефективно та раціональне розподілення ресурсів;
- Усунення проблем недоодержання доходів та можливість їх збільшення;
- Більш суворе виконання вимог торговими підприємствами;
- Підвищення безпечності;
- Підвищення доброчесності і прозорості.

Торгові круги виграють від прозорого і передбаченого толкування і застосування правил, а також від більш ефективного освоєння людських і фінансових ресурсів, що дозволить добитися наявного росту продуктивності і конкурентоспроможності.

Любе впровадження системи «єдиного вікна» повинно привести к скороченню часу і витрат на ведення торгівлі.

В Рекомендації визначено що переваги для торгівлі це:

- Значне зниження витрат;
- Прискорення митної очистки і отримання рішення на розвантаження;
- Передбачене застосування і роз'яснення правил;
- Підвищення ефективності і раціонального розподілу Ресурсів;
- Підвищення транспарентності.

Керуючі принципи створення механізму «єдиного вікна» розкривають методичні та методологічні принципи створення механізму «єдиного вікна».

Керуючі принципи, що доповнюють рекомендацію № 33 ЄЕК ООН про створення механізму «єдиного вікна» (частина I Рекомендацій), призвані надати допомогу державним органам і торговим підприємствам в справі планування і фактичного створення механізму «єдиного вікна» в цілях виконання регулюючих вимог, що стосуються міжнародних імпорتنих, експортних і транзитних операцій. В них описуються основні питання які підлягають вирішення та деякі з інструментів і заходів, які слід прийняти.

Важливими додатковими умовами успішного використання механізму «єдиного вікна» є політична воля уряду, участь відповідних держав-

них органів і всебічна підтримка і участь робочих кругів. Необхідно також визначити правові рамки, включаючи прийняття законів про збереження тайни і правила, забезпечуючи конфіденційність і безпеку при обміні інформацією відповідно до вимог Рекомендації ЄЭК ООН № 35 [7].

В наборі рекомендацій ЄЭК ООН прописані ідеальні умови для створення національного «єдиного вікна» з метою виконання всіх нормативних вимог, пов'язаних з транскордонною торгівлею. Таким чином, встановлення «національного єдиного вікна» буде означати, що існує тільки одне офіційне «єдине вікно», і всі урядові установи або с самого початку, або послідовно – приймати участь в цій системі на основі керуючих принципів, викладених в рекомендаціях ЄЕК ООН № 33,34 і 35, для упорядкування процесів та усунути любі зайві дії. До Національного «єдиного вікна» також повинна бути включена функція представництва інтересів країни в ініціативах щодо забезпечення функціональної сумісності, зокрема в ініціативах, які викладені в Рекомендаціях № 36 «Функціональна сумісність систем «єдиного вікна»» [8].

При впровадженні механізму «єдиного вікна», треба враховувати що в державних установах вже існують системи інформаційно комунікаційних технологій (ІКТ). Вони можуть існувати одночасно з системою «єдиного вікна» та поступово інтегруватись до неї. На таких перехідних етапах важливо максимально уніфікувати вимоги до даних та протоколів обміну повідомленнями. Також в Рекомендації 33 рекомендується максимально використовувати досвід таких «успадкованих систем». В Рекомендації також звертають увагу на те що Приватний сектор міг також розробляти рішення із використанням ІКТ для спрощення транскордонних процедур, що використовуються між комерційними структурами. Ці системи були визначені в Рекомендації 37 ЄЕК ООН як портали для одноразового представлення даних (ПЕПД) [9]. Такі ПЕПД можуть надавати зацікавленим сторонам послуги за принципом «ділові кола – державі» та «держави – діловим колам» у разі, якщо такі послуги не надаються національним механізмом вікна», наприклад коли приватний сектор ще не знайомий зі стандартами електронного обміну даними, що використовуються механізмом «єдиного вікна», та/або коли повторне використання такої інформації у діловій сфері є вигідним клієнтам ПЕПД. Співіснування національного «єдиного вікна» з одним чи

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

кількома ПЕПД могло б спростити використання системи «єдиного вікна» і тим самим бути вигідним і приватним, та державному секторам.

Портали торгової інформації (ПТІ) – Рекомендація ЄЭК ООН №38 [10] дає таке визначення терміну Порталу торгової інформації (ПТІ) – це веб-сайт, на якому узагальнюється та публікується вся інформація з питань торговельного регулювання, що надходить від державних установ, що виконують функції контролю щодо імпорту, експорту, транзиту чи перевалки.

Веб-сайт дозволяє імпортерам, експортерам або всім, хто бере участь у міжнародній торгівлі, легко знаходити, а також освоювати та дотримуватися будь-яких юридичних вимог та процедур, що стосуються конкретних товарів, які необхідні для виконання національних зобов'язань щодо митного очищення товарів на кордоні, а також до або після митного очищення.

В якості організаційної моделі ПТІ використовуються:

- централізовані моделі;
- децентралізовані моделі;
- гібридні моделі.

Щодо взаємодії ПТІ та механізму «єдиного вікна» то вони повинні як мінімум бути синхронізовані, щоб гарантувати, що операції, що здійснюються в рамках моделі «єдиного вікна», відповідали тому, що публікується на ПТІ, тим самим забезпечуючи транспарентність роботи «єдиного вікна». Там, де це можливо, подібна синхронізація може бути досягнута через певну архітектуру та дизайн двох систем.

На додаток до своєї основної мети – публікації інформації, пов'язаної з торгівлею, охоплення ПТІ може бути розширено, щоб він міг запропонувати різні інші функції, які дозволять досягти інших цілей в області торгової політики.

Скорочення ІНКОТЕРМС: Рекомендація №5. Женева 2020 г.

ЄЕК ООН у своїй праці з партнерськими установами для забезпечення узгодження рекомендацій з таких тем як міжнародна торгівля плідно працює з Міжнародною торговою палатою (МТП), результатом якої є дана рекомендація. МТП розробила стандарт опису торговельних термінів в кодованому вигляді, відомий як «Інкотермс».

Видання Інкотермс використовуються як керівництво з розподілення завдань, витрат та ризиків під час доставки товарів від продавця до покуп-

ця. Вони видаються більш як десять років, як були запропоновані в якості рекомендації в рамках ЄЕК ООН в 1974 році. Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронним діловим операціям (СЕФАКТ ООН) координує з МТП поновлення Рекомендації № 5 [14].

Відміна видання «Інкотермс 2020» від попередніх видань в тому, що вони враховують розширення масштабів використання інтермодальних перевезень шляхом відмінності термінів, що використовуються для будь-якого виду або видів транспорту та для морського та внутрішнього водного транспорту.

Порядок, в якому представлені два правила «Інкотермс 2020» – DAT (Постачання на терміналі) та DAP (Постачання у місце призначення) – було змінено, внаслідок чого DAP, коли постачання відбувається перед вивантаженням, тепер розміщено перед DAT. Назва правила DAT було змінено на DPU (Постачання у місці призначення з вивантаженням) з метою підкреслити, що місцем призначення може бути будь-яке місце, а не лише термінал.

Інкотермс 2020 дозволяють використовувати електронні комунікації для виконання документальних зобов'язань, коли сторони домовилися про це або за традицією.

Дане шосте видання Рекомендації № 5 скасовує та замінює собою п'яте видання (ECE/TRADE/C/CEFACT/2011/5, травень 2011 року).

Центр Організації Об'єднаних Націй щодо спрощення процедур торгівлі та електронним діловим операціям (СЕФАКТ ООН) рекомендує урядам, міжнародним організаціям та діловим колам визнати та використовувати додаткові до цього документа скорочення торгових термінів, коли відповідні торгові терміни наводяться в скороченій формі, та взаємно заохочувати їх застосування на підтримку єдиного підходу до спрощення процедур торгівлі.

Ця рекомендація передбачає:

- що учасники міжнародних торговельних та транспортних операцій визнають і використовують трилітерні скорочення як алфавітний код «Інкотермс 2020»;

- що уряди, міжнародні організації та національні органи зі спрощення процедур торгівлі визнають та стимулюють використання трилітерних скорочень як алфавітний код «Інкотермс 2020».

Сфера охоплення цих Рекомендацій – Рекомендація встановлює єдиний перелік кодів для торгових термінів, відомих як «Інкотермс 2020».

Перелік кодів ідентичний скороченням торгових термінів, що містяться у публікації МТП № 723 «Інкотермс 2020» (діють із 1 січня 2020 року).

Для цілей цієї Рекомендації були прийняті наступні визначення:

- код: послідовність знаків, що є членом набору значень;
- перелік кодів: повний набір кодових значень окремого елемента даних;
- документ: зареєстровані постійні дані, які містять інформацію;
- спрощення: здійснення заходів щодо спрощення, стандартизації та погодження формальностей, процедур, документів та операцій, пов'язаних з міжнародними торговими угодами;
- формальність: набір вимог офіційного, комерційного або інституційного характеру;
- узгодження: приведення національних формальностей, процедур, документів, інформації та операцій у відповідність до визнаних міжнародних норм, практикою та рекомендаціями у сфері комерційної діяльності;
- інтермодальні перевезення: перевезення вантажів в одній і тій же вантажній одиниці або на тому самому транспортному засобі послідовно використовуваними видами транспорту без обробки самих вантажів за зміни виду транспорту;
- змішані перевезення: перевезення вантажів щонайменше двома різними
 - видами транспорту;
 - процедура: кроки, що приймаються з метою дотримання будь-якої формальності, включаючи графік, формат та метод представлення необхідної інформації.

Заходи з спрощення транскордонних процедур для надання допомоги при стихійних лихах. Рекомендація № 44, Женева, 2021 р.

Виходячи з мети СЕФАКТ ООН щодо покращення способів ділових та адміністративних організацій, як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються та в країнах із перехідною економікою, ефективно проводити операції з обміну товарами та пов'язаними з ними послугами, пов'язаних із захистом національних та міжнародних торгових операцій шляхом узгодження процесів, процедур, способів і потоків інформації, головну увагу Центр ділових питань СЕФАКТ ООН приділяє розвитку міжнародної торгівлі.

Опираючись на досвід в області спрощення транскордонного переміщення вантажів, в су-

часній Рекомендації №44 [13] містять технічні керівні вказівки для органів державного регулювання з метою ефективного отримання гуманітарної допомоги в разі її значного притоку. Заходи ці спрямовані на підвищення готовності до стихійних лих і реагування на них, а також підвищують підготовку всіх зацікавлених сторін, які беруть участь у забезпеченні допомоги в пунктах пропуску через кордон.

Заходи, представлені в сучасній Рекомендації, здатні досягти прогресу в досягненні цілей в області стабільного розвитку економіки, зокрема Цілі стабільного розвитку (ЦУР) 11, що стосується безпеки та стійкості міст і населених пунктів до стихійних лих, але, що саме головне, здатне врятувати безцінні людські життя.

Таким чином виходячи з визначення у рамках Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй терміну «сприяння торгівлі» яке має трійне значення: спрощення торгових процедур, їх стандартизація і гармонізація, сприяння може приймати різні форми, такі як прийняття електронних копій, стандарти обміну електронними повідомленнями або скоординоване управління кордонами. для впровадження.

В свою чергу для впровадження механізму «єдиного вікна» СКФАКТ ООН розроблені низка рекомендацій які надають методичну допомогу країнам щодо впровадження цього механізму з питань:

Національного «єдине вікно» для міжнародної торгівлі;

Функціональної сумісності систем «єдиного вікна»;

Максимально використовувати досвід існуючих «успадкованих систем» в держаних організаціях та установах;

Створення Порталів для одноразового представлення даних (ПЕПД) – ІКТ для спрощення транскордонних процедур, що використовуються між комерційними структурами;

Створення Порталів торгової інформації (ПТІ) для пошуків міжнародної торгівлі;

Рекомендації урядам, міжнародним організаціям та діловим колам визнати та використовувати скорочення торгових термінів Інкотермс 2020;

Висновки

Таким чином світова спільнота має методичний та методологічний інструктивний матеріал для впровадження сучасних технологій з застосуванням принципів «єдиного вікна», що в свою

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

чергу має сприяти поживленню міжнародної торгівлі та сталому розвитку економік країн світу.

Список використаних джерел

1. В.П. Залізничук, В.А. Яценко. Системи джерел торговельно-економічної інформації міжнародної торгівлі ООН за принципами «єдиного вікна» на митницях країн світу. Аналіз досвіду. Збірник наукових праць «Формування ринкових відносин в Україні», №7–8 (242–243). Київ, 2021. С 34–40

2. В.М. Сороко, А.В. Вишневецький, О.Г. Рогожин «Діяльність публічної адміністрації з надання послуг українському суспільству»: монографія / Видавництво Національної академії державного управління при Президентові України. – Київ 2007

3. Карпенко О.В. Управлінські послуги в Україні: механізми надання органами влади: монографія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ: [АМУ], 2014. 408 с.

4. В.І. Козак. Модернізація публічного управління в Україні на засадах сервісної моделі публічного адміністрування: теорія та практика, 2017, вип. 2(18). С. 1–20.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/DAM/cefact/recommendations/rec33/ECE-TRADE-352_Rev.1R_Rec33_2020Edition.pdf ЕЕК ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН). «Рекомендация и руководящие принципы по созданию механизма «единого окна» для улучшения эффективного обмена информацией между торговыми организациями и государственными органами». Рекомендация № 33. Женева, Редакция 2020 г.

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec34/ECE-TRADE_400_DataSimplificationand_Rec34R.pdf ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН) «УПРОЩЕНИЕ И СТАНДАРТИЗАЦИЯ ДАННЫХ ДЛЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ» Рекомендация № 34, Женева, 2011 г.

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec35/Rec35_ECE_TRADE_401_EstablishingLegalFrameworkforSingleWindow_R.pdf ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН) «ВЫРАБОТКА ПРАВОВОЙ ОСНОВЫ СИСТЕМЫ «ЕДИНОГО

ОКНА» В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ» Рекомендация № 35. Женева, 2010 г.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unece.org/DAM/trade/Publications/ECE-TRADE_431_Rec36_RU_FINAL.pdf ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН). «Функциональная совместимость систем «Единого Окна». Рекомендация № 36. Женева, 2017 г.

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/cf_plenary/2019_plenary/ECE-TRADE_C-CEFACT_2019_06E.pdf ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН). «Порталы для одновременного предоставления данных (ECE/TRADE/C/CEFACT/2019/6)». Рекомендация № 37. Женева, 2019 г.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec04/ECE-TRADE_425-CFRec4.pdf. ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН) «Национальный орган по упрощению процедур торговли». Рекомендация № 4.

11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm. Соглашение об упрощении процедур торговли Всемирной торговой организации, статья 23.

12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unece.org/sites/default/files/2021-10/ECE-TRADE-465R.pdf>. ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН). «Порталы торговой информации». Рекомендация № 38. Женева, 2021 г.

13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unece.org/sites/default/files/2021-12/ECE-TRADE-461R.pdf>. ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН): Меры по упрощению трансграничных процедур для оказания помощи при бедствии Рекомендация № 44. Женева, 2021 г.

14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unece.org/DAM/trade/Publications/ECE-TRADE-458R-CFRec5.pdf> ООН, ЄВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ. Центр по упрощению процедур

торговли и электронным деловым операциям (СЕ-ФАКТ ООН): Сокращения ИНКОТЕРМС Рекомендация №5. Женева, 2020 г.

References

1. V.P. Zalizniuk, V.A. Yatsenko. Systems of sources of trade and economic information of the UN international trade according to the principles of «single window» at the customs of the world. Experience analysis. Collection of scientific works «Formation of market relations in Ukraine», №7–8 (242–243). Kyiv, 2021. pp. 34–40
2. V.M. Soroko, A.V. Vyshnevsky, O.G.Rogozhin «Activities of public administration to provide services to Ukrainian society» Monograph Publishing House of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine Kyiv 2007
3. Karpenko O.V. Management services in Ukraine: mechanisms for granting authorities: monograph / Nat. acad. state ynp. under the President of Ukraine. – Київ: [AMU], 2014. 408 с.
4. B.I. Cozack. Modernization of public administration in Ukraine on the basis of the service model of public administration: theory and practice, 2017, vol. 2 (18). Pp. 1–20.
5. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://unece.org/DAM/cefact/recommendations/rec33/ECE-TRADE-352_Rev.1R_Rec33_2020Edition.pdf. UNECE, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT). «Recommendation and guidelines for the establishment of a single window mechanism to improve the effective exchange of information between trade organizations and public authorities.» Recommendation № 33. Geneva, Revision 2020
6. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec34/ECE_TRADE_400_DataSimplificationand_Rec34R.pdf. UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT) «SIMPLIFICATION AND STANDARDIZATION OF DATA FOR INTERNATIONAL TRADE» Recommendation 34. Geneva, 2011.
7. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec35/Rec35_ECE_TRADE_401_EstablishingLegalFrameworkforSingleWindow_R.pdf. UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT) «DEVELOPING THE LEGAL BASIS OF THE SINGLE WINDOW IN INTERNATIONAL TRADE» Recommendation 35. Geneva, 2010
8. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://unece.org/DAM/trade/Publications/ECE_TRADE_431_Rec36_RU_FINAL.pdf. UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT). «Interoperability of Single Window Systems». Recommendation № 36. Geneva, 2017
9. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/cf_plenary/2019_plenary/ECE_TRADE_C_CEFAC2_019_06E.pdf. UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT). «Portals for one-time data submission (ECE / TRADE / C / CEFACT / 2019/6)». Recommendation № 37. Geneva, 2019
10. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec04/ECE_TRADE_425_CFR04.pdf. UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT) «National Trade Facilitation Authority». Recommendation №4.
11. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm. Agreement on Trade Facilitation of the World Trade Organization, Article 23.
12. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://unece.org/sites/default/files/2021-10/ECE-TRADE-465R.pdf> UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business (UN / CEFACT). «Trade information portals». Recommendation № 38. Geneva, 2021
13. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://unece.org/sites/default/files/2021-12/ECE-TRADE-461R.pdf> UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business Operations (UN / CEFACT): Measures to Simplify Cross-Border Disaster Relief Procedures Recommendation № 44. Geneva, 2021
14. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://unece.org/DAM/trade/Publications/ECE-TRADE-458R-CFR05.pdf> UN, EUROPEAN ECONOMIC COMMISSION. Center for Trade Facilitation and Electronic Business Operations (UN / CEFACT): Abbreviations INCOTERMS Recommendation №5. Geneva, 2020

Дані про авторів

Залізнюк Вікторія Петрівна,

доктор наук з державного управління, професор кафедри світової економіки Київського національного університету торгово-економічного університету

Яценко Віктор Антонович,

Радник Президента УНК МТП

Данные об авторах

Зализнюк Виктория Петровна,

доктор наук по государственному управлению, профессор кафедры мировой экономики Киевского национального торгово-экономического университета

Яценко Виктор Антонович,

Советник Президента УНК МТП

Data about the authors

Victoria Zalizniuk,

Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of World Economy, Kyiv National University of Trade and Economic

Victor Yatsenko,

Adviser to the President of the UNC ICC

УДК 338.242 : 330.322

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574874>

ГУК О.В., МОХОНЬКО Г.А.,

ТЕЛІЧКО Н.А., СІРИК М.В.

Формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу обумовлюється відсутністю єдиного алгоритму та моделі даного процесу.

Постановка проблеми. Стабільно високі темпи економічного розвитку будь-якого підприємства не можуть бути досягнуті без формування його інвестиційної політики та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу. У цих умовах актуальним стає побудова ефективної інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємств, націленої на залучення необхідних інвестиційних ресурсів і підвищення ефективності конкретних інвестиційних проєктів. Зазначені факти актуалізують тему дослідження.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично-логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). При формуванні інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства актуалізовані рівні управління інвестиційною діяльністю: макрорівень; мезорівень; мікрорівень. Запропоновано матрицю визначення взаємодії ринків, видів діяльності та стратегічних активів підприємства, які є основним об'єктом інвестування. На основі розроблених пропозицій сформовано модель формування інвестиційної політики підприємства.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств для підвищення ефективності діяльності.

Висновки за статтею. Розроблена структурно-логічна модель механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства з деталізацією етапів його виконання та алгоритму впровадження. Визначені специфічні принципи формування механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства, що враховують специфіку галузі його функціонування. Узагальнено ключові показники як критерії комплексної оцінки рівня інвестиційної діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.

Ключові слова: формування інвестиційної політики, система організаційно-економічного механізму, господарська діяльність підприємства, ефективність, використання ресурсно-фінансового потенціалу.

Формирование инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятия и эффективного использования его ресурсно–финансового потенциала

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса формирования инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятия и эффективного использования его ресурсно–финансового потенциала обуславливается отсутствием единого алгоритма и модели данного процесса.

Постановка проблемы. Стабильно высокие темпы экономического развития какого–либо предприятия не могут быть достигнуты без формирования его инвестиционной политики и эффективного использования ресурсно–финансового потенциала. В этих условиях актуальным становится построение эффективной инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятий, нацеленной на привлечение необходимых инвестиционных ресурсов и повышение эффективности конкретных инвестиционных проектов. Указанные факты актуализируют тему исследования.

Постановка целей и задач исследования – исследовать формирование инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятия и эффективного использования его ресурсно–финансового потенциала.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). При формировании инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятия актуализированы уровни управления инвестиционной деятельностью: макроуровень; мезоуровень; микроуровень. Предложена матрица определения взаимодействия рынков, видов деятельности и стратегических активов предприятия, которые являются основным объектом инвестирования. На основе разработанных предложений сформирована модель формирования инвестиционной политики предприятия.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности предприятий для повышения эффективности деятельности.

Выводы по статье. Разработана структурно–логическая модель механизма управления инвестиционной деятельностью предприятия с детализацией этапов его выполнения и алгоритм внедрения. Определены специфические принципы формирования механизма управления инвестиционной деятельностью предприятия, учитывающие специфику его функционирования. Обобщены ключевые показатели как критерии комплексной оценки уровня инвестиционной деятельности предприятия и эффективного использования его ресурсно–финансового потенциала.

Ключевые слова: формирование инвестиционной политики, система организационно–экономического механизма, хозяйственная деятельность предприятия, эффективность, использование ресурсно–финансового потенциала.

Formation of investment policy in the system of organizational and economic mechanism of economic activity of the enterprise and effective use of its resource and financial potential

Relevance of the research topic. Research on the formation of investment policy in the system

of organizational and economic mechanism of economic activity of the enterprise and the effective use of its resource and financial potential is due to the lack of a single algorithm and model of this process.

Formulation of the problem. *Stably high rates of economic development of any enterprise cannot be achieved without the formation of its investment policy and effective use of its resource and financial potential. In these conditions, it becomes important to build an effective investment policy in the system of organizational and economic mechanism of economic activity of enterprises, aimed at attracting the necessary investment resources and increase the efficiency of specific investment projects. These facts actualize the research topic.*

Setting the purpose and objectives of the study – *to study the formation of investment policy in the system of organizational and economic mechanism of economic activity of the enterprise and the effective use of its resource and financial potential.*

Research method or methodology. *The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.*

Presentation of the main material (research results). *In the formation of investment policy in the system of organizational and economic mechanism of economic activity of the enterprise actualized levels of investment management: macro level; meso level; micro level. A matrix for determining the interaction of markets, activities and strategic assets of the enterprise, which are the main object of investment. On the basis of the developed offers the model of formation of investment policy of the enterprise is formed.*

Field of application of results. *The results of the study can be used in the practice of enterprises to improve efficiency.*

Conclusions on the article. *The structural–logical model of the mechanism of management of investment activity of the enterprise with detailing of stages of its performance and algorithm of implementation is developed. The specific principles of formation of the mechanism of management of investment activity of the enterprise, considering specificity of branch of its functioning are defined. Key indicators are summarized as criteria for a comprehensive assessment of the level of investment activity of the enterprise and the effective use of its resource and financial potential.*

Keywords: *formation of investment policy, system of organizational and economic mechanism, economic activity of the enterprise, efficiency, use of resource and financial potential.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стабільно високі темпи економічного розвитку будь-якого підприємства не можуть бути досягнуті без формування його інвестиційної політики та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу. На жаль, на сьогоднішній день сучасні підприємства більшості галузей економіки України характеризуються дефіцитом матеріальних і інформаційних ресурсів, необхідних для інвестиційного зростання. У цих умовах актуальним стає побудова ефективної інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємств, націленої на залучення необхідних інвестиційних ресурсів і підвищення ефективності конкретних інвестиційних проектів. Зазначені факти актуалізують тему дослідження.

Інвестиційна політика підприємства має носити функціональний характер, входити до складу

фінансової стратегії і бути підпорядкованій основній стратегії. Ефективна інвестиційна політика сучасного підприємства має бути побудована на основі: націленості інвестиційної політики на досягнення стратегічних цілей підприємства, їх фінансової стійкості; урахуванні інфляції й рівня ризику; економічному обґрунтуванні привабливості інвестицій; формуванні оптимальної структури портфельних та реальних інвестицій; ранжуванні проектів й інвестицій за важливістю й послідовністю реалізації (виходячи з наявності ресурсів, з урахуванням зовнішніх джерел); вибору надійних й дешевших джерел та методів фінансування інвестицій; об'єктивної оцінки інвестиційного потенціалу підприємства [5; 7–8; 10].

Створення і впровадження нових, більш продуктивних знарядь праці й прискорена заміна діючих основних фондів є матеріальною основою впровадження стратегії реформування на національних підприємствах у плані інвестиційної політики

на перспективу. Перехід на інтенсивні форми відтворення багато у чому залежить від поліпшення організації й управління цим процесом, що тісно пов'язане із усім діючим господарським та економічним механізмами. Отже, врахування галузевих і регіональних особливостей при формуванні інвестиційної політики має стати передумовою активізації інвестиційної діяльності підприємств і підвищення їх інвестиційної привабливості.

Формування цілей статті (постановка завдання) – дослідити формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління інвестиційною діяльністю є складним, багаторівневим процесом, який передбачає прийняття управлінських рішень не лише на рівні суб'єктів господарювання – інвесторів або інших учасників інвестиційної діяльності, а і на рівні держави чи регіону. Отже, слід виокремити 3 рівні управління інвестиційною діяльністю: макrorівень (включає певні регулятивні заходи із боку держави); мезорівень (управління на рівнях галузі, регіону); мікрорівень (управління на рівні інвесторів та інших учасників інвестиційної діяльності).

Зазначимо, що різним рівням управління відповідно відповідають і різні цілі. Так, метою управління на макро- та мезорівні є сприятливі умови здійснення інвестиційної діяльності різних суб'єктів відповідної території, на мікрорівні – максимізація ефективності інвестиційної діяльності окремого підприємства. Водночас, існує взаємозв'язок вказаних цілей управління в системі організаційно-економічного механізму, оскільки регулювання інвестиційної діяльності на державному й регіональному рівнях є зовнішнім чинником, що й визначає ефективність інвестиційної діяльності на рівні конкретного суб'єкта господарювання.

На нашу думку, за умови досягнення цілей інвестиційного менеджменту на мікрорівні, створюються передумови досягнення бажаного ефекту макроекономічного регулювання. Окрім того, зв'язок між макро-, мезо- і мікрорівнями управління інвестиційною діяльністю підприємства проявляється й у тому, що характер управління на макrorівні визначає вимоги до

формування й завдання системи управління інвестиційною діяльністю мікрорівня.

Ураховуючи потребу в інвестиціях з метою підвищення ефективності господарської діяльності й зміцнення потужності фінансової стабільності національних підприємств, треба ретельно оцінити дію кожного фінансового ризику для розробки аутентичного механізму захисту інвестиційних вкладень. Дія такого механізму має формувати протидію ризикам і переорієнтовувати їх під кон'юнктуру ринку із урахуванням фаз циклу розвитку економіки. Для підвищення інвестиційної активності необхідним є забезпечення ліберального і недискримінаційного доступу приватних, в тому числі іноземних інвесторів, до галузевої інвестиційної діяльності (застосування єдиних вимогених стандартів, розширення можливостей державно-приватного партнерства, застосування фінансових інструментів спільного інвестування тощо). Актуальним також є відновлення інвестиційної спрямованості амортизаційного фонду і його цільове використання.

З метою підвищення достовірності оцінювання економічної ефективності інвестиційних вкладень, своєчасної сепарації економічно недоцільних проектів в умовах економічної нестабільності доцільно здійснити прогностичні розрахунки затрат, пов'язаних із можливостями появи розривів інвестиційного циклу. Такі розрахунки стануть не тільки надійним бар'єром неефективних проектів, а й дозволятимуть підприємствам мінімізувати затрати, пов'язані із залученням капіталу. Вдала ринкова активність підприємств призводитиме до зростання його капіталу та підвищуватиме вартість й якість активів. При цьому необхідно враховувати, що кожен вид діяльності, кожен вид ринку та кожен вид активів підприємств мають достатньо тісний взаємозв'язок. Активи підприємства виступають основою його інвестиційної діяльності, активності на ринках, сприяють упровадженню сучасних технологій у виробничі процеси для підвищення конкурентоспроможності та прибутковості.

Формування і використання активів підприємства як об'єктів інвестування пов'язано із потребою удосконалення управління ними, оскільки швидкі темпи розвитку науково-технічного прогресу призводять до появи нових видів активів ресурсних ринках та наповненню новим змістом суті різних економічних категорій і понять, які пов'язані з ними. На основі розроблених пропозицій до-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

цільно запропонувати модель формування інвестиційної політики підприємства (рис. 1).

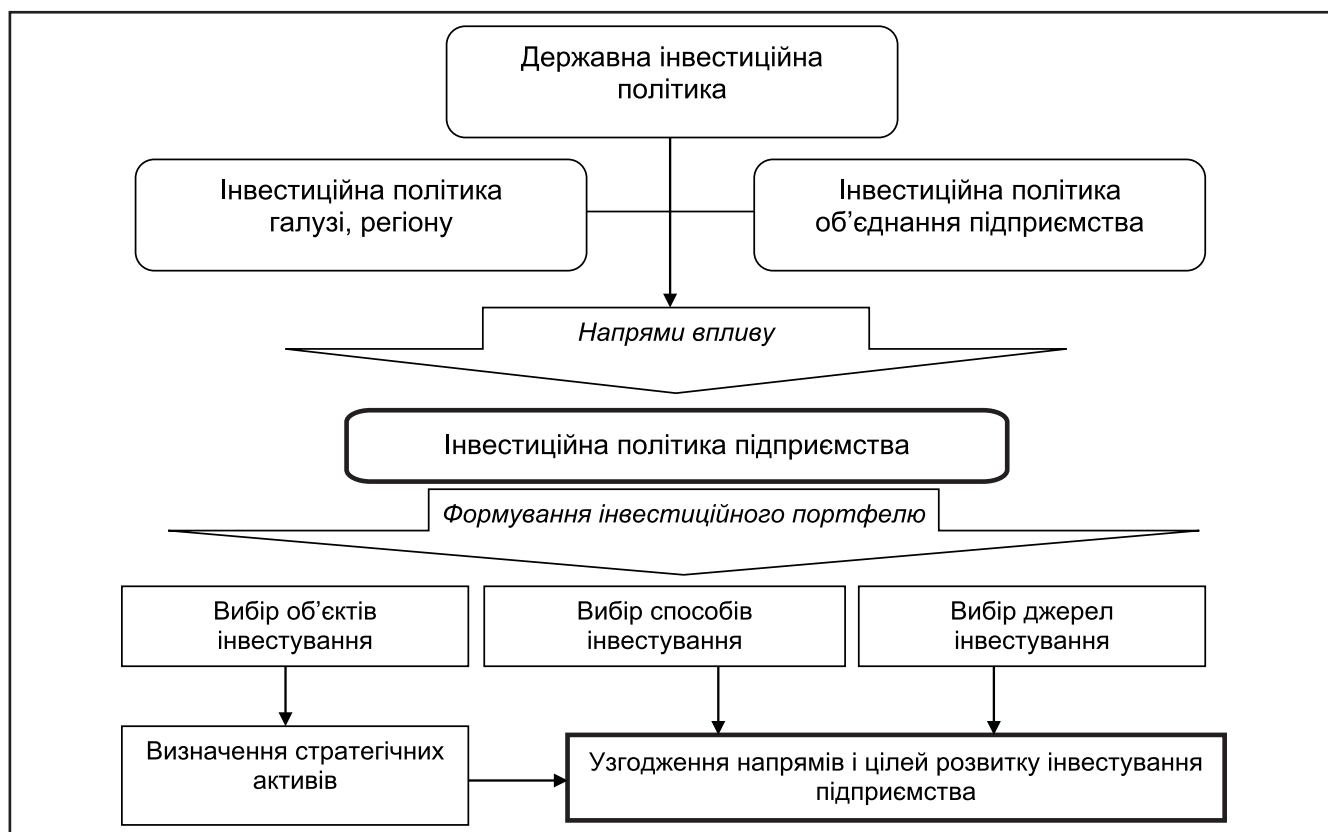
Ключовою позицією моделі є узгодження напрямів і цілей розвитку інвестування підприємства при формуванні інвестиційного портфеля та фокусування уваги на державній інвестиційній політиці задля формування привабливого інвестиційного іміджу. Таким чином, напрями подальшого розвитку інвестиційної діяльності тісно пов'язані і кореспондуються з тенденціями макроекономічного розвитку, а саме динамізацією циклу економічного розвитку.

Це обумовлює доцільність побудови механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства. Процес управління інвестиційною діяльністю підприємства ґрунтується на механізмі, що є складовою частиною загальної методології управління інвестиційною діяльністю. Механізм управління інвестиційною діяльністю підприємства доцільно розглядати як систему елементів (методів), що перебувають в розпорядженні суб'єкта управління, за допомогою яких ним здійснюється вплив на об'єкт, із сформованими обґрунтованими і визначеними в інвестиційному середовищі рішеннями.

Чинний механізм управління інвестиційною діяльністю сучасних підприємств характеризується недостатньою розвиненістю елементів:

- фінансово-кредитні складові відтворення капіталу, формування ресурсів і джерел інвестування;
- політика державного регулювання інвестиційної діяльності;
- комплекс методичних питань, пов'язаних із оцінкою ефективності інвестування у діюче виробництво.

При цьому організаційно-економічний механізм повинен враховувати актуальні фактори впливу на інвестиційно-інноваційну діяльність підприємства, а його побудова – утворювати необхідні передумови виконання інвестиційної програми підприємства відповідальними особами на різних рівнях управління з метою чіткого уявлення майбутнього, розвиваючи при цьому стратегічні його можливості. Цілеспрямованість відповідного персоналу виступає економічною складовою такого механізму, оскільки метою формування стратегічного потенціалу є досягнення ефективності економічних цілей в процесі діяльності підприємства, а організація ефективності економічних цілей є складовою організа-

Модель формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства

ційного механізму. Впровадження побудованого за такими принципами організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в кінцевому підсумку може призвести до високого рівня інноваційної активності сучасних підприємств.

При цьому алгоритм прийняття рішень з управління інвестиційною діяльністю підприємств має включати: формування напрямів інвестування; визначення джерел фінансування; визначення термінів і цілей інвестування; обґрунтування показників оцінювання інвестиційно-інноваційної діяльності; вибір методики ефективності інвестування; аналіз і оцінювання ефективності кожного напрямку інвестування; вибір найефективнішого інвестування.

Оцінка поточної інвестиційної активності підприємства повинна враховувати вплив багатьох факторів на інвестиційну діяльність та її взаємозв'язок із фінансовою, операційною та управлінською діяльністю. Це є базовими принципами побудови відповідної моделі. Особливістю формування системи показників є те, що не всі показники мають однакову направленість, тобто кращим може бути максимальне, або мінімальне значення показника. Тому, при визначенні відхилення значень показника від кращого значення, необхідно враховувати різноспрямованість показників. На підставі порівняння сумарних рейтингових оцінок визначається пріоритетність інвестиційних завдань та складається перелік найважливіших інвестиційних проектів, при цьому більша за абсолютною величиною рейтингова оцінка відповідає більшому пріоритету інвестиційного завдання або проекту. Перелік найважливіших інвестиційних завдань є основою для визначення пріоритетності інвестиційних проектів чи господарських операцій по інвестиційній діяльності при формуванні річного плану капітальних інвестицій.

З урахуванням актуальних критеріїв, наявності сучасних методів ефективності механізму управління інвестиційною діяльністю завдання оцінювання та вибору кожного напрямку інвестування, розвиток можна віднести до вибору ефективного ланцюга, зокрема: ціль інвестування – вибір найбільш ефективного напрямку інвестування – вибір більшого за обсягом джерела фінансування. В залежності від можливого вибору напрямку інвестування не враховується вплив зовнішніх факторів і стратегічні орієнтири, так як вони залежать від обсягу джерел фінансування.

Отже, процес інвестування підприємств охоплює всі елементи системи організаційно-еко-

номічного механізму господарської діяльності. Пошук ефективних організаційних форм управління інвестиціями ґрунтується на сполученні науково-інноваційних та ринкових факторів опирається головним чином на власний науково-технічний потенціал підприємства.

Висновки

При формуванні інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства запропоновано виокремлювати три рівні управління інвестиційною діяльністю: макрорівень (включає певні регулятивні заходи з боку держави); мезорівень (управління на рівні галузі, регіону); мікрорівень (управління на рівні організації – інвесторів та учасників інвестиційної діяльності, підприємства). Запропоновано матрицю визначення взаємодії ринків, видів діяльності та стратегічних активів підприємства, які є основним об'єктом інвестування. На основі розроблених пропозицій запропоновано модель формування інвестиційної політики підприємства.

Розроблена структурно-логічна модель механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства з деталізацією етапів його виконання та алгоритму впровадження. Визначені специфічні принципи формування механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства, що враховують специфіку галузі його функціонування. Узагальнено ключові показники як критерії комплексної оцінки рівня інвестиційної діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.

Список використаних джерел

1. Антипенко Н. В., Бабій Л. І., Співак С. І., Скрипник В. В. Адаптація структурно-функціонального підходу до діагностики безпеки інноваційно орієнтованого підприємства в умовах фінансових ризиків глобалізованої національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 2. С. 11–16.
2. Вдовенко Н. М., Федірець О. В., Зось-Кіор М. В., Гнатенко І. А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222–229.
3. Воронько-Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середо-

вища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23–27.

4. Шубравська О. В. Агропродовольчий розвиток України в контексті глобальних викликів. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 52–58.

5. Ходаківська О. В., Гнатенко І. А., Дяченко Т. О., Сабій І. М. Моделі підприємництва в умовах інноваційної економіки та економіки знань: управління ресурсами та витратами. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 5–11.

6. Ходаківська О. В., Патица Н. І., Гаргасас А. Методологічні основи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарства. Механізм регулювання економіки. 2019. № 2. С. 34–40.

7. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129–135.

8. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O. Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy. Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. P. 48–61.

9. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2019. № 41 (2). P. 228–236.

10. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. Journal of Hygienic Engineering and Design. 2021. Vol. 36. P. 192–198.

References

1. Antypenko N., Babiy L., Spivak S., Skrypnyk V. (2022). Adaptation of the structural-functional approach to diagnostics of safety of the innovation-oriented enterprise in the conditions of financial risks of the globalized national economy. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], 2, 11–16.

2. Vdovenko N.M., Fedirets O.V., Zos-Kior M.V., Hnatenko I.A. (2020). The role of the energy market in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri-food sector. Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics], 5.4, 222–229.

3. Voronko-Nevidnycha T. V., Leshchyn D. I., Vasylenko M. V. (2018). Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment. Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Global and national economic problems], 15, 23–27.

4. Shubravska O. V. (2014). Agri-food development of Ukraine in the context of global challenges. Ekonomika APK [Economy of the AIC], 7, 52–58.

5. Khodakivska O. V., Hnatenko I. A., Dyachenko T. O., Sabiy I. M. (2021). Models of entrepreneurship in terms of innovation economy and knowledge economy: resource and cost management. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], 15, 5–11.

6. Khodakivska O. V., Patyka N., Gargasas A. (2019). Methodological bases for assessing the competitiveness of agriculture. Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky [The mechanism of economic regulation], 2, 34–40.

7. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43.1, 129–135.

8. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O. (2019). Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy. Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 48–61.

9. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 41 (2), 228–236.

10. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. Journal of Hygienic Engineering and Design, 36, 192–198.

Дані про авторів

Мохонько Ганна Анатоліївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України, «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Гук Ольга Володимирівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України, «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Телічко Наталія Александрівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

Сірик Максим Віталійович,

к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України, «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Данные об авторах

Мохонько Анна Анатольевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента предприятий, Национальный технический университет Украины, «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», г. Киев, Украина

Гук Ольга Владимировна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента предприятий, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», г. Киев, Украина

Теличко Наталья Александровна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента, Одесский государственный аграрный университет, г. Одеса, Украина

Сирик Максим Витальевич,

к.э.н., старший преподаватель кафедры менеджмента предприятий, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», г. Киев, Украина

Data about the authors

Hanna Mokhonko,

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Management of Enterprises, National Technical University of Ukraine, «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine

Olga Guk,

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Management of Enterprises, National Technical University of Ukraine, «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine

Nataliia Telichko,

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Management, Odessa State Agrarian University, Odessa, Ukraine

Maksym Siryk,

PhD in Economics, Senior Lecturer Department of Management of Enterprises, National Technical University of Ukraine, «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine

УДК 35:33.021.8

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574880>
КОЖЕМ'ЯКИНА С.М., АРБУЗОВА Т.В.,
ІЦЕЙКІН Т.Є., ПАРАСКЄЄВА А.М.

Організаційна культура на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання формування організаційної культури на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків обумовлюється відсутністю єдиного алгоритму та моделі даного процесу.

Постановка проблеми. Організаційна культура так чи інакше впливає на всі характеристики результативності діяльності організації, що виявляється в забезпеченні самоорганізації за допомогою персоналу, підвищенні трудового потенціалу організації, який є складовою частиною її загального економічного потенціалу. Особливо це актуально в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити організаційну культуру на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично-логічний метод; метод

систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Доведено, що посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків можливе завдяки: створенню інформаційної бази соціального розвитку, застосуванню методів соціального впливу в трудовому колективі; встановленню порядку поведінки окремих осіб, їхніх груп у колективі; підтримці соціальної справедливості в колективі та удосконаленні соціальних відносин між працівниками; складанню та реалізації планів соціального розвитку організації.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності інноваційно орієнтованих комерційних та некомерційних організацій для підвищення ефективності проектів сталого розвитку та формування організаційної культури.

Висновки за статтю. За результатами дослідження встановлено, що в перспективі, при вирішенні задач підтримки організаційної культури організації, необхідно враховувати визначальну роль трьох чинників: відбір персоналу, діяльність голови та членів правління організації, культурна адаптація і її основні стадії. Отже, виконання заходів зі зміни та підтримки розвитку організаційної культури дозволять сформуванню в організації ефективну та сильну організаційну культуру на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

Ключові слова: організаційна культура, міжособистісна та міжгрупова взаємодія, система інноваційного менеджменту, організація, глобалізація, фінансові ризики, міграційні ризики, корупційні ризики.

КОЖЕМЯКИНА С.Н., АРБУЗОВА Т.В.,
ИЦЕЙКИН Т.Е., ПАРАСКЕЕВА А.М.

Организационная культура на основе усиления межличностного и межгруппового взаимодействия в системе инновационного менеджмента организации в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса формирования организационной культуры на основе усиления межличностного и межгруппового взаимодействия в системе инновационного менеджмента организации в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков обуславливается отсутствием единого алгоритма и модели данного процесса.

Постановка проблемы. Организационная культура влияет на результативность деятельности организации, выражающейся в обеспечении самоорганизации с помощью персонала, повышении трудового потенциала, являющегося составной частью ее общего экономического потенциала. Особенно это актуально в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков.

Постановка целей и задач исследования – исследовать организационную культуру на основе усиления межличностного и межгруппового взаимодействия в системе инновационного менеджмента организации в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко-логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Доказано, что усиление межличностного и межгруппового взаимодействия в системе инновационного менеджмента организации в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков возможно благодаря созданию информационной базы разработки планов социального развития и применению методов социального влияния в трудовом коллективе; установлению порядка поведения отдельных лиц и их групп в коллективе; поддержании социальной справедливости в

коллективе и усовершенствовании социальных отношений между работниками; составлению и реализации планов социального развития организации.

Область применения результатов. Результаты исследования могут использоваться в практической деятельности инновационно ориентированных коммерческих и некоммерческих организаций для повышения эффективности проектов устойчивого развития и формирования организационной культуры.

Выводы по статье. По результатам исследований установлено, что в перспективе, при решении задач поддержки организационной культуры организации, необходимо учитывать определяющую роль трех факторов: отбор персонала, деятельность председателя и членов правления организации, культурная адаптация и ее основные стадии. Следовательно, выполнение мероприятий по изменению и поддержке развития организационной культуры позволит сформировать в организации эффективную и сильную организационную культуру на основе усиления межличностного и межгруппового взаимодействия.

Ключевые слова: организационная культура, межличностное и межгрупповое взаимодействие, система инновационного менеджмента, организация, глобализация, финансовые риски, миграционные риски, коррупционные риски.

KOZHEMIAKINA S.M., ARBUZOVA T.V.,
ISHCHEJKIN T.E., PARASKIEIEVA A.M.

Organizational culture based on strengthening interpersonal and intergroup interaction in the system of innovation management of the organization in the context of globalization, financial, migration and corruption risks

Relevance of the research topic. Research on the formation of organizational culture based on strengthening interpersonal and intergroup interaction in the system of innovation management of the organization in the context of globalization, financial, migration and corruption risks is due to the lack of a single algorithm and model of this process.

Formulation of the problem. Organizational culture in one way or another affects all the characteristics of the effectiveness of the organization, which is manifested in the provision of self-organization with the help of staff, increasing the labor potential of the organization, which is part of its overall economic potential. This is especially true in the context of globalization, financial, migration and corruption risks.

Setting the purpose and objectives of the study – to study the organizational culture on the basis of strengthening interpersonal and intergroup interaction in the system of innovation management of the organization in the context of globalization, financial, migration and corruption risks.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). It is proved that strengthening of interpersonal and intergroup interaction in the system of innovation management of the organization in the conditions of globalization, financial, migration and corruption risks is possible due to: creation of information base of development of plans of social development and application of methods of social influence in labor collective; establishing the order of behavior of individuals and their groups in the team; maintaining social justice in the team and improving social relations between employees; drawing up and implementing plans for social development of the organization.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of innovation-oriented commercial and non-profit organizations to increase the effectiveness of sustainable development projects and the formation of organizational culture.

Conclusions on the article. According to the results of research, in the future, when solving problems of maintaining the organizational culture of the organization, it is necessary to take into

account the determining role of three factors: staff selection, activities of the chairman and board members, cultural adaptation and its main stages. Thus, the implementation of measures to change and support the development of organizational culture will form an effective and strong organizational culture in the organization through enhanced interpersonal and intergroup interaction.

Keywords: *organizational culture, interpersonal and intergroup interaction, innovation management system, organization, globalization, financial risks, migration risks, corruption risks.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Вплив на загальну результативність діяльності організації складається з сукупності напрямків її дій. Організаційна культура так чи інакше впливає на всі характеристики результативності діяльності організації. Вплив на ефективність діяльності організації виявляється в досягненні головної мети управління соціально-психологічною підсистемою – забезпеченні самоорганізації за допомогою персоналу, підвищенні трудового потенціалу організації, який є складовою частиною її загального економічного потенціалу. Особливо це актуально в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків. Зазначені факти актуалізують тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вплив ефективності управління соціально-психологічною підсистемою на діяльність інноваційно орієнтованої організації повинен розглядатися в єдності чотирьох напрямів, а саме:

Вплив на процеси, що протікають на організації:

- процеси комунікації і комунікаційна діяльність;
- процеси ухвалення рішень, кар'єри і соціалізації;

- на виробничий та трудовий процеси [1, 8].

Вплив на організаційну поведінку на організації:

- поведінка індивіда в організації – правила, форми спілкування (формального і неформального), пріоритетність особистих або загальних інтересів, відношення працівника до організації, колективізм або індивідуалізм і ін.;

- мотивація – переважання зовнішньої або внутрішньої мотивації, способи мотивації, заохочення, винагороди, підвищення по службі і ін.;

- соціально-психологічний клімат – психологічні умови праці, символи і значущість статусу, наявність і частота конфліктів і ін.;

- групова поведінка – відношення до влади, особливості лідерства, прийняті ролі в колективі і відношення до них, співпраця між членами групи,

її ієрархія, можливість групового прийняття рішення і ін. [6, 9, 10].

Вплив на конкурентоспроможність організації виявляється у формуванні позитивної репутації і привабливого іміджу організації і виробленої продукції серед споживачів, ділових партнерів, громадськості [2, 4, 7].

Організаційна культура, орієнтована на інновації, підвищуючи трудовий потенціал працівників, формує інтелектуальну власність організації, чим підвищує його конкурентоспроможність за рахунок наявності унікальних розробок, технологій, продукції [3, 5]. Питання розвитку організаційної культури на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків досліджено недостатньо і потребує більш глибокого аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити організаційну культуру на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досягнення основної мети управління соціально-психологічною підсистемою – підвищення трудового потенціалу – призводить до зростання компетенцій персоналу. В підсумку, зростання компетенцій означає зростання і прибутковості організації. Це пов'язано із тим, що найбільш компетентні працівники можуть працювати на більш досконалому устаткуванні, за більш досконалою технологією; здатні генерувати нові ідеї, креативно підходити до роботи.

Вплив управління соціально-психологічною підсистемою на економічну ефективність будь-якої організації відбивається в її економічних результатах, особливо у зростанні ринкової вартості. Цей підхід в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків дозволить урахувати й проаналізувати сукупну дію організаційної культури в організації, вклю-

чаючи усі аспекти її діяльності, дасть цілісне розуміння такої дії.

Доцільно впроваджувати ефективний механізм мотивації праці в організаціях, який би відповідав ринковим умовам господарювання і був би здатний за допомогою дійових важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників у високо-результативній праці та розвитку своєї конкурентоспроможності, забезпечити якісне становлення трудового менталітету в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.

З метою поліпшення морально-психологічного клімату будь-якого колективу доцільно організувати кабінети психологічного розвантаження, що доцільно підпорядковувати начальникам відділів кадрів. Об'єднання практичних навиків і теоретичних знань у сукупності можуть створити потужний механізм управління трудовими ресурсами. Поза типовими обов'язками співробітників відділів кадрів, їх діяльність має спрямовуватися на вивчення потреб, які швидко змінюються, інтересів, ціннісних орієнтацій працівників у сфері праці, мотивів їхньої трудової діяльності, мотиваційного потенціалу та ступеню використання його в трудовому процесі, виявленні змін в структурі мотивів та прогнозуванні їхнього розвитку й впливові на результати діяльності.

Чинники, що впливають на задоволеність працівників, і, як наслідок, на продуктивність праці, можна розділити на дві групи: підтримуючі та мотивуючі. Згідно цього підходу підтримуючі (або утримуючі) чинники створюють необхідні умови

для високої задоволеності працівників. Разом з тим, мотивуючі чинники здатні суттєво збільшити задоволеність цих же працівників при дотриманні всіх необхідних умов. І ті, й інші мають певний вплив на загальну оцінку задоволеності, однак ступінь цього впливу може відрізнятись для різних співробітників і професійних груп (див. таблицю).

Крім мотивації трудових ресурсів на основних етапах управління ними в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків, слід постійно здійснювати стимулювання їх до самовдосконалення, використовуючи системи преміювання і надаючи можливість застосувати в роботі особисті здібності.

Визначення пріоритетних напрямів мотивації трудових ресурсів є основною умовою формування персоналу. Для керівників відділів факторами, що найбільше впливають на зацікавленість в ефективності виконання трудових функцій, виступають участь в управлінні організацією і низька напруженість праці, а факторами, які здійснюють найменший вплив, є можливість посадового просування й мала тривалість шляху до роботи.

Для спеціалістів найбільш значущими факторами виступають можливість самовираження і самостійність у виконанні робіт, а найменш значущими – мала тривалість шляху на роботу та висока ступінь відповідальності.

Для робітників найбільш значущими чинниками виступають оплата, пов'язана з результатами праці та сприятливі умови праці, а найменш значущими – достатня інформованість про стан ор-

Фактори, які впливають на продуктивність праці в системі інноваційного менеджменту організації

Підтримуючі фактори	Мотивуючі фактори
Постійна частина заробітної плати; Пільги, соціальний пакет; Психологічний клімат; Стиль управління керівника; Фізичні умови праці, озлобленість робочого місця; Стабільність та надійність робочого місця; Режим праці та відпочинку (робочий графік, вихідні, відпустка); Самостійність та незалежність в роботі, повноваження; Корпоративні заходи, свята, традицій тощо; Повне та своєчасне інформування (про ситуацію на організації, планах керівництва, перспективах розвитку); Участь в обговоренні та прийнятті рішень; Престиж організації, імідж та репутація; Корпоративна культура, загальноприйняті цінності, правила та норми поведінки; Політика керівника, методи та інструменти управління, загальна організація праці.	Можливість професійного та особистісного росту; Сама робота, її різноманітність, цікавість, можливість самовиразу; Змінна частина зарплати, яка залежить від результатів праці, можливість не отримувати, а заробляти; Визнання серед керівників та колег (моральне заохочення, цінні подарунки, почесні звання тощо); Особиста відповідальність за результати праці; Робота в команді, можливість спілкування та взаємодії з людьми; Посада, статус на організації; Можливість пересування по службі, кар'єрний ріст; Атмосфера здорового суперництва в колективі.

ганізації, участь в управлінні організації і висока ступінь відповідальності.

За результатами аналізу профілів організаційної культури будь-якої організації можна отримати величину невідповідності профілів нинішньої та бажаної культур, що дає чітке уявлення, на яких питаннях слід зосереджувати увагу. Складання історій-ілюстрацій щодо підтримки ключових цінностей, бажаної орієнтації, принципів поведінки, що характеризують бажану організаційну культуру організації є досить актуальним інструментом посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків. Історії-ілюстрації повинні характеризувати основні особливості організаційної культури організації – корпоративні цінності, норми поведінки, моральні принципи, що є загальноприйнятими й розділяються всіма працівниками організації.

Для динамічного росту ефективності впровадження змін в організаційній культурі організацій доцільно розробляти комплекс робіт з підтримки її розвитку. Потрібно створювати осередки організаційної культури, організовувати робочі групи організаційної культури, в які мають входити 2–3 спеціалісти із організаційної культури. Робочі групи з організаційної культури мають системно і постійно займатися питаннями формування, оцінки, розвитку й управління організаційною культурою організації. Саме тому на спеціалістів із організаційної культури слід покласти впровадження змін і підтримки її розвитку в організації.

Висновки

З проведених досліджень можна зробити висновок, що при підтримці організаційної культури організації необхідно враховувати три основні чинники:

Відбір персоналу, що має переслідувати мету – ідентифікувати й відбирати працівників, які володіють знаннями, навичками та здібностями для успішного виконання роботи. При заключному відборі працівників перевага має надаватися тим, хто більш сумісний із організаційною культурою, системою цінностей, ідентичних корпоративним.

Діяльність голови і членів правління організації на основі власних уявлень, запозичених ідей виробляють загальне бачення та задають напрям майбутній її діяльності, при тому, що керівництво має стати зразком моралі й етики всього трудового ко-

лективу. Керівництво має сприяти формуванню та зміцненню організаційної культури, не викликати опору працівників даної організації.

Культурна адаптація й її основні стадії – наскільки не були б актуальні процеси підбору персоналу організації, нові працівники не завжди можуть відразу ознайомлюватися із організаційною культурою, а також поводитися відповідно неї, тому потрібно допомагати новим працівникам адаптуватися до організаційної культури умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.

Отже, виконання заходів зміни, підтримки розвитку організаційної культури дозволять сформувати ефективну й сильну організаційну культуру організації на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н. М., Федірець О. В., Зось–Кіор М. В., Гнатенко І. А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222–229.
2. Воронько–Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23–27.
3. Гнатенко І. А. Методологічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва: теорія та практика: монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. 253 с.
4. Разводовська В. О., Заяц О. В., Парохненко О. С. Інноваційність в підприємницькій діяльності в системі ефективного управління операційною діяльністю, конкурентоспроможністю та маркетингом. Український журнал прикладної економіки. 2021. № 1. С. 290–297.
5. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43.1, 129–135.
6. Hutorov A. O., Hutorova O O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko–Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). Revista Espacios, 40, 7, 19.
7. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Com-

petitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43(3), 403–414.

8. Rakhmetulina Z., Pokataieva O., Trokhymets O., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2020). Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 4, 35, 238–247.

9. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 192–198.

10. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariiev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska, V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

References

1. Vdovenko N., Fedirets O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2020). The role of the energy market in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri–food sector. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 5.4, 222–229.

2. Voronko–Nevidnycha T. V., Leshchyn D. I., Vasylenko M. V. (2018). Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Global and national economic problems]*, 15, 23–27.

3. Hnatenko I. (2019). *Metodolohichni aspekty rozvytku innovatsijnoho pidpriemnytstva: teoriia ta praktyka [Methodological aspects of innovative entrepreneurship development: theory and practice]*, New Course, Kharkiv, Ukraine.

4. Razvodovska V. O., Zayats O. V., Parokhnenko O. S., Hnatenko I. A. (2021). Innovation in entrepreneurial activity in the system of effective management of operational activity, competitiveness and marketing. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 1, 290–297.

5. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

6. Hutorov A. O., Hutorova O O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko–Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). *Revista Espacios*, 40, 7, 19.

7. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43(3), 403–414.

8. Rakhmetulina Z., Pokataieva O., Trokhymets O., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2020). Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, 4, 35, 238–247.

9. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 192–198.

10. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariiev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska, V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

Дані про авторів

Кожем'якіна Світлана Миколаївна,

д.е.н., професор, професор кафедри управління, Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Арбузова Тетяна Василівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

Іщейкін Тимур Євгенович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Параскєсва Альона Магомєдівна,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна

Данные об авторах

Кожемякина Светлана Николаевна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры управления, Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев, Украина

Арбузова Татьяна Васильевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры публичного управления, администрирования и международной экономики, Белоцерковский национальный аграрный университет, г. Белая Церковь, Украина

Ищейкин Тимур Евгеньевич,

к.э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента им. И.А. Маркиной, Полтавский государственный аграрный университет, г. Полтава, Украина

Параскеева Алена Магомедовна,

к.э.н., доцент кафедры менеджмента, Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Старобельск, Украина

Data about the authors

Svitlana Kozhemiakina,

Dr. Sc. (Economics), Professor, Professor of Management Department, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Tetyana Arbuzova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Public Management, Administration and International Economics, Bilotserkiv National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Tymur Ishchejkin,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of I. Markina Department of Management, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Alena Paraskieieva,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

УДК 336.22

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574884>

ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ Л.М., ШКРОБОТ М.В.,
БЕРЕЖНА Ю.Г., ГНАТЕНКО І.А.

Стратегічні орієнтири в плануванні діяльності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання формування стратегічних орієнтирів у плануванні діяльності інноваційно активних підприємств в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці обумовлюється відсутністю єдиного алгоритму та моделі даного процесу.

Постановка проблеми. В сучасних умовах важливим етапом процесу формування стратегічних орієнтирів у плануванні діяльності інноваційно активних підприємств є розробка програми дії щодо зниження ступеня ризику, що особливо актуально в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці. Зазначені факти актуалізують тему дослідження.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити стратегічні орієнтири в плануванні діяльності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично-логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Актуалізовані етапи стратегічного управління змінами інноваційно активних підприємств, зокрема вибір стратегії управління змінами та розробка програми дій щодо зниження ризиків. Базуючись на існуючих підходах до управління змінами (активний, адаптивний і консервативний), керівництву інноваційно активних підприємств запропоновано використовувати стратегічні альтернативи управління змінами для окремих напрямів діяльності.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності інноваційно орієнтованих підприємств для підвищення ефективності діяльності.

Висновки за статтю. За результатами дослідження встановлено, що для вдосконалення

системи управління інноваційно активними підприємствами актуальною є адаптація самої концепції планування діяльності та інтеграція існуючих стратегічних напрямів для формування більш ефективної системи ризик–менеджменту, орієнтуючись на принципи знаннєвої економіки. Для визначення рівня ризикозахищеності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами запропоновані сучасні імітаційні моделі.

Ключові слова: стратегічні орієнтири, планування, інноваційно активні підприємства, податкова політика, інвестиційні ризики, управління змінами, знаннєва економіка.

ШИМАНОВСКАЯ–ДИАНИЧ Л. М., ШКРОБОТ М. В.,
БЕРЕЖНА Ю. Г., ГНАТЕНКО И. А.

Стратегические ориентиры в планировании деятельности инновационно активного предприятия в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями в значительной экономике

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса формирования стратегических ориентиров в планировании деятельности инновационно активных предприятий в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями в значительной экономике обуславливается отсутствием единого алгоритма и модели данного процесса.

Постановка проблемы. В современных условиях важным этапом процесса формирования стратегических ориентиров в планировании деятельности инновационно активных предприятий является разработка программы действия по снижению степени риска, что особенно актуально в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями в экономике знаний. Указанные факты актуализируют тему исследования.

Постановка целей и задач исследования – исследовать стратегические ориентиры в планировании деятельности инновационно активного предприятия в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями в значительной экономике.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Актуализированы этапы стратегического управления изменениями инновационно активных предприятий, в частности, выбор стратегии управления изменениями и разработка программы действий по снижению рисков. Основываясь на существующих подходах к управлению изменениями (активный, адаптивный и консервативный), руководству инновационно активных предприятий предложено использовать стратегические альтернативы управления изменениями для разных направлений деятельности.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности инновационно ориентированных предприятий для повышения эффективности деятельности.

Выводы по статье. По результатам исследований установлено, что для совершенствования системы управления инновационно активными предприятиями актуальной является адаптация самой концепции планирования деятельности и интеграция существующих стратегических направлений для формирования более эффективной системы риск–менеджмента, ориентируясь на принципы экономики знаний. Для определения уровня защиты от рисков инновационно активного предприятия в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями предложены современные имитационные модели.

Ключевые слова: стратегические ориентиры, планирование, инновационно активные предприятия, налоговая политика, инвестиционные риски, управление изменениями, экономика знаний.

Strategic guidelines in planning the activities of an innovative enterprise in terms of improving tax policy, investment risks and change management in the knowledge economy

Relevance of the research topic. *The study of the formation of strategic guidelines in planning the activities of innovative enterprises in terms of improving tax policy, investment risks and change management in the knowledge economy is due to the lack of a single algorithm and model of this process.*

Formulation of the problem. *In modern conditions, an important stage in the process of forming strategic guidelines in planning the activities of innovative enterprises is the development of an action program to reduce the degree of risk, which is especially important in improving tax policy, investment risks and change management in the knowledge economy. These facts actualize the research topic.*

Setting the purpose and objectives of the study – *to explore strategic guidelines in planning the activities of an innovative enterprise in terms of improving tax policy, investment risks and change management in the knowledge economy.*

Research method or methodology. *The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.*

Presentation of the main material (research results). *Updated stages of strategic change management of innovative enterprises, in particular the choice of change management strategy and development of an action program to reduce risks. Based on the existing approaches to change management (active, adaptive and conservative), the management of innovative enterprises is invited to use strategic alternatives to change management for certain activities.*

Field of application of results. *The results of the study can be used in the practice of innovation-oriented enterprises to increase efficiency.*

Conclusions on the article. *According to the results of research it is established that to improve the management system of innovative enterprises it is important to adapt the concept of planning activities and integrate existing strategic directions to form a more effective risk management system based on the principles of knowledge economy. Modern simulation models are proposed to determine the level of risk protection of an innovatively active enterprise in the conditions of improving tax policy, investment risks and change management.*

Keywords: *strategic guidelines, planning, innovative enterprises, tax policy, investment risks, change management, knowledge economy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальним етапом процесу формування стратегічних орієнтирів у плануванні діяльності сучасних інноваційно активних підприємств є розробка програм зниження ступеня ризику, що включає вибір певних способів впливу на ризики, основними із яких є уникнення ризику; компенсація ризику; збереження ризику; передача і зниження ризику, яким притаманні відповідні прийоми й методи. Вибір необхідного методу залежить від рівня ризику, ймовірності появи ризикової події, досвіду і можливостей підприємства в даній ситуації.

Найбільш оптимальним варіантом вибору способів оптимізації ризиків є обґрунтована комбінація декількох прийомів і методів. Це є особливо актуальним в умовах вдосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці. Зазначені факти актуалізують тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Управління змінами на інноваційно активних підприємствах, зокрема у сфері інноваційної діяльності, хоча і являє собою комплексну систему зі сталими принципами, функціями та методами управління, проте має ряд недоліків і

потребує вдосконалення [4–7]. В першу чергу це стосується організаційної складової системи ризик–менеджменту, оскільки функції управління ризиками розосередженні між відділами та посадами, а сам процес часто є досить фрагментарним, що в умовах знаннєвої економіки є неприпустимим.

Формуючи стратегічні напрямки розвитку систем ризик–менеджменту інноваційно активних підприємств, доцільно визначитися із типами ризиків, які виступають об'єктами управління [1, 8–10]. В якості головних доцільно виділити ризики зниження ефективності функціонування, ризики стратегічних змін в умовах вдосконалення податкової політики, інвестиційні ризики [2–3]. До об'єкту управління системи ризик–менеджменту, крім самих ризиків, слід віднести фактори ризиків, рівень ефективності інноваційно активного підприємства, а також економічні відносини між суб'єктами у процесі інноваційного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити стратегічні орієнтири в плануванні діяльності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих науко-

вих результатів. Керівництву будь–якого інноваційно активного підприємства доцільно виділити основні моделі, що формалізують актуальну стратегію управління змінами. Наприклад, перша модель управління максимізує прибуток (Π) при обмеженні рівня ризику (R) шляхом установаження максимально припустимого його значення (R'). В другій моделі управління змінами цільовою функцією є мінімізація ризику, а обмеженнями – вимога утримання показників прибутковості на рівні не нижчому за заданий (Π') (див. таблицю) тощо.

Оскільки одним з видів ризиків, притаманних інноваційно активному підприємству, є ризик зниження ефективності функціонування й враховуючи внутрішній зміст ризику підприємства (можливість отримання збитків, недоотримання доходів, відхилення від запланованих результатів), пропонується ідентифікацію й оцінку ризику проводити за відносними відхиленнями показників соціально–економічної ефективності. Це надає об'єктивне кількісне обґрунтування рівня ризику, можливість визначити джерела, причини ризику зниження ефективності інноваційно активного підприємства, розробляти відповідні заходи з його мінімізації за кожним напрямком виникнення ризикової події. Ідентифікацію і розрахунок рівня ризику пропонується здійснювати експертним методом шляхом градації значень

Рівень ризику зниження ефективності функціонування модельного інноваційно активного підприємства за напрямками управління змінами

Напрямок	Рівень		Імовірність появи ризику		Модель управління змінами
	бальна оцінка ризику	градація ризику	коэф.	градація імовірності	
управлінський ризик	1,70	малий	0,40	помірна	$\Pi \rightarrow \max$ $R \leq R'$
ризик військового стану	3,66	високий	0,51	суттєва	$R \rightarrow \min$ $\Pi \rightarrow \Pi'$
міграційний ризик	2,49	середній	0,23	незначна	$\Pi \rightarrow \max$ $R \leq R'$
комерційний ризик	3,81	високий	0,62	висока	$R \rightarrow \min$ $\Pi \rightarrow \Pi'$
маркетинговий ризик	1,99	малий	0,34	помірна	$\Pi \rightarrow \max$ $R \leq R'$
корупційний ризик	1,74	малий	0,23	незначна	$\Pi \rightarrow \max$ $R \leq R'$
епідеміологічний ризик	2,28	середній	0,40	помірна	$\Pi \rightarrow \max$ $R \leq R'$
логістичний ризик	3,74	високий	0,68	висока	$R \rightarrow \min$ $\Pi \rightarrow \Pi'$
інвестиційний ризик	2,99	середній	0,62	висока	$R \rightarrow \min$ $\Pi \rightarrow \Pi'$

відносних відхилень показників соціально-економічної ефективності на окремі інтервали, яким присвоюються визначені бали (наприклад, від 1 до 6 в порядку зростання рівня ризику).

Вибір моделі управління змінами обумовлений напрямками діяльності інноваційно активних підприємств із малим і середнім рівнями ризику при незначній і помірній імовірностях появи ризикової події. В таких випадках пропонується обрати модель управління змінами, за якою відбувається максимізація прибутку за обмеження рівня ризику. Такий підхід виправданий для інноваційно активних підприємств, оскільки рівень соціально-економічної ефективності (дуже високий, високий, достатній) дозволяє прогресивно розвиватися через збільшення кількісних й якісних параметрів діяльності. Суттєвим обмеженням використання даної моделі управління змінами є встановлення максимально припустимого значення рівня ризику, щоб, максимізуючи прибуток, не втратити досягнутий рівень ефективності функціонування.

Для інших напрямків діяльності, що мають високий і максимальний рівні ризику зниження ефективності, доцільно застосовувати модель управління змінами, цільовою функцією якої є мінімізація ризику, а обмеженням – забезпечення показників прибутковості на визначеному рівні – не нижче за заданий. Така модель є виправданою, оскільки основна кількість показників ефективності мають нестійкі тенденції змін, потребують певної стабілізації. Для цього необхідним є мінімізація ризиків (скорочення відхилень показників від нормативів) і забезпечення достатнього рівня прибутку й ефективності.

Наступними етапами формування стратегічних орієнтирів в плануванні інноваційно активного підприємства є вибір стратегії управління змінами, розробка програми зниження ризиків. Базуючись на існуючих підходах щодо управління змінами (активний, адаптивний та консервативний), керівництву інноваційно активних підприємств пропонується використовувати такі альтернативи для окремих напрямків діяльності:

- зважена стратегія управління змінами у процесі стратегічного розвитку (базується на адаптивному підході, якому притаманні господарські операції із середнім рівнем ризику, на збалансованій ризик-позиції інноваційно активного підприємства (коли здійснюються операції, в яких підвищення ризику компенсується адекватною

зміною прибутку). Дана стратегія управління змінами передбачає мінімізацію ризику, максимізацію прибутку, а нейтралізація втрат від ризикової події відбувається безпосередньо за її настання;

- агресивна (чи ризикова) стратегія управління змінами інноваційно активних підприємств спрямована на максимальне використання актуальної інформації і коштів для мінімізації ризиків, тому що підприємства схильні до проведення ризикових операцій, навіть якщо збільшення рівня ризику не компенсується адекватним ростом доходу (агресивна ризик-позиція). За даним підходом інноваційно активні підприємства максимізують прибуток, і за рахунок прогнозування, контролінгу і моніторингу випереджають чи попереджають появу ризикових факторів/подій до їхнього настання.

Використовуючи одну з стратегічних альтернатив (обережну, зважену чи агресивну) управління змінами для окремого напрямку діяльності, що характеризуються відповідними рівнями ризиків, розміром затрат, імовірністю виникнення даних затрат, ризик-позицією підприємств, обраною моделлю, підходами щодо управління ризиками, керівництво інноваційно активних підприємств може ефективніше використовувати систему ризик-менеджменту. Кожен з видів стратегії управління змінами також відрізняється способами, прийомами, методами впливу на ризик.

Основні стратегічні напрями управління змінами повинні відпрацьовуватися через програму управління ризиками, яку розробляє правління інноваційно активного підприємства та затверджують загальні збори акціонерів. Програма повинна відповідати нормам чинного законодавства та нормативним вимогам, узгоджуватися з внутрішніми нормативними документами інноваційно активного підприємства, містити визначення змін, методики і процедури оцінки, аналізу та управління змінами, процедури керування змінами з боку правління, системи ризик-менеджменту і структурних підрозділів підприємства. Виходячи із вищезазначеного, керівна підсистема ризик-менеджменту повинна бути представлена проектною групою, що включатиме як внутрішні служби інноваційно активного підприємства, так і зовнішніх учасників.

Велике значення для формування стратегічних напрямів розвитку системи управління змінами інноваційно активного підприємства є розроблення методики визначення адекватної стратегії

управління ризиками відповідно до кожного напрямку діяльності в умовах удосконалення податкової політики. Дана методика має охоплювати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування інноваційно орієнтованого підприємства і мінімізацію або майже повне усунення можливих втрат (або майже повне усунення) в процесі здійснення тих чи інших стратегічних змін. Тому доцільним є реалізація моделі стратегічного управління змінами інноваційно активного підприємства, що передбачає послідовне проходження етапів:

- визначення цілей, характеру і напрямків стратегічного розвитку інноваційно активного підприємства;

- одержання інформації про ступінь невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища. На основі аналізу такої інформації і з урахуванням ступеня ризику можна правильно визначити ймовірність появи ризикованої події, знайти ступінь ризику та оцінити його вартість;

- визначення ступеня ризику на основі якісного (виявлення усієї сукупності ризиків, їх джерел, причин) і кількісного аналізу (передбачає, насамперед, визначення ймовірності появи ризикової події і безпосереднє кількісне оцінювання ступеню ризику, встановлення припустимого в конкретній ситуації рівня ризику, побудова ризик-карти, що являє собою співвідношення ймовірності ризикової події й рівня відповідного ризику);

- на основі інформації щодо навколишнього середовища, ймовірність, ступінь та величину ризиків розробляються актуальні варіанти ризикованого вкладення капіталу і проводиться оцінювання їх оптимальності шляхом зіставлення очікуваного прибутку й ризику (визначення стратегічної моделі управління змінами).

Висновки

Для вдосконалення системи управління інноваційно активними підприємствами пропонується адаптувати саму концепцію планування діяльності та інтегрувати існуючі стратегічні напрями для формування більш ефективної системи ризик-менеджменту, орієнтуючись на принципи знанневої економіки. Керівну підсистему ризик-менеджменту пропонується представляти проектною групою, що включатиме як внутрішні служби, так і зовнішніх контрагентів. Для визначення рівня ризикозахищеності інноваційного потенціалу підприємства

в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами пропонуються наступні імітаційні моделі: перша – передбачає впровадження лише стратегічних напрямків управління ризиками інноваційної діяльності; друга – передбачає, ще й використання механізму формування інноваційного потенціалу; третя – додатково враховує ще й фінансові затрати на придбання та впровадження програмних засобів.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Зось-Кіор М.В., Гнатенко І.А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222–229.

2. Воронько-Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23–27.

3. Ходаківська О.В., Патица Н.І., Гаргасас А. Методологічні основи оцінки конкурентоспроможності сільського господарства. Механізм регулювання економіки. 2019. № 2. С. 34–40.

4. Шубравська О. В. Агропродовольчий розвиток України в контексті глобальних викликів. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 52–58.

5. Bilan Y., Zos-Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. Projecting the social component of the efficient management of land resources. Journal of Security and Sustainability. Issues. 2017. № 7(2). P. 287–300.

6. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43.1, 129–135.

7. Halytskyi O., Polenkova M., Fedirets O., Brezhnieva-Yermolenko O., Hanzuk S. (2021). Mathematical risk assessment model for biodiesel production projects in Ukraine agriculture. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(37), 280–286.

8. Hutorov A. O., Hutorova O. O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko-Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). Revista Espacios, 40.7, 19.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics

and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Zos–Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Sam–borskyi O., Rubezhanska V. (2020). Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42.4, 504–515.

References

1. Vdovenko N.M., Fedirets O.V., Zos–Kior M.V., Hnatenko I.A. (2020). The role of the energy market in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri–food sector. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 5.4, 222–229.

2. Voronko–Nevidnycha T.V., Leshchyn D.I., Vasylenko M.V. (2018). Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Global and national economic problems]*, 15, 23–27.

3. Khodakivska O.V., Patyka N.I., Gargasas A. (2019). Methodological bases for assessing the competitiveness of agriculture. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky [The mechanism of economic regulation]*, 2, 34–40.

4. Shubravskaya O. V. (2014). Agri–food development of Ukraine in the context of global challenges. *Ekonomika APK [Economy of the AIC]*, 7, 52–58.

5. Bilan Y., Zos–Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. (2017). Projecting the social component of the efficient management of land resources. *Journal of Security and Sustainability*, 7(2), 287–300.

6. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

7. Halytskyi O., Polenkova M., Fedirets O., Brezhnieva–Yermolenko O., Hanzhuk S. (2021). Mathematical risk assessment model for biodiesel production projects in Ukraine agriculture. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(37), 280–286.

8. Hutorov A. O., Hutorova O. O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko–Nevidnycha T. V. (2019). Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). *Revista Espacios*, 40.7, 19.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of lo–

gistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Zos–Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Sam–borskyi O., Rubezhanska V. (2020). Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42.4, 504–515.

Дані про авторів

Шимановська–Діанич Людмила Михайлівна, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава, Україна

Шкробот Маріна Володимирівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту підприємств, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Бережна Юлія Геннадіївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства, маркетингу та економічної теорії, Луганський національний аграрний університет, м. Слов'янськ, Україна

Гнатенко Ірина Анатоліївна,

д.е.н., професор, професор кафедри підприємництва та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Шимановская–Дианич Людмила Михайловна, д.э.н., профессор, заведующая кафедрой менеджмента, Полтавский университет экономики и торговли, г. Полтава, Украина

Шкробот Марина Владимировна,

к. э.н., доцент, доцент кафедры менеджмента предприятий, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского», г. Киев, Украина

Бережная Юлия Геннадиевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятия, маркетинга и экономической теории, Луганский национальный аграрный университет, г. Славянск, Украина

Гнатенко Ирина Анатольевна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры предпринимательства и бизнеса, Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев, Украина

Data about the authors

Shymanovska-Dianyach Lyudmyla,

Dr. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Management, Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine

Marina Shkrobot,

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Management, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine

Berezhna Yuliya,

PhD in Economics, Assistant Professor, Assistant Professor of the Department of Business Economics, Marketing and Economic Theory, Luhansk National Agrarian University, Slavyansk, Ukraine

Iryna Hnatenko,

Dr. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship and Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine, Kyiv

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 332.1–043.86

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6574897>

SKRYPNYK V.V.

Functioning of regional economic systems in the context of their innovative development

The subject of research. *One of the most relevant for solving the problems of modern functioning of the national economy in general and the economy of the regions in particular is the strategic regulation of institutional support for its functioning and maintaining appropriate competitive positions in the context of globalization. For Ukraine, the problem of ensuring the functioning of economic systems is particularly important, due primarily to the peculiarities of using the innovative potential of the industry. That is why there is a need to develop strategic measures to ensure the innovative development of economic systems at the regional level, which is a complex issue that requires the formation and implementation of effective tools for sustainable economic growth through systematic generation of new knowledge, competitive mechanisms, entrepreneurial activity and timely optimal state support.*

The purpose of the study. *The article is devoted to the study of the functioning of regional economic systems in the context of their innovative development, in particular, a number of patterns of innovative development of economic systems were identified and their impact on the quality of life in the region, the range of certain problems hindering the introduction of innovation in enterprises and identified science-based measures to improve economic systems at the regional level.*

Research methods. *The theoretical and methodological basis of the study is a system of general scientific and special methods, including: retrospective analysis – to form a theoretical and methodological basis for innovative development of economic systems; analysis and synthesis – to clarify the scientific categories of concepts in accordance with the research topic, the allocation of principles in certain areas of research; comparative analysis – to identify trends in changing models of economic systems at the regional level; graphic – for a schematic representation of the theoretical and methodological foundations of the impact of innovation ecosystem factors on the quality of life in the region.*

Conclusions. *Further research of innovative development of enterprises in the agro-industrial sphere in the context of Ukrainian realities is envisaged, taking into account integration and globalization conditions.*

Key words: *national economy, economic systems, innovative development, regional economy, innovation process, innovation activity, business incubators, clusters.*

Функціонування регіональних економічних систем в контексті їх інноваційного розвитку

Предмет дослідження. Однією з найбільш актуальних, для вирішення проблем сучасного функціонування національної економіки в цілому та економіки регіонів зокрема є стратегічне регулювання інституційного забезпечення її функціонування та збереження відповідних конкурентоспроможних позицій в умовах глобалізації. Для України проблема забезпечення функціонування економічних систем має особливо важливе значення, що зумовлюється, насамперед, особливостями використання інноваційного потенціалу галузі. Саме тому виникає необхідність розробки стратегічних заходів забезпечення інноваційного розвитку економічних систем на регіональному рівні, що є складним питанням, яке потребує формування та реалізації дієвих інструментів, прийомів для стійкого економічного зростання, шляхом системної генерації нових знань, конкурентних механізмів, активізації підприємницької активності та своєчасної оптимальної державної підтримки.

Мета дослідження. Стаття присвячена дослідженню функціонування регіональних економічних систем в контексті їх інноваційного розвитку, зокрема виявлено низку закономірностей інноваційного розвитку економічних систем та доведено їх вплив на якість життя населення в регіоні, визначено коло певних проблем що стримують впровадження інновацій в діяльність підприємств та розроблено науково-обґрунтовані заходи спрямовані на покращення стану економічних систем на рівні регіону.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є система загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких: ретроспективного аналізу – для формування теоретико-методологічного підґрунтя інноваційного розвитку економічних систем; аналізу та синтезу – для уточнення наукових категорій понять відповідно до теми дослідження, виділення принципів за окремими напрямками дослідження; порівняльного аналізу – для виявлення тенденцій у змінах моделей розвитку економічних систем на регіональному рівні; графічний – для схематичного подання теоретико-методологічних основ впливу факторів інноваційної екосистеми на якість життя населення у регіоні.

Висновок. Передбачається подальше дослідження інноваційного розвитку підприємств в агропромисловій сфері в контексті українських реалій, з урахуванням інтеграційних та глобалізаційних умов.

Ключові слова: національна економіка, економічні системи, інноваційний розвиток, регіональна економіка, інноваційний процес, інноваційна діяльність, бізнес-інкубатори, кластери.

СКРИПНИК В.В.

Функционирование региональных экономических систем в контексте их инновационного развития

Предмет исследования. Одной из наиболее актуальных, для решения проблем современного функционирования национальной экономики в целом и экономики регионов в частности является стратегическое регулирование институционального обеспечения ее функционирования и сохранение соответствующих конкурентоспособных позиций в условиях глобализации. Для Украины проблема обеспечения функционирования экономических систем имеет особенно важное значение, что обусловлено прежде всего особенностями использования инновационного потенциала отрасли. Именно поэтому возникает необходимость разработки стратегических мер обеспечения инновационного развития экономических систем на региональном уровне, что является сложным вопросом, требующим формирования и реализации действенных инструментов, приемов для устойчивого экономического роста путем системной генерации новых знаний, конкурентных механизмов, активизации предпринимательской активности и своевременной оптимальной государственной поддержки.

Цель исследования. Статья посвящена исследованию функционирования региональных экономических систем в контексте их инновационного развития. улучшению состояния экономических систем на уровне региона, в частности, выявлен ряд закономерностей инновационного развития экономических систем и доказано их влияние на качество жизни населения в регио-

не, определен круг определенных проблем сдерживающих внедрение инноваций в деятельность предприятий и разработаны научно–обоснованные мероприятия, направленные на улучшение состояния экономических систем на уровне региона.

Методы исследования. Теоретико–методологической основой исследования является система общенаучных и специальных методов, среди которых: ретроспективный анализ – для формирования теоретико–методологической основы инновационного развития экономических систем; анализа и синтеза – для уточнения научных категорий понятий в соответствии с темой исследования, выделение принципов по отдельным направлениям исследования; сравнительного анализа – для выявления тенденций в изменениях моделей развития экономических систем на региональном уровне; графический – для схематического представления теоретико–методологических основ влияния факторов инновационной экосистемы на качество жизни населения в регионе.

Вывод. Предполагается дальнейшее исследование инновационного развития предприятий в агропромышленной сфере в контексте украинских реалий с учетом интеграционных и глобализационных условий.

Ключевые слова: национальная экономика, экономические системы, инновационное развитие, региональная экономика, инновационный процесс, инновационная деятельность, бизнес–инкубаторы, кластеры.

Formulation of the problem. In the current conditions, the development of the regional economy acquires somewhat different, strategic features. This is due to the conceptual change in the nature of human development, its entry into the post–industrial economy, which is based on intensive innovative type of economic growth, which leads to an avalanche of new scientific discoveries, products and industries [1, p. 15]. As a result, the development of the region’s economy is also often affected by natural disasters. Increasingly, she faces new challenges to which she simply does not have time to respond and as a result loses competitive position, which further affects the level of material well–being of the population. Therefore, when understanding the development of the regional economy should take into account the general processes of dynamic change with increasing trends.

Analysis of recent research and publications. Innovative development was actively studied by such domestic scientists as L. Vashchenko, O. Hrynkevych, D. Dzvinchuk, O. Drugov, G. Zelinska, V. Kremen, T. Lukina, S. Nikolaenko, L. Semiv, A. Shevchuk, etc.

However, to date, there is a lack of research on the analysis of economic systems and the business environment in the context of innovative development. Certain scientific research should attract the attention of theorists and practitioners in the context of substantiating the development of regions and their functional significance for the country’s exit from the crisis.

Innovative development of the regional economy involves increasing the importance of innovation processes in improving the system of relations arising from the redistribution and mobilization of resources.

Forming the goals of the article. The aim of the research is to identify certain shortcomings in existing models of innovative development of economic systems at the regional level and substantiate the impact of innovative economic system on quality of life at macro, meso and micro levels, as well as improving the existing innovative economic system by creating clusters at regional level.

Presentation of the main material of the study. Creating an innovative economic system at the regional level is a complex and complex activity that creates conditions and prerequisites for improving the quality of life in the region. The expediency of their creation and development is confirmed by the successful experience of many companies in many countries around the world. In the case of created innovative economic systems, it becomes possible to apply integrated approaches to management, which leads to a reduction in the required resources. Enterprises operating under conditions of innovative ecosystems are much more favorable conditions against similar structures, which in normal conditions.

Fundamentally new, innovative solutions are needed to solve modern problems. It is important that innovative solutions must be implemented at all levels: from a specific enterprise to global technological chains (value chains) [4, p.142]. The creation of innovative economic systems in the region

significantly facilitates the process of overcoming these problems and making effective management decisions that extend to all levels.

It should be noted that, despite the fact that the problem of studying the patterns of innovative development of economic systems is devoted to a large number of studies, the study of their impact on quality of life in the region is given insufficient attention.

Many of the previously tested economic models either do not work or do not provide the efficiency required of them today. At the same time, some of the leading economists in the world and in our country, which still reproduces old ideas, offer well-known recipes that, indeed, were effective a few decades ago. However, at present they do not give the positive economic effect in rapidly changing conditions, or along with the positive economic effect there is a pronounced negative social effect, which allows to replicate previously tested models of most national economies, including domestic [11, p. 9].

Modern management should be based on systems theory and have a system-forming and system-supporting nature. Eliminating the diversity of management processes, achieving strategic goals of the region contributes, in particular, to the creation and development of innovative economic systems.

Improving innovation processes is one of the most promising means of strengthening the competitiveness of individual enterprises, which ultimately leads to the growth of the economy as a whole. To achieve significant results in this area requires the development of a set of measures consisting of a number of areas.

Among them are purposeful support of priority areas of innovation, improving the legal framework aimed at protecting intellectual property rights, creating a favorable economic climate that can increase the interest of business entities in implementing scientific and technological achievements and investment inflows and others [5, p. 97].

In the conditions of innovative development of economic systems, the improvement of the quality of life of the population of the region is the result of a whole set of factors that have both separate and cumulative effects.

The impact of the innovative economic system on the quality of life of the population is observed at the macro, meso and micro levels. The emergence and development of innovation ecosystems is usually the result of the state innovation strategy. Innova-

tive ecosystems are also formed under the influence and taking into account global social, technological and economic changes. The infrastructure of modern innovation ecosystems is created taking into account the latest developments in the field of health care, transport, communications, housing. Particular attention is paid to creating a favorable ecological environment in the region.

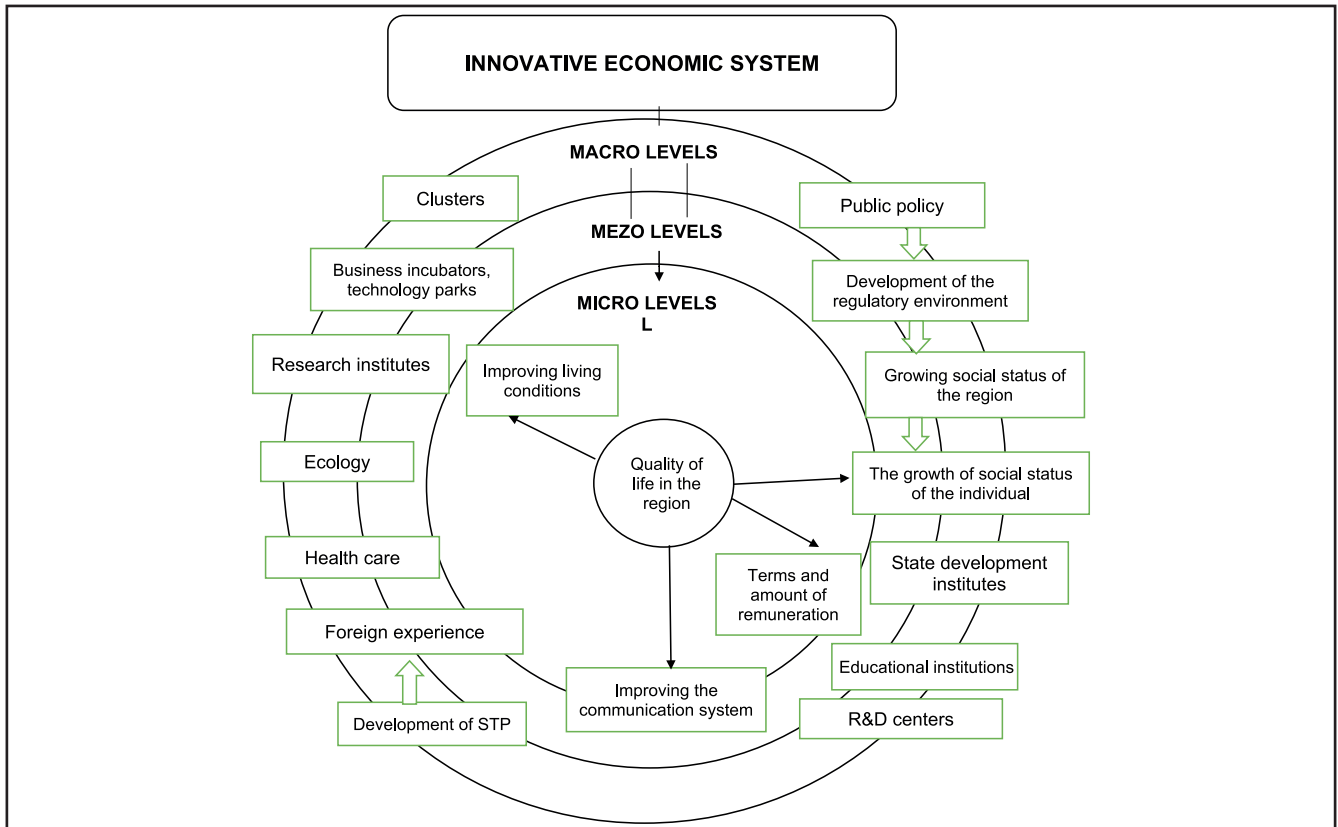
Clusters have a significant impact on the formation of socio-economic conditions in the region. The creation of a cluster involves not only the location of economic entities, but also the organization of infrastructure and logistical mechanisms of cluster interaction between them. A cluster is a group of interconnected ones concentrated on a compact territory, which complement and strengthen competitive and innovative advantages in comparison with separate production units [2, p. 25].

The functional features of the cluster are: geographical proximity, common principles and technologies, common raw material base, common modernized infrastructure, interaction of enterprises in the production and marketing spheres.

Schematically, the process of influence of factors determined by the innovative development of the economic system on the quality of life of the population in the region is presented in Figure.

The main goal of integrating enterprises and infrastructure into clusters is to increase the competitiveness and sustainability of enterprises, reduce the cost of maintaining and developing units that perform joint functions at these enterprises, as well as finding cheaper and more reliable supplies of raw materials, goods and services. the final product [3, p. 157].

A characteristic feature of innovation ecosystems is their ability to be the center of idea generation. In this regard, the presence of educational and research institutions is not just important, but necessary, as evidenced by the history of innovation ecosystems. Technology parks, business incubators, structures of commercialization of developments operating in the region, create conditions for the creation of new jobs and increase the income of the population involved in the development and implementation of innovations. The emergence of innovative ecosystems in the region, which use the latest and most advanced technologies in their daily activities, increases the social status of the region, which leads to an increase in the social status of the people who work in them.

Model of influence of factors of innovation ecosystem on the quality of life of the population in the region

Conclusions

Creating an innovative ecosystem in the region is a complex and complex activity, the implementation of which requires a large amount of material, labor and time resources. The experience of many economically successful and high-tech companies that have emerged in the conditions of the formed innovation ecosystem confirms the fact that the conditions created in innovation ecosystems contribute to the achievement of technological breakthrough.

At the same time, the development of innovative ecosystems in the region contributes to solving the problem of improving the quality of life. It is the result of the positive influence of a whole range of physical, emotional and social factors. A special role in this process is played by the creation of the region's innovation infrastructure.

The formation of innovation ecosystems helps to improve governance in the region, facilitates the development and implementation of advanced innovative technologies, promotes their competitiveness, creates conditions for harmonious development of the region in the active implementation of innovative technologies in everyday life.

Список використаних джерел

1. Антохов А.А. Інноваційний розвиток економіки України через призму зарубіжного досвіду. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського: зб. наук. праць. 2015. № 2 (5). С. 7–18.
2. Безус А.М., Шевчун М.Б., Безус П.І. Перспективи інноваційного розвитку роздрібної торгівлі в Україні. Економіка та держава. 2019. № 5. С. 24–28.
3. Другов О.О. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки України : монографія. Університет банківської справи НБУ (м. Київ); НАН України. ІРД. – К. : УБС НБУ, 2010. – 284 с.
4. Калінеску Т.В., Пономарьова І.В., Наталенко М.О. Інноваційна стратегія розвитку підприємств на основі збалансованої системи показників : монографія. Луганськ : вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2013. 286 с.
5. Ковтун О.І. Імператив інноваційної стратегії в системі управління конкурентоспроможністю для вітчизняних підприємств в умовах перманентної кризи національної економіки. Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. 2013. № 1. С. 86–101.
6. Лук'яненко Д.Г., Лук'яненко О.Д., Дорошенко О.С. Імплементация парадигми економіки знань у стратегії національного економічного розвитку. Міжнародна економічна політика. 2013. № 2 (19). С. 5–26.

7. Петренко В.П. До ідентифікації основних проблем інтелектуалізації та інтелектуально-інноваційного розвитку українського суспільства [Електронний ресурс] Gisap.eu. – Режим доступу: <http://www.gisap.eu/ru/node/1131>.

8. П'ятницька Г.І. Інноваційні стратегії в сучасних умовах господарювання: суть та наукові підходи до формування вибору. Проблеми науки. 2011. № 11. С. 21–29.

9. Рогоза М.Є., Вергал К.Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.

10. Семенюк О.М. Узагальнення теоретичних підходів до сутності інноваційної стратегії підприємства. Економічний аналіз. 2013. Т. 13. С. 372–379.

11. Семикіна, М. В. Інтелектуальний потенціал: проблеми реалізації. Економіка і управління. 2013. №6. С. 8–14.

12. Юринець З.В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : СПЛОМ, 2016. 412 с.

References

1. Antohov, A.A. (2015), «Innovative development of economy of Ukraine in the light of international experience», *Naukovij visnik MNU im. V.O. Suhomlins'kogo: zb. nauk. prac*, vol. 2 (5), p. 7–18.

2. Bezus A.M., Shevchun M.B., Bezus P.I. (2019) *Perspektyvy' innovacijnogo rozvytku rozdrіbnoyi torгivli v Ukraїni* [Prospects for innovative retail development in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 24–28.

3. Drugov, O. O. (2010). *Investment security intellectualization of economy of Ukraine*. Kyiv: UBS NBU.

4. Kalinescu T.V., Ponomareva I.V., Natalenko M.O. (2013) *Innovacijna strategiya rozvytku pidpry'emstv na osnovi zbalansovanoi sy'stemy' pokazny'kiv* : monografiya [Innovative strategy of enterprise development based on a balanced scorecard : a monograph]. Luhansk : Volodymyr Dahl East Ukrainian National University.

5. Kovtun O.I. (2013) *Imperatyv innovacijnoyi strategiyi v sy'stemi upravlinnya konkurentospromozhnisty dlya vitchy'znyany'x pidpry'emstv v umovax permanentnoyi kry'zy' nacional'noyi ekonomiky'* [Imperative of innovative strategy in control system by a competitiveness for domestic enterprises in the conditions of permanent crisis of national economy]. *Bulletin of Sumy State University. Series: Economics*, no. 1, pp. 86–101.

6. Luk'yanenko, D.H. Luk'yanenko, O.D. and Doroshenko, O.S. (2013), «The implementation of the paradigm of the knowledge economy in the strategy of national economic development», *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, vol. 2 (19), pp. 5–26.

7. Petrenko, V. P. (n.d.). To identify the key issues and intellectualization intellectual and innovative development of Ukrainian society. *Gisap.eu*. Retrieved December, 1, 2014, from : <http://www.gisap.eu/ru/node/1131>.

8. Pyatnytska G.I. (2011) *Innovacijni strategiyi v suchasny'x umovax gospodaryuvannya: sut' ta naukovy pidhody' do formuvannya vy'boru* [Innovative strategies in modern business conditions: the essence and scientific approaches to the formation of choice]. *Problems of science*, no. 11, pp. 21–29.

9. Rohoza M.Ie., Verhal K.Yu. *Stratehichnyi innovatsiinyi rozvytok pidpryemstv: modeli ta mekhanizmy* : monografiya [Strategic development of innovative enterprises: models and mechanisms : monograph]. Poltava : RVV PUET.

10. Semenyuk O.M. (2013) *Uzagal'nennya teorety'chny'x pidhodiv do sutnosti innovacijnoyi strategiyi pidpry'emstva* [Theoretical approaches generalisation to the nature of an enterprise innovative strategy]. *Ekonomichnyy analiz*, p. 13, pp. 372–379.

11. Semykina, M. V. (2013). Intellectual potential, problems of implementation. *Economics and Management*, 6, 8–14.

12. Yurinetz Z.V. (2016) *Formuvannya innovacijny'x strategiy: teoriya, metodologiya, prakty'ka* : monografiya [Formation of innovative strategies: theory, methodology, practice : monograph]. Lviv : SPLOM

Дані про автора

Скрипник Вікторія Віталіївна,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи, Луганський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Старобільськ, Україна
e-mail: viktoriaskrypnyk777@gmail.com

Данные об авторе

Скрипник Виктория Витальевна,

к.э.н., доцент кафедры финансов, учета и банковского дела, Луганский национальный университет им. Т. Шевченко, г. Старобельск, Украина
e-mail: viktoriaskrypnyk777@gmail.com

Data about the author

Skrypnyk Viktoriia,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking, LTSNU – Universidade Nacional Luhansk Taras Shevchenko, Starobilsk, Ukraine
e-mail: viktoriaskrypnyk777@gmail.com

Управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства

Актуальність теми дослідження. Дослідження питання управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства обумовлюється відсутністю єдиного алгоритму та моделі даного процесу.

Постановка проблеми. Оскільки некомерційні організації прагнуть заповнити соціальні потреби, які традиційні компанії не можуть задовольнити – їм потрібно застосовувати нові підходи для вирішення поставлених викликів. У свою чергу, ефективний проектний менеджмент представляє високий потенціал для цих інноваційних організацій отримати унікальні конкурентні переваги, особливо у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Обґрунтовано, що оскільки проекти пов'язують сьогодення та майбутнє організацій, вони мають потенціал для трансформації сьогоденних цілей у реальні майбутні результати. Акцентовано увагу на тому, що спроможність для забезпечення сталості програм чи проектів є критичним питанням на всіх рівнях і в будь–якому середовищі. На жаль, у випадках згорання проектів через закінчення їх фінансування, здобуті значними зусиллями покращення можуть зникнути.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності інноваційно орієнтованих комерційних та некомерційних організацій для підвищення ефективності проектів сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.

Висновки за статтею. Запропоновано етапи проектної діяльності інноваційно орієнтованих організацій у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства на основі яких розроблено принципи сталого розвитку в проектному менеджменті інноваційно орієнтованих організацій. Аргументовано, що для того, щоб зберегти позитивні результати для суспільства, зацікавлені сторони повинні розуміти всі чинники, які сприяють забезпеченню сталості проектів у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства. Усвідомлюючи ці критичні чинники, зацікавлені сторони можуть посилити спроможність для забезпечення сталості й розрахувати свої зусилля таким чином, щоб забезпечити довгостроковий успіх.

Ключові слова: управління проектами, інноваційно орієнтовані організації, сталий розвиток, формування регіональної політики, активізація громадянського суспільства.

ЖИВКО З.Б., СНИТКО Є.О.,

ДЖЕГУР Г.В., РУДА І.І.

Управление проектами в инновационно ориентированных организациях в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества

Актуальность темы исследования. Исследование вопроса управления проектами в инновационно ориентированных организациях в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества обуславливается отсутствием единого алгоритма и модели данного процесса.

Постановка проблемы. Поскольку некоммерческие организации стремятся восполнить социальные потребности, которые традиционные компании не могут удовлетворить, им нужно применять новые подходы для решения поставленных вызовов. В свою очередь, эффективный проектный менеджмент представляет высокий потенциал для этих инновационных организаций получить уникальные конкурентные преимущества, особенно в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики.

Постановка целей и задач исследования – исследовать управление проектами в инновационно ориентированных организациях в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Обосновано, что поскольку проекты связывают настоящее и будущее организаций, у них есть потенциал для трансформации сегодняшних целей в реальные будущие результаты. Акцентируется внимание на том, что способность по обеспечению постоянства программ или проектов является критическим вопросом на всех уровнях и в любой среде. К сожалению, в случаях свертывания проектов из–за окончания их финансирования, полученные значительными усилиями улучшения могут исчезнуть.

Область применения результатов. Результаты исследования могут использоваться в практической деятельности инновационно ориентированных коммерческих и некоммерческих организаций для повышения эффективности проектов устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества.

Выводы по статье. Предложены этапы проектной деятельности инновационно ориентированных организаций в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества, на основе которых разработаны принципы устойчивого развития в проектном менеджменте инновационно ориентированных организаций. Аргументировано, что для того чтобы сохранить положительные результаты для общества, заинтересованные стороны должны понимать все факторы, способствующие обеспечению постоянства проектов в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества. Осознавая эти критические факторы, заинтересованные стороны могут усилить способность по обеспечению постоянства и рассчитать свои усилия таким образом, чтобы обеспечить долгосрочный успех.

Ключевые слова: управление проектами, инновационно ориентированные организации, устойчивое развитие, формирование региональной политики, активизация гражданского общества.

ZHYVKO Z.B., SNITKO Ye.O.,
DZHEGUR G.V., RUDA I.I.

Project management in innovation–oriented organizations in the context of sustainable development and formation of regional policy of civil society activation

Relevance of the research topic. The study of project management in innovation–oriented organizations in the context of sustainable development and the formation of regional policy for the activation of civil society is due to the lack of a single algorithm and model of this process.

Formulation of the problem. As nonprofits seek to meet social needs that traditional companies cannot meet, they need to take new approaches to meet the challenges. In turn, effective project management has

a high potential for these innovative organizations to gain unique competitive advantages, especially in the context of sustainable development and the formation of regional policies to enhance civil society.

Setting the purpose and objectives of the study – to study project management in innovation-oriented organizations in the context of sustainable development and formation of regional policy of civil society activation.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). It is argued that because projects link the present and future of organizations, they have the potential to transform today's goals into real future outcomes. Emphasis is placed on the ability to ensure the sustainability of programs or projects is a critical issue at all levels and in any environment. Unfortunately, in cases of closure of projects due to the expiration of their funding, significant improvements may disappear.

Field of application of results. The results of the study can be used in the practice of innovation-oriented commercial and non-profit organizations to increase the effectiveness of sustainable development projects and the formation of regional policies to enhance civil society.

Conclusions on the article. The stages of project activity of innovation-oriented organizations in the context of sustainable development and formation of regional policy of civil society activation are offered, on the basis of which the principles of sustainable development in project management of innovation-oriented organizations are developed. It is argued that in order to maintain positive results for society, stakeholders must understand all the factors that contribute to the sustainability of projects in the context of sustainable development and the formation of regional policies to enhance civil society. Recognizing these critical factors, stakeholders can strengthen their capacity for sustainability and calculate their efforts in a way that ensures long-term success.

Keywords: project management, innovation-oriented organizations, sustainable development, regional policy formation, activation of civil society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Економічна організація країни розглядає співіснування трьох основних секторів – державного, приватного і третього. Третій сектор складається з некомерційних організацій, які працюють у прогалинах, залишених без відповіді двома іншими. Незважаючи на назву організацій, яка підкреслює особливість відсутності прибутку як місії, важливо зазначити, що некомерційні організації мають право отримувати прибуток за свою діяльність. Це необхідно для забезпечення їхньої стійкості, а також здатності інвестувати та досягти своїх ключових цілей. Зазначені факти у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для здійснення своєї діяльності некомерційні організації набувають права власності на кошти та інше майно, передане їм засновниками, членами або державою, набуто від вступних та членських

внесків, пожертвуване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, а також на майно, придбане за рахунок власних коштів чи на інших підставах, не заборонених законом [1–5, 8].

Таким чином, некомерційна організація за своїм правовим станом є дуже схожою на підприємницьку. Як і бізнес-структурі, їй характерні свобода й самостійність у таких питаннях як: формування програми своєї діяльності, вибір клієнтів, залучення матеріально-технічних, людських, інформаційних ресурсів. У той самий час, вона має суттєві відмінності від підприємницької організації, і найголовніша з них – відсутність мети отримання прибутку для перерозподілу його між своїми членами [6, 7, 9, 10], що у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оскільки некомерційні організації прагнуть заповнити соціальні потреби, які традиційні компанії не можуть задовольнити – їм потрібно застосовувати нові підходи для вирішення поставлених викликів. У свою чергу, ефективний проектний менеджмент представляє високий потенціал для цих організацій отримати унікальні конкурентні переваги.

Насправді некомерційний сектор стає все більш залежним від реалізації проектів для досягнення своїх стратегічних цілей. Зіткнувшись із проблемою використання обмежених ресурсів для виконання амбіційних завдань, неприбуткові організації часто звертаються до практики управлінської поведінки бізнес-сектору. Однак адаптація процесів, що використовуються у комерційній сфері, без вивчення їхньої ефективності може мати згубні наслідки.

На відміну від бізнесу, некомерційні організації починають з місії, тобто з чіткого визначення наступних питань: Хто ми? Чому існуємо? Що робимо? Для кого? Вони не володіють фінансовими активами, а лише розпоряджаються тим, що їм довірили спонсори. Громадські та комунальні організації починають діяти, виходячи із прагнення задоволення потреб, а не від організаційної структури – у цьому полягає їхня принципова відмінність. У зв'язку з цим роль професійного

керування організацією й, зокрема, її ресурсами, значно зростає.

Уся організаційна діяльність щодо проектів всередині неприбуткової організації проходить чотири етапи (рис. 1).

Загальна технологія управління проектом охоплює: формулювання завдань проекту; обґрунтування проекту; розробку структури проекту; визначення обсягів та джерел фінансування; складання калькуляції витрат; визначення термінів виконання робіт проекту; складання графіка реалізації проекту; розрахунок та розподіл ресурсів; підбір команди виконавців проекту; управління якістю; управління ризиками; організацію виконання проекту; підготовку та укладення контрактів; підтримання зв'язків із замовниками та споживачами продукції проекту; контроль за виконанням проекту тощо.

Вона є подібною незалежно від сектору діяльності. Проте варто визначити різницю в управлінні проектами в комерційному та некомерційному секторах за основними критеріями (табл. 1).

Зацікавлені сторони проектів некомерційних організацій також відрізняються від зацікавлених сторін проектів бізнес-структур. Спостерігається виражена специфіка у відборі головних учасників проекту. У першому випадку, ініціатором, зазвичай, є сама організація. У якості замовника може виступати орган місцевого самоврядування, бізнес-структура, вищі органи виконавчої влади

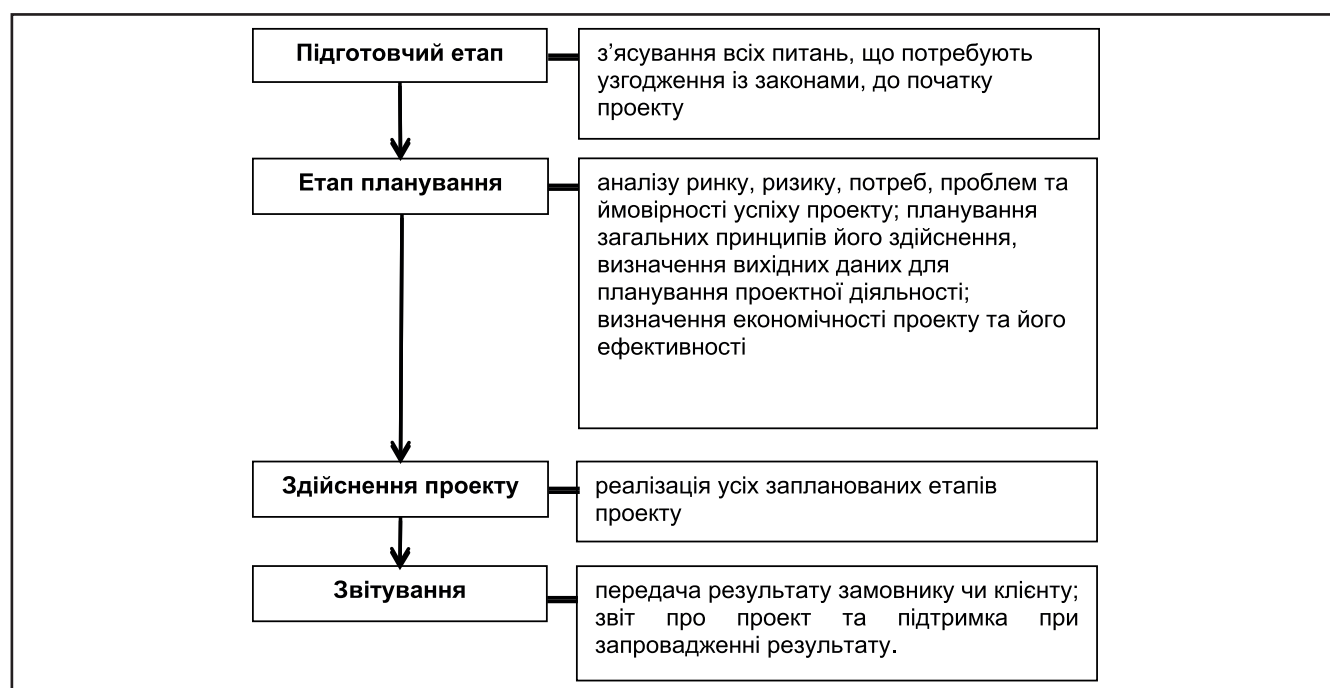

Рисунок 1. Етапи проектної діяльності інноваційно орієнтованих організацій у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства

Таблиця 1. Відмінності проектного менеджменту в комерційному та некомерційному секторах

Критерій	Комерційний сектор	Некомерційний сектор
Відповідальність перед	Акціонер/Топ-менеджер	Волонтери, донори, громадськість, клієнти, партнери
Людські ресурси	Професійний оплачуваний персонал	Волонтери, професійний персонал (часто недостатньо оплачуваний)
Дохід	На основі прибутку	Внески, гранти, бюджет, прибуток від некомерційного бізнесу
Часові ресурси	Здебільшого сталі	Мінливі
База знань	Цілеспрямована	Мінлива

чи ін. Замовник висуває вимоги щодо кінцевого результату. Проект громадської організації фінансується, як правило, за рахунок спонсорських коштів, у той час як підприємства можуть здійснювати проекти за власний кошт. У якості спонсорів можуть виступати окремі особи, благодійні фонди та інші інституції. Керівник проекту координує дії учасників та персоналу.

Для ефективного управління проектами керівникам некомерційних організацій варто задати собі та команді проекту наступні питання:

- Чи проект корисний для громади?
- Чи є всі необхідні інструменти для виконання проекту?
- Чи володіє команда необхідними навичками?
- Чи чітко визначені завдання та обов'язки кожного члена команди?

Які фінансові та нефінансові ризики можуть виникнути у проекті?

- Чи вірно визначено обсяг проекту?
 - Чи сприяє проект самодостатності?
 - Чи мають усі зацікавлені сторони необхідну інформацію про проект?
 - Чи дотримується проект правової бази?
 - Чи створює проект відчуття залученості?
- Концепція сталого розвитку в контексті управління проектами постійно розвивалася протягом останнього десятиліття, висвітлюючи різні погляди на основи, на які повинні спиратися процеси та процедури проектного менеджменту в організаціях. Наведена аргументація вчених наголошує на існуванні різних думок щодо основ сталого розвитку в контексті управління проектами. На основі цього розробимо модель (рис 2), що ілюструє принципи

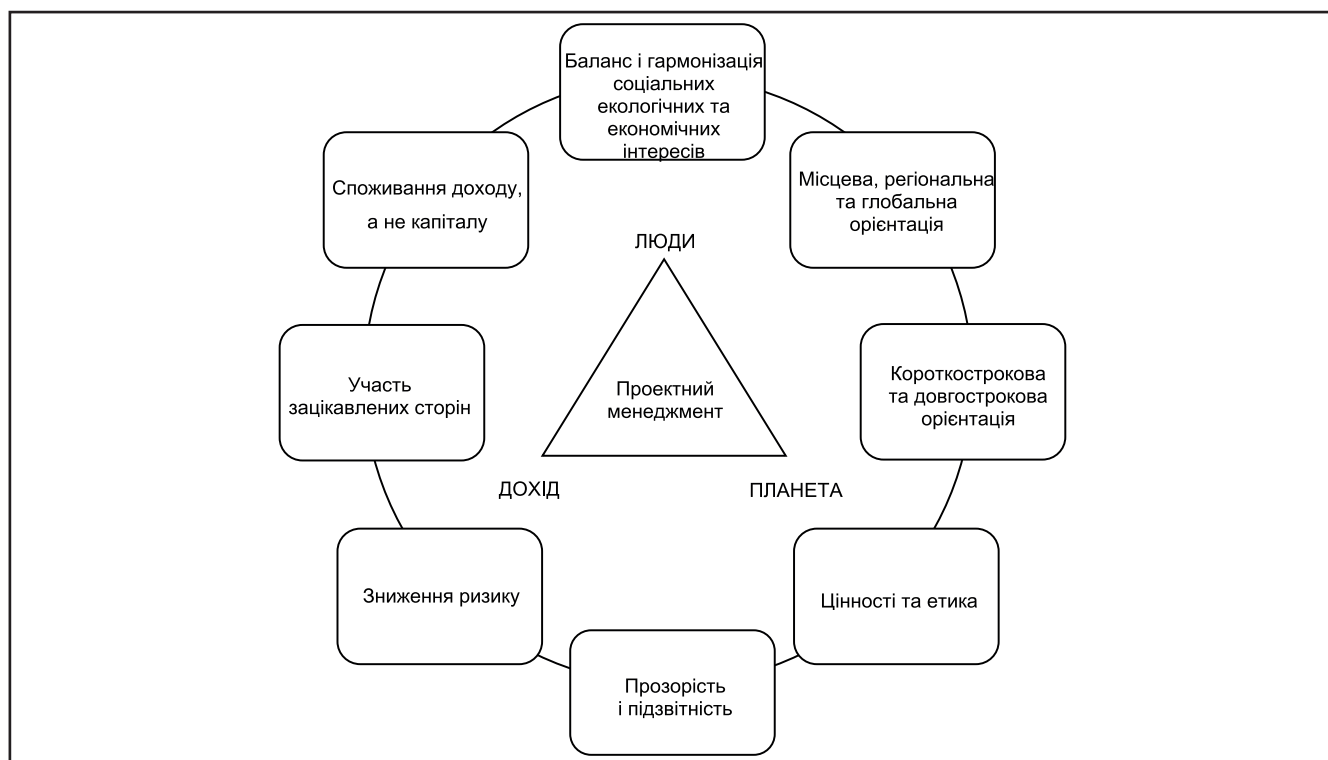

Рисунок 2. Принципи сталого розвитку в проектному менеджменті інноваційно орієнтованих організацій

сталого розвитку, на які практики управління проектами повинні спиратися в своїй діяльності.

Вітчизняні інноваційно орієнтовані організації можуть стикатися з численними бар'єрами при впровадженні принципів стійкості на тактичному рівні проекту.

Висновки

Оскільки проекти пов'язують сьогодення та майбутнє організацій, вони мають потенціал для трансформації сьогоденних цілей у реальні майбутні результати. Спроможність для забезпечення сталості програм чи проектів є критичним питанням на всіх рівнях і в будь-якому середовищі. На жаль, у випадках згорання проектів через закінчення їх фінансування, здобуті значними зусиллями покращення можуть зникнути. Для того, щоб зберегти позитивні результати для суспільства, зацікавлені сторони повинні розуміти всі чинники, які сприяють забезпеченню сталості проектів у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства. Усвідомлюючи ці критичні чинники, зацікавлені сторони можуть посилити спроможність для забезпечення сталості й розрахувати свої зусилля таким чином, щоб забезпечити довгостроковий успіх. Отже, подальші дослідження можуть базуватися на оцінці та пошуку шляху усунення цих бар'єрів, розробці приписів і рекомендацій їхнього подолання.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Зось-Кіор М.В., Гнатенко І.А. Роль енергоринку в менеджменті ресурсозбереження та ресурсоефективності конкурентоспроможних підприємств агропродовольчої сфери. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 4. С. 222–229.

2. Живко З. Б., Кредісов В. А., Гнатенко І. А., Гальонкін С. С. Інституціонально-матрична кластеризація в системі стратегічного управління інноваційною економікою в умовах зміни споживчих переваг, глобалізації, діджиталізації, формування економічної культури суспільства та сталого розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 21. С. 37–43.

3. Живко З. Б., Орлова-Курилова О. В., Боруцька Ю. З., Березовський Д. О. Державне регулювання заощадження інноваційного потенціалу підприємств та екологізації виробництва: формування управлінських стратегій та оцінювання конкурентної поведінки. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 19. С. 10–15.

4. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos-Kior M., Dovbush V. (2021). Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 49–66.

5. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID-19. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 192–198.

6. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, 36, 199–205.

7. Bilan Y., Zos-Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. (2017). Projecting the social component of the efficient management of land resources. *Journal of Security and Sustainability*, 7(2), 287–300.

8. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. *Laplace in Journal*, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos-Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.3, 403–414.

References

1. Vdovenko N.M., Fedirets O.V., Zos-Kior M.V., Hnatenko I.A. (2020). The role of the energy market in the management of resource conservation and resource efficiency of competitive enterprises in the agri-food sector. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky [Ukrainian Journal of Applied Economics]*, 5.4, 222–229.

2. Zhyvko Z., Kredisov V., Hnatenko I., Galonkin, S. (2021). Institutional-matrix clustering in the system of strategic management of innovative economy in the conditions of change of consumer preferences, globalization, digitalization, formation of economic culture of society and

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

sustainable development. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], 21, 37–43.

3. Zhyvko Z., Orlova–Kurilova O., Borutska Yu., Berезovskyi D. (2021). State regulation of saving the innovative potential of enterprises and greening of production: the formation of management strategies and evaluation of competitive behavior. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience], 19, 10–15.

4. Kyryliuk I., Kyryliuk Y., Proshchalykina A., Zos–Kior M., Dovbush V. (2021). Organisational and economic drivers for safety provision and quality upgrading of core livestock products in Ukraine. Journal of Hygienic Engineering and Design, 36, 49–66.

5. Mayovets Y., Vdovenko N., Shevchuk H., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Simulation modeling of the financial risk of bankruptcy of agricultural enterprises in the context of COVID–19. Journal of Hygienic Engineering and Design, 36, 192–198.

6. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. Journal of Hygienic Engineering and Design, 36, 199–205.

7. Bilan Y., Zos–Kior M., Nitsenko V., Sinelnikau U., Ilin V. (2017). Projecting the social component of the efficient management of land resources. Journal of Security and Sustainability, 7(2), 287–300.

8. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43.1, 129–135.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Management of logistics and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. Laplage in Journal, 7(3), 315–323.

10. Mykhailichenko M., Lozhachevska O., Smagin V., Krasnoshtan O., Zos–Kior M., Hnatenko I. (2021). Competitive strategies of personnel management in business processes of agricultural enterprises focused on digitalization. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 43.3, 403–414.

Дані про авторів

Живко Зінаїда Богданівна,

д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, Україна

Снітко Єлизавета Олександрівна,

к.техн.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна

Джегур Геннадій Васильович,

к.е.н., асистент кафедри публічного управління, адміністрування та міжнародної економіки, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна

Руда Ірина Ігорівна,

к.е.н., доцент кафедри цифрової економіки та бізнес аналітики, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Данные об авторах

Живко Зинаида Богдановна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры менеджмента, Львовский государственный университет внутренних дел, Львов, Украина

Снитко Елизавета Александровна,

к.техн.н., доцент, заведующая кафедры менеджмента, Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Старобельск, Украина

Джегур Геннадий Васильевич,

к.э.н., доцент, ассистент кафедры публичного управления, администрирования и международной экономики, Белоцерковский национальный аграрный университет, г. Белая Церковь, Украина

Руда Ирина Игоревна

к.э.н., доцент кафедры цифровой экономики и бизнес-аналитики, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина

Data about the authors

Zinaida Zhyvko,

Dr. Sc. (Economics), Professor, Professor of Management Department, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine

Yelyzaveta Snitko,

PhD (Engineering Science), Associate Professor, Head of the Department of Management, Lugansk National Taras Shevchenko University, Ukraine, Starobilsk

Gennadii Dzhegur,

PhD (Economics), associate professor of the Department of Public Management, Administration and International Economics, Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

Iryna Ruda,

PhD (Economics), Associate Professor of Department of Digital Economics and Business Analytics, Faculty of Financial Management and Business of the Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

КЛИМАШ Н.І., ПОГУКАЄВА А.А. Кредитування корпорацій: сучасні реалії та виклики.....	7
МЕЛЬНИК О.М. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку.....	15

Інноваційно-інвестиційна політика

ДУДНИК Ю.П., ОЛЬШАНСЬКИЙ О.В., ІВАНОВА Л.С., ЗАЯЦ О.В. Організаційна культура в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.....	20
КЛИМЕНЧУКОВА Н.С. Значення інституцій інноваційної економіки для забезпечення розвитку підприємництва.....	28
МАРТИН О.М., ЛЕМЕЩЕНКО Н.М., АРТЕМЧУК В.О., ПАРОХНЕНКО О.С. Моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва.....	33
СТАХУРСЬКА С.А., ТКАЧУК С.В., ЯКИМЧУК Т.В., СТАХУРСЬКИЙ В.О. Комплексний аналіз інвестиційної діяльності виробничих підприємств як основа для прийняття обґрунтованих господарських рішень.....	40

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

КОЛОДІЙЧУК А.В., ВАЖИНСЬКИЙ Ф.А. Оцінка хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві.....	48
ЛОЖАЧЕВСЬКА О.М., ВДОВЕНКО Н.М., РОДЧЕНКО С.С., ІГНАТЮК В.В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19.....	53
МОЛНАР О.С., КОШУН М.М., САВЧИНЕЦЬ А.В. Ефективний розвиток підприємництва, інтеграції та кооперації і покращення фінансового забезпечення господарств.....	60
ПІДДУБНИЙ В.А., ТАРАСЮК Г.М., ЧАГАЙДА А.О., КРАСНОЖОН С.В. Вплив світових тенденцій зростання споживання новітніх харчових продуктів на українських споживачів.....	65
ПОПРОЗМАН О.І. Управління витратами для підвищення показників ефективності діяльності підприємства.....	75
ТРУШ Ю.Л. Соціально-економічна роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни: існуючий стан і розвиток.....	83
ШЕВЧЕНКО О.Н. Економічна роль розмноження бренду як інструменту маркетингової креативної концепції просування асортименту якісної продукції на ринку для підвищення ефективності підприємницької діяльності: цілі і функції.....	88
ЗАЛІЗНИЮК В.П., ЯЦЕНКО В.А. Стандарти та рекомендації UN/CEFACT в Міжнародній торгівлі в умовах COVID – 19.....	93
ГУК О.В., МОХОНЬКО А.А., ТЕЛІЧКО Н.А., СІРИК М.В. Формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.....	103
КОЖЕМ'ЯКІНА С.М., АРБУЗОВА Т.В., ІЩЕЙКІН Т.Є., ПАРАСКЄЄВА А.М. Організаційна культура на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.....	110
ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ Л.М., ШКРОБОТ М.В., БЕРЕЖНА Ю.Г., ГНАТЕНКО І.А. Стратегічні орієнтири в плануванні діяльності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці.....	117

Розвиток регіональної економіки

СКРИПНИК В.В. Функціонування регіональних економічних систем в контексті їх інноваційного розвитку.....	125
ЖИВКО З.Б., СНІТКО Є.О., ДЖЕГУР Г.В., РУДА І.І. Управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.....	131

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

КЛИМАШ Н.И., ПОГУКАЕВА А.А. Кредитование корпораций: современные реалии и вызовы	7
МЕЛЬНИК А.М. Информационное обеспечение оценки финансовой устойчивости банка.....	15

Инновационно–инвестиционная политика

ДУДНИК Ю.П., ОЛЬШАНСКИЙ А.В., ИВАНОВА Л.С., ЗАЯЦ О.В. Организационная культура в контексте формирования организационного гражданства в системе менеджмента организации в условиях формирования экономики знаний, финансовой грамотности и инновационного предпринимательства.....	20
КЛИМЕНЧУКОВА Н.С. Значение институтов инновационной экономики для обеспечения развития предпринимательства.....	28
МАРТЫН О.М., ЛЕМЕЩЕНКО Н.Н., АРТЕМЧУК В.А., ПАРОХНЕНКО А.С. Моделирование системы управления конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга в условиях изменения потребительских предпочтений и развития инновационного предпринимательства	33
СТАХУРСКАЯ С.А., ТКАЧУК С.В., ЯКИМЧУК Т.В., СТАХУРСКИЙ В.А. Комплексный анализ инвестиционной деятельности производственных предприятий как основа для принятия обоснованных хозяйственных решений	40

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

КОЛОДИЙЧУК А.В., ВАЖИНСКИЙ Ф.А. Оценка химических рисков загрязнения территорий в народном хозяйстве.....	48
ЛОЖАЧЕВСКАЯ Е.М., ВДОВЕНКО Н.М., РОДЧЕНКО С.С., ИГНАТЮК В.В. Управление системой адаптивного стратегического планирования инновационно ориентированного конкурентоспособного предприятия в условиях глобализации и COVID–19.....	53
МОЛНАР А.С., КОШУН Н.М., САВЧИНЕЦ А.В. Эффективное развитие предпринимательства, интеграции и кооперации и улучшение финансового обеспечения хозяйств	60
ПОДДУБНЫЙ В.А., ТАРАСЮК Г.М., ЧАГАЙДА А.О., КРАСНОЖОН С.В. Влияние мировых тенденций роста потребления новейших пищевых продуктов на украинских потребителей.....	65
ПОПРОЗМАН А.И. Управление затратами на повышение показателей эффективности деятельности предприятия.....	75
ТРУШ Ю.Л. Социально–экономическая роль сектора малого и среднего бизнеса в экономике страны: существующее состояние и развитие	83
ШЕВЧЕНКО А.Н. Экономическая роль размножения бренда как инструмента маркетинговой креативной концепции продвижения ассортимента качественной продукции на рынке для повышения эффективности предпринимательской деятельности: цели и функции.....	88
ЗАЛИЗНЮК В.П., ЯЦЕНКО В.А. Стандарты и рекомендации UN/CEFACT в международной торговле в условиях COVID – 19.....	93
ГУК О.В., МОХОНЬКО А.А., ТЕЛИЧКО Н.А., СИРИК М.В. Формирование инвестиционной политики в системе организационно–экономического механизма хозяйственной деятельности предприятия и эффективного использования его ресурсно–финансового потенциала.....	103
КОЖЕМЯКИНА С.Н., АРБУЗОВА Т.В., ИЩЕЙКИН Т.Е., ПАРАСКЕЕВА А.М. Организационная культура на основе усиления межличностного и межгруппового взаимодействия в системе инновационного менеджмента организации в условиях глобализации, финансовых, миграционных и коррупционных рисков.....	110
ШИМАНОВСКАЯ–ДИАНИЧ Л. М., ШКРОБОТ М. В., БЕРЕЖНА Ю. Г., ГНАТЕНКО И. А. Стратегические ориентиры в планировании деятельности инновационно активного предприятия в условиях усовершенствования налоговой политики, инвестиционных рисков и управления изменениями в знательной экономике	117

Развитие региональной экономики

СКРИПНИК В.В. Функционирование региональных экономических систем в контексте их инновационного развития.....	125
ЖИВКО З.Б., СНИТКО Е.А., ДЖЕГУР Г.В., РУДА И.И. Управление проектами в инновационно ориентированных организациях в контексте устойчивого развития и формирования региональной политики активизации гражданского общества.....	131

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

KLYMASH N.I., POHUKAIEVA A.A. Lending to corporations: current realities and challenges	7
MELNYK O.M. Information support for assessing the financial stability of the bank	15

Innovation and investment policy

DUDNYK Yu.P., OLSHANSKYI O.V., IVANOVA L.S., ZAIATS O.V. Organizational culture in the context of the formation of organizational citizenship in the management organization system in the conditions of formation of knowledge economics, financial literacy and innovation entrepreneurship	20
KLYMENCHUKOVA N.S. The importance of institutions of the innovative economy to ensure the development of entrepreneurship	28
MARTYN O.M., LEMESHCHENKO N.M., ARTEMCHUK V.O., PAROHNENKO O.S. Modeling of enterprise competitiveness management system on the basis of marketing in the conditions of changing consumer preferences and development of innovative entrepreneurship	33
STAKHURSKA S.A., TKATCHUK S.V., IAKYMCHUK T.V., STAKHURSKIY V.O. Complex analysis of investment activity of industrial enterprises as a basis for acceptance of reasonable economic decisions.....	40

Economic problems of development of branches and types of economic activity

KOLODIYCHUK A.V., VAZHYNYSKYI F.A. Assessment of chemical risks of pollution of territories in the national economy.....	48
LOZHACHEVSKA O.M., VDOVENKO N.M., RODCHENKO S.S., IGNATIUK V.V. Management of the system of adaptive strategic planning of innovatively oriented competitive enterprise in conditions and COVID-19	53
MOLNAR O.S., KOSHUN M.M., SAVCHYNETS A.V. Effective development of entrepreneurship, integration and cooperation and improvement of financial support of farms.....	60
PIDDUBNIY V.A., TARASIUH H.M., CHAHAIDA A.O., KRASNOZHON S.V. Influence of global trends of growth of consumption of the latest foodstuffs on ukrainian consumers	65
POPROZMAN O.I. Cost management to improve the efficiency of the enterprise.....	75
TRUSH U.L. Socio-economic role of the small and medium business sector in the country's economy: the current state and development	83
SHEVCHENKO O.N. The economic role of brand reproduction as a tool of marketing creative concept of promoting the range of quality products on the market to increase the efficiency of entrepreneurial activity: goals and functions.....	88
ZALIZNIUK V.P., YATSENKO V.A. UN / CEFACT Standards and recommendations in International trade in condions COVID-19	93
GUK O.V., MOKHONKO H.A., TELICHKO N.A., SIRYK M.V. Formation of investment policy in the system of organizational and economic mechanism of economic activity of the enterprise and effective use of its resource and financial potential.....	103
KOZHEMIAKINA S.M., ARBUZOVA T.V., ISHCHEJKIN T.E., PARASKIEIEVA A.M. Organizational culture based on strengthening interpersonal and intergroup interaction in the system of innovation management of the organization in the context of globalization, financial, migration and corruption risks	110
SHYMANOVSKA-DIANYCH L. M., SHKROBOT M.V., BEREZHNA YU.G., HNATENKO I.A. Strategic guidelines in planning the activities of an innovative enterprise in terms of improving tax policy, investment risks and change management in the knowledge economy.....	117

Development of a regional economic

SKRYPNYK V.V. Functioning of regional economic systems in the context of their innovative development.....	125
ZHYVKO Z.B., SNITKO Ye.O., DZHEGUR G.V., RUDA I.I. Project management in innovation-oriented organizations in the context of sustainable development and formation of regional policy of civil society activation.....	131

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.

2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.

3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:

Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;

– назва статті та анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;

– ключові слова на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);

– *постановка проблеми* у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;

– *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

– *формування цілей статті* (постановка завдання);

– *виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– *висновки з даного дослідження* і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;

– *список використаних джерел* (українською та англійською мовами).

4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.

5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.

6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).

7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.

8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.

9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.

10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.

11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.

12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді. Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.

13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.

14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.

15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт збірника наукових праць: <http://ndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала* исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– *список использованных источников*, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт сборника научных трудов: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– *problem statement in general* and its connection with important or practical tasks;
– *analysis of recent researches and publications* in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– *formation of the goals of the article* (statement of the task);
– *an outline of the main research material* with the full justification of the obtained scientific results;
– *conclusions from this study* and prospects for further investigation in this direction.
– *list of used sources, references*
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№1 (248) 2022 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 29.01.2022 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 16,97.
Гарнітура Europе. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№1 (248) 2022 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Студинская Г.Я.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 29.01.2022 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 16,97.
Гарнитура Europe. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e–mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.1 (248) 2022

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 29.01.2022.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 16,97.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net